

INSTITUTUL
DE RELAȚII INTERNAȚIONALE
DIN MOLDOVA

ISSN 1857-4440

Relații Internaționale Plus

Revistă științifico-practică

Nr. 2 (12) 2017

COLEGIUL DE REDACȚIE

- Artiom MALGHIN**, doctor în științe politice, conferențiar universitar, MII MO(Y), Federația Rusă
Stanislav CERNEAVSCHIL, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Centrul de Cercetări Științifice, MII MO(Y), Federația Rusă
Stanislav KNIAZEV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Internațională MITCO, Republica Belarus
Vasilii SACOVICI, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Belarus, Republica Belarus
Vladimir GUTUROV, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă
Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, doctor în științe politice, profesor universitar, SNSPA, România
Ioan HORGA, doctor în științe politice, profesor universitar, Universitatea din Oradea, România
Ion IGNAT, doctor în științe economice, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România
Valerii KOPEIKA, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Institutul de Relații Internaționale al Universității Naționale „Taras Șevcenko” din Kiev, Ucraina
Chris GRANT, doctor în științe politice, Universitatea din Mercer, orașul Macon, Statul Georgia, SUA
Mitchell A. BELFER, doctor în relații internaționale, profesor universitar, Universitatea Metropolitană din Praga, Republica Cehă
Mariana HAUSLEITNER, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, Freie Universität, Berlin, Germania
Mincio MINCEV, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Centrul Științific Bulgar Euroasiatic, Bulgaria
Ludmila LIPCOVA, doctor în istorie, Facultatea de Relații Internaționale a Universității Economice din Bratislava, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Republica Slovacă
Stanislav MRAZ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea «DANUBIUS», Republica Slovacă
Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, CNAA
Victor JUC, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, ICJP al AȘM
Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ICJP al AȘM
Sergiu NAZARIA, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM
Iurii CROTENCO, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, IRIM
Mihail BÎRGĂU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, IRIM
Vitalie CAZACU, doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM

ECHIPA REDACȚIONALĂ

- Redactor-șef:** Valentin BENIUC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM
Redactor-șef adjunct: Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, IRIM
Redactor-științific, Petru FURTUNĂ, doctor în istorie, conferențiar universitar, IRIM
Redactor (limba română): Natalia Ciobanu
Redactor (limba engleză): Ilona ȘOIMU

Fondator: Institutul de Relații Internaționale din Moldova

Înregistrată la Ministerul Justiției al RM în data de 24 noiembrie 2017

Revista este acreditată de Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare al RM, Categoria „C”

Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, în baza Licenței Creative Commons

Attribution 4.0 International Public License (CC BY), este inclusă în baza de date naționale:

Instrumentul Bibliometric Național.

ISSN 1857-4440

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
OF MOLDOVA

International Relations Plus

Scientific-practical journal

No. 2 (12) 2017

EDITORIAL BOARD

Artiom MALGHIN, *PhD in Political Science, associate professor, MGIM (U), the Russian Federation*

Stanislav CERNEAVSCHII, *doctor habilitate in History, university professor, Center for Scientific Research, MGIMO (U), the Russian Federation*

Stanislav KNIAZEV, *doctor habilitate in Law, university professor, International University of Medicine and Pharmacy (MITSO), the Republic of Belarus*

Vasilii SACOVICI, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus*

Vladimir GUTUROV, *doctor habilitate in Philosophy, university professor, State University of Sankt-Petersburg, the Russian Federation*

Iordan BĂRBULESCU, *PhD in Political Sciences, university professor, SNSPA, Romania*

Ioan HORGĂ, *PhD in Political Sciences, university professor, Oradea University, Romania*

Ion IGNAT, *PhD in Economic Sciences, university professor, "Alexandru Ioan Cuza" University, Iasi, Romania*

Valerii KOPEIKA, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Institute of International Relations of the National University "Taras Shevchenko" in Kiev, Ukraine*

Chris GRANT, *PhD in Political Science, Mercer University, the city of Macon, Georgia, the USA*

Mitchell A. BELFER, *PhD in International Relations, university professor, Metropolitan University of Prague, the Czech Republic*

Mariana HAUSLEITNER, *doctor habilitate in History, associate professor, Freie Universität, Berlin, Germany*

Mincio MINCEV, *doctor habilitate in Philosophy, university professor, Bulgarian Euro-Asian Academy of Sciences, Bulgaria*

Ludmila LIPCOVA, *PhD in History, Faculty of International Relations of the University of Economics from Bratislava, doctor habilitate in Economics, university professor, the Slovak Republic*

Stanislav MRAZ, *doctor habilitate in Law, university professor, "DANUBIUS" University, the Slovak Republic*

Alexandru BURIAN, *doctor habilitate in Law, university professor, CNAA*

Victor JUC, *doctor habilitate in Political Sciences, research professor, ICJP of the ASM*

Valeriu CUȘNIR, *doctor habilitate in Law, university professor, ICJP of the ASM*

Sergiu NAZARIA, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM*

Iurii CROTENCO, *doctor habilitate in Economic Sciences, university professor, IRIM*

Mihail BÎRGĂU, *doctor habilitate in Law, university professor, IRIM*

Vitalie CAZACU, *PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM*

EDITORIAL TEAM

Editor-in-Chief: Valentin BENIUC, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM*

Deputy Editor-in-Chief: Ludmila ROȘCA, *doctor habilitate in Philosophy, university professor, IRIM*

Scientific Editor: Petru FURTUNĂ, *PhD in History, associate professor, IRIM*

Editor (Romanian): Natalia Ciobanu

Editor (English): Ilona ȘOIMU

Founder: Institute of International Relations of Moldova

Registered at the Republic of Moldova's Ministry of Justice on 24 November, 2017

The journal is accredited by the National Council for Accreditation and Attestation of the Republic of Moldova, Category "C"

The journal is an Open Access scientific publication based on the Creative Commons Attribution 4.0

International Public License (CC BY), and is included in the national database:

National Bibliometric Instrument.

S U M A R

SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL

<i>Vasilii SACOVICI, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Belarus, Republica Belarus</i>	
Securitatea în contextul interacțiunii dialectice a progresului tehnico-științific, modernizării inovaționale și a teoriilor relațiilor internaționale	11
<i>Antonios PAPARIZOS, doctor în sociologie, profesor universitar, Universitatea din Panteion, Atena, Italia</i>	
Criza tinerei Europe: politica împotriva pieții	34
<i>Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, IRIM</i>	
Integrarea socială a migranților prin cunoaștere și comunicare. Abordare holistă	48
<i>Vasilii SACOVICI, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Belarus, Republica Belarus</i>	
<i>Elizaveta CVILINCOVA, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, AȘM</i>	
<i>Ștefan ȚÎBULEAC, doctorand, IRIM</i>	
Eficiența politicii de stat a Republicii Moldova în crearea condițiilor tranziției la dezvoltarea inovațională	66
<i>Nicolai AFANAS, doctorand, IRIM</i>	
Dimensiunea teoretică a securității naționale a Republicii Moldova în contextul proceselor de globalizare	82

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI ECONOMIA GLOBALĂ

<i>Ludmila LIPCOVA, doctor în istorie, decanul Facultății de Relații Internaționale a Universității Economice din Bratislava, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Republica Slovacă</i>	
Relațiile economice externe ale Republicii Slovace și impactul lor asupra edificării statalității slovace	95
<i>Olimpiu GHERMAN, doctor în științe economice, conferențiar universitar, UASM</i>	
<i>Silvia ZAHARCO, doctor în științe economice, conferențiar universitar, UASM</i>	
Dezvoltarea regională și concentrarea activității economice	103

Ludmila GOLOVATAIA , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM</i>	
Daniela ŠKUTOVÁ , <i>doctor în științe economice, Universitatea Matej Bel, Facultatea de Studii Politice și Relații Internaționale, Banská Bystrica, Slovacia</i>	
Influența fenomenului „Exodul de intelect” asupra dezvoltării economice a statului	112
LAZARI Silvia , <i>referent, Parlamentul Republicii Moldova</i>	
Virginia COJOCARU , <i>USM</i>	
Riscurile și încrederea în spațiul Uniunii Europene după BREXIT	119
Elena BĂDĂRĂU , <i>doctor în științe economice, IRIM</i>	
Angela CEBAN , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM</i>	
Problemele creșterii eficienței pieței comerțului electronic	126

DREPT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL EUROPEAN

Eugenia COJOCARU , <i>doctor habilitat în drept, profesor universitar, IRIM</i>	
Corneliu TUNI , <i>doctorand, USPEE</i>	
Natura juridică a medierii și implementarea ei în soluționarea litigiilor civile și cele cu element de extraneitate inclusiv la nivel internațional	131
Ion BURUIANĂ , <i>doctor în drept, IRIM</i>	
Recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine	140
Constantin LAZARI , <i>doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM</i>	
Viitorul Uniunii Europene, prin prisma evenimentelor actuale	148
Violeta MELNIC , <i>doctor în drept, conferențiar universitar</i>	
Perspectivile dreptului penal al Uniunii Europe	168
Andrei BALAN , <i>master în drept, IRIM</i>	
Părțile în procesul civil. Experiența Republicii Moldova	183
COOPERARE TRANSFRONTALIERĂ	362
NOUTĂȚI EDITORIALE	366

СОДЕРЖАНИЕ

НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПОЛИТОЛОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Василий САКОВИЧ Безопасность в контексте диалектической взаимосвязи научно-технического прогресса, инновационной модернизации и теорий международных отношений	11
Антонис ПАПАРИЗОС Кризис молодой Европы: политика против рынка	34
Людмила РОШКА Социальная интеграция мигрантов посредством познания и общения. Целостный подход	48
Василий САКОВИЧ Елизавета КВИЛИНKOVA Штефан ЦЫБУЛЯК Эффективность государственной политики Республики Молдова при создании переходных условий для инновационного развития	66
Николай АФАНАС Теоретическое измерение национальной безопасности Республики Молдова в контексте глобализации	82

ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ И МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА

Людмила ЛИПKOVA Внешекономические связи Словацкой Республики и их влияние на становление словацкой государственности	95
Олимпиу ГЕРМАН Силвия ЗАХАРКО Региональное развитие и сосредоточение экономической деятельности	103
Людмила ГОЛОВАТАЯ Даниела СКУТОВА Влияние феномена “Утечки Умов” на экономическое развитие государства	112

Силвия ЛАЗАРЬ Виржиния СОЖОКАРУ Риски и доверие в Европейский Союз после Брексита	119

Елена БЭДЭРЭУ Анжела СЕБАН Проблемы роста эффективности рынка электронной торговли	126

НАЦИОНАЛЬНОЕ И МЕЖДУНАРОДНОЕ ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРАВО

Евгения КОЖОКАРУ Корнелий ТУНИ Юридическая природа посредничества и её применение в разрешении гражданских тяжб, в том числе на международном уровне	131

Ион БУРУЯНЭ Признание и осуществление внешних арбитражных приговоров	140

Константин ЛАЗАРЬ Будущее Европейского Союза в свете текущих событий	148

Виолета МЕЛНИК Перспективы развития уголовного права в Европейском Союзе	168

Андрей БАЛАН Стороны в гражданском процессе. Опыт Республики Молдова	183

ПРИГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО	362

РЕДАКЦИОННЫЕ НОВОСТИ	366

CONTENTS

NATIONAL SECURITY IN THE INTERNATIONAL POLITICAL DISCOURSE

Vasilii SACOVICI , <i>doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus</i> Security in the context of dialectic interaction of technical-scientific progress, innovative modernization and international relations theories	192
Antonios PAPARIZOS , <i>PhD, Professor of Sociology, Department of Sociology, Panteion University of Political and Social Sciences of Athens</i> Young Europe's crisis: policy against the market	211
Ludmila ROȘCA , <i>doctor habilitate in Philosophy, university professor, IRIM</i> Migrants' social integration through understanding and communication. Holistic approach	225
Vasilii SACOVICI , <i>doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus</i> Elizaveta KVILINKOVA , <i>doctor habilitate in Historical Sciences, associate professor, ASM</i> Ștefan ȚIBULEAC , <i>PHD student, IRIM</i> Effectiveness of the Republic of Moldova's state policy in creating conditions for the transition to an innovative development path	242
Nicolai AFANAS , <i>PhD student, IRIM</i> Theory of the Republic of Moldova's national security issues in the context of globalization processes	254

INTEGRATIONAL PROCESSES AND GLOBAL ECONOMY

Ludmila LIPCOVA , <i>PhD in History, Dean of the Faculty of International Relations of Bratislava University of Economics, doctor habilitate in Economic Sciences, university professor, the Slovak Republic</i> Foreign economic relations of the Slovak Republic and their influence on the formation of Slovak Statehood	268

Olimpiu GHERMAN , <i>PHD in Economic Sciences, associate professor, UASM</i>	
Silvia ZAHARCO , <i>PHD in Economic Sciences, associate professor, UASM</i>	
Regional development and economic activity concentration	275
Ludmila GOLOVATAIA , <i>PHD in Economic Sciences, assistant professor, IRIM</i>	
Daniela ŠKUTOVÁ , <i>PHD in Economic Sciences, Matej Bel University, Faculty of Political Studies and International Relations, Banská Bystrica, Slovakia</i>	
Brain-Drain influence on economic development of a state	285
LAZARI Silvia , <i>reviewer, Parliament of the Republic of Moldova</i>	
Virginia COJOCARU , <i>USM</i>	
Risks and confidence in the European area after BREXIT	291
Elena BĂDĂRĂU , <i>PhD in Economic Sciences, IRIM</i>	
Angela CEBAN , <i>PhD in Economic Sciences, assistant professor, IRIM</i>	
The problems of e-commerce market efficiency growth	297

NATIONAL AND EUROPEAN INTERNATIONAL LAW

Eugenia COJOCARU , <i>university professor, doctor habilitate in Law, IRIM</i>	
Corneliu TUNI , <i>PhD student, USPEE</i>	
Legal nature and implementation of mediation in solving civil litigations and those with extraneity elements at the international level	303
Ion BURUIANĂ , <i>PhD in Law, IRIM</i>	
Recognition and enforcement of foreign arbitration judgments	312
Constantin LAZARI , <i>PhD in Law, associate professor, IRIM</i>	
The future of the European Union, in the light of current events	321
Violeta MELNIC , <i>PhD in Law, associate professor</i>	
Perspectives for the development of the European Union criminal law	339
Andrei BALAN , <i>master in Law, IRIM</i>	
The parties in the civil lawsuit. The Republic of Moldova's experience	354
CROSS-BORDER COOPERATION	362
EDITORIAL NEWS	366

SECURITATEA NAȚIONALĂ ÎN DISCURSUL POLITOLÓGIC INTERNAȚIONAL

SECURITATEA ÎN CONTEXTUL INTERACȚIUNII DIALECTICE A PROGRESULUI TEHNICO-ȘTIINȚIFIC, MODERNIZĂRII INOVAȚIONALE ȘI A TEORIILOR RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Vasilii SACOVICI, *doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,*
Universitatea Națională Tehnică din Belarus, Republica Belarus
(113vs@mail.ru)

Rezumat

În acest articol sunt analizate fenomenele: progresul tehnico-științific și dezvoltarea inovațională în contextul schimbărilor istorice a teoriei relațiilor internaționale cu referire la asigurarea condițiilor de securitate a dezvoltării comunității globale și a statelor naționale. Autorul menționează că aceste procese influențează în mod esențial securitatea națională. În rezultatul investigației, autorul conchide că concepțiile teoretice axate pe asigurarea securității naționale și internaționale în condițiile tranziției la dezvoltarea inovațională și formarea sistemelor naționale inovaționale nu reflectă suficient particularitățile proceselor contemporane ale dezvoltării inovaționale.

Cuvinte-cheie: securitate, inovație, modernizare inovațională, teoria relațiilor internaționale, progres științific

БЕЗОПАСНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ ДИАЛЕКТИЧЕСКОЙ ВЗАИМОСВЯЗИ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОГРЕССА, ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ И ТЕОРИЙ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация

В данной статье автор анализирует явления: научно-технический прогресс и инновационное развитие в контексте исторических изменений теории международных отношений по вопросу обеспечения условий для безопасности и развития мирового сообщества и национальных государств. Автор подчёркивает, что эти процессы влияют существенным образом на национальную безопасность. В результате исследования автор утверждает, что теория национальной и международной безопасности в условиях перехода на инновационное развитие не отражает достаточно особенности современных процессов инновационного развития.

Ключевые слова: безопасность, инновация, инновационная модернизация, теория международных отношений, научный прогресс

Введение. Дилемма безопасности исторически всегда волновала все страны и народы. Каждое столетие, в соответствии с исторической логикой развития, появлялась страна, обладающая могуществом, интеллектуальным и пассионарным (по Л. Гумилеву) превосходством, моральными стимулами, чтобы влиять на всю систему международных отношений в соответствии с собственными взглядами, представлениями и ценностями. Так, в XVII в. Франция при кардинале Ришелье предложила новый тогда подход к вопросу международных отношений, основывающихся на принципах государства-нации и провозгласивший в качестве конечной цели *национальные интересы*. Данный принцип получил в дальнейшем научное обоснование и действует до настоящего времени. В XVIII в. Великобритания разработала *концепцию равновесия сил*. В XIX в. Австрия Меттерниха реконструировала «европейский концерт», а Германия Бисмарка его демонтировала, превратив европейскую дипломатию в хладнокровную игру *силовой*

политик [26, с.9]. В конце XIX в. система европейского равновесия вернулась к принципам силовой политики, в которой акцент делался на усилении бескомпромиссности.

В XX в. научно-технический прогресс стал одним из основополагающих путей интенсивного развития современного мира, что не могло не сказаться на характере международных отношений и системе безопасности. Первая его волна, начавшаяся в конце 40-х – начале 50-х гг., привела к возникновению новых наукоемких, трудо- и энергосберегающих отраслей экономики. В контексте обеспечения безопасности характерной чертой этого периода являлось ускоренное развитие военно-промышленного комплекса, в первую очередь в США и Советском Союзе. На базе научно-технических достижений стало возможным создание принципиально новых типов вооружений и средств их доставки, способных в кратчайшие сроки поражать самые удаленные цели [18, с. 90].

В этих условиях в международных отношениях стремление к достижению равновесия между государствами, которое основывалось на блоковом противостоянии, привело к созданию системы коллективной обороны, но в отличие от теории и практики начала XX в., *коллективной обороны при ядерном сдерживании* [9, с. 49]. В конце 60-х гг. в результате накопления вооружений было достигнуто состояние стратегического паритета между СССР и США. Парадоксальным образом национальная безопасность стала основываться на сохранении высокого уровня взаимной опасности. Основной концепт в данном случае заключается в возможности *гарантированного уничтожения* – способности любой из двух противостоящих сторон нанести разрушительный удар по противнику в ответ на нападение, после которого государство не выживет, что делает войну бессмысленной и бесцельной. Если такая возможность появляется у обоих государств, то складывается ситуация *взаимного гарантированного уничтожения*. Таким образом, ядерные государства перешли от доктрины использования ядерного оружия как оружия массового уничтожения к доктрине ядерного сдерживания [35, с. 302]. При этом до начала 80-х гг. ситуация «гарантированного взаимного уничтожения» рассматривалась в значительной мере только как особенность взаимодействия именно государств СССР – США, мало влияющая на доктрины безопасности других держав.

Методология исследования. Автор применил философские методы

исследования: диалектика и синергетика, теория и принципы которых позволяют сравнить отдельные этапы в развития любого явления, выделить существенные характеристики каждого этапа и на основе причинно-следственной связи показать тенденции и условия развития.

Результаты исследования. Во второй половине 70-х гг., с началом следующей волны научно-технического прогресса – информационная революция в экономике, – началось широкое использование электронно-вычислительных машин, электронной роботизации, применение станков с программным управлением, внедрение интегральных схем и т. д.

В международных отношениях крупные технологические державы осознанно начали проводить политику захвата своей доли мирового производства в передовых секторах, чтобы компенсировать неизбежный упадок в других секторах. Высокие технологии становятся определяющим компонентом инфраструктуры безопасности. Кроме этого, исследования, глобальных последствий вероятного массированного обмена ядерными ударами, стало ясно, что «гарантированное взаимное уничтожение» на деле является также «*гарантированным всеобщим уничтожением*» всей цивилизации, что ставят под вопросом само существование жизни на Земле. Осознание этой ситуации привело к острой необходимости переосмысления концепций безопасности. Для предотвращения развития опасных тенденций в начале 80-х гг. прошлого века была выдвинута концепция *всеобщей безопасности* [8, с. 28].

Серьезный вклад в формирование новой концепции безопасности не национального, а международного уровня внесла Независимая комиссия по вопросам разоружения и безопасности, созданная по инициативе бывшего премьер-министра Швеции Улофа Пальме и объединившая общественных, политических, государственных деятелей 17 стран Европы, Америки, Азии и Африки. Деятельность этого международного неправительственного органа в 80-х годах привела к формулированию концепции «безопасность для всех».

Анализируя причины, в силу которых система коллективной безопасности, создававшаяся под эгидой ООН, не обрела достаточной эффективности, комиссия Пальме указала на тот факт, что социально-политическая конфронтация Востока и Запада после второй мировой войны блокировала реальное осуществление статей 39–51 Устава ООН, предусматривающих создание действенных вооруженных сил ООН и принятие мер, которые могли бы наделить органы коллективной

безопасности (и прежде всего Совет Безопасности ООН) реальными средствами воздействия на мировое сообщество и отдельные суверенные государства. «Вместо функций по поддержанию коллективной безопасности, о которых шла речь в 1945 г., развитие получили другие функции, более ограниченного характера...»[28]. Поскольку не удалось создать эффективный и надежный международный орган, который взял бы на себя поддержание безопасности, государства в послевоенный период вернулись к попыткам обеспечения безопасности, во-первых, своими суверенными силами и прежде всего на национальном уровне, во-вторых, преимущественно военно-техническими, а не политическими или правовыми средствами, хотя роль последних, несомненно, повысилась.

Главная идея «безопасности для всех» заключается в необходимости отхода от базирования международной безопасности на принципе «сдерживания путем устрашения», на политико-психологическом «пате» в противостоянии крупных ядерных держав. Комиссия Пальме подчеркнула, что «государства более не могут стремиться к укреплению своей безопасности за счет друг друга; ее можно добиться только путем совместных усилий» [28]. Принципы *всеобщей безопасности* накладывают ограничения на суверенное право отдельных государств предпринимать отдельные политические, военные, идеологические шаги, подводящие мир слишком близко к грани ядерного конфликта, даже если эти шаги диктуются внутренней логикой политических и идеологических интересов, узко понимаемых интересов национальной и государственной безопасности той или иной державы. Концептуальные подходы к определению и обеспечению безопасности в данном случае осуществляются в рамках парадигмы *защищенности*, где безопасность определяется как состояние защищенности жизненно важных интересов социально-экономических объектов различного уровня от внутренних и внешних угроз.

Переход к концепции всеобщей безопасности потребовал также *нового отношения* к существованию политических и идеологических противоречий между державами. Они требуют обезопасить от давления и вмешательства извне каждую из существующих социальных моделей, которые суверенно избраны нациями в ходе исторического развития и должны меняться только в результате внутреннего развития, внутренних социальных движений, но не в результате силового воздействия на ту или иную модель со стороны других государств, другой общественной системы.

В конце 80-х гг. бывший президент СССР М. Горбачев выступил с концепцией *нового политического мышления*, в основе которой лежала идея функционирования противоречивого, но взаимосвязанного (в условиях глобализации) мира на принципах сотрудничества. В данном случае обеспечение безопасности осуществлялось в рамках парадигмы «*мягкой безопасности*», в которой содержание безопасности раскрывается не столько через фактор военной силы, сколько через политические, экономические, социальные, экологические аспекты развития, которые не абсолютизируются и не противопоставляются друг другу. Безопасность государственных и общественных структур рассматривается как необходимый элемент для обеспечения индивидуальной безопасности. Безопасность индивидуума обуславливает безопасность социума.

В современный период четко просматривается тенденция *смены научно-технической деятельности инновационным развитием*, которое становится основным приоритетом экономического развития и формирования системы национальной безопасности. Можно согласиться с мнением ряда ученых, считающих, что современное общество вошло в зону так называемых «*мегарисков*», к возникновению совершенно иных видов угроз безопасности. Теперь ученые и политики обсуждают вопросы политической, социальной, экономической, военной, информационной, научно-технической, научно-технологической, концептуальной, психологической, культурной и других видов безопасности, которые, в условиях процессов глобализации и глобального инновационного развития, следует решать, исходя из нелинейной природы развития социума.

Исследования автора [10; 11; 32; 33], подтверждаемые существующей практикой, показывают, что для *устойчивого и безопасного* инновационного развития требуется создание новой системы обеспечения национальной и международной безопасности с учетом всех угроз и рисков, возникающих в ходе формирования инновационного пути развития. Смена эпох (переход индустриального в постиндустриальное, информационное общество), появление новых факторов общественного развития – инновационных, возникающих, при этом, новых опасностей и угроз в обязательном порядке вызывают потребность в новой парадигме безопасности и осуществляющей ее на практике системы безопасности. Поскольку система безопасности является неотъемлемым слагаемым с одной стороны формируемой в

условиях процесса глобализации мироцелостности, а с другой – непредсказуемости нелинейного процесса инновационного развития и возникающей дилеммы «порядок – хаос» постольку и существует дилемма безопасности. Она органически вытекает из особенностей формирующейся в настоящее время целостности современного мира, в условиях процессов глобализации и инновационного развития. Целостная миросистема в этих условиях носит нелинейный характер, поэтому динамичный феномен инновационной безопасности является одним из элементов развивающейся мироцелостности. Это обусловлено тем, что безопасность буквально пронизывает деятельность индивидов, социальных групп, обществ, государств и всего мирового сообщества. Эти обстоятельства делают актуальным осмысление феномена инновационной безопасности с позиции синергетической парадигмы. (*Синергетика (от греч. ухн – «совместно» и греч. есгит – «действующий») – междисциплинарное направление научных исследований, задачей которого является изучение природных явлений и процессов на основе принципов самоорганизации систем (состоящих из подсистем); это наука, занимающаяся изучением процессов самоорганизации и возникновения, поддержания, устойчивости и распада структур самой различной природы.*)

Поэтому, несмотря на различия в подходах разных стран к формированию и функционированию инновационной экономики и обеспечению национальной безопасности, достижение устойчивого и безопасного развития в этих, инновационных условиях возможно только в рамках *синергетической парадигмы*, при которой обеспечение безопасности рассматривается как сложный, нелинейный процесс, характеризующийся такими чертами, как неустойчивость, самоорганизация, самонастраивание, коэволюция, скачкообразные структурные изменения.

Таким образом, исторически эволюция систем безопасности происходила в рамках нескольких теоретических концептуальных подходов в контексте международных отношений, направленных на разрешение вопросов по обеспечению безопасности, а именно: *в концепциях соблюдения национального интереса, равновесия сил, «европейского концерта», силового давления, ядерного сдерживания, всеобщей безопасности, нового политического мышления, воздействия процессов глобализации и интеграции, а в последнее время – влияния инноваций на глобальную и национальную безопасность.*

Осуществленные научные исследования принципиально изменили

характер понимания сферы безопасности, причем, не только самой сути этого понятия, но также путей и средств их обеспечения в современном мире. Стало абсолютно понятно, что в условиях расширения процесса глобализации и усиления взаимозависимости стран, их инновационного развития, невозможно разрешить в одиночку существующие и вновь возникающие проблемы, вызовы и угрозы для безопасного развития мирового сообщества. Для этого требуются объединенные усилия всех народов на основе международного сотрудничества.

С учетом этих тенденций на рубеже веков в сфере безопасности все чаще стала пропагандироваться *концепция кооперативной безопасности*, которая в той или иной мере стала учитывать процессы, идущие в экономике, в первую очередь на глобальном уровне.

Кооперационная безопасность предстает как обоснование того, что государства должны скорее сотрудничать (кооперировать) друг с другом, нежели конкурировать в целях обеспечения собственной безопасности и в отличие от коллективной безопасности, направленной на то, чтобы остановить агрессию после ее начала, кооперационная безопасность предусматривает превентивные меры по ее предотвращению [24]. Эти меры включают в себя строгий контроль над ядерными силами и обеспечение ядерной безопасности; конверсию оборонной промышленности, избыточная мощность которой может привести к неоправданному распространению глобальных вооружений и, следовательно, к усилению международной нестабильности; согласованное регулирование численности и состава; эффективное и легитимное вмешательство, при котором применение силы является всегда многосторонним и избирается как последнее средство; транспарентность военной организации и военной деятельности государств.

В работе «Концепция кооперативной безопасности» довольно подробно анализируются точки зрения западных ученых относительно данного вопроса. Так, по мнению ученых из Брукингского университета США, «кооперативная безопасность» – это «механизм сдерживания агрессии через создание встречных угроз и нанесение поражения тому, от кого она исходит»[23]. Меры, направленные на достижение кооперативной безопасности, должны формироваться скорее на основе согласия, чем навязываться силой, а сама система кооперативной безопасности должна исходить из таких предпосылок, которые могли бы восприниматься широкой общественностью как легитимные. Авторы – ученые из Брукингского университета США особо подчерки-

вают, что кооперативная безопасность не должна принимать форму отдельного всеобъемлющего политического режима или соглашения по контролю вооружений [23]. Кооперативная безопасность, в понимании «брукингской группы», не претендует на то, чтобы уничтожить все вооружения, предотвратить все формы насилия или гармонизировать все политические ценности. В фокусе ее интересов – предотвращение накопления средств для серьезной, преднамеренной, организованной агрессии. «Сосредоточиваясь на сокращении организованных военных приготовлений, кооперативная безопасность сама по себе не адресуется непосредственно к субгосударственному насилию, которое является главным источником хронических конфликтов и человеческой нищеты в мире. Но кооперативная безопасность дает международному сообществу действительно необходимую основу для организации ответов на гражданское насилие» [23]. Основные компоненты кооперативного порядка: опыт ядерного устрашения и кооперативная денуклеаризация; оборонительная конфигурация обычных сил; согласованный международный ответ на агрессию; снижение военных инвестиций и распространение ОМП; транспарентность всех мер.

Австралийский исследователь Д. Дьюитт считает, что главным для системы кооперативной безопасности является наличие трех элементов: во-первых, направленность не на устрашение агрессора, а на создание твердых гарантий предупреждения агрессии; во-вторых, альтернативность политике союзов или, как крайний случай, сосуществование наряду с ними и, в-третьих, продвижение в области не только военной, но и невоенной безопасности [23]. Наконец, формирование системы кооперативной безопасности предполагает, что участвующие в ней государства «обязательно должны уделять внимание улучшению своей внутренней ситуации» [21, с. 96].

Эта модель признает многомерный характер международной безопасности, устанавливает определенную иерархию приоритетов и нацеливает субъектов международной деятельности на решение первоочередных задач [21, с. 96]. Данная концепция поощряет сотрудничество, в том числе экономическое, и контакты между государствами, принадлежащими к разным типам общественного и цивилизационного устройства, и вместе с тем может опираться на существующую систему военно-политических союзов при решении конкретных вопросов.

Формирование системы кооперативной безопасности предполагает, что участвующие в ней государства «обязательно должны уделять

внимание улучшению своей внутренней ситуации» [1, с. 8]. Наконец, признавая государство-нацию в качестве основного субъекта международной деятельности, эта концепция, тем не менее, большое внимание уделяет использованию потенциала международных и транснациональных организаций.

Путь к созданию кооперативной системы безопасности был открыт процессом ОБСЕ еще в 1975 г. В настоящее время концепция *кооперативной безопасности*, под воздействием глобализации и интеграции, а также инновационных процессов, трансформируется в направлении интеграции политических, экономических, инновационных, социальных, экологических аспектов развития.

Исследователи, занимающиеся изучением теорий международных отношений, в качестве исходных, «базовых» парадигм выделяют следующие: либерально-идеалистическая, политического реализма, марксистская или социалистическая [36]. На основе этих «канонических» парадигм во многом строятся различные теории международных отношений, в том числе исследующие роль международных отношений в обеспечении безопасности: *политический реализм, либерализм, либеральный институционализм, социологический подход, конструктивистский подход, «теория сложности», «исследования общества, науки и технологии» критическая теория (постмодернизм, постреализм)*. В последнее время в стадии оформления находится синтетический вариант, называемый *рефлекторным подходом*.

Научно-исследовательский интерес к изучению проблем, находящихся на пересечении теорий международных отношений и научно-технологической модернизации, в последние годы заметно вырос, особенно, к изучению влияния информационно-инновационной составляющей на конфигурацию международной системы и природу мирополитических процессов, выявлению рисков и угроз, связанных с развитием инновационных технологий [27].

Одним из влиятельных и разработанных теоретических направлений, которое внесло существенный вклад в исследование проблем международной безопасности, является *политический реализм*. Среди его представителей наиболее известны имена Эдварда Карра, Ганса Моргентау, Раймона Арона, Уолтера Липпмана, Джорджа Кеннана, Генри Киссинджера, Кеннета Томпсона, Рейнхолда Нибура, Арнольда Уолферса, Стэнли Хоффмана (ранние работы).

В соответствии с реалисткой традицией, международные отно-

шения понимаются, прежде всего, как рациональная борьба между государствами за власть и влияние. Ее исход становится прямым отражением распределения возможностей государств, обусловленных различными измерениями национальной мощи. Хотя уровень научно-технологического развития напрямую не всегда упоминается в теоретических построениях реалистов, он часто воспринимается в качестве одного из компонентов силы страны.

Например, российский политолог А. Д. Богатуров выделяет научно-технический потенциал в качестве одного из пяти параметров, на которых базируется определение лидерских черт в мировой политике, наряду с военной силой, производственно-экономическим потенциалом, организационным ресурсом и потенциалом креативности. В этом смысле технологии и инновации играют роль пассивного и нейтрального внесистемного инструмента, являясь одним из множества факторов, используемых государствами для максимизации мощи. Наука определяет материальные основы жизни глобального сообщества, ориентируясь на удовлетворение возникающих потребностей (таких, как выживание и процветание), а ключевой движущей силой технологической эволюции остается межгосударственная борьба за власть [19, с. 66-80].

Французский социолог Р. Арон, один из лидеров европейского реализма, именно в технологической трансформации видел источник изменений международных отношений в их ключевом аспекте – вопросе войны и мира. Согласно его концепции становление индустриальной цивилизации, основанной на достижениях научно-технического прогресса, сделало возможным ощутимый рост национального благосостояния без расширения территории и захвата сырьевых ресурсов.

Представители классического реализма Г. Моргантау и Р. Арон признавали, что технологический прогресс существенно изменил международную политику в XX в., особенно в вопросах безопасности, поскольку появление оружия массового уничтожения превратило тотальную войну в исключительно иррациональное средство достижения политических целей. Таким образом, *политический реализм* исходит из того, что баланс сил определяет поведение государств в международных отношениях и обеспечивает гарантию международного мира. Проявлением этого важнейшего стимула являются международные организации, играющие вспомогательную роль в обеспечении безопасности.

Прагматичный взгляд на международные институты позволяет сделать ряд выводов, основанных на эмпирических материалах. Так, их возникновение определяется расстановкой сил на мировой арене. Изменение силового аспекта приводит к реорганизации международных структур. Роль и место организаций в мировой иерархии зависит от могущества их лидеров. А лидерство в современных условиях, как известно, во многом определяется уровнем инновационного развития страны. В связи с этим нельзя не согласиться с З. Бжезинским, который отметил, что «экономическая доблесть и ее воплощение в технологических инновациях также могут быть ключевым критерием истины» [1, с. 52].

В рамках реалистической парадигмы были сформулированы неореалистические и неоклассические реалистические концепции [13, с.128-161]. *Сторонники неореализма* (структурного реализма) под влиянием процессов экономической глобализации признали, что борьба за власть между государствами постепенно смещается из сферы политики с позиции силы в сферу экономической конкуренции, что также ведет к возрастанию роли науки и технологий как источника экономической мощи.

Основоположник неореалистского направления К. Уолтц в своем сугубо инструментальном подходе к взаимоотношению технологического развития и глобальных процессов допускал, что ядерное оружие как продукт инновационного развития может оказать стабилизирующее влияние на международную политику. По его мнению, ядерное сдерживание – действенный фактор нормализации взаимоотношений между державами, обладающими таким оружием.

Для международной политики, по мнению реалистов, характерна анархичность отношений и постоянная борьба государств за существование и защиту своих интересов. Во главе интересов находится обеспечение военной безопасности. Экономические интересы имеют подчиненное значение и важны для наращивания мощи и международного авторитета государства, которое может рассчитывать только на свои силы для самозащиты. Отсюда стремление к самодостаточности: разностороннее развитие собственной экономики и военной промышленности, обеспечение контроля над стратегическими ресурсами.

Узко инструментальное понимание роли науки и инноваций в международных отношениях прослеживается как в трудах *классической школы политического реализма*, так и в работах сторонников неореализма, в которых ограниченность реалистского понимания роли

инноваций очевидна. Опираясь в основном политическими концептами (национальный интерес, накопление мощи, анархия), реалистская традиция оставляет недостаточно пространства для детальной и более системной проработки роли и значения технологических инноваций в международных отношениях.

Для реалистов природа государства и силы, действующие в сфере политического, значительно более влиятельны, чем любые технологии. Развитие науки и технологий в качестве одного из оснований национальной мощи может способствовать изменениям, но не становится сущностным компонентом самой системы. Даже неореализм, перенеся основной акцент в анализе на уровень структуры, в силу теоретической скупости и инструментального подхода, не смог в должной мере осмыслить системные изменения, порождаемые созданием и распространением новых технологий.

Большинство сторонников реалистской парадигмы отвергают мысль о том, что технологический прогресс может привести к появлению новых акторов и сюжетов на международно-политической повестке дня или же сколь-нибудь радикально изменить формы и структуру взаимодействия в рамках глобальной системы. Подобный недифференцированный подход, замкнутый на статическую модель системы международных отношений, по сути, игнорирует любое взаимовлияние, которое может существовать между развитием науки, техники и инноваций, с одной стороны, и структурными изменениями в мировой политике – с другой.

Иное теоретическое направление исследований проблем международной безопасности сформировалось на базе *либерального* подхода и связано с именами Г. Гроция, И. Канта и других мыслителей. Они видели перспективу развития международных отношений в установлении определенных правил, общепризнанного порядка, основанного на универсальных ценностях и общечеловеческих интересах. Такое сосуществование должно опираться на рациональные принципы, науку и образование.

Либеральные, в особенности неолиберальные, теории международных отношений признают, что трансформации международной системы во многом становятся результатом технологических изменений. Поставленное на поток развитие информационных и коммуникационных технологий, а также транспорта приводит к интенсификации и усложнению социально-экономических и социокультурных

взаимодействий. Благодаря научным инновациям у людей появилась возможность устанавливать связи по всему миру, преодолевая ограничения, накладываемые национальной принадлежностью, правительственной политикой и окружающей средой. Ф. Фукуяма, в свою очередь, заявил о том, что технологический прогресс, наряду с триумфом идеологии глобального капитализма, ведет к тотальной гомогенизации культурного развития мира [34].

В рамках неолиберального направления исследований проблем международных отношений вообще и международной безопасности, в частности, ученые обратили внимание на экономический фактор, который может быть не менее действенным, чем фактор силы [5]. Такого рода концепции не отвергают полностью роль военной силы и даже, следуя по стопам неореалистов, придают большое значение проблемам безопасности в современном мире. При этом они переносят основной акцент в ее понимании на экономический компонент, настаивая на том, что изменения, порожденные научно-технологическим прогрессом, сопровождаются нарастающей неопределенностью из-за утраты прежних и отсутствия новых рычагов регулирования мирового порядка.

Как утверждает американский политолог Д. Дьюдни, именно технологическая среда определяет природу политической власти, а точнее, институциональные рамки обеспечения безопасности. Так, среда, созданная порохом, огнестрельным оружием и другими конвенциональными взрывчатыми веществами, породила систему суверенных государств. Появление ядерного оружия, способного уничтожить государство как таковое, в конечном итоге приведет к появлению постгосударственного мирового порядка. Развитие коммуникаций и транспорта повышает скорость, частоту и интенсивность физических взаимодействий и коммерческих сделок, а также снижает транзакционные издержки в международной торговле.

В результате, с точки зрения неолиберальной парадигмы, современное состояние международных отношений определяется доминирующим влиянием экономической глобализации, транснационализма и взаимозависимости. Это приводит к плюрализации субъектности в мировой политике: государству среди всего многообразия акторов-игроков отводится все меньшая роль; государства, как и негосударственные участники, в условиях растущей взаимозависимости, вынуждены сотрудничать друг с другом в больших масштабах.

Кумулятивным результатом этих процессов становится необратимое усложнение структур, действующих на глобальном уровне. В этом смысле наиболее интегративное понимание роли науки и инноваций в эволюции социальной, в том числе международной, среды характерно для концепции *сетевого общества*, предложенной М. Кастельсом. Согласно ей, на смену государствоцентричному миру приходит полицентричный мир, состоящий из игроков, которые все менее стеснены концептами территориальности и суверенитета и которые, благодаря прогрессу коммуникационных технологий, все активнее организуются в глобальные сетевые сообщества, основанные на радикально изменившемся восприятии времени и пространства.

Несмотря на несомненный вклад либеральной теории в понимание роли инноваций как агента системных изменений, она, как и реалистская парадигма, по-прежнему рассматривает науку и технологию как внешнюю силу, которая проецирует свое влияние на международную систему из-за ее пределов [3, с.18-23].

В центре внимания *либерального институционализма* находится тезис о том, что интенсивное развитие экономического, социального и иного сотрудничества уменьшает эскалацию напряженности и вероятность возникновения войн между государствами. В работах активного сторонника данной теории Х. Гласера раскрыта причинная зависимость между экономическим сотрудничеством, в том числе и в инновационной сфере, существованием и развитием международных организаций, взаимодействием государств в области безопасности [4, с.50-90]. В то же время, по мнению Роберта Кохейна (одного из авторов концепции «комплексной взаимозависимости»), либеральный институционализм недооценивает тот факт, что при достижении экономических выгод между государствами возникают серьезные противоречия, которые могут перерасти в торгово-экономические войны [6]. Таким образом, борьба между странами ведется и в мировой экономике, особенно противоречия обострились в связи с развитием процессов глобализации и неравномерным формированием и развитием инновационной экономики. Вместе с тем, в контексте нашего исследования, основным достижением либерального институционализма, в рамках развиваемой ими теории рационального поведения, является, на наш взгляд, рассмотрение акторов мировой политики как рациональных субъектов, сталкивающихся с необходимостью действовать в контексте неопределенности, в том числе и инновационного развития.

В теории международных отношений сформировался так называемый *социологический подход*, в рамках которого обсуждаются и вопросы обеспечения безопасности. В этом направлении работает целый ряд исследователей, которые рассматривают мировую политику под углом зрения социальных ценностей, норм и правил, идентичностей, культуры и социализации. Акцент в международных отношениях смещается с государства на общество. Социальный конструктивизм постулирует отказ от материального, в том числе технологического, детерминизма и переносит основной акцент в понимании общественных, в том числе международных, процессов на социокультурное бытие человека. В этом смысле данная парадигма максимально отдалается от интеграции материально-технологического развития в изучении природы международных отношений. Конструктивисты подчеркивают влияние культуры, идентичности, общественных норм и ценностей (которые существуют не априори, а создаются, поддерживаются и сознательно воспроизводятся в обществе) как на становление международной политики в целом, так и на ее научно-инновационную составляющую.

По мнению сторонников данного подхода, роль научно-инновационной деятельности человека в эволюции международных отношений не может быть полноценно осознана и изучена с детерминистских позиций. Критикуя упрощенное восприятие неолибералами сил, лежащих в основе процесса глобализации, конструктивисты постулируют, что «существенные технические, торговые и культурные перемены просто немыслимы без серьезных политических предпосылок, сопутствующих обстоятельств и последствий» [12].

Дж. Рагги, один из ведущих теоретиков *конструктивистской парадигмы*, также критикует идею о линейной взаимосвязи между научно-технологическими и социальными переменами. Он признает, что технологический прогресс создал потребность в большем количестве международных организаций для эффективного управления взаимозависимостью между государствами. Хотя наука и инновации могут помочь в решении проблем, порожденных развитием материального мира, предпочтение между конкретными опциями в конечном итоге оказывается «вопросом не физических и технологических соотношений, а социального выбора». По мнению конструктивистов, научно-технологические достижения обретают значение, лишь, будучи встроенными в систему социальных норм [15, с.71-81].

Между тем материально-техническая инновация сама по себе не

имеет силы. Поэтому глобальные трансформации, скорее, становятся результатом изменения норм и идентичностей, а не материально-технологического развития [16, с. 314, 317, 343-362].

Слабость конструктивистского подхода заключается в том, что, сосредоточивая внимание на нормах, идеях, ценностях и идентичностях, он недооценивает материально-структурные переменные, выступающие в качестве ограничителей человеческого поведения.

Единственным теоретическим направлением в изучении современных международных отношений, которое наиболее близко подошло к осуществлению необходимого междисциплинарного синтеза, а также попыталось преодолеть ограниченность редуccionистского понимания роли инноваций, характерного для традиционных теорий, можно считать «теорию сложности» (или «теорию сложных систем»), основывающуюся на методологической базе синергетики [19, с. 66-80].

Онтологические предпосылки применимости соответствующих идей для понимания общественного (в том числе и международного) развития были заложены в рамках концепции сетевых социальных структур Мануэля Кастельса, а первые попытки прямого использования «теории сложности» для анализа международных отношений связаны с Джеймсом Розенау. Он в своих исследованиях проводит идею о том, что именно технологические сдвиги лежат в основе тех глубоких, или (как он сам их называет) «параметрических» перемен, которые происходят на всех уровнях глобальной системы. В их числе оказываются переход от индустриального социального порядка к постиндустриальному, появление новых глобальных проблем современности и ухудшения состояния окружающей среды, снижение эффективности государства, интенсификация межличностных взаимодействий и рост политической самостоятельности сообществ и индивидов.

В научном сообществе сохраняется определенная степень дискуссионности относительно вопроса о возможности применения «теории сложности» для изучения международных отношений, в том числе, что касается необходимости и возможности ее развития. Согласно одной из точек зрения, современный мир представляет собой многоуровневую систему технологически и культурно обусловленных нелинейных сетевых взаимодействий, исключающих стабильность, регулярность и линейную предсказуемость процессов в силу их перманентно инновационного характера [19, с. 66-80].

В этой связи представляются убедительными аргументы, выдвиг-

нутые российскими политологами Е. С. Зиновьевой и А. А. Казанцевым, в пользу концептуальной и методологической применимости «теории сложности» к анализу международной системы и мирополитических процессов, а также в пользу перспективности данного направления [22, с. 58-67].

На наш взгляд, «теория сложности» во всех своих базовых предпосылках позволяет наиболее основательно учесть значимость технологического развития для становления и развития международной системы. Более того, в недалеком будущем для сохранения или повышения роли в международной системе любое государство в своей национальной политике развития науки и инноваций должно будет в большей степени ориентироваться не на генерирование новых знаний и технологий, а на контроль над диффузией инноваций, на управление потоками глобального распространения знаний и технологий. Технологии (в широком смысле) могут превратиться в важнейший фактор самоорганизации международной системы.

В результате, любая национальная политика в области науки и инноваций вообще потеряет всякий смысл, поскольку не сможет оказывать решающего влияния на положение государства в международно-политической иерархии. Такая перспектива, по мнению ряда специалистов, чревата не только глобальными системными трансформациями, но и перерождением самой природы национального государства в части фундаментальных его атрибутов, таких, как суверенитет и национальная безопасность [19].

В современной западной науке исследовательским направлением, которое стремится комплексно изучать взаимосвязь между технологическим развитием общества и происходящими в нем социально-политическими процессами, становятся «исследования общества, науки и технологии», ОНТ (*science, technology and society studies*, или *STS*) [19].

Изучая взаимовлияние общества, политики, культуры и науки и технологий, ОНТ (STS) оставляет международно-политическую сферу на периферии своего исследовательского внимания. В результате роль инноваций в международных отношениях как предмет изучения остается недостаточно охваченной в рамках данного перспективного направления.

В то же время ОНТ предлагает, как минимум, два актуальных теоретико-методологических инструмента, которые можно было бы заимствовать для развития политических теорий международных отношений. Во-первых, это отказ от узкого понимания феномена

«технология» в пользу его более широкого толкования, дополняющего традиционное чисто техническое восприятие инноваций организационными и социокультурными аспектами. В рамках ОНТ (STS) разработан специальный аналитический инструмент – понятие «сложная социально-технологическая система» (или, для краткости, «социотехническая система»). Она включает в себя не только физическую материю и знание о ее устройстве, но также весь комплекс машин, операторов, норм, правил, процедур и социальных институтов для управления ими [19].

Во-вторых, это интеграция технологического детерминизма (характерного, например, для неолиберализма и ряда неореалистских концепций) и социального конструктивизма (обычно связываемого с одноименным направлением в международно-политической науке) в понимании роли технологического развития в жизни общества, преодоление ограниченности, характерной для каждого из этих подходов в отдельности.

При этом оба подхода игнорируют взаимообусловленность двух явлений. Предлагаемый в рамках ОНТ(STS) синтез представляется необходимым условием для дальнейшего развития теории, поскольку если зарождение и раннее существования технологических систем во многом определялись социальным выбором людей, то на поздних стадиях зрелые технологические системы уже сами нередко оформляют и структурируют жизнь общества.

Технологический прогресс не только способствует росту материального благосостояния и комфорта, но и ставит человечество перед новыми вызовами и угрозами [11]. Для того, чтобы противостоять им в рамках системы национальной безопасности, необходимо понимать, как наука и инновации воздействуют на социально-политическую среду и как, в свою очередь, подвергаются воздействию со стороны последней. Производство и диффузия новых технологий находятся в тесной взаимосвязи с такими ключевыми аспектами жизни глобального сообщества и отдельных его элементов, как политическая стабильность, экономическое благополучие, безопасность и идентичность.

Очевидно, что для системного понимания той роли, которую научные и технологические инновации играют в трансформации глобальных процессов, необходимо построение междисциплинарного поля, которое интегрировало бы в себе исследовательские перспективы и достижения теории международных отношений, международной политэкономии и молодого направления, занимающегося изучением общества, науки и технологий.

С точки зрения понимания роли технологических инноваций в развитии международных отношений, наиболее перспективным направлением из ныне актуальных на Западе теорий представляется дальнейшее развитие «теории сложности» в ее преломлении к изучению международных взаимодействий. Дальнейшее углубление «теории сложности» может существенно обогатить современные научные представления, внести определенные поправки в ход разворачивающихся на настоящем этапе научно-экспертных дискуссий, преодолеть ограниченность, свойственную предшествующим системным концепциям, и развить понимание системообразующей роли научно-инновационного развития для становления международной системы [19].

Критическая теория (постмодернизм, постреализм) в основном обращена к будущим участникам международных отношений. По мнению сторонников данной концепции, в постреалистическом мире не будет места военной силе и насилию, конфликты исчезнут, и будет преобладать сотрудничество. Основной движущей силой, формирующей мировую политику, станет интеллектуальная элита. Постмодернист Р. Фальк считает, что всеобщая безопасность будет обеспечена только тогда, когда в качестве ее субъектов будут рассматриваться просто люди как отдельные индивиды, а не граждане какого-либо государства и, тем более, не сами эти государства [2], что свидетельствует о смещении акцента в международных отношениях в сторону субъективного начала. По мере развития коллективистских тенденций международные организации станут основными формами взаимодействия государств. Как отмечают оппоненты, критическая теория, исходя из необходимости трансформации принципов системного взаимодействия и предлагая идеалистический путь, не формирует реальных инструментов для достижения данной стратегической цели. Более того, данная концепция не учитывает современные тенденции развития процессов глобализации и инновационного развития (даже в предлагаемых рамках формирования интеллектуальной элиты).

В стадии оформления в настоящее время находится синтетический вариант концепции, который Р. Кохейн назвал *рефлекторным подходом*. Он, во-первых, опирается на такие аналитические приемы, как накопление, анализ, систематизация и использование обширных эмпирических материалов для подготовки выводных данных; во-вторых, учитывает влияние политиков, принимающих решения, и активности конкретных форм общественного сознания на международную обстановку [7, с. 381].

В последние десятилетия XX – начале XXI вв. традиционные подходы к определению безопасности и проблемам ее обеспечения в теории международных отношений стали подвергаться критике в рамках *постмодернистского направления*. С. Вебер, С. Делби, Д. Кемпбел, Р. Уолкер и другие исследователи постмодернистского направления переосмысливают концепции международной безопасности, говоря о расширении источников угроз [14]. Следует констатировать, что ни одна из современных теорий развития международных отношений и создания безопасных условий развития не учитывает в полной мере современные процессы инновационного развития. И это неудивительно, потому, что как отмечает Г. Киссинджер: «Никогда прежде не существовало порядка, который должен сочетать в себе атрибуты исторических систем равновесия сил с общемировым демократическим мышлением, а также стремительно развивающейся современной технологией» [26, с.18].

В заключение отметим, что угрозы национальной безопасности, связанные с инновационным развитием общества, продолжают обостряться, усложняя при этом технологические, экономические, социальные и политические структуры и институты. Проведенный в данной статье анализ показал, что они недостаточно полно учитываются в современных теориях и практике государств, что касается вопросов эффективного обеспечения международной и национальной безопасности.

Библиография

1. Dewitt D. Common, Comprehensive and Cooperative Security // The Pacific Review. 7:1 (1994).
2. Falk R. The Western State system. Princeton, New York, 1992.
3. Herrera G. L. Technology and International Transformation: The Railroad, the Atom Bomb, and the Politics of Technological Change. Albany: State University of New York Press, 2006.
4. Glaser Ch. Realist as Optimists: Cooperation as Self-Help // Intern Security. Vol. 19, № 3 (Winter 1994-95). P. 50-90.
5. Keohane R., Nay J. Power and Interdependence. New York, 1989.
6. Keohane R. O. Neoliberal institutionalism: A perspective on world politics // Keohane R.O. (ed.). International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory. Boulder, 1989.
7. Keohane R. O. International Institutions: Two Approaches // Intern. Studies Quarterly, 1998, № 32.

8. Misra K. P. Non-military Dimensions of Security: Development and Pluralistic Aspects // *Peace and War: Social and Cultural Aspects* / Ed. by H. Wiberg. Warsaw: Bel Corp, 1995. P. 28.
9. Richardson J. L. The End of Geopolitics? // *The Post-Cold War Order: Diagnoses and Prognoses*. Ed. by Richard Leaver and James L. Richardson. Canberra: Allen & Unwin and Boulder, CO: Westview Press, 1993.
10. Sakovici V. Procesele globale în lumea modernă (Глобальные процессы современного мира). Monografia. Chișinău, 2014.
11. Sakovici V. Unele aspecte ale teoriei inovaționale și economiei inovaționale // *Relații internaționale Plus. Revista științifico-practică*. № 1 (9). p. 68-81. Chișinău, 2016.
12. Shaw M. *Theory of the Global State: Globality as Unfinished Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press. 2000.
13. Taliaferro J. W. Security seeking under anarchy. Defensive realism revisited // *International security*. 2000/2001. Vol. 25.
14. Walker R. *One world, many worlds. Struggle for a just world peace*. London, 1998.
15. Wendt A. Constructing International Politics // *International Security*. 1995. № 20. P. 71-81.
16. Wendt A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.
17. Бжезинский З. Великая шахматная доска. М.: Международные отношения, 1998.
18. Гаджиев К. С. Введение в геополитику. М.: Логос, 2002.
19. Голубев Д. Наука и инновации в теориях международных отношений // *Международные процессы*. Т. 13. № 2. Санкт-Петербург, 2015.
20. Дробот Г. А. Роль международных организаций в мировой политике: основные теоретические подходы // *Вести МГУ. Серия 18. Социология и политология*. 1999. № 1.
21. Зимин П. Вызов глобализации // *Русский журнал*, 2002. <<http://www.russ.ru/politics/20020212>>
22. Зиновьева Е. С., Казанцев А. А. Сложность мировой политики: к вопросу о новой методологии анализа // *Мировая экономика и международные отношения*. 2015. № 4.
23. Концепция кооперативной безопасности // <http://uchebnik-online.com/131/684.html>
24. Кооперативная безопасность // <http://politike.ru/termin/kooperativnaja-bezopasnost.html>
25. Космос: оружие, дипломатия, безопасность / Под ред. А. Арбатова, В. Дворкина. М.: Российская политическая энциклопедия, 2009.
26. Киссинджер Г. Дипломатия. М.: «Ладомир», 2002.

27. Крутских А. В., Зиновьева Е. С. Новое лицо мировой политики // Международные процессы. 2014.
28. Никитин А. Концепция всеобщей безопасности: революция в мышлении и политике ядерного века/ http://www.winstein.org/publ/koncepcija_vseobshhej_bezopasnosti_revoljucija_v_myshlenii_i_politike_jadernogo_veka/1-1-0-845
29. Основы обеспечения экономической безопасности региональных объединений государств: теория, методология. Кишинэу, 2011.
30. Парадигмы и направления ТМО // http://libraryno.ru/1-2-paradigmy-i-napravleniya-tmo-2013_istoriya_megdunar_otn/
31. Сакович В. А. Основы глобалистики. Кишинев, 2009.
32. Сакович В. А. Национальная безопасность Республики Молдова в контексте современных процессов глобализации и интеграции: теория, методология, прикладной анализ. Учебно-методическое пособие. Кишинев, 2016.
33. Сакович В. А., Квилинкова Е. Н. Концепции и теории инновационного развития: политико-экономические аспекты // *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. а 4 (LXXV). Chișinău, 2016.
34. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. М.: АСТ. 2007. 588 с.
35. Ядерное оружие после «холодной войны» / Под ред. А. Арбатова и В. Дворкина. М.: «Российская политическая энциклопедия», 2006.
36. http://libraryno.ru/1-2-paradigmy-i-napravleniya-tmo-2013_istoriya_megdunar_otn/

CRIZA TINEREI EUROPE: POLITICA ÎMPOTRIVA PIEȚII

Antonios PAPARIZOS, doctor în sociologie, profesor universitar,
Universitatea din Panteion, Atena, Italia
(apaparrizos@yahoo.gr)

Rezumat

În acest articol autorul atrage atenția la necesitatea înnoirii permanente a instituțiilor sociale europene. Teza inițială a cercetării: Actualmente, îndeosebi în lumea occidentală, dezvoltarea istoriei și a științelor sociale este suficient pentru sistematizarea cunoștințelor despre criză, dar nu și pentru prevenirea ei. Autorul subliniază că crizele sunt inevitabile, la fel ca și perioadele de dezvoltare vertiginoasă. Analiza de conținut a lucrărilor lui Aristotel i-a permis autorului să conchidă că monopolul poate fi permis doar pentru asigurarea cetățenilor cu cantitatea necesară de produse alimentare. În concluzie, autorul se întreabă: Trebuie Uniunea Europeană să-și asume gestiunea piețelor?

Cuvinte-cheie: criza, Europa, politica, piață, monopol, polis

КРИЗИС МОЛОДОЙ ЕВРОПЫ: ПОЛИТИКА ПРОТИВ РЫНКА

Аннотация

В данной статье автор обращает внимание на необходимость непрерывного обновления для социальных институтов Европы. Исходный тезис исследования: Сегодня, особенно в западном мире, развитие истории и социальных наук находится на достаточно высоком уровне для того, чтобы систематизировать знания о кризисе, но не для того, чтобы его избежать. Автор подчёркивает, что кризисы неизбежны, так же как и периоды процветания. Контент анализ работ Аристотеля, привёл автора к выводу: монополия должна быть разрешена лишь для того, чтобы обеспечить граждан необходимым количеством пропитания. В заключении автор ставит вопрос: Должен ли Евросоюз взять на себя политическое управление рынками?

Ключевые слова: кризис, Европа, политика, рынок, монополия, полис

Введение. Объединенная Европа молода и это факт. Этот старый континент нуждается в непрерывном обновлении, для того, чтобы он снова мог возродиться, так, как это было в прошлом и как это непременно случится в будущем. С другой стороны, всё свидетельствует о том, что кризис, это не что иное, как способ изменения, развития и процветания общества или же его краха. Кризис вынуждает коллективно обсуждать исторические аспекты и проблемы, а так же предлагать новые способы их решения. Другими словами, кризисы неизбежны, так же как и периоды процветания. Разница состоит лишь в том, что вторые являются желанными, а первые скорее непредсказуемы.

Сегодня, особенно в западном мире, развитие истории и социальных наук находится на достаточно высоком уровне для того, чтобы систематизировать знания о кризисе, но не для того, чтобы его избежать (по моему мнению, это невозможно), а для того, чтобы была возможность его своевременной идентификации, что позволит бороться с ним эффективными мерами. Кризисы есть, и будут существовать в политической и экономической системе любого типа и именно поэтому их надо рассматривать как возможности для развития. Мнение о том, что кризисы являются результатом макро-исторических изменений или путем возобновления капитализма, либерализма или социал-демократии лишь наивный миф. В период 5-го века, древние Афины

подверглись 11 глубоким политическим, экономическим, классовым и даже кризисам высшего идеологического характера. Также для лучшего понимания природы кризиса мы можем изучить политические и экономические подъемы и падения Византийской империи. Кризисы капиталистических систем западного мира являются лишь одним из примеров, который никогда не изучался глубоко, будучи омраченным противоречиями между парламентской и либеральной или социальной демократией, с одной стороны, и коммунистическими институтами государственной собственности, с другой.

Поэтому кризис в Новой Европе представляет собой возможность снова подумать о центральных аспектах, благодаря которым мы принимаем те или иные политические и финансовые решения, то есть рассматривать политику последних десяти лет не только правительств, но всех общественных организаций и институтов, начиная от университетов и заканчивая крупным бизнесом. В первую очередь необходимо рассмотреть следующие вопросы: Что такое экономика? Что такое политика? Что такое идеология и космогония? Ответить на вопрос какая из трех сфер политическая, финансовая или идеологическая – является наиболее значимой, с помощью которой получится быстрее и эффективнее организовать общественную жизнь. Следующий важный вопрос звучит следующим образом: каковы структурные и административные отношения между этими тремя областями деятельности, которые приобрели некую независимость друг от друга?

Важно отметить, что социология-это исключительная социальная наука, которая изучает и обязана изучать эти вопросы. Я действительно считаю, что если общественные науки в последние годы отступили от власти и социального воздействия, то это связано с тем, что они отказались от крупных вопросов, касающихся общей организации обществ – их экономического, политического и идеологического состава и изменения. Вместо этого они сосредоточились на повседневной жизни, социальных и рабочих группах, социальных связях, идентичности человека и других формах прямых личных и индивидуальных отношений. Я считаю, что социология должна являться частью экономических и политических систем, больших идеологических и мировоззренческих дискуссий, а также их взаимосвязей, чтобы правительства и институты могли работать на благо общества и человечества. К сожалению, в последние годы существует предположение, что финансовые и экономические науки являются единственным подходящим средством, с помощью которого

люди, правительства и бизнес могут управлять обществом. То, что происходит вокруг, позволяет мне также сказать, что экономические науки, принимая само собой разумеющиеся существующие экономические капиталистические системы и способы производства, отказались от знаний, связанных с их полным структурным возникновением и глобальными преобразованиями. Это привело к ограничению знаний и минимальному вмешательству в крупные экономические и политические вопросы. Поэтому на сегодняшний день нам важно понять пути формирования и изменения центральных, региональных экономических и капиталистических систем. "Политическая экономика", исключительная отрасль экономической науки и истории финансовых институтов и систем практически исчезла из-за "экономистов", игнорирующих политику экономики. И это снова заставляет меня взглянуть на вопросы политики, экономики и идеологии и структурные отношения между ними, определяя, какая из областей имеет приоритет в структуре и управлении обществом. Я не стремлюсь предоставить полные ответы, а скорее заявить о новой необходимости заниматься экономикой внутри и через политику.

Однако, я считаю необходимым упомянуть характерные примеры экономических и политических актов из классической литературы, чтобы исходный пункт нашего анализа основывался на исторической реальности. Одной из основных структур современной глобальной экономики являются монополии: монополия на производство и предоставление товаров, монополию денег и монополию экономических и особенно эконометрических знаний. Я использую термин «эконометрические знания» во многом потому, что приоритет отдается мерам экономических изменений и способам их наилучшего управления в интересах мощных социальных групп и классов, в основном состоятельных обществ.

Многие люди считают, что монополии - это концепция модернизма, но я уверен, что вы будете удивлены, узнав, что первые монополии были созданы в Древней Греции. Аристотель упоминает об этом в своей первой книге «Политика», где он обсуждает «искусство денежного дела», то есть искусство управления товарами «домохозяйства» в двух его формах: во-первых, использование этих товаров и, во-вторых, их обмен. Искусство обмена в основном «хрематическое», которое является формой «искусства приобретения» или того, что мы бы назвали сегодня собственностью. Монеты или деньги стали обычным средством обмена из-за развития хематистики (обмена товаров). Я лично сказал бы, что это способ облегчить меру обмена товарами, как предлагал Аристотель.

Однако, согласно анализу Аристотеля, приобретение или собственность - это вопрос «полиса» - гражданства в целом - и как таковой является исключительно «политическим» актом. И здесь я считаю, что первым человеком, создавшим монополию, был Фалес из Милета, один из великих мудрецов древности, известный своим предсказанием солнечного затмения в 585 году в Милете, Малой Азии. Милет находился на противоположном берегу Эгейского моря (ныне Турция), регион, известный своими процветающими городами. Аристотель рассказывает, как его товарищ Майлсиан издевался над бедностью Фалеса, утверждая, что его мудрость бесполезна. Используя свои астрологические знания, Фалес смог предсказать особенно хороший оливковый урожай и использовал одолженные прошлой зимой деньги, чтобы зарезервировать все оливковые прессы в Милете и на соседнем острове Хиосе. Когда производители оливок искали прессы во время уборки урожая, Фалес смог получить огромную прибыль, арендуя прессы по высокой цене. Аристотель объясняет, что целью Фалеса было не получение прибыли, а доказательство того, что его коллеги-милезианцы ошиблись, назвав его мудрость бесполезной. Далее он говорит, что монополия может быть достигнута кем угодно и является причиной того, что некоторые «полисы» (города-государства) используют или применяют ее, когда существует нехватка пищи. (Древнегреческое слово происходит от «моно», означающего одно, единственное и «полеин», что означает продавать). Аристотель затем представляет историю второй монополии, созданной железным купцом из Сицилии, который, используя деньги, доверенные ему другими скупил все железо на Сицилии и перепродал его купцам из других регионов Средиземноморья, тем самым удвоив свои инвестиции. Когда Дионисий, тиран Сиракуз узнал об этом, он изгнал предпринимателя, позволяя ему взять с собой только свои деньги, так как его монополия была создана за счет многих.

Таким образом, следуя мнению Аристотеля, монополия должна быть разрешена лишь для того, чтобы обеспечить граждан необходимым количеством пропитания. В заключение следует отметить, что, хотя монополия - это прежде всего хрематистическая практика, направленная на удовлетворение потребностей домохозяйства и, следовательно, благополучия семьи (что-то достижимое кем-либо за счет приобретенных им денег), на самом деле это политический акт, который должен решаться «полисом» в целом. Это происходит потому, что монополия позволяет не только защитить коллективные блага и обеспечить процветание, но и уничтожить эти самые вещи, если не будет принято решение «Полисом».

Внимательно изучая 1-ю и 2-ю книги политики Аристотеля, можно не сомневаться в том, что приобретение или владение, как и вся практика, сопровождающая выживание домашних хозяйств в условиях “полиса” являются не просто “экономической” практикой, которая обязательно и оправданно осуществляется домашними хозяйствами, а в основном политическими актами. Они напрямую связаны с выживанием “полиса” в целом, процветание всех тех, кто «объединяют узы дружбы всех членов “полиса”»: что на сегодняшний день представлено обществом или правительством. Вот почему Аристотель, в самом начале 2-й книги, непосредственно касается двух важнейших вопросов политики: во-первых, принцип, согласно которому собственность может принадлежать всем гражданам, начиная с тезиса “одна земля для всех граждан полиса”, что по-прежнему актуально для некоторых режимов, даже в современных национальных государствах. Я призываю помнить, что земля государства “доминирует” или полностью контролируется каждым государством на основе собственных законов, тогда как отдельные или иные виды собственности определяются коллективными решениями и правилами.

Во-вторых, принцип, согласно которому любая коллективная политическая организация, будь то “Полис” или (как в современной истории) национальное или многонациональное государство, пользуется полной автономией при определении своих законов. Аристотель спрашивает: «возможно ли, что дети, жены и имущества являются общими для всех, как это предусмотрено в Республике Платона?» Ответ, вытекающий из его аргументов, является отрицательным, поскольку в этих условиях “Полис” был бы преобразован в “домохозяйство” или своего рода “семью” и, следовательно, был бы отменен. Другими словами, он прекратил бы свое существование в виде “Полиса” и стал бы видом гигантской семьи. Современные западные «общества» это что-то среднее между ними. Женщины и дети оставались в ведении “домохозяйства”, но “экономика” - хрематистическое искусство и его практика выживания и процветания - “перешли” непосредственно к ответственности “полисов”, которые затем развивались как социальные государство.

Однако вопрос Аристотеля о совместной собственности женщин и детей для «полиса» или, как мы бы сказали сегодня для общества в целом, является политической проблемой. Речь идет не о природе, не о каких-то древних законах природы и о богах, а скорее о законах, созданных гражданами. Все законы, касающиеся «полиса», прини-

маются его гражданами на общественных, общих, бесплатных собраниях. С другой стороны нарушение священных законов (уважение к богам и храмам, уважение к мертвым и клятвам и т. д.), богами или людьми считалось кощунством. Разумеется, вся ответственность за данные вопросы лежала на мужчинах, а не на женщинах, что исключало их политики, но не из «полиса». Впоследствии эта политическая ошибка была исправлена. Основываясь на учениях Аристотеля, я попытался установить стартовые точки в дискуссии. Думаю, мы уже получили основной ответ. Общая собственность на землю со стороны полиса или государства, любая форма собственности и управления товарами и деньгами (монеты, как он выразился) со стороны членов общества являются политическими вопросами. Они решаются полисами и являются частью политики. Однако может ли это применяться к любому обществу, даже сегодня, или же экономические отношения между производством и распределением сырьевых товаров в обществе и структурами, через которые эти отношения налаживаются и воспроизводятся, будут эффективнее, если не устанавливать политических законов, не создавать институтов и не следовать политической идеологии? Можем ли мы тогда согласиться с тем, что денежный и товарный рынки являются более мощными областями или системами индивидуальных и коллективных действий, чем рынки политики, идеологии или дискуссий о мировоззрении? Или они кажутся только более могущественными в благоприятных исторических условиях?

Что такое политика, экономика и идеология и какова взаимосвязь между ними? Прежде чем я попытаюсь дать прямой ответ на вопрос «что такое политика?», следует задать вопрос «когда и как политика появляется в обществах?». Ответ на этот вопрос дает Политическая наука. Политика появляется (или возникает, как я предпочитаю говорить) там, где существует различие между правителями и управляемыми. Лично я бы сказал, что политика возникает и существует из-за каких-либо различий, конфликтов и контрастов в любом социальном сообществе, будь то семья, клан, племя или многолюдное общество групп и социальных классов.

Если это означает, что возникновение общества основано на фундаментальных различиях и конфликтах, будь они сознательными, неосознанными, прямыми или косвенными, то любая форма общества «по своей природе» является политическим формированием, которое требует принятия коллективных решений, способных сохранить единство,

мир и обеспечить сотрудничество внутри страны. Без единства и сотрудничества, которые являются основой любого общества, жизнь не возможна, и любая попытка создания товаров становится проблематичной. Любое действие, в том числе деяния и отношения, связанные с производством товаров, в первую очередь присущи взаимному признанию, миру и единству, сплоченности и сотрудничеству, и они воспринимаются и регулируются как единое целое: следовательно, это политические акты и отношения.

Тогда что такое политика?

Первые четыре широко обсуждаемых ответа, представленные Политическими науками, следующие:

- 1) Политика - это управление власти;
- 2) Политика - это управление любым учреждением, административным механизмом или государством;
- 3) Политика - это управление людьми;
- 4) Политика - это выбор наиболее подходящих средств для достижения целей, лежащих в основе общества.

Эти ответы можно воспринимать индивидуально или же вместе взятые.

Лично мне хотелось бы остановиться на различиях между людьми, конфликтах и враждебности, которые развиваются в обществе с момента его зачатия, что приводит к необходимости формирования политики для преодоления этих проблем, замены или укрепления неявных и подсознательных форм единства. Исходя из этой многоуровневой сложности, лежащей в основе каждого общества, и избегая недвусмысленных точек зрения, я хотел бы, исходя из всего, что я уже упомянул, предложить этот ответ:

В простом смысле я бы сказал, что политика - это, по сути, искусство логического формирования индивидуальных и коллективных потребностей и поведения с целью выживания и процветания для всех членов общества. Кроме того, политика - это искусство членов общества составлять свои различные и, как правило, противоречащие друг другу, поведение, основанное на привычках, повседневные многочисленные правила, применимые к индивидуальным и коллективным решениям, что дает возможность взаимному признанию и сосуществованию, сотрудничеству и выживанию и, в конечном счете, приносит процветание.

Переходя к сложной научной точки зрения, я хотел бы добавить, что политика-это высшее искусство непрерывного спора, но создание в то же

время, в первую очередь самого человека, а следовательно всего общества, и как таковая есть искусство постоянного составления и переформирования пространства и времени (прошлого, настоящего и будущего), дружбы и вражды, индивидуального и коллективного имущества, необходимости и случайности, рабства и свободы, справедливости и несправедливости, смысла и иррациональности. Поэтому политика управляет созданием и эволюцией человека и общества в месте слепой истории или, я бы точнее сказал, в истории и через нее. Таким образом, политика, как творчество и эволюция, не имеет границ. Это в равной степени относится к спорам о характере природы и законов, беспорядком и равновесием, мерой и добродетелью, завершением человека и его общества в эстетической целостности. Поэтому в эстетической отделке политика относится к человеку и его обществу как к произведениям искусства.

Первыми товарами, создаваемыми в результате деятельности политики, были взаимное признание, сосуществование, сотрудничество, солидарность и, самое трудное, понимание между людьми, а также между социальными классами и целыми обществами. Проще говоря, в преодолении и переосмыслении разногласий, контрастов и конфликтов политика является искусством, которое способствует признанию, миру и безопасности внутри обществ и между ними, позволяя создавать повседневные труды и товары как большие, так и малые. Таким образом, привычки, правила и законы, а также индивидуальные и коллективные решения любого рода являются наиболее значимыми творениями политики. Другими словами, взгляды, мысли и действия каждого человека, группы, класса или общества коллективно, по их самому социальному и историческому характеру, всегда являются политическими. Это также означает, что никакие отношения, действия, точки зрения или идеи экономического производства и распределения товаров или продуктов не являются надуманными, применяемыми и законодательными, не будучи одновременно таковыми или действующими иначе. Враждебность или дружба, война или мир, конфронтация или сотрудничество, состав пространства и времени, индивидуальный и коллективный комфорт, подчинение или свобода, справедливость или несправедливость, смысл и логика: все это отношения или действия, которые объединяют или отделяют социальную сплоченность и единство, обеспечивающее коллективное выживание и процветание.

Поскольку мы все прекрасно знаем, где нет мира и безопасности, признания, дружбы и общих привычек, правил и законов сосущество-

вания и сотрудничества, невозможны какие-либо отношения и действия, работа, производство, снабжение и пользование товарами и удобствами. Из этого следует, что только с момента установления основных отношений признания, мира, безопасности, сотрудничества и понимания можно ли определить те отношения в человеческих обществах, в рамках которых устанавливаются и институционализируются „владение и владение”, „работа и производство”, „поставка”, „обмен и торговля” продовольствием, одеждой и другими товарами. Однако, прежде чем переходить к нашему времени, давайте рассмотрим более аналитический взгляд на вещи, возвращаясь к мысли Аристотеля. По его словам, есть три основных отношения, которые составляют основу человеческих отношений и закладывают основы «домашнего»: между хозяином и рабом, мужем и женой, отцом и ребенком. Я утверждаю, что эти отношения являются политическими с самого первого их принятия, поскольку они постоянно бросают вызов, но в то же время создают человека и его общество, создавая и устанавливая каждое общество не в простой форме единства или ассоциации людей, а в существенной реляционной форма общества - осмос или общение людей. Более того, согласно Аристотелю, каждая форма общения или союза в обществе является частью полиса, который сам состоит из всех других обществ и доминирует над ними. Другими словами, что имел в виду Аристотель? То, что эти три типа отношений являются политическими, поскольку они содержатся внутри и являются частью доминирующего отношения, которое является полисом, частями, которые потенциально одновременно могут завершить полис и его гражданство. Он объясняет, что мы достигаем простейшего измерения всех изученных объектов.

Отношения между мужчиной и женщиной нельзя избежать, поскольку это единственный способ добиться появления детей и преемственности, способности оставить другого, как самого себя. Далее говорится, что отношения между мужем и женой - это не просто основа домашнего хозяйства, но и возможность выживания его членов и, возможно, его процветания, поскольку отношения супружеской пары не направлены только на их преемственность, а также на производство товаров необходимых для выживания. Поэтому отношения напрямую производят товары и, следовательно, «экономические», - Аристотель называет его хрематичным, но здесь не представляется возможным подробно рассмотреть все его анализы. Кроме того, мнения, с которыми он связывает и подтверждает или принимаются многими, содержатся

в самой связи и устанавливаются внутри и через его принятие и учреждение. Следовательно, хотя отношения мужа-жены в мышлении Аристотеля сначала кажутся политическими по своей природе, это в то же время продуктивные отношения, во-первых, приводящие к появлению детей и средства для выживания всех членов семьи.

То же самое можно сказать о взаимоотношениях хозяина-раба, которые, согласно Аристотелю, дополняют отношения между мужем и женой. Конечно, он утверждает, что рабы существуют «по своей природе», что многие оспаривали многие люди в свое время, которые утверждали, что рабы становятся рабами только через закон или насилие. Вопрос по-прежнему остается открытой, несмотря на то, что рабство в Древней Греции, которое было, несомненно, неприемлемым, фактически сильно отличалось от рабства США или феодальных систем. Согласно Аристотелю, «естественный» раб - это тот, кто не нацеливается или не планирует будущее, и может полагаться исключительно на свою физическую силу для своего выживания, конечно, ожидая, что его хозяин будет заботиться о планах; это означает, что он не несет ответственности за принятие решений, связанных с планированием жизни и будущего.

Несомненно, критерии Аристотеля носят исключительно политический характер, поскольку они в первую очередь касаются способности, власти, мудрости, разрешения и даже политической добродетели, которые он приписывает хозяину и свободному гражданину. Однако общественные взаимоотношения хозяина и раба в равной степени связаны с сотрудничеством и производством товаров, которое развивается ради выживания «домохозяйства» и всех его членов, включая рабов, которые в это вовлечены. Ясно, что взаимоотношения «хозяин-раб» являются одной из политических и экономических точек зрения внутри и через которые она всегда возникает и устанавливается в обществе. Более того, преобладающее мнение сегодня о том, что рабство в первую очередь является продуктивным отношением (а следовательно, экономическим, а не политическим) и сохраняется как таковое, демонстрирует динамизм взглядов и идей в историческом плане и установление некоторых фундаментальных отношений человека.

Я лично не представляю себе свободу как комнату или общество, где человек, входящий в систему, автоматически свободен действовать по своему усмотрению; и я не верю, что это место, где свобода автоматически функционирует на благо кого-либо, называемого гражданином. Таким образом, я заметил, что сегодня в западных обществах прожи-

вают десятки тысяч, а иногда и сотни тысяч людей, которые отказываются принять на себя свободу, закрепленную за ними законами и историей. Они отказываются выполнять обязанности, присущие этим свободам; обязанности по отношению к каждому члену их общества в отдельности, к обществу в целом или даже к человечеству. Я лично считаю, что это современная форма рабства людей, которые являются конституционно и юридически свободными. Это экономические и политические монополии, и, прежде всего, политические. Являются ли рынки сложными структурами и полями отношений, определяемыми привычками, правилами и положениями, или они исключительно хрематичны? Боюсь, никто не сможет ответить на этот вопрос.

Существуют ли владение и трудовые политические или экономические институты, права? Они прежде всего политические и только потом экономические. Это означает, что производство, поставка, обмен или торговля товарами, другими словами, формы коллективной и индивидуальной собственности и труда (способ производства, поставки и обмена товарами) являются одновременно и прежде всего политическими действиями, поскольку они являются действиями взаимного признания, мира, безопасности, сотрудничества и взаимопонимания. Если бы они не были в первую очередь таковыми, то их ухищрение, продвижение и создание были бы невозможны. Поэтому можно сделать вывод о том, что слово “продукт” в современных капиталистических формах производства свидетельствует не более, чем о денудации или, точнее, о сокрытии того факта, что исход человеческого труда обусловлен политическими отношениями между людьми, поскольку труд сам по себе по сути является политическим. Именно эти отношения являются отношениями взаимного признания, сосуществования, сотрудничества и во все времена составляют неизбежный состав индивидуальных и коллективных интересов и товаров. Слово “продукция” скрывает тот факт, что все исходы труда человека являются одновременно политическими благами и что каждый собственник и работник является прежде всего гражданином (политиками). Поэтому можно сказать, что все происходит таким образом, чтобы никто не мог быть владельцем или работником (или и тем, и другим), не будучи каким-то образом, сознательно или бессознательно гражданином общества. Качество жизни гражданина не просто предшествует качеству жизни владельца или работника, а фактически составляет их существенную композиционную основу.

Определяет ли политика экономику из-за ее композиционного приоритета во всех отношениях, которые развиваются людьми в рамках любого общества? Я отвечаю “да”. Должны ли политические лидеры предусматривать и планировать коллективное производство и поставку всех товаров и услуг в обществе, признавая, что они являются, прежде всего, процедурами политической мысли и действий, а следовательно, и политическим искусством? Ответ, без сомнения, да. Все указывает на то, что рынки не могут саморегулироваться и не могут регулироваться исключительно своими собственными хрематическими законами, когда все отношения, взгляды и действия внутри и через которые они возникают и становятся обоснованными как области мышления и действия, обусловлены их политическим составом и организацией, и что выживание и процветание обществ как политической цепочки людей зависят от этого регулирования.

Знаете ли вы о важности экономического спада, от которого общество или общества (хотя бы на Западе и в течение последнего столетия) восстановились благодаря решениям и действиям, принимаемым и осуществляемым только рынками и банками или другими финансовыми учреждениями? Или на самом деле западные общества вышли из последних кризисов из-за политических и правительственных решений? Если это так, то почему мы должны доверять рыночным институтам и механизмам? В этих дискуссиях нам, конечно, необходимо учитывать подходы, разработанные Карлом Марксом и другими марксистскими теориями, связанными с окончательной ролью экономики и экономических отношений в коллективной структуре общества. Здесь слишком много разговоров, касающихся инфраструктуры и гиперструктуры, а также параллельных теорий Маркса об окончательной роли классовой борьбы в процессе трансформации, подрывной деятельности и организации обществ. Однако нам необходимо определить точку отсчета во всех этих теориях в составе и центральной структуре общества, на которую Маркс назвал «способом производства». “Особое сочетание производственных отношений и сил”, формирующее ядро способа производства, также составляет, исходя из того подхода, который я пытался представить здесь, точку зрения на изучение всех этих теоретических объяснений. Производственные отношения - это отношения собственности и труда и могут быть легко изучены, как я уже показал, как политические, экономические и идеологические отношения, а производительные силы, состоящие из всей рабочей силы

членов общества (инструментов, а также разнообразных форм знаний), в равной степени несут в своем составе товары признания, мира, сотрудничества и коллективизма, посредством которых общества поддерживают и воспроизводят свое политическое единство.

Вопрос в том, должен ли Евросоюз взять на себя политическое управление рынками?

Bibliographical references

1. Arendt H, *The Human Condition*, University of Chicago, 1958.
2. Aristotle, *Politics*, Book 1, 1252a, 25 onwards.
3. Aristotle, *Politics* Book1, 1259a. 5 onwards.
4. Aristotle, *Politics Book 1*, 1956b. 40 onwards.
5. Aristotle, *Politics* Book1, 1259b. 11 onwards.
6. Aristotle, *Politics*, Book2, 1260b.45-46 stating.
7. J. Bodin's theory in his well-known «*Six livres de la République*», 1576.
8. Gernet L. La notion mythique de la valeur en Grèce », *Anthropologie de la Grèce Antique*, Paris, Flammarion, (Champs), 1982, p. 121 onwards.
9. Pappazotos A. Modes de pensée chez Hésiode et la négation de l'autorité absolue, *Minerva*, no 12, Un /té de Valladolid, Espagne, 1987, p. 17-39.
10. G. Vlahos, *Politics*, Athens, 1977, 1st volume, Humanism and the Renaissance, p.106 onwards.

INTEGRAREA SOCIALĂ A MIGRANȚILOR PRIN CUNOAȘTERE ȘI COMUNICARE. ABORDARE HOLISTĂ

Ludmila ROȘCA, *doctor habilitat în filosofie,*
profesor universitar, IRIM
(roscaudmila@mail.ru)

Rezumat

Studiul analizează experiența migranților moldoveni care a reușit să creeze 250 de organizații în 35 de state, care au determinat liderii politici din Moldova să creeze Biroul pentru Relațiile cu Diaspora. Principalele sarcini ale Biroului sunt: menținerea unui dialog permanent cu diaspora și negocierea programelor de securitate socială pentru migranții din țările de destinație. Dialogul politic dintre autoritățile din Republica Moldova și Italia, Portugalia, Spania a înregistrat rezultate semnificative, îmbunătățind condițiile și oportunitățile de integrare socială a migranților. Pe baza acestei experiențe pozitive inițiale, autorul sugerează un model tripartit de dialog social: autoritățile implicate din țările de origine și de destinație și organizațiile diasporei. Modelul oferă posibilitatea de a reflecta funcționarea sistemului democratic: diasporele vin cu propuneri, autoritățile cu decizii în sprijinul noilor oportunități de integrare socială a migranților. Autorul folosește dialectica pentru a arăta contradicțiile dintre situația reală a migranților și idealul democrației participative.

Cuvinte-cheie: *integrare socială, dialog social, abordare holistă, diasporă*

Introducere. Actualitatea acestui studiu este justificată de multipli factori. În primul rând, migrația este un fenomen social complex, cu multiple influențe asupra vieții comunităților umane din țara de origine și din țara de destinație. În al doilea rând, Uniunea Europeană, la moment se confruntă cu o criză profundă, intensificată de volumul mare al imigranților și refugiaților. În al treilea rând, este cunoscut faptul că în momentele critice sunt verificate capacitățile instituțiilor de stat, a structurilor supranaționale de a reacționa adecvat la factorii destabilizatori, de a-și onora cu responsabilitate obligațiunile, angajamentele asumate prin semnarea Acordurilor de colaborare, de cooperare și asociere. În al patrulea rând, integrarea persoanei în societatea țării de baștină, la fel ca și în a țării de destinație depinde de capacitatea ei de a asimila principiile și valorile recunoscute și respectate de comunitățile de oameni. Totodată, trebuie să menționăm că marginalizații, exclușii din viața comunității reprezintă un pericol real pentru funcționarea normală a instituțiilor statului, pentru stabilitatea sistemului politic. Reieșind din semnificația majoră și actualitatea integrării sociale a persoanei, imigranților și refugiaților, vom aplica potențialul cognitiv, organizatoric al abordării sistemice, interdisciplinare, al metodelor: dialectica și sinergetica. Doar în așa mod vom reuși să descifrăm complexitatea interacțiunilor: migrației, integrării sociale prin cunoaștere și comunicare, stabilității și prosperării comunităților din cele două tipuri de state: de baștină și de destinație. Acesta este obiectivul unei cercetări holiste.

Metodele aplicate. Obiectul cercetării este societatea umană, constituită nu doar din oamenii ce conviețuiesc în același timp și spațiu, dar și din relațiile ce se stabilesc între ei. Abordarea holistă a societății insistă asupra aprecierii ei ca întreg, divizat în mai multe elemente, cum ar fi: persoanele, familiile, grupurile sociale, clasificate în baza diferitor criterii, relațiile sociale, politice, economice, culturale, confesionale. Metodologia holistă reiese din primatul întregului în relația cu părțile, oferă o interpretare originală a principiului unității și conexiunii reciproce. Metoda dialectică, legile și principiile dialecticii pun în evidență evoluția obiectului cercetat, dinamica relațiilor sociale. Un moment important în cercetarea societății îl constituie sistemul relațiilor sociale: persoana îndeplinește mai multe roluri: de fiu/fiică; soț/soție; bunel/nepot; angajat/patron; lider/membru al unei organizații; student/profesor; cumpărător/vînzător; credincios/ateu etc. Pentru a-și asuma anumite responsabilități ce reies din rolul concret, persoana întreține relații proiectate pe orizontală. Totodată, afirmarea persoanei ca subiect al relațiilor sociale constă din relațiile ei cu întregul, afirmarea ei la nivelul social. Cunoașterea propriului statut social oferă încredere în sine, deschide per-

manent noi oportunități de creștere, de personalizare. La etapa inițială a procesului de integrare socială a persoanei plasăm autocunoașterea/cunoașterea de sine. Pentru a descifra semnificația cunoașterii de sine este necesar să-l consultăm pe Confucius și Socrate. În discursurile acestora accentul se pune pe cunoaștere, valorificarea rezultatelor căreia este imposibilă fără cunoașterea propriului potențial cognitiv și creativ. Astăzi acestui proces i se mai spune *problematizare*.

Rezultatele investigației. În discursul antropologilor Valeriu Gubin și Elena Necrasova se menționează că omul se naște ca ființă biologică ne pregătit pentru adaptarea la condițiile mediului natural de existență, că bebelușul fără ajutorul cuiva nu supraviețuiește [18]. Totodată omul este înzestrat cu capacitatea de a însuși, de a se dezvolta, de a explora mediul natural și condițiile ambianței sociale, în care trăiește, acționează, se afirmă, își asigură propriul loc. Valorificarea capacităților cognitive ale persoanei este un proces complex, definit de savanți ca socializare, care se desfășoară sub monitorizarea părinților, educatorilor, învățătorilor și profesorilor. Cu regret, constatăm că în toate statele lumii *socializării* i se acordă o atenție minoră în raport cu potențialul ei formativ, edificator. În opinia noastră, socializarea este etapa inițială a integrării sociale a oricărei persoane, este factorul determinant al problematizării. Altfel spus, fără socializare – asimilarea cunoștințelor acumulate de alte generații, persoana nu poate valorifica propriul potențial cognitiv, creativ, nu cunoaște prea multe despre sine, se bazează pe propria experiență, instinct, intuiție [13]. Din cauza absenței unor programe complexe individualizate, axate pe valorificarea potențialului fiecărei persoane, numărul indecișilor, marginalizaților, exclușilor, în societatea contemporană, crește. Acestea sunt grupurile sociale ce creează pericole și amenință buna funcționare a societăților democratice.

Fiecare stat contemporan se confruntă cu multiple dificultăți în ordonarea relațiilor instituțiilor politice cu societatea civilă, cu fiecare element al acestea; cu grupurile sociale vulnerabile, care din anumite cauze mai greu se integrează în viața comunității. Insuficiența resurselor financiare, a profesioniștilor în domeniul educației complică situația. Însă o comunicare a autorităților cu grupurile marginalizate este atestată acolo, unde liderii și conducătorii instituțiilor politice, socio-culturale înțeleg semnificația programelor, axate pe integrarea socială a fiecărei persoane. În ultimele șapte decenii, situația în acest domeniu se complică din cauza intensificării proceselor migraționiste, moment ce dublează responsabilitatea autorităților publice de orice nivel: local, regional, național, comunitar. Este vorba despre elabo-

rarea și implementarea programelor de politici publice, educaționale, orientate spre integrarea socială a cetățenilor statelor de destinație, ce formează grupurile vulnerabile. Mărirea numărului de imigranți solicită o reacție adecvată din partea autorităților, care sunt obligate să elaboreze și să adopte actele normative ce garantează protecția socială a imigranților.

Migrația este o provocare constantă a omenirii, cu impact asupra dezvoltării economice și sociale, sistemului educațional, schimbului cultural etc. Actualmente, suntem martorii sporirii evidente a impactului migrației asupra vieții, activității populației din statele de origine și statele de destinație. Teza dată este justificată de analiza datelor statistice referitoare la complexitatea fenomenului; volumul și ariile cuprinse; diversitatea și dinamica proceselor migraționiste; implicațiile migrației. Conform rapoartelor prezentate, în anul 2014, 3,8 milioane de persoane au imigrat în unul dintre statele membre ale UE și 2,8 milioane de emigranți au părăsit un stat membru al UE. La 1 ianuarie 2015, numărul persoanelor având cetățenia unei țări terțe și reședința într-un stat membru al UE era de 19,8 milioane, reprezentând 3,9 % din populația UE-28. În plus, la 1 ianuarie 2015, 15,3 milioane de persoane care locuiau în unul dintre statele membre ale UE aveau cetățenia unui alt stat membru al UE [20].

Realitatea socială din țara de baștină, influențată de emigrarea masivă a forței de muncă o putem analiza în baza datelor, oferite de Biroul Național de Statistică din Republica Moldova, de studiile preocupate de „*Cartografierea Diasporei moldovenești în 4 țări ale Uniunii Europene: Italia, Portugalia, Franța și Marea Britanie*” și „*Cartografierea Diasporei moldovenești în Federația Rusă*”, finanțate de Organizația Internațională pentru Migrațiune, a investigației: Consolidarea legăturilor dintre migrație și dezvoltare în Moldova, realizată în cadrul Rețelei de învățare a specialiștilor din domeniul migrației și remitențelor (MIRPAL) [5].

Republica Moldova, un stat democratic, aflat în proces de consolidare instituțională, se confruntă din anul 1993 cu consecințele sociale ale migrației populației aptă de muncă. În căutarea unui loc de muncă, a unei surse permanente de existență moldovenii au emigrat în statele Europei de Vest și în Est, în Rusia și alte state CSI. În primul deceniu de existență al statului, imigrația ilegală este un fenomen larg răspândit, nemonitorizat de nici o instituție. Deși formal funcționa Departamentul Migrațiune, subordonat Ministerului Muncii și Protecției Sociale, în realitate nici unul din conducătorii instituțiilor de stat nu putea răspunde la întrebarea: Cîți cetățeni au plecat la muncă peste hotare legal și ilegal? Totodată, crește numărul cazurilor, cînd cetățenii Republicii Moldova, aflați ilegal în diferite state suportă di-

verse forme de discriminare, devin victime ale rețelelor internaționale de trafic cu ființe umane, contrabandă cu migranți, prostituție etc. Procesul migrationist din Republica Moldova, în ultimii 10 ani, a suportat o intensificare vertiginoasă, numărul migranților crescând cu cca 50-60 mii anual.

În cazul Moldovei, migrația a fost cauzată exclusiv de factori economici. Un studiu realizat, la începutul secolului XXI, arată că factorii economici, precum sărăcia, șomajul și salariile mici reprezintă peste 72% dintre factorii de intensificare a migrației [9]. La sfârșitul anilor 1990, nivelul PIB al Moldovei constituia 34% din valoarea acestuia în decada anterioară. Conform datelor Biroului Național de Statistică, rata șomajului era de 8.5% în 2000, 7.3% în 2001 și 2002, iar un număr considerabil de angajați erau trimiși în concedii forțate, pe cont propriu [12]. Salariile nominale erau foarte mici, iar cele reale au scăzut din cauza ratelor ridicate ale inflației. Drept rezultat s-a extins sărăcia; un studiu al Băncii Mondiale a evaluat că în 1999 aproximativ 80% din populația Moldovei se afla sub limita oficială a sărăciei [19], 20% din populației trăind în sărăcie extremă [20]. Începând cu 1998 migrația în Moldova a fost caracterizată de un nivel înalt de intensitate.

Mai multe studii sociologice își propun ca obiectiv descrierea portretului migrantului moldovean. Generalizarea datelor statistice ne permite să constatăm că una din caracteristicile migrației din Moldova este vârsta relativ tânără a subiecților. Vârsta medie la momentul primei plecări peste hotare a fost de 29.7 ani, ridicându-se la 36.1 ani la momentul realizării sondajului. Nu există diferențe de vârstă importante în funcție de regiunile sau țările de destinație. Majoritatea migranților (79%) au vârsta cuprinsă între 18-44 ani. Bărbații predomină în categoria de vârstă 18-29 ani, iar femeile în cea de 45-65 ani.

O particularitate definitorie a migrației populației din Moldova este nivelul înalt al educației și al experienței profesionale a migranților. Datele arată că 28% dintre toți migranții au absolvit ciclul universitar de studii, iar 63% – ciclul profesional/vocațional. Migranții din regiunea UE dețin nivele de educație mai înalte în comparație cu cei din regiunea CSI.

Plecarea în masă a persoanelor pregătite profesional (ingineri, medici, specialiști IT, profesori, agronomi etc.) a provocat un deficit de lucrători calificați necesari Moldovei, mai ales în sferele de educație și sănătate. Unii analiști consideră că acest fapt ar constitui un posibil handicap pentru perspectivele de creștere. Acest proces este acompaniat concomitent de un anumit nivel de “decalificare” (pierderea calificării, a abilităților), deoarece, deseori, migrația presupune realizarea de către migranții calificați a unor munci necalificate. În acest context au fost estimate consecințele migrației asupra populației Republicii.

Analiza empirică a datelor referitoare la migrația legală și ilegală a determinat transformarea unei structuri ineficiente - Departamentul Migrațiune în Serviciul de stat Migrațiune, structură autonomă pe lângă Guvernul Republicii Moldova. Adoptarea de către parlament în anul 2002 a *Concepției cu privire la politica migrațională* și a *Legii cu privire la migrațiune*, au constituit baza legală pentru instituirea Departamentului Migrațiune, structură abilitată să elaboreze și să promoveze o politică unică de stat în domeniul migrației populației. Totodată, au fost puse bazele cadrului instituțional de cooperare cu celelalte structuri de stat cu atribuții în domeniu: Ministerul Afacerilor Externe, MAI, Departamentul Trupelor de Grăniceri, Departamentul Tehnologii Informaționale.

Semnarea acordurilor interguvernamentale cu statele unde astăzi muncesc cei mai mulți dintre cetățenii Republicii Moldova este una dintre prioritățile actuale ale DM în plan extern. Prin aceasta se urmărește reglementarea forței de muncă între Republica Moldova și statele de destinație, stabilirea unor cote de muncă anuale pentru moldoveni și, mai important, protecția socială a lucrătorilor migranți, conform standardelor și normelor aplicate lucrătorilor-cetățeni ai acestor state. Miza unor asemenea acorduri este crearea de alternative legale de muncă pentru solicitanții din Republica Moldova de a munci în străinătate.

La momentul creării SSM, Republica Moldova avea semnate acorduri privind reglementarea migrației de muncă și protecția socială a lucrătorilor migranți doar cu Federația Rusă, Ucraina și Belarus, faptul dat n-a ameliorat prea mult situația lucrătorilor moldoveni din aceste state. Marea majoritate a acestora muncesc în continuare fără contracte ferme de muncă și, respectiv, fără garanții de o minimă protecție socială. La nivelul UE, Republica Moldova a parafat acordul interguvernamental cu Italia, cu Portugalia, cu Spania și Grecia, cu Israel și Turcia. Însă schimbările reale ale situației migranților moldoveni sunt modeste. Faptul dat se poate explica prin realitatea, că ofertele de locuri de muncă în Europa, sunt strâns legate atât de deschiderea spre dialog ale acestor țări, cât și de posibilitățile existente pe piețele forței de muncă ale acestora. În domeniul reglementării migrației de muncă și protecției sociale a lucrătorilor migranți, în iulie 2002, Republica Moldova a semnat Convenția europeană privind statutul juridic al lucrătorilor migranți. În acest sens, se cooperează intens cu experții DG-III Coeziune socială și Comitetul pentru migrație al Consiliului Europei. Cu regret, putem afirma, că Moldova rămâne un cap de pod pentru migrația ilegală, care este direcționată spre Occident. Lipsa unor instrumente administrative eficiente de reglementare și

contracărăre a migrației ilegale este o provocare directă atât la adresa securității regionale, cât și la securitatea Europei întregi.

Fenomenul migrației are efecte contradictorii asupra populației Republicii. Pe de o parte, există efecte socio-economice pozitive determinate de remitențe; pe de altă parte, sunt prezente efecte socio-demografice negative care indică reducerea populației și deteriorarea capitalului uman. Motivele cel mai frecvent invocate cuprind salariul mic, lipsa locuinței, dorința de a oferi copiilor oportunități educaționale mai bune etc. Cei mai mulți doresc să migreze temporar la muncă (40,4%), fiind urmați de cei care doresc să plece definitiv din Republica Moldova (7,9%) și cei care intenționează să-și continue studiile (5,4%). Intențiile sunt mai mari în rândul cadrelor didactice și a cercetătorilor tineri, iar din perspectiva gender – a bărbaților. Totuși doar 25 la sută dintre cei cu intenții întreprind acțiuni în această direcție (acumulează banii necesari, își perfectează documentele de plecare, urmează cursuri de cunoaștere a limbilor străine).

Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii „Moldova 2012-2020” relevă că migrația a determinat scăderea ratei de activitate în economia națională cu 2,8% anual în ultimii ani și prevede în prioritățile sale necesitatea racordării sistemului educațional la cerințele pieței muncii, în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie. În sistemul medical, de exemplu, în pofida implementării mai multor mecanisme de motivare suplimentară atât a medicilor cu stagiu, cât și a tinerilor specialiști, gradul de asigurare cu medici de familie s-a redus treptat de la 5,8 în anul 2004 până la 5,4 în anul 2010. O situație asemănătoare o atestăm și în sistemul educațional.

Autorii unui studiu al locului migrației în dezvoltarea economică a Moldovei, realizat în anul 2014, susțin că *Migrația a devenit un factor indispensabil pentru dezvoltarea economică a Republicii Moldova, precum și un instrument de reducere a sărăciei. La moment, peste hotarele țării se află aproximativ 700 mii de cetățeni, care transmit anual în țară circa 1,6 miliarde dolari SUA, ajungând la circa o pătrime din PIB-ul țării. Respectiv numărul de migranți din total populație, volumul de remiteri și ponderea acestora în PIB, fac ca aceste variabile economice să devină indicatori extrem de importanți în politicile economice din Republica Moldova* [10].

Strategiile de gestionare a migrației și de implicare a comunităților de migranți de peste hotare în dezvoltarea Republicii Moldova trebuie să se bazeze pe cunoașterea situației moldovenilor aflați peste hotarele țării, dar și a perspectivelor pe care aceștia și le propun. În acest scop, Organizația

Internațională pentru Migrație a preconizat realizarea unui studiu comprehensiv despre profilul socio-economic al cetățenilor Republicii Moldova stabiliți temporar sau permanent peste hotare, precum și a comunităților formate din aceștia. Obiectivele specifice ale cercetării au fost axate pe analiza integrării profesionale și a celei sociale în țările de destinație, evaluării relațiilor migranților cu țara de origine și organizațiile de diasporă, cunoașterea procesului de dezvoltare și coeziune a acestor organizații, dar și a proiectelor de viitor ale acestora.

Pentru a cunoaște multilateral problemele și necesitățile comunităților migranților moldoveni de peste hotare, dar și beneficiile aduse familiilor de origine de către migranții moldoveni în țările Uniunii Europene, s-a aplicat o metodologie complexă, care a cuprins atât metode cantitative de cercetare sociologică (ancheta în bază de chestionar), cât și metode calitative (interviuri individuale aprofundate, discuții focus-grup). Metodele de cercetare au permis înțelegerea modului de viață al migranților moldoveni de peste hotare, strategiile de viitor ale acestora, integrarea în țara de destinație și păstrarea legăturii cu țara de origine atât la nivel microsocial (familie și comunitate), cât și macrosocial (realizarea datoriei de cetățean a Republicii Moldova prin participarea la alegeri etc.), atitudinii față de fenomenul migrației și a posibilităților de valorificare a experienței, în scopul unei mai bune cooperări cu comunitățile de migranți de peste hotare, dar și înaintării unor recomandări privind elaborarea unor strategii pentru reîntoarcerea migranților moldoveni și implicarea lor în procesele de dezvoltare și modernizare a țării. Respectiv, cercetarea efectuată oferă un tablou general al diasporei moldovenești în 4 țări ale Uniunii Europene: Italia, Portugalia, Franța și Marea Britanie, precum și situația particulară pentru fiecare din țările studiate.

Studiul Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii relevă în calitate de factori motivați ai migrației diferențele în bunăstarea populației și salarizarea forței de muncă în Republica Moldova și țările cercetate. Prezența unor prieteni, cunoscuți, rude în țările de destinație contribuie la luarea deciziei de emigrare și alegerea țării de destinație. Predomină migrația în scop de muncă (72 la sută), urmată de cea de stabilire a domiciliului peste hotare (18 la sută), cea în scop de studii (8 la sută), alte motive (tratament medical, afaceri) fiind mult mai rare.

Autorul studiului evidențiază diferențele în profilul migranților moldoveni pentru țările cercetate, ele fiind determinate cel mai frecvent de cererea de pe piața forței de muncă. Italia și Portugalia prezintă contingente de migranți echilibrate din punct de vedere al vârstei, comparativ cu Franța și

Marea Britanie, în care predomină migrații cu vârsta de la 18-40 de ani, o parte semnificativă dintre cei care merg la studii (24 la sută în Franța și 11 la sută în Marea Britanie). Din perspectiva gender, în Franța și Portugalia comunitățile de migrați sunt echilibrate, în schimb în Italia predomina migrații de sex feminin, iar în Marea Britanie de sex masculin. Migrații în țările Uniunii Europene posedă un înalt nivel de studii, o parte semnificativă având studii superioare sau chiar grade științifice.

Această caracteristică a procesului migraționist are un impact negativ asupra economiei naționale, asupra nivelului de trai al populației. Exodul specialiștilor de înaltă calificare produce alte consecințe negative, cum ar fi: diminuarea potențialului resurselor umane, reducerea veniturilor la bugetul de stat, investiții în capital uman nevalorificate în țară, creșterea considerabilă a numărului de divorțuri, a copiilor neșcolarizați, familia nu-și onorează funcția ei de bază - creșterea și educarea viitoarei generații. *Deci, evident, Republica Moldova se transformă treptat într-un „producător de șomeri” și un furnizor de forță de muncă ieftină, dar calificată pentru țara de destinație. Mai mult ca atât calitatea factorului uman plecat peste hotare, de cele mai multe ori, degradează, deoarece emigrații sunt antrenați în munci pentru care ei sunt supracalificați* [16].

Datele cercetării realizate atestă că acțiunile întreprinse de autoritățile guvernamentale din țările de destinație, în special, în Italia și Portugalia, au avut un impact pozitiv asupra regularizării statutului migraților moldoveni care se aflau pe teritoriul acestor state iregular. Or, numărul migraților iregulari s-a redus semnificativ în ultimii ani. Angajarea în același domeniu de activitate economică peste hotare este caracteristică doar pentru 12% din numărul de migrați din țările de destinație cercetate, de obicei, pentru cei din domeniul construcțiilor, ocrotirii sănătății și serviciilor sociale, transportului și telecomunicațiilor, serviciilor comunitare, sociale și personale. Pentru marea majoritate a migraților se constată o discrepanță între nivelul de instruire și calificare deținut și activitățile economice exercitate de către aceștia. Astfel, muncitorii moldoveni înalt calificați se angajează și prestează munci necalificate, ceea ce duce la reducerea sau chiar pierderea calificării deținute (brain waste). Doar 6% din numărul moldovenilor, aflați peste hotare, deschid afaceri. Ponderea cea mai mare a moldovenilor care au deschis afaceri este în Franța (9%) și cea mai mică în Italia (2%). Afacerile moldovenilor peste hotare sunt în domeniul construcțiilor, comerțului, serviciilor comunitare, sociale și personale.

Alte informații ce completează portretul migrațului moldovean ne sugerează că 47,3% din migrații moldoveni muncesc peste hotare în baza

unui contract de muncă pe termen lung, 28,3% în baza unui contract pe termen scurt, 23,8% în baza înțelegerii verbale. Totodată, constatăm că aproximativ fiecare al patrulea migrant moldovean lucrează informal. Există însă diferențe în ceea ce privește modalitatea de angajare în cele patru țări ale Uniunii Europene. Or, în Italia și Portugalia peste 80 la sută din migrații moldoveni muncesc legal, în baza unor contracte pe termen lung sau scurt, pe când în Franța și Marea Britanie informal, în baza înțelegerilor verbale (63% și 48% respectiv). Dacă comparăm datele studiului cu situația moldovenilor migrați în primul deceniu de existență a Republicii Moldova, observăm că procentul migraților legali și ilegali s-a inversat. În opinia noastră este o schimbare pozitivă, deoarece cu cât mai puțin migrați ilegali rămân, cu atât se simplifică modul de gestiune a procesului integrării migraților în societatea țării de destinație, cu atât provocările, riscurile pentru societatea țării de destinație sunt mai puține, mai mici. Ideea pe care o promovăm sugerează că eforturile tuturor liderilor instituțiilor sociale, organizațiilor neguvernamentale, din ambele state: de baștină și de destinație, trebuie să deservească obiectivul comun: *reducerea numărului migraților nelegalizați*.

Din multitudinea dificultăților cu care s-au confruntat migrații moldoveni peste hotare, se evidențiază pe prima poziție problemele lingvistice, urmate de cele de angajare în câmpul muncii, legalizarea șederii pe teritoriul țărilor de destinație și exploatare prin muncă. Problemele de exploatare prin muncă sunt mai frecvente în Italia, fiind menționate de peste 1/3 dintre respondenți și caracterizează, în special, sistemului de servicii de îngrijire la domiciliu care este mai puțin reglementat. Există filme documentare, care demonstrează practicile de exploatare a femeilor, angajate în agricultură în Italia. În Franța, sunt destul de frecvente, în rândul migraților, dificultățile în ceea ce privește accesarea serviciilor medicale (1/3 dintre respondenți). Tot în Franța, s-au constatat cele mai frecvente cazuri de discriminare a migraților (abuz, umilire, limitare sau interdicere a accesului la servicii publice) de către angajatori (aproape 18%).

În soluționarea problemelor cu care se confruntă peste hotare, migrații solicită, în primul rând, ajutorul conaționalilor din această țară, ulterior apelând la alte instituții, cum ar fi: biserica, organizațiile diasporei, sindicatele și alte organizații preocupate de protecția socială. Biserica este constant preocupată de viața și activitatea moldovenilor, aflați peste hotare. Migrații moldoveni frecventează biserica ortodoxă moldovenească sau cea ortodoxă română. Cel mai frecvent, biserica este locul unde moldovenii se întâlnesc cu conaționalii la sărbătorile religioase, celebrează cele mai

importante evenimente din viața lor: cununia, botezul, fapt ce îi face să se simtă ca și în patrie. Întîlnirile cu conaționali au un rol important pentru socializarea migranților, pentru găsirea sau schimbarea locului de muncă. Deseori slujitorii bisericii ajută migranții să-și găsească un loc de muncă, se adresează cu demersuri la instituțiile oficiale, cînd se confruntă cu cazurile încălcării drepturilor elementare ale migranților. Sunt publicate zeci de mărturisiri ale migranților cînd biserica o oferit ajutor sub forma pachetului alimentar social, a primului adăpost pentru pelerini, migranți la un preț simbolic, de 2-3 euro, cînd schimbarea în bine a condițiilor de ședere în țara de destinație a început la biserică. În Italia, de exemplu, există mai multe organizații de caritate, de serviciul cărora au beneficiat moldovenii. O experiență pozitivă o are Caritas, la care funcționează barouri juridice. Acestea ajută imigranții să-și perfecteze actele, să-și găsească un loc de muncă, o locuință sau un adăpost pentru noapte, mâncare, haine, îi ajută să se întoarcă acasă sau să primească asistență medicală.

Diaspora moldovenească în țările Uniunii Europene și statele CSI este în proces de consolidare, chiar dacă numeric atestăm un număr reprezentativ de organizații. Fiecare organizație are un nucleu activ, preocupat de elaborarea planului de activitate, a organizării întîlnirilor cu artiștii, muzicienii, scriitorii și chiar politicienii din Moldova. Greutățile pe care le întâmpină reprezentanții organizațiilor de diasporă sunt determinate de spiritul redus de participare al moldovenilor în diverse activități. În cadrul organizațiilor, există un nucleu restrîns de persoane care-și dedică timpul pentru activitatea acestora. Cu toate acestea, o bună parte din asociații reușesc să fie o sursă importantă de informare pentru migranții moldoveni, să promoveze Republica Moldova peste hotare, tradițiile și obiceiurile acesteia, să mențină relațiile cu serviciile de migrație din țările de destinație, să coopereze cu diferiți actori sociali. Fiind peste hotare, 35% dintre migranții moldoveni se interesează cu regularitate, iar 49% - ocazional despre situația socială, politică și economică din Republica Moldova, comunicînd frecvent cu rudele sau prietenii rămași în țara de origine.

Organizațiile de diasporă din Portugalia, au cea mai mare frecvență a accesării serviciilor oferite. Implicarea migranților în activitatea diasporei are un impact pozitiv nu doar asupra persoanei și asociației, dar și asupra relațiilor bilaterale dintre cele două țări: de baștină și de destinație. Diasporei îi revine un rol important în informarea migranților, în acumularea informației despre situația social-economică a migranților legali și ilegali. Diaspora are posibilități mai mari decît toate instituțiile statului țării de

baștină de a stabili numărul real al migranților moldoveni dintr-o țară concretă, de aceea Guvernul Republicii Moldova trebuie să valorifice cu maximă eficiență potențialul organizațiilor Diasporei.

Organizațiile Diasporei moldovenilor din diferite state au creat rețele de socializare. Liderii organizațiilor comunică în scopul diversificării formelor și tehnicilor de colaborare cu instituțiile statului de origine și de destinație, cu organizațiile neguvernamentale și cu asociațiile specializate în oferirea consultațiilor, axate pe protecția socială a migranților. Potențialul organizatoric al Diasporei moldovenești a fost estimat în campania electorală prezidențială din toamna anului 2016. Dacă alegerile prezidențiale s-ar fi desfășurat fără încălcări grave rezultatele, cu implicarea activă a Diasporei, ar fi fost altele, am fi ales un Președinte pro-european.

Mai multe studii sociologice își propun să îmbunătățească managementul migrației forței de muncă. În procesul elaborării cercetării holiste a procesului migraționist descoperim că managementul migrației forței de muncă presupune inevitabil consolidarea organizațiilor Diasporei, sporirea eficienței acestora. Reieșind din necesitatea și importanța gestiunii procesului migraționist, mai ales a migrației forței de muncă, autoritățile guvernamentale din Republica Moldova sunt obligate să-și definească prioritățile în acest domeniu de activitate. În opnia noastră, printre priorități se regăsesc: semnarea acordurilor de securitate socială cu principalele țări de destinație a migranților moldoveni; susținerea programelor de migrație circulară destinate moldovenilor; dezvoltarea unor programe pentru diaspora moldovenească care să-și mențină relațiile cu migranții moldoveni, dar și să contribuie la păstrarea tradițiilor și obiceiurilor naționale, inclusiv promovarea culturii moldovenești peste hotare; crearea condițiilor pentru dezvoltarea mediului de afaceri, pentru elaborarea programelor de atragere a remitențelor în economia națională și repatrierea cetățenilor Republicii Moldova. La rândul lor, organizațiile Diasporei ar trebui să dezvolte relațiile de parteneriat, să-și intensifice colaborarea cu autoritățile publice locale din țările de destinație și cele de origine, să-și diversifice formele de prestare a serviciilor.

Analiza efectelor migrației asupra societății moldovenești a permis unor savanți s-o compare cu ciuma care, la moment, consumă Moldova. Dacă la sfârșitul anilor '80, Republica Moldova avea o populație de aproximativ 4,5 milioane de oameni, apoi rezultatele Recensământului populației din anul 2014, publicate la 31 martie curent, ne informează că la momentul acumulării datelor în Moldova locuiau - 2 mln. 998 mii 335 persoane [19]. În lipsa unor politici sociale concrete și alimentată de criza economică

provocată de fraudă bancară, situația cetățenilor rămași acasă devine imprevizibilă. Însă, soluționarea problemelor cu care se confruntă societatea moldovenească în al doilea deceniu al secolului XXI devine imposibilă fără recomandările savanților. Actualmente, cercetarea holistă a migrației ne determină să apreciem particularitățile migranților celui de-al treilea val, care în opinia Directorului Centrului de Cercetări Demografice de la Chișinău Olga Găgăuz, este caracterizat de o natură diferită. Acum din țară pleacă cetățenii care au salarii destul de bune, dar care sunt nesatisfăcuți de instabilitatea socio-economică. „Republica Moldova deja a pierdut un potențial demografic foarte mare. Peste 600.000 de cetățeni s-au stabilit permanent peste hotare. Migrația de muncă s-a transformat în migrație definitivă...Din punct de vedere socio-economic, cel mai important efect este că noi pierdem populația tânără, aptă de muncă, bine pregătită, care va contribui la creșterea economiilor europene și nu a noastră” [12].

În același timp, chiar dacă tot mai mulți moldoveni își doresc să migreze definitiv peste hotarele țării, perspectivele acestora par a fi tot mai incerte. Luând în context criza migranților care a afectat întreaga Uniune Europeană, moldovenilor le este mult mai greu să-și găsească un job stabil în Europa. Concurența le fac cetățenii veniți din zonele afectate de război, atât pe piața muncii, cât și în cazul cererilor de solicitare de azil politic. Astfel, potrivit datelor oficialităților din Berlin, în primul trimestru al anului 2016, 1347 de moldoveni au cerut azil în Germania, iar în 2015 – 2498. Potrivit unor experți germani, moldovenii nu au nici o șansă să obțină azil, pentru ca Republica Moldova este inclusă în lista țărilor cu grad stabil de securitate.

O rezervă de diminuare a impactului negativ al migrației asupra populației Republicii Moldova o constituie repatrierea populației și imigrarea. Sociologul și directorul general al Institutului de Marketing și Sondaje IMAS-INC Chișinău, Doru Petruți, crede că viteza cu care se realizează reformele este sub așteptările populației. „Recâștigarea încrederii într-un sistem care poate funcționa în interesul cetățenilor este un lucru corect, iar asta este un proces de durată (...) Politicienii trebuie să muncească foarte mult ca Moldova să devină din nou atractivă pentru investitori și pentru oameni. Odată ce începi o luptă reală contra corupției, încerci să nu mai faci pași niciodată înapoi. Toți acești pași dacă se fac ireversibili, Republica Moldova își poate recâștiga credibilitatea, nu numai în fața actorilor internaționali, dar și în fața propriilor cetățeni, o bună parte din care sunt plecați peste hotare”, a comentat analistul.

Repatrierea emigranților de calificare înaltă este obiectul central al proiectului privind Diaspora științifică a Republicii Moldova, susținut

financiar de Fundația Națională Elvețiană pentru Știință și Agenția Elvețiană de Dezvoltare (E.P.F.L.) și Cooperare, implementat de Academia de Științe a Moldovei și E.P.F.L. Proiectul – *Conectarea diasporei științifice a Republicii Moldova la dezvoltarea științifică și economică a țării de origine*, a fost lansat la 30 aprilie 2010. O altă inițiativă vine din partea Organizației Internaționale pentru Migrație, misiunea în Republica Moldova, care în parteneriat cu A.Ș.M. a anunțat la 16 septembrie 2011 un concurs de susținere a 30 de savanți – membri ai Diasporei științifice din Moldova, care doresc să revină în Moldova pentru o vizită de 7-11 zile, cu scopul de a realiza activități de cercetare și de a împărtăși experiența acumulată.

La moment, în Republica Moldova sunt implementate două programe care vizează promovarea migrației internaționale în calitate de factor pozitiv în promovarea dezvoltării, transferului durabil de know-how prin integrarea profesională a experților reveniți. Programul Reîntoarcerea experților, implementat de centrul Internațional pentru Migrație și dezvoltare (CIM) din partea Ministerului Federal german al Economiei, Cooperării și Dezvoltării (BMZ), susține reintegrarea profesională a absolvenților universitari și a experților cu experiență, originari din țări în curs de dezvoltare, care și-au perfectat abilitățile și competențele profesionale în Germania și sunt interesați să revină în țara lor de origine. În octombrie 2010, Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Republica Moldova în parteneriat cu Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Educației și Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă, au anunțat demararea unui proiect pilot de promovare și de susținere a revenirii temporare sau permanente în Moldova a 30 de absolvenți ai instituțiilor de învățământ din străinătate, pentru a se angaja în instituțiile publice/private [7].

Analiza procesului imigraționist în Republica Moldova, în ultimii zece ani, ne permite să remarcăm faptul că acest indice este în creștere. Dacă în 2001 în țară au imigrat 1293 persoane, apoi în 2010 – 2512, dintre care 140 au primit viză cu reședință permanentă [16, p.87]. Cu toate acestea să abordăm imigrația ca o soluție a problemelor economice, demografice, cauzate de migrația populației tinere, instruite, calificate, considerăm incorrect, inadecvat.

Concluzii

Abordarea holistă a migrației sub aspectul integrării sociale a imigranților moldoveni în societatea țării de destinație ne permite să constatăm că migrația forței de muncă a afectat multiplu societatea moldovenească. Datele statistice,

sistematizate și publicate în ultimul deceniu sunt îngrijorătoare, de aceea savanții preocupați de tematica migrației din Republica Moldova au elaborat proiecte de cercetare, au obținut în baza lor susținere financiară și au efectuat cercetări interdisciplinare cu scopul de a descrie portretul migranților moldoveni din cele trei valuri ale migrației forței de muncă. Atît raportul solicitat de Banca Mondială, cît și proiectul *Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii și în statele CSI*, ne oferă oportunitatea documentării și cunoașterii realității în problema condițiilor de integrare a imigranților în societatea țării de destinație, a rolului determinant al cunoașterii limbii vorbite, obiceiurilor, tradițiilor culturii și civilizației acesteia. În acest sens, am putea recomanda aplicarea metodologiei utilizate de cercetători moldoveni și în cazul investigației procesului migraționist din alte state ale Bazinului Mediteranian.

Abordarea filosofică a integrării sociale a persoanei ne orientează către cunoașterea potențialului cognitiv și creativ al acesteia, către necesitatea dezvoltării la copii a capacităților/abilităților de cunoaștere și comunicare cu semenii. Aceste obiective se realizează în procesele de socializare, personalizare, în rezultatul cărora persoana se auto-percepe în calitate de element al unui sistem complex de relații și interinfluențe, se auto-cunoaște și respectiv se problematizează, determinîndu-și poziția, statutul social și rosturile existențiale.

Expunerea rezultatelor investigației ne-a permis să justificăm teza, în conformitate cu care integrarea moldovenilor în viața societății țării de destinație este condiționată de stabilirea unor relații optime cu instituțiile sociale, autoritățile și ONG-urile locale; de normalizarea stărilor moral-psihologice, care se produce prin acceptarea tuturor consecințelor statutului de imigrant; asigurarea ritmului stabil de creștere al bunăstării, de capacitatea persoanei de a asimila conținutul valorilor, normelor morale și de drept. Cu cît relațiile moldovenilor cu băștinașii sunt mai organizate, mai constante, cu atît se multiplică formele de integrare socială a acestora.

În integrarea socială a imigranților, în menținerea relației lor cu țara de baștină, în asumarea unor responsabilități pentru cei de acasă și viitorul lor, un rol aparte îi revine Diasporei moldovenești. Investigația ne-a permis să constatăm că deși numeric există mai multe organizații ale Diasporei moldovenești, înregistrate în 35 de state, această structură se află în proces de consolidare, de asimilare a potențialului ei organizatoric, operațional. În mai multe cazuri activitatea asociațiilor de moldoveni se reduce la organizarea manifestărilor culturale. În timp ce Diaspora ar putea face mult mai mult pentru imigranți, pentru autoritățile locale din cele două state de

destinație și de baștină, care ar trebui să fie preocupate prioritar de acumularea datelor despre migrații ilegali și despre protecția socială a migraților legali. Am notat mai sus că existența imigranților ilegali pe teritoriul unui stat constituie o amenințare permanentă a securității și stabilității sociale a populației acestuia. Colaborarea bilaterală dintre autoritățile celor două state ar putea fi fortificată prin utilizarea potențialului Diasporei de a organiza și comunica cu moldovenii, care semenilor le spun adevărul despre situația lor socială, financiară, despre actele de discriminare pe care le-au trăit, decât liderilor instituțiilor de stat, partidelor politice, care în anii electorali îi vizitează și le promit multe. În așa mod, Acordurile bilaterale ar deveni mai realizabile și cu un impact mai consistent asupra condițiilor de viață și activitate a migraților.

Despre integrarea imigranților în viața noii comunități putem vorbi doar în cazul imigranților legali. Datele statistice arată că volumul migraților ilegali s-a redus considerabil în evoluția procesului migraționist. Cu toate acestea, considerăm necesar să notăm: este important ca cetățenii Republicii Moldova tentați să emigreze, să cunoască realitatea: imigrații ilegali pot fi șantajați, nu sunt protejați de lege, în timp ce imigrantul legal se poate adresa, în caz de necesitate, după ajutor medical, se simte liber în stradă, la magazin, în locurile publice.

Pentru societatea moldovenească și conducerea ei, studiul are semnificație strategică. Le propunem tuturor: savanți, politicieni, artiști, scriitori să-și unească eforturile în scopul elaborării proiectelor/programelor, axate pe repatrierea migraților. În acest sens, datele statistice sunt promițătoare: un număr redus de imigranți au deschis propriile afaceri în țara de destinație. Dacă imigrantul nu dispune de proprietăți personale, este mai ușor de convins să revină acasă. Autoritățile, liderii instituțiilor de stat, a partidelor politice parlamentare și extraparlamentare, organizațiile neguvernamentale ar trebui să se preocupe de problema repatrierii cetățenilor Republicii Moldova. În anii de criză economică, politică, socială, ei, fiind abandonați de autoritățile publice, și-au soluționat problemele financiare cum au știut, cu relațiile pe care le aveau ei personal sau cercul de cunoscuți. Acum când estimăm consecințele negative ale migrației tinerilor specialiști din medicină, învățământ și alte sectoare ale economiei naționale, considerăm necesară multiplicarea programelor economice, sociale, promovarea de facto a reformelor în justiție, în medicină și învățământ nu în scop distructiv, dar în beneficiul societății și a fiecărui cetățean al Republicii Moldova. Această temă nu trebuie ideologizată, politizată. Situația este atât de gravă, încât cei

care conduc, care educă, care înțeleg că Moldova are viitor trebuie să se implice, asumându-și responsabilitatea personală.

Accentul pus în acest studiu pe integrare socială prin cunoaștere și comunicare ne determină să conștientizăm că toate problemele societății contemporane se fortifică din cauza absenței unei comunicări eficiente între conducătorii statelor, comunităților umane, între semenii. Comunicarea politică, socio-culturală este eficientă doar în condițiile acceptării opiniei Celuilalt, aprecierii potențialului cognitiv, creativ, capacităților și abilităților individuale, intereselor. Pentru a spori eficiența comunicării politice, sociale, este important să cunoaștem și să respectăm principiile ei de bază: pluralismul de opinii, reciprocitatea, toleranța, egalitatea, transparența, responsabilitatea.

Referințe bibliografice

1. Brain, Drain. Cazul Republicii Moldova. Coordonator Victor Moraru. – Chișinău. Instit. Internaț. European și Științe Politice al AȘM. Seria Migrația: probleme și oportunități. 2011.
2. Certan, S., Certan, I. Integrarea economică în Uniunea Europeană. Chișinău: CEP USM, 2013.
3. Constantin, Matei, Impactul migrației populației asupra situației demografice din Republica Moldova, Chișinău: ASEM. 2006
4. Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova. Raport elaborat pentru Banca Mondială în cadrul Rețelei de învățare a specialiștilor din domeniul migrației și remitențelor (MIRPAL). CIVIS, IASCI, Chișinău, 2014.
5. European Training Foundation. The contribution of Human Resource Development to Migration Policy in Moldova. 2008.
6. Oleg Galbur, Raport cu referire la analiza fenomenului de migrație a populației din Republica Moldova, inclusiv a cadrelor medicale. Chișinău. 2011.
7. Gestionarea migrației de muncă în Republica Moldova. Studii. Chișinău: OIM. 2005.
8. Ghencea B., Gudumac I. Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova. Studiu susținut de Organizația Internațională a Muncii, Chișinău. 2005.
9. Moșneaga V., Moraru V., Rusnac Gh. Țurcan V. Fațetele unui proces: Migrația forței de muncă din Republica Moldova în Italia. Seria Migrația: probleme și oportunități, Chișinău, Editerra Prim SRL. 2011.
10. Morcotilo Iurie, Fala Alexandru, Aspectul migrațional în securitatea economică a Republicii Moldova : Analiză instituțională. Chișinău, Centrul Analitic Independent EXPERT GRUP. 2014.
11. Pyshkina T. V. Economic Consequences of the Migration of Labour from the Republic of Moldova/ Un World Institute for Development and Economic Research, Helsinki. 2002.

12. Republica Moldova: Politici de creștere economică. Creare a locurilor de muncă și reducere a sărăciei, Chișinău, ILO, PNUD, DFID. 2001.
13. Rosca Ludmila, Migration, un approche teoretico-practique, forms d'integration sociale et socialization. Jean Monnet Seminar, Migrations, Tunis, Tunisia, 22-23 February, 2016, 2016, P.135-140.
14. Roșca Ludmila. Diaspora moldovenilor în Italia: experiențe valoroase de integrare. Migration and European integration of minorities, Universitatea din Oradea, 6-8 noiembrie 2014, Istvan Polgar (ed.), Ioan Horga (ed.), Mircea Brie (ed.). – LAP LAMBERT, Academic Publishing. 2016.
15. Republica of Moldova, Interim Poverty Reduction Strategy Paper, November 15, 2000.
16. Stratan Alexandru, Savelieva Galina, Cotelnic Vera, Impactul migrației forței de muncă asupra Republicii Moldova: aspecte demografice și economice. Revista Academos, n.2(25), iunie, 2012), P. 82-90.
17. UNDP. Good Governance and Human Development. Moldova Human Development Report. 2003.
18. Губин Валерий, Некрасова Елена, Философская антропология. Учебное пособие для вузов. М.: ПЕР СЭ: СПб: Университетская книга. 2000.
19. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=30&id=5582>
20. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics_explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/ro
21. <http://www.rador.ro/2015/12/18/cronologie-criza-refugiatilor-din-europa/>
22. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52015JC0040>
23. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0066+0+DOC+XML+V0//RO>
24. http://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2015/fi_1826.pdf
25. <http://www.mediafax.ro/social/analiza-ue-pare-lipsita-de-solutii-eficiente-privind-imigratia-situatie-cu-efecte-economice-si-sociale-14675475>

EFICIENȚA POLITICII DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CREAREA CONDIȚIILOR TRANZIȚIEI LA DEZVOLTAREA INOVAȚIONALĂ

Vasilii SACOVICI, *doctor habilitat în științe politice,*
profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Belarus,
Republica Belarus

(113vs@mail.ru)

Elizaveta CVILINCOVA, *doctor habilitat în istorie,*
conferențiar universitar, AȘM

(cvilincova@mail.ru)

Ștefan ȚÎBULEAC, *doctorand, IRIM*

(steflife@mail.ru)

Rezumat

Trendul principal al dezvoltării economiei globale contemporane îl constituie procesul formării economiei inovaționale – economiei bazate pe cunoștințe, care ulterior se transformă în economia cunoașterii, ca nivel superior al economiei inovaționale. După nivelul actualității, fenomenul le depășește pe celelalte, deoarece de tempoul dezvoltării inovaționale în secolul XXI vor depinde nu doar indicatorii creșterii economice la nivel global, dar și suveranitatea statelor, și nivelul asigurării securității lor naționale.

Tendențele globale principale au condus la conștientizarea faptului de către clasa politică, elita politică și științifică a Republicii Moldova că sporirea rapidă a eficienței economice și sociale, inevitabil este legată de trecerea economiei țării la calea dezvoltării inovaționale. Sub acest aspect, Republica Moldova, la fel ca alte state, consideră că cunoștințele și inovațiile vor deveni surse a bogăției naționale. În acest articol este analizată politica Republicii Moldova în domeniul tehnico-științific, orientată către tranziția la calea inovațională de dezvoltare.

Cuvinte-cheie: inovație, economie inovațională, interes național, securitate națională

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА ПО СОЗДАНИЮ УСЛОВИЙ ДЛЯ ПЕРЕХОДА НА ИННОВАЦИОННЫЙ ПУТЬ РАЗВИТИЯ

Аннотация

Главным трендом развития современной мировой экономики является процесс формирования инновационной экономики – экономики основанной на знаниях, в последующем становящейся экономикой знаний, как высшей фазы инновационной экономики. По степени актуальности этот феномен превосходит все другие, поскольку от темпов инновационного развития в XXI веке будет зависеть не только темпы мирового экономического роста, но и суверенитет государств, и уровень обеспечения их национальной безопасности.

Важнейшие мировые тенденции привели к осознанию правящего класса, политической и научной элиты Республики Молдова, что резкое повышение экономической и социальной эффективности неизбежно требует перехода экономики страны на инновационный путь развития. В этом аспекте Республика Молдова, как и другие страны, рассчитывает, что знания и инновации станут источником национального богатства. В данной статье проведен анализ государственной политики Республики Молдова в научно-технической и инновационной сферах по созданию условий для перехода страны на инновационный путь развития.

Ключевые слова: инновации, инновационная экономика, инновационная политика, национальный интерес, национальная безопасность

Введение. Основными стимуляторами роста мировой экономики выступает два фактора: глобализация и инновации. Глобализация, углубляя взаимозависимость и взаимовлияние различных сфер и процессов мировой экономики, в большей степени влияет на количественные изменения (безусловно, за счет взаимовлияния есть и качественные изменения), инновации – существенно преобразуют качественные характеристики экономического роста.

Под воздействием этих взаимосвязанных факторов, в конце XX в. человечество вступило в новую фазу своего развития – построение постиндустриального общества, где ведущая роль принадлежит информационным технологиям и компьютеризированным системам, высоким инновационным технологиям в производстве и инновационным системам в экономике, инновационной организации различных сфер человеческой деятельности. Устойчивое развитие, в первую очередь, стало достигаться переходом на инновационный путь развития, уменьшая, при этом, внешнюю зависимость и повышая безопасность.

Во всем мире наука и инновации считаются определяющими факторами экономического роста, главными элементами государственной стратегии и политик, поскольку правительства осознают связь между способностью наций использовать инновации в своей экономической деятельности и конкурентоспособностью на мировом рынке. Без использования инноваций, новых технологий невозможно обеспечить стабильное развитие реального сектора экономики.

Модель дальнейшего экономического развития Республики Молдова должна учитывать происходящие в мире процессы и основываться на высокотехнологичных и эффективных производствах. Научно-технический прогресс, признанный во всем мире в качестве важнейшего фактора экономического развития, все чаще связывается с понятием инновационного процесса. Это единственный в своем роде процесс, объединяющий науку, технику, экономику, предпринимательство и менеджмент. Он состоит в получении инновации и простирается от зарождения идеи до ее коммерческой реализации.

Для Молдовы это важно и потому, что в XXI век Республика Молдова вошла с деградированным, деформированным, отброшенным на несколько десятилетий назад инновационным потенциалом.

Приоритетное развитие науки и технологий будет содействовать реализации других важнейших приоритетов устойчивого развития: повышения качества жизни граждан Молдовы, экономического роста,

укрепления сферы здравоохранения, культуры, экологии и рационального природопользования, равноправного стратегического партнерства, а также основных приоритетов национальной безопасности – экономической, государственной и общественной.

Результаты исследования. В современных условиях настоящее и будущее страны неотделимо от развития науки, от мощи ее инновационного потенциала, интенсивного его развития и использования в интересах всего общества. В связи с этим, как показали результаты нашего исследования, перед Республикой Молдова стоит следующая задача в научно-технологической и инновационной сферах [7]:

- обеспечение ускоренного развития науки и технологий как базы устойчивого инновационного развития страны;
- формирование национальной инновационной системы, которая рассматривается как совокупность институтов, деятельность которых направлена на генерирование и диффузию инноваций;
- построение основ инновационной экономики, фундаментом которой являются: система генерации знаний; широкое использование научных знаний в организации труда, менеджменте и подготовке кадров; восприимчивость экономики к внедрению инновационных технологий;
- формирование (на основе долгосрочных концепций социально-экономического и общественно-политического развития страны в направлении европейского вектора) экономики, базирующейся на современных знаниях, инновациях, технологиях;
- разработка и внедрение в практику стратегии инновационно-технологического прорыва, которая может обеспечить достижения устойчивого экономического роста;
- ускорение процесса приближения стандартов Республики Молдова к стандартам Европейского союза – пространству, в котором именно инновации основывают фундамент социально-экономического прогресса;
- быстрая имплементация инноваций и новейших технологий в промышленном секторе, при ориентации в этом плане на пример западной системы и содействии, таким образом, модернизации и социально-экономическому росту страны, а также улучшению жизненных условий населения;
- создание новых производств, секторов экономики передовых технологических укладов, интенсивное технологическое обновление базовых секторов экономики и внедрение передовых технологий во все сферы жизнедеятельности общества;

– инициирование (всеми возможными способами) притока иностранных инвестиций и современных технологий, в связи с тем, что Молдова не способна выйти из сложившейся ситуации, опираясь лишь на собственные силы;

– обеспечение инновационной направленности инвестиций, особенно иностранных, для освоения передовых технологий пятого, в перспективе шестого технологического уклада.

· присутствие производителей Молдовы на мировом рынке интеллектуальных продуктов, информационных технологий, наукоемкой продукции, товаров и услуг;

· расширение взаимовыгодного международного научно-технологического сотрудничества и привлечение в экономику страны технологий мирового уровня.

Реализация данной стратегии позволит, на первоначальном этапе, нацелить деловые круги страны на использование имитационной стратегии инновационной деятельности. Необходимой предпосылкой создания инновационной системы является эффективная государственная инновационная политика, которая представляет собой совокупность мероприятий, направленных на формирование основ инновационной деятельности, повышение ее эффективности и широкое использование результатов в целях ускоренного социально-экономического развития страны и наиболее полного удовлетворения общественных потребностей.

Придание инновационного характера технологическому развитию имеет для Молдовы особое значение, поскольку только на этом пути возможно ускоренное создание новой, современной модернизированной базы и освоение производства конкурентоспособной продукции. Руководство Республики Молдова это осознает, поэтому еще в июле 2004 г. Парламентом Республики был принят Закон – Кодекс о науке и инновациях, который регламентирует правовые отношения, связанные с разработкой и осуществлением государственной политики в сфере науки и инноваций, деятельностью в области научных исследований, инноваций и современных технологий, научно-технологической информации, с защитой интеллектуальной собственности [10]. А основная цель Национальной стратегии в области интеллектуальной собственности до 2020 г. является укрепление правовой и институциональной базы, способствующей созданию, защите, управлению и полному освоению потенциала интеллектуальной собственности, что

должно стать основным элементом развития устойчивой экономики, основанной на знаниях и инновациях, и источником национального богатства для Молдовы.

В практической плоскости в Молдове начала создаваться инновационная инфраструктура, важнейшим элементом которой являются научно-технические центры, научно-технологические парки, бизнес-инкубаторы и инновационные инкубаторы (внедряются в Молдове с начала 2007 г.) [12].

В настоящее время в Республике Молдова существуют 3 научно-технологических парка и 8 инновационных инкубатора [13], которые способствуют повышению эффективности внедрения результатов научных исследований в производство, доведению до потребителя конкурентоспособной промышленной продукции, работ и услуг, основанных на инновациях.

Все приоритеты инновационного развития экономики Молдовы основаны на трех существенных направлениях [1]:

- развитие потенциала для эффективного замещения импорта товаров и услуг;
- развитие потенциала производственной технологии, продуктов и услуг для проникновения на иностранные рынки;
- развитие экономической (дорог, систем водоснабжения и канализации, электроснабжения и др.) и социальной (государственной системы поддержки предпринимательства) инфраструктуры.

Для Молдовы, как аграрной страны, не менее важным приоритетом инновационного развития является, по мнению некоторых молдавских ученых, «реанимировать сельское хозяйство <...> за счет продуманного внедрения эффективных инноваций, которые позволяют при сложившихся условиях хозяйствования обеспечить существенную прибавку урожайности ведущих культур и на этой основе повысить эффективность отрасли» [3, p.10-15]. Безусловно, это важно.

Вместе с тем, как показала практика, в Молдове в настоящее время наиболее быстро развивающиеся и перспективным является сектор информационно-коммуникационных технологий, поскольку именно он создает наиболее высокую добавленную стоимость в ВВП. Таким образом, вклад сектора ИКТ в экономику составляет около 8 процентов в ВВП.

В стране действуют десятки иностранных аутсорсинговых компаний, которые интегрированы в международные системы разработки и распространения программной продукции. По данным Государст-

венной регистрационной палаты, в Молдове зарегистрировано более 500 IT-компаний, в которых задействованы в общей сложности 20 тыс. сотрудников.

Анализируя в целом сектор информационно-коммуникационных технологий, можно прогнозировать, что в ближайшие годы он станет ключевым фактором в развитии Республики Молдова. В пользу данного вывода свидетельствует динамика результатов производства работ в данном секторе. Так согласно статистическим данным, в 2016 году объем продаж в секторе информационно-коммуникационных технологий составил 36,1 млрд. лей. В IT-секторе, объем экспорта неуклонно увеличивался примерно на 10 процентов ежегодно. Так в период с 2011 по 2016 год оборот продаж в IT-индустрии удвоился с 1,29 млрд. лей до 2,6 млрд. лей (согласно данным Министерства экономики и инфраструктуры Республики Молдова).

Таким образом, определенный прогресс в сравнении с традиционными видами бизнеса налицо. Продукты молдавских частных IT-компаний, выполненные в соответствии с международными требованиями на средства крупнейших международных организаций, используются в работе государственных органов в различных странах мира, в том числе в США и Великобритании.

Республика Молдова предпринимает определенные усилия для интегрирования в региональное и международное научно-технологическое и инновационное пространство, стремиться стать достойным партнером международных научно-технических лидеров в области инноваций и торговли высокотехнологичными продуктами.

Кроме того, правительство рассчитывают, что открытие в текущем году (2017) первого парка информационных технологий «Молдова IT-парк» привлечет в страну иностранные инвестиции и будет способствовать формированию бизнес-среды, нацеленной на новые знания и инновации.

Как показывает мировой опыт, основой инновационной экономики являются малые и средние предприятия как наиболее гибкие и восприимчивые, способные в короткие сроки и с минимальными затратами разрабатывать конкурентоспособную наукоемкую продукцию. Благодаря кооперации ученых с бизнесом только в 2013 г. дополнительно, наряду с финансированием научной деятельности в сумме свыше 300 млн. леев, было привлечено 88 млн. леев частных денег. Данная тенденция сохраняется и в последующем.

Поэтому в Молдове была поставлена задача: сформировать современные механизмы связи науки и бизнеса, обеспечить профессиональный отбор локомотивных точек развития. Так как будущее любой страны сегодня во многом определяется ее инновационной способностью – важнейшим фактором конкурентоспособности. И если страна обладает такой способностью, значит, она имеет стратегическое преимущество.

С другой стороны, стоит отметить что, инновационная культура в Республике Молдова слабо развита и, как правило, молдавские предприятия мало знают, к какому уровню качества и новизны своей продукции им надо стремиться, чтобы занять лидирующие позиции на отечественном и, тем более, на международном рынке. Это создает неблагоприятный климат для повышения конкурентоспособности предприятий, выживаемости молдавской экономики в условиях все более обостряющейся конкуренции на мировом рынке в процессе экономической глобализации.

Согласно докладу «Глобальный инновационный индекс» 2017 г Республика Молдова заняла 54 место из 127 стран вошедших в этот список по показателю развития инноваций [14].

Важную роль в переходе Молдовы на инновационный путь развития играет расширение международного научно-технического сотрудничества. В течение длительного времени исследователи Молдовы участвуют в различных международных исследовательских проектах.

Одной из первых международных организаций, которая предоставила финансирование научных проектов для Молдовы, была CRDF – Американский фонд гражданских исследований. Впервые молдавские ученые (в 90-е гг. прошлого века) смогли принять участие в программе совместных исследований со своими зарубежными коллегами. В 350 проектах участвовало около 2500 человек с молдавской стороны, и около 600 из них смогли посетить Соединенные Штаты в научно-исследовательских и образовательных целях. В рамках этих программ было привлечено несколько миллионов долларов на совместные исследования американских и молдавских ученых, в том числе и на создание современной экспериментальной базы в Молдове. Затем еще ряд проектов INTAS/Молдова (совместный европейско-молдавский проект при финансировании из ЕС), проекты билатерального сотрудничества между Молдовой и европейскими странами (Германией, Италией, Францией, Румынией), США, и Молдовой и странами СНГ (Россией, Украиной, Беларусью).

В указанных проектах финансирование осуществлялось таким образом, что деньги разных государств не пересекали границ. Это дает возможность ученым для творческого роста и открывает новые пути финансирования научных изысканий и их материального стимулирования. Молдова первой из стран СНГ в конце 2011 г. стала ассоциированным членом 7-й рамочной Программы Европейского Союза FP-7, которая объединяет всех членов Евросоюза (а также ассоциированных членов). В рамках данной Программы молдавские ученые наравне с исследователями других европейских стран могут участвовать в различных конкурсах и проектах и получать финансирование по европейским меркам. К началу 2014 г. уже реализовано 53 проекта на сумму более 3 млн. евро. Все это положительно сказалось на результатах международного научного сотрудничества. Так, если в конце 90-х гг. доля международного сотрудничества в молдавских работах международного уровня составляла 41%, то в 2014 г. – 70 %. В первом квартале 2014 г. в Молдове запущена Европейская программа «Горизонт 2020» (Horizon 2020), рассчитанная на 7 лет (2014–2020). Она объединяет три прежде независимых источника финансирования: Рамочную программу научных исследований и технологического развития ЕС, Рамочную программу конкурентоспособности и инноваций и Европейский институт технологий. Бюджет программы на 2014–2020 гг. составляет 80 млрд. евро. Практически это программа научного сотрудничества всей Европы, в которую приняли Молдову. Она стала первой из стран «Восточного партнерства» и 14-й на континенте, вошедшей на полноправной основе в европейское научное пространство. В целом, Молдова стала частью многих программ поддержки европейскими грантами.

Уровень развития науки страны в современном мире служит определяющим фактором конкурентоспособности ее экономики. Технологическое развитие только на базе привлекаемых зарубежных технологий неизбежно снижает общий уровень конкурентоспособности. Поэтому стратегическим направлением Республики Молдова должно стать развитие собственного научно-технологического потенциала страны, не исключая возможности заимствования зарубежных инновационных научных разработок и технологий.

Наш анализ показывает, что Республика Молдова обладает определенным научно-техническим потенциалом, системой высшего образования и подготовки научного потенциала. Но, несмотря на это, результа-

тивность данного потенциала явно недостаточна для создания условий развития экономики Молдовы по инновационному пути. На сегодняшний день инновационное предпринимательство в экономике Республики Молдова развито слабо, хозяйствующих субъектов, ведущих в полной мере инновационную предпринимательскую деятельность, крайне мало. Это объясняется отсутствием основных факторов, от которых зависит развитие инновационного предпринимательства: спроса со стороны потребителей на инновации; развитого научно-технического потенциала национальной экономики; венчурных фирм и инвесторов, финансирующих рисковую инновационную деятельность.

Для повышения эффективности и результативности формирования инновационной экономики Правительство Республики Молдова утвердило Стратегию инновационного развития страны на 2012-2020 гг. В валовом внутреннем продукте (ВВП) Молдовы доля инновационной продукции достигнет к 2020 г. 25%. Увеличение доли инновационной продукции по отношению к ВВП станет возможным благодаря увеличению до 6–7% доли IT-технологий, росту машиностроительной индустрии – 5–6%, легкой промышленности и услуг. Инновационная активность проявляется в результате созданного в стране определенного научного задела либо за счет трансферта технологий из-за рубежа. Первое является результатом участия государства, прежде всего, в подготовке кадров и финансировании научных исследований, а второе – инициативой бизнеса, и опять же при соответствующих механизмах государственной поддержки.

Основными целями Национальной стратегии в области интеллектуальной собственности являются:

- стимулирование создания, защиты и использования интеллектуальной собственности в качестве ключевого инструмента в формировании условий для перехода страны к инновационной модели экономического роста;
- постоянное совершенствование нормативной базы в области интеллектуальной собственности, в том числе путем ее гармонизации с законодательством ЕС и внедрения международных договоров в данной области, стороной которых является Республика Молдова;
- развитие и модернизация Национальной системы интеллектуальной собственности, повышение уровня ее прозрачности и последовательности;
- укрепление институционального потенциала органов, наделенных полномочиями и ответственностью в вопросах защиты и обеспе-

чения соблюдения прав интеллектуальной собственности, развитие эффективной инфраструктуры по предупреждению и борьбе с явлениями контрафакции и пиратства;

— продвижение и развитие высокой культуры в области интеллектуальной собственности, информирование и повышение осведомленности широкой общественности о роли интеллектуальной собственности, а также повышение интереса к защите и соблюдению прав интеллектуальной собственности;

— развитие международного, регионального и двустороннего сотрудничества в области интеллектуальной собственности и интеграция Республики Молдова в международное и европейское интеллектуальное пространство.

Правительство исходит из того, что эффективность экономики в определяющей степени зависит от результатов структурных трансформаций, основанных на процессе постоянных замен производственных технологий и менеджерских систем другими, новыми, с более высокими показателями. Стратегия предполагает реорганизацию государственных учреждений, модернизацию инфраструктуры научных учреждений, смещение акцентов в сторону инновационного предпринимательства. Документ обеспечивает реализацию восьми стратегических политик инновационного развития: внедрение инноваций в государственном секторе, формирование инновационной среды, повышение эффективности науки, развитие эффективной системы коммерциализации технологий, стимулирование инновационной активности бизнеса, построение региональных инновационных систем, развитие инновационной инфраструктуры, международная интеграция для развития инноваций. Полномочия поведению инновационной политики передаются от Академии наук Правительству.

Правительство Республики Молдова приняло Стратегию повышения конкурентоспособности индустрии информационных технологий на 2015–2021 гг. Стратегия продвижения ИТ-Молдова имеет ряд приоритетов: образование и исследования в области ИТ; деловая среда, экономические льготы и инновации в указанной сфере; международные рынки и партнерство. Ставится задача продвигать бренд «ИТ-Молдова» в качестве благоприятного и конкурентоспособного регионального центра.

Ведущие ученые Молдовы, основываясь на том, что развитые страны переходят к экономике, основанной на знаниях и инновациях,

ставят задачу, чтобы наука и качественное образование в современном молдавском обществе также стали платформой для социально-экономического роста. В данном случае, по мнению В. Канцера, речь идет о разработке научной платформы, в том числе о научном сопровождении любых проектов, реализуемых в стране, развитии технологий и прокладке путей инновационной экономики, продвижении национальных ценностей, о научном мосте интеграции в глобальную сеть современной цивилизации.

Стратегия *государственной инновационной политики* формулируется на основе долгосрочных концепций социально-экономического и общественно-политического развития страны. *Основной стратегической целью государственной политики* в области науки и инноваций является устойчивое социально-экономическое и человеческое развитие Республики Молдова, основанное на стимулировании и максимально широком использовании научного, научно-технического и технологического потенциала. Для выработки и реализации данной стратегической цели необходима разработка стратегии инновационно-технологического развития страны. Выбор *стратегии инновационной политики* предполагает:

- установление главных целей инновационного развития в соответствии с социально-экономическими целями страны;
- определение основных направлений государственного регулирования инновационной деятельности;
- принятие методов развития и использования научного потенциала.

Значимую роль в инновационном развитии страны должна играть Академия наук Молдовы. Для этого предлагаемая ее организационная реформа, а также реформа научного процесса с четкими критериями финансирования и оценки и продвижения исследований ученых, вовлечение лабораторий и институтов в партнерское взаимодействие с бизнесом при формировании научно-технологических платформ, продвижении инновационных структур типа *start-up* и *spin-off*, на наш взгляд, повысят эффективность деятельности ученых, улучшат сотрудничество с научно-исследовательскими институтами стран Европы и позволят интегрироваться в европейское исследовательское пространство, привлечь научные силы, чтобы завоевать доверие общества к реализации различных государственных программ.

Основной целью реформирования Академии наук должно стать формирование и реализация приоритетных направлений, уточнение ориентиров развития научно-технического комплекса и национальной

инновационной системы, исходя из интересов национальной безопасности Молдовы с учетом тенденций мирового научного, технологического и инновационного развития, среднесрочных задач социально-экономического развития страны с учетом необходимости формирования и развития научно-исследовательской стратегии, разработки и реализации важнейших государственных программ и проектов.

Стратегическим фактором должно выступать международное сотрудничество в области научных исследований, привлечение инвестиций в научно-технологическую сферу страны, создание совместных инновационных предприятий. Необходимо обеспечить комплексный подход к формированию инновационной системы и инвестиционной среды в целом, создать условия для полного цикла развития инноваций, в том числе путем обеспечения макроэкономической стабильности, защиты конкуренции и прав собственности, правовой защиты интеллектуальной собственности, устранения административных барьеров. Важным является мониторинг рынка научных идей.

Производственную сферу Молдовы необходимо сориентировать на создание совместных предприятий по выпуску высокотехнологичной и сложнотехнической наукоемкой продукции, на развитие сектора наукоемких услуг. Необходима разработка и реализация на практике конкретных механизмов внедрения и поддержки инновационных технологий, прежде всего в рамках проектов в таких областях, как энергетическая эффективность и охрана окружающей среды, рациональное природопользование, информационно-телекоммуникационные системы, компьютерные технологии и программное обеспечение, продовольствие и сельское хозяйство, обеспечение эффективного, надежного и экологически безопасного энергоснабжения.

В ходе политической ориентации Республики Молдовы на вступление в Европейский Союз необходима переориентация национальной экономики на инновации путем развития посредством:

- интенсификации усилий по использованию знаний и инноваций в рамках народного хозяйства путем создания соответствующей инфраструктуры, развития сотрудничества между профессионально-техническими и высшими учебными заведениями, научно-исследовательскими учреждениями, правительственными учреждениями и бизнес-средой;
- создания так называемых «предпринимательских универси-

тетов» или консорциумов между высшими учебными заведениями и частными компаниями, которые предоставляют специализированные научно-технические услуги в области научных исследований высоких технологий;

— поддержки создания и развития инновационных компаний путем предоставления помощи (в форме бизнес-инкубаторов для новых в данной сфере предприятий);

— разработки/сплочения платформ и сетей интегрированных исследований, в особенности, в приоритетных научно-технических сферах;

— упрочения и создания новых научно-технических парков, способных применить практически результаты исследований на инновационном уровне;

— поощрение доступа предприятий, особенно малых и средних предприятий, к научно-исследовательской и инновационной деятельности путем разработки уникальной информационной базой по программам, источникам финансирования, услугам и т.д.

По нашему мнению, наращивание наукоемкости ВВП Республики Молдова и приближение его структуры к показателям стран ЕС увеличит инновационную активность, инновационную восприимчивость и конкурентоспособность молдавской экономики, повысит уровень национальной безопасности.

Выводы

В Республике Молдова для научно-технического и инновационного развития создана определенная законодательная база: принят Закон – Кодекс о науке и инновациях, который регламентирует правовые отношения, связанные с разработкой и осуществлением государственной политики в сфере науки и инноваций, деятельностью в области научных исследований. Правительство Республики Молдова утвердило Стратегию инновационного развития страны на 2012–2020 гг. и Стратегию повышения конкурентоспособности индустрии информационных технологий на 2015–2021 гг., национальную стратегию по развитию информационного общества «Цифровая Молдова 2020». В 2006 г. было создано Агентство по инновациям и трансферу технологий, в 2009 г. – Центр международных проектов, ответственный за организацию конкурсов проектов на основе международных договоров, в 2012 г. – Центр финансирования фундаментальных и прикладных исследований.

Вместе с тем, стране не создана национальная инновационная

система, отсутствует долгосрочная политика обеспечения национальной безопасности в условиях развития инновационных систем, нет целостной государственной комплексной стратегии инновационного развития, полностью отсутствуют венчурные фонды. В научных программах, вопрос реального обеспечения национальной безопасности Республики Молдова в научно-технической и инновационной сферах в практическую плоскость не переведен. Темпы развития научно-технологической, инновационной и образовательной сфер не в полной мере отвечают потребностям системы обеспечения национальной безопасности страны. Отсутствует система индикаторов национальной безопасности и определения пороговых значений для каждого из выбранных показателей инновационного развития – с тем, чтобы своевременное предотвращение угроз обеспечивало все аспекты безопасности страны.

Для ускорения научно-технического прогресса, создания интеллектуальной экономики, основанной на знаниях, и резкого повышения конкурентоспособности экономики нужны кардинальные меры в формате государственной научно-технической стратегии: формирование инновационной экономики, структурная перестройка экономики, поддержка малого (главным образом, инновационного) бизнеса, всемерное укрепление научно-технического потенциала, совершенствование подготовки кадров и т. д. и, конечно, в этой стратегии должен быть намечен конкретный выбор приоритетов и «точек роста». научные, научно-технические и инновационные разработки переориентировать на конкретные потребности экономической социальной и иных сфер жизнедеятельности людей.

Кроме того, для активизации инновационной деятельности требуется, с одной стороны, государственное управление и координация действий всех ее субъектов, с другой стороны – интеграция всех заинтересованных структур в ходе реализации инноваций, привлечения инвестиций, создания условий, способствующих инновационному процессу и внедрению достижений науки и техники в экономику страны.

Библиография

1. Онофрей, А. З., Дудогло, Т. Д. Проблемы развития инновационного предпринимательства в Молдове // Мат-лы 3-й Междунар. научно-практ. конф. «Проблемы и перспективы развития инновационно-креативной экономики». Москва 27–30 июля 2011 г. / Под общей редакцией профессора О. Н. Мельникова. – М.: Креативная экономика. – С. 102-110.

2. Пармакли Д.М, Тодорич Л. Особенности инновационных процессов в сельском хозяйстве. Conferința internațională științifico-practică. Dezvoltarea inovațională din Republica Moldova: problemele naționale și tendințele globale. Nomrat 2013. p. 10-15.
3. Пармакли Д.М., Тодорич Л.П. Проблемы экономической устойчивости сельскохозяйственных предприятий. Монография. Комрат., 2013 (Tipogr - «Cetntrografic»). 207с.
4. Сакович В. А. Инновационная безопасность как основа национальной безопасности: формирование, эволюция, трансформация. Кишинев, IRIM. 420 с.
5. Сакович В. А., Квилинкова Е. Н. Концепции и теории инновационного развития: политико-экономические аспекты. Moldoscopia (probleme de analiză politică). № 4 (LXXV), 2016. Revistă științifică trimestrială. Chișinău - 2016. С. 19 - 30
6. Сакович В. А., Цыбуляк Ш. Стратегия инновационного развития Европейского Союза: состояние и перспективы. Institutul de Relații Internaționale din Moldova. «Managementul politicilor de securitate al Uniunii Europene în Europa de sud-est». Materiale Conferinței științifico-practice internaționale, 3 mai 2017. Chișinău. 2017. №. 201 – 214.
7. Сакович, В. А. Национальная безопасность Республики Молдова в контексте современных процессов глобализации и интеграции: теория, методология, прикладной анализ. – Кишинев, 2016. – 516 с.
8. Дашевский, В. Молдова цифровая: благодаря IT - технологиям власть и бизнес смогут работать эффективнее – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/moldova-cifrovaya-blagodarya-ittehnologiyam-vlast-i-biznes-smogut-rabotaj-effektivnee>. Дата доступа: 20.10.2017 г.
9. Инновационная стратегия Республики Молдова на период 2013-2020 гг.: «Инновации для конкурентоспособности» (постановление Nr. 952 от 27.11.2013). – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=350541&lang=2>
10. Кодекс Республики Молдова о науке и инновациях (№ 259-XV от 15 июля 2004 г.). – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.itlex.ru/sites/default/files/codul-stiinta-inovare-rus1.pdf>.
11. Национальная стратегия развития информационного общества «Цифровая Молдова 2020» (постановление Nr. 857 от 31.10.2013). – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=350246&lang=2>
12. Правительство Республики Молдова утвердило Национальную стратегию в области интеллектуальной собственности до 2020 г. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gov.md/libview.php?l=ro&idc=436&id=5780>.
13. <http://aitt.md/ro/infrastructura-inovationala.html>, Дата доступа: 20.10.2017 г.
14. Доклад «Глобальный инновационный индекс», <https://www.globalinnovationindex.org/> Дата доступа: 20.10.2017 г.

DIMENSIUNEA TEORETICĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PROCESELOR DE GLOBALIZARE

Nicolai AFANAS, *doctorand, IRIM*

Rezumat

Asigurarea securității naționale în toate domeniile activității statale este unul din imperativele existenței acestuia ca subiect suveran și independent în raport cu celelalte state în politica mondială. Intensificarea procesului de regionalizare și globalizare implică nu doar domeniile social-economice în care statele sunt predispuse să cedeze din prerogativele lor naționale în interesul comun, dar și domeniile de securitate și apărare considerate ca un bastion al statului suveran. Instituirea la mijlocul secolului XX-lea a unei organizații europene cu prerogative economico-financiare, care pe parcursul celor șapte valuri de extindere s-a transformat la începutul secolului XXI-lea într-o structură sui-generis a atras prin vecinătatea sa directă Republica Moldova în mai multe politici și programe comunitare, menite să asigure stabilitatea și dezvoltarea regiunii est-europene. În acest context, Republica Moldova obține o multitudine de oportunități, dar în același timp și de riscuri, odată cu includerea sa în sistemul de securitate comunitar sau euro-asiatic.

Cuvinte-cheie: *securitate, gestionare, confruntare, interes național, interdependență, sisteme de securitate, regionalizare*

Introducere. Securitatea națională a fost una din preocupările de bază ale statului de-a lungul istoriei. Dacă în trecut a-ți asigura securitatea însemna a edifica și menține o armată puternică, care să aibă capacitatea să riposteze un eventual atac al inamicului, iar în unele cazuri însăși să meargă la atac pentru realizarea intereselor naționale, în secolul XXI-lea lucrurile s-au schimbat radical, o armată mare, bine echipată și dotată tehnic nu este o garanție a propriei securități, amenințările și riscurile de securitate sau diversificat și complexat. Procesele începute în a doua jumătate a secolului trecut – globalizarea, care se realizează prin regionalizare, adică procese de unificare la nivel local/regional a statelor naționale impun aceste entități să caute noi instrumente și mecanisme de asigurare a propriei securități.

Statele devin interdependente, mai ales în aspectele de securitate,

frontiera nu mai este „scutul” care protejează pe un stat de altul. În aceste condiții, asigurarea propriei securități poate fi înfăptuită doar prin colaborare. Ajutorul mutual, iar în multe cazuri și unilateral nu e privit de state ca un act de caritate, ci ca acțiuni concrete, menite să asigure propria securitate. Stabilitatea și securitatea în statul vecin presupune un grad mai înalt de siguranță și în țara ta, astfel, ajutând vecinii, ajuți propriul sistem de securitate. Cel mai elocvent exemplul în acest sens sunt procesele de regionalizare de pe continentul European, care involuntar duc la uniformizare și standardizarea vieții social-politice a statelor membre. Politicile comunitare au scopul general de a institui un set de reguli și principii într-un anume domeniu, care să permită statelor membre să sistematizeze activitatea.

Metode și material aplicat. Subiectele privind mecanismele și instrumentele de asigurare a securității naționale, precum și interdependența dintre securitatea și apărarea națională a unui stat suveran cu structuri regionale suprastatale au fost pe larg cercetate de savanții și analiștii atât occidentali, cât și autohtoni. Literatura de specialitate poate fi partajată în trei categorii după temele de studiu; astfel, unii autori și-au focalizat studiile asupra dimensiunilor teoretice, abordând probleme ca definirea, clasificarea și tipologizarea noțiunilor de bază, limitarea conceptuală a termenilor, elaborarea și analiza paradigmelor privind securitatea. Un alt grup de autori au efectuat studii istorice pe marginea acestor domenii, tratând aspecte ca: evoluția istorică a sistemelor de securitate, impactul anumitor state în asigurarea securității regionale, activitatea structurilor interguvernamentale în domeniul securității și apărării.

Autorii care sunt recunoscuți în știința politică ca fondatori ai paradigmei „realismului politic”, au plasat statul și sistemele de state în centrul complexelor de securitate, menite să asigure stabilitatea și pacea internațională veșnică. Autorii insistau asupra importanței mecanismelor juridice predestinate menținerii securității, care pot fi înțelegerile bilaterale sau multilaterale, tratate politico-militare regionale și internaționale, precum și înființarea, dar și activitatea organizațiilor internaționale. Studiile monografice fac o definire generală a termenilor ca securitate: securitate națională, securitate colectivă și internațională, interesul național ș.a. În același timp sunt elaborate primele clasificări ale securității ca domeniu complex al activității statale pe plan intern și extern. Interesul național este abordat prin prisma realismului politic și a interacțiunii dintre state, unde confruntarea intereselor dau naștere relațiilor naționale, rolul organelor statale în promovarea interesului statal pe arena mondială ca factor component al securității subiecților statali. Interdependența rapoartelor statale în coagularea sistemelor statale (organizații și alianțe po-

litico-militare) sunt menite să asigure stabilitatea și lipsa confruntării armate într-o anumită regiune geografică sau chiar la nivel internațional.

Autorii autohtoni au elaborat studii referitoare la securitatea națională a Republicii Moldova în ansamblul instituțional și funcțional. Impactul proceselor de regionalizare și globalizare au efecte duplicitare pentru sistemul național de securitate, pe de o parte acesta oferă oportunități de includere în politici de asistență și ajutor, dar aceleași procese duc la apariția pe teritoriul republicii a amenințărilor și riscurilor provenite din afara graniței teritoriale. Sunt studiate unele aspecte ale sistemului instituțional național, evidențiindu-se acele reforme normative și structurale necesare pentru racordarea acestuia la cerințele și standardele comunitare. Sunt identificate izvoarele de insecuritate cu care se confruntă în prezent Republica Moldova, proveniența acestora, caracteristicile și posibilitatea de prevenire, diminuare și combatere. Colaborarea internațională prin intermediul instrumentelor multilaterale este un mecanism sigur de prevenire, stopare, combatere și pedepsire a persoanelor și structurilor care încalcă principiile și normele internaționale, destinate garantării stabilității internaționale. Cooperarea este abordată ca o cale optimală de soluționare a problemelor interne, astfel încât autorii propun diversificarea și intensificarea activității politico-diplomatice a Republicii Moldova în cadrul organizațiilor internaționale. În timpul cercetării, am folosit dicționarele și enciclopediile speciale care ne-au permis definirea și perceperea noțiunilor-cheie, stabilirea cronologiei anumitor evenimente istorice sau descifrarea abrevierilor. De un real folos ne-au servit și actele normative naționale și internaționale care reglementează domeniile de securitate și apărare.

Rezultate obținute și discuții. Securitatea ca fenomen social-politic a existat tot timpul, indiferent de forma de organizare statală. Preocuparea de bază a formațiunilor prestatale ca polisurile, triburile, cetățile libere și altele, la fel era securitatea care era percepută ca capacitatea/forța militară a unui subiect în raport cu ceilalți, mai ales în raport cu vecinii sau alte entități care aveau pretenții teritoriale. Armata numerică mare, bine înarmată și devotată suveranului se considera factorul de bază în asigurarea securității unei entități înconjurată de frontiere, care la acea perioadă avea un caracter convențional și era mai degrabă ceva cutumiar cu rădăcini în mitologie și credință, decât un act juridic de delimitare teritorială. Aceasta de multe ori ducea la apariția conflictelor dintre suverani, războaiele fiind procesul des întâlnit în activitatea interstatală, și considerat cel mai eficient și de maximă siguranță în realizarea intereselor statale [14, p. 174-176]. Dar în același timp, securitatea ca domeniul de studiu capătă importanță abia în secolul

XX, cu toate că și pînă la acest moment mai mulți teoreticieni au studiat fenomenul, dar alegînd calea reducionismului și a simplismului, securitatea fiind percepută ca totalitatea instrumentelor de forță de care dispune un stat la un moment dat pentru a se apăra, a riposta, a ataca inamicul sau dacă aceasta o cerea timpul să atace un alt stat pentru a-și realiza interesele strategice statale, fiind omise din necunoaștere sau intenționat factorii non-militari, considerați mai puțini importanți și o prerogativă exclusivă a statului. Apare necesitatea de a defini acest termen în întreaga complexitate a sa. Astfel, securitatea în sensul larg al cuvîntului va fi perceput ca faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol în același timp, ea mai poate fi percepută ca stare de siguranță, de lipsă de primejdie și protecție sau apărare. Securitatea, pe lângă aspectele de fenomen, are și dimensiunea instituțională - totalitatea organelor de stat care au sarcina să apere sistemul social economic și politic; sistem politico-polițienesc represiv a unui stat, și nu în ultimul rînd această noțiune include în sine și sistemul normativ al unui stat sau sistem de state, fiind alcătuit din totalitatea hotărârilor, legilor, politicilor și strategiilor în domeniul securității.

Analizînd izvoarele teoretice în domeniu, am constatat că teoreticienii dau un înțeles pluri semantic acestei noțiuni. În opinia lui Wolfers A., securitatea în sens obiectiv se referă la absența amenințărilor la adresa unor valori dobîndite și în sens subiectiv la absența temeiurilor că aceste valori vor fi supuse unor atacuri. Un alt teoretician Bellany T. consideră securitatea în sine o relativă absență a războiului, combinată cu o relativă convingere că niciun război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu înfrîngere [11, p. 9]. Constatăm că ambele definiții analizează cu preponderență o singură parte a securității, anume cea militară, iar celorlalte sectoare fiindu-le acordată o importanță mai mică sau chiar de loc. Astfel, este necesar în noile condiții analizarea atît a domeniului militar, cît și a celorlalte sectoare ale securității.

Analiza securității implică o tipologizare de la cel mai inferior nivel spre cel mai complex. Primul nivel va fi securitatea națională, prin care înțelegem posibilitatea garantării integrității teritoriale, a independenței statului și crearea condițiilor de dezvoltare socială prin mecanismele politicii internă și externă ale statului. Al doilea nivel este securitatea regională/zonală, care presupune crearea unui sistem de securitate într-un spațiu geografic bine definit de limite geografice, cu scopul convențuirii pașnice a statelor din această regiune prin asigurarea unei securități colective. Securitatea regională se realizează prin existența și activitatea organizațiilor

internaționale, sau în baza unor acorduri semnate între părți în care sunt prevăzute:

- consfințirea obligației părților acordului de a soluționa exclusiv prin mijloace pașnice litigiile apărute între părțile semnatare;
- obligația părților acordului de a oferi asistență individuală sau colectivă statului supus agresiunii armate;
- participarea în acest sistem a statelor doar dintr-o regiune geografică, delimitată și consfințită prin tratatele de constituire ale organizațiilor sau la semnarea acordului [12, p. 19].

Al treilea nivel de analiză este securitatea internațională, care prevede asigurarea securității tuturor membrilor comunității internaționale prin excluderea riscurilor și amenințărilor cu caracter global, fiind posibilă prin aplicarea sistemului colectiv de securitate, prin recunoașterea principiului de nerecurgere la forță, prin lupta colectivă împotriva riscurilor securității internaționale. Acțiunile preventive ale comunității internaționale asupra unui agresor, aplicarea de sancțiuni este o metodă de contravenție împotriva surselor de insecuritate.

Statele la rândul lor trebuie să elaboreze și să aplice o politică comună de securitate bazată pe colaborarea și aplicarea acelorași instrumente [5, p. 84], fiind atât de strâns legate unul de celălalt încât nu pot ignora interesele fiecăruia în parte. Recunoscând suveranitatea celorlalți, se obligă pe viitor în relațiile dintre subiecți să se conducă de baza normativă și regulile recunoscute la nivel internațional. Dar în același timp, statele acționează sau dimpotrivă ezită să acționeze, reieșind din teama și neîncrederea față de o putere adversă care se poate pomeni mai supremă decât el însuși, astfel, funcționează “anarhia matură” în care statele se conduc în mare parte nu de legislația internațională, ci constrânși de a recunoaște și accepta forța celui alt actor [2, p. 180-183]. Este evident că între aceste trei nivele există o legătură foarte strânsă, iată de ce, în analiza unuia din nivele trebuie să luăm în calcul procesele care se petrec și în celelalte două nivele. Securitatea unui stat nu poate fi analizată separat de securitatea regiunii geografice unde el se află și securitatea internațională în ansamblu.

Dacă am analiza efectele globalizării asupra securității naționale și redefinirea metodelor de asigurare ale acestora în noile condiții geopolitice, trebuie să constatăm că au suferit schimbări semnificative sub influența procesului dat, în primul rând aceasta se răsfrânge asupra suveranității statului și libertății de acțiune pe plan extern, prin predarea unor prerogative naționale structurilor supranaționale ca UE sau organizații internaționale ca ONU, NATO sau OMC.

Securitatea regională urmează a fi asigurată prin luarea în considerare a tendințelor generale ale procesului de globalizare pe dimensiunea securității. În același timp, trebuie să constatăm că toate dimensiunile globalizării sunt foarte interdependente, iar securitatea zonală nu poate fi asigurată fără a ține cont de problemele economice din această regiune și din sistemul economic internațional în ansamblu. În secolul XXI, există mai multe probleme care necesită un cadru multilateral, pentru combaterea lor ca: vulnerabilitatea sistemelor financiare naționale față de sistemul financiar internațional, problemele de mediu, amenințările din partea terorismului și criminalității transfrontaliere. Astfel, influența securității internaționale este în creștere asupra celei naționale, niciun stat nu-și poate asigura propria securitate fără a cunoaște amenințările și vulnerabilitățile mediului internațional [15, p. 287-290].

Putem constata că sunt patru domenii generale de influență ale globalizării asupra securității naționale:

- dimensiunea economică – prin dezvoltarea economică și ridicarea gradului de prosperitate social-economică să consolideze pacea dintre state. Este un principiu apărut în a doua jumătate a secolului XX, ca metodă de stopare a războaielor dintre națiuni și de a da posibilitate apariției/reapariției relațiilor de prietenie și colaborare dintre state, bazându-se pe principiul că fiecare stat dorește prosperitate.

- dimensiunea investițională – actorii privați în unele domenii joacă un rol cu mult mai important decât cei statali, pentru aceștia în mare măsură nu contează regimul care se află într-un stat la putere, ci dacă investițiile lor în acest stat sunt în siguranță și vor avea din această afacere un profit. Putem conchide că orice stat doritor de a atrage noi investiții în economia națională trebuie să asigure stabilitatea sistemului economico-financiar intern și să minimizeze riscurile cu privire la investiții.

- dimensiunea financiară – statele sunt legate una de cealaltă în sistemul financiar internațional, fiind expuse riscurilor externe în timpul unor crize regionale sau internaționale.

- dimensiunea noilor tehnologii informaționale (IT) – internetul în același timp reprezintă o oportunitate pentru dezvoltarea relațiilor interstatale, sunt în același timp un pericol la adresa securității naționale, prin activitatea criminală în domeniu IT [1, p. 37-38].

Globalizarea are următoarele rezultate directe și indirecte asupra securității naționale:

- ștergerea granițelor dintre riscurile interne și cele externe, nu doar de natură economică, dar și politice și sociale.

- intensificarea vechilor și apariția noilor riscuri la adresa securității naționale.

- principalele riscuri și amenințări pentru un stat astăzi nu mai sunt de natură politico-militară, ci economico-sociale [9, p. 81-82].

Astfel, acele conflicte dintre națiuni care se duceau prin metode politico-militare se vor desfășura prin instrumente economice, luptele principale se vor da pentru izvoarele de materie primă și piețele de desfacere, iar principalii actori ai conflictelor nu vor mai fi structurile statale, dar cele non-statale și suprastatale, în primul rând societățile transnaționale. Toate statele își vor apăra propriile resurse în cazul în care vor dispune de acestea, iar dacă nu vor avea resurse naturale proprii vor căuta în afară. Lupta pentru bazinele de resurse va fi dată nu între posesorii acestora și cel care dorește să instaureze “protectoratul” asupra acestor teritorii, ci între doi subiecți care vor considera această regiune zona de interes național propriu. În același timp, nu trebuie să neglijăm și dimensiunea culturală a globalizării, prin exportul/expansiunea unor modele culturale care diminuează din tradițiile și cultura unui popor, amenințând originalitatea și specificul unei culturi naționale. Procesul de unificare a culturii duce la trezirea mișcărilor opuse care au ca scop păstrarea și chiar conservarea tradițiilor naționale ceea ce duce/ poate duce la conflicte inter-etnice și inter-culturale în interiorul unui stat, mai ales că majoritatea statelor sunt multinaționale, ceea ce reprezintă încă o amenințare a securității statului.

Există o luptă veșnică dintre paradigmele/școlile politice asupra fenomenului și procesului securității, în cele ce urmează este expusă o schemă în baza studiului lui Kolodziej E [8, p. 153].

Paradigma/școală politică	Actori-cheie	Variabile-cheie	Comportamentul actorilor/așteptat	Nivelul analizei	Implicații normative
Realism	Stat	Violența/ forța militară	Conflict/ rivalitate	De la stat la stat	Balanța de putere și limitarea reciprocă a forței
Neorealism	Sistem de stat	Violența/ forța militară	Conflict, puțin probabil cooperare	Sistem	Administrare prin balanța de putere
Instituționalism liberal	Stat limitat de alții actori	Valori economice marginalizate	Cooperare	Inter trans-național	Cooperare, conflictul armat posibil
Liberalism clasic	Individul	Tehnologică/economică	Cooperare	Individual	Conflictul poate fi rezolvat
Neo-marxism	Corporația	Tehnologică/economică	Conflict	Sistem/ piețe	Conflict eliminat o dată cu dispariția capitalismului

Așadar, în schema reprodusă sunt prezentate cele cinci paradigme de bază ale științei politice contemporane care studiază securitatea și, unde

realismul clasic pune accent pe participarea statului în politica de securitate, iar principalul instrument de asigurare a securității internaționale este rivalitatea. Sub impactul dușmanului sau interesului comun de moment, statele se unesc pentru pace, simțind sentimentul de nesiguranță [10, p. 449-453]. Realistiții afirmă că situația tipică în timpul crizelor și conflictelor este formarea alianțelor, adică instituirea securității colective, în conflictul dintre actorul A și B (fiind mai puternic decât A) se vor implica factori externi nu pentru a-l ajuta pe A, ci pentru a nu permite ascensiunea lui B și apariția unui nou concurent pentru statele care dețin întâietatea. Neorealiști sunt pe pozițiile că în securitate există o dilemă, înarmarea, cu alte cuvinte, întărirea securității unui stat duce involuntar la insecuritatea altui stat, celălalt stat se va înarma că să fie concurent, astfel, ia naștere goana înarmării. Ca soluție, ei propun crearea structurilor/sistemelor politico-militare și instituirea balanței de forțe dintre mai multe sisteme, ceea ce va asigura pacea relativă pe glob. Liberalii pun accentul pe actorii nonstatali și colaborarea economică, nimeni nu e interesat să își distrugă partenerul de afaceri, atâta timp cât acesta îi aduce venit, astfel, cu cât linile de interdependență economică vor fi mai multiple, cu atât e mai mică posibilitatea apariției unui conflict. Democrația și statele democratice sunt văzute ca alt instrument de stopare a conflictelor deschise, un stat democratic nu va ataca niciodată alt stat democratic, de aceea ei promovează ideea democratizării lumii [6]. Marxiștii, la rândul lor, văd cauza conflictelor în proprietatea privată și împărțirea neechitabilă a resurselor financiare între membrii societății.

Raportînd la aceste considerente de ordin teoretic, privind securitatea națională a Republicii Moldova, este necesară redifinirea strategiei securității naționale, care prezintă în sine teoria și practica privind asigurarea stării necesare de protecție a intereselor personale ale societății și statului contra amenințărilor reale și potențiale prin măsuri politice, economice, diplomatice, militare și alte elemente ale puterii de stat [13, p.43-45]. Elaborarea unei strategii a securității naționale trebuie să țină cont de:

- valorile naționale sunt baza filosofico-juridică pentru asigurarea existenței și dezvoltării continue a societății. Din valori reies scopurile naționale care își găsesc oglindire în Constituția țării;
- interesul național, prin studierea tendințelor ce influențează asupra modificării acestuia, atât din partea factorilor interni, cât și a celor externi;
- politica națională, acțiunile generale ale statului menite să asigure stabilitatea în limita unui teritoriu, sarcinile de viitor care ar prevedea posibilele schimbări ale sistemului de securitate regional și internațional.

Analizînd situația securității Republicii Moldova, bazîndu-ne pe cele cinci dimensiuni date de B Buzan, constatăm:

- securitatea militară, care exprimă dubla capacitate a statului prin forța de ofensivă și cea de defensivă. Statul Republica Moldova și-a declarat neutralitatea prin Constituție, art. 11 care intră în vigoare în 1994. În prezent, efectivul Armatei Naționale reprezintă câteva mii de oameni, ceea ce evident nu este suficient pentru a garanta securitatea națională.

- securitatea politică, existența unor organe de stat stabile, funcționarea sistemului de guvernare și ideologice care este legitim, posibilitatea exercitării pe întreg teritoriul republicii a prerogativelor de stat [2, p. 63-65]. Principala vulnerabilitate la acest capitol pentru Moldova este existența unui regim secesionist în partea de est a țării și prin aceasta incapacitatea statului de a controla întregul său teritoriu ceea ce duce la insecuritate, atât pentru Republica Moldova, cât și pentru întreaga regiune a Europei de Est.

- securitatea economică, presupune accesul la resursele financiare și piețele necesare pentru a susține prosperitatea social-economică a statului. Republica Moldova este dependentă atât la capitolul exporturi, cât și la importuri: exportă principalul său produs vitivinicol în preponderență pe o singură piață. Astfel, suntem nevoiți să promovăm politici care ar facilita exportul și ar garanta importul.

- securitatea socială, prevede capacitatea de a susține în limitele condițiilor de evoluție acceptabilă elementele tradiționale: identitatea națională, obiceiurile, cultura și religia. La acest capitol, RM se confruntă cu două mari probleme: pe de o parte cele demografice, prin îmbătrânirea populației, exodului masiv de cetățeni care nu doresc a se reîntorce în țară, iar pe de altă parte - pierderea identității naționale prin occidentalizarea și rusificarea acestui teritoriu.

- securitatea ecologică/de mediu, presupune menținerea/păstrarea biosferei locale și planetare. În acest sens, ne confruntăm cu o altă problemă: mai multe state europene, din dorința de a-și îmbunătăți propria situație ecologică, scot în afară cele mai poluante uzine și fabrici care ajung în statele slab dezvoltate, de exemplu Moldova.

Trebuie să constatăm că la toate capitolele privind asigurarea securității naționale, Moldova a înregistrat deficiențe evidente. Globalizarea a influențat nu în modul cel mai bun securitatea națională. În acest sens, este nevoie de elaborat și implementat politici complexe care ar lua în calcul sistemul de securitate regional în care se află Moldova la etapa actuală și în același timp să țină cont de principalele tendințe ale sistemului de securitate internațională.

Sistemul securității naționale al Republicii Moldova se definește ca ansamblu de concepte, strategii, politici, mijloace, reglementări și structuri administrative ale statului, precum și ca ansamblu de instituții ale societății

care au rolul de a realiza, a proteja și a promova interesele naționale ale țării. În același timp, sistemul securității naționale al Republicii Moldova este un mecanism de interacțiune între componentele pe care le include, bazat pe interesele naționale și pe valorile societății moldovenești, menit să asigure realizarea obiectivelor strategice ale țării, determinate de liniile directorii ale politicii de securitate națională [7, p. 218-220]. Republica Moldova pornește de la înțelegerea că are nevoie de un sistem de securitate națională bazat pe un cadru instituțional definit cu claritate prin acte normative relevante și pe un personal de înaltă calificare, ce va funcționa în conformitate cu legislația în vigoare. Acest cadru instituțional îl constituie sectorul securității naționale al Republicii Moldova.

Din sectorul securității naționale al Republicii Moldova fac parte instituțiile de stat cu atribuții în domeniul securității statului, care activează în temeiul legislației Republicii Moldova și care au ca obiectiv îndeplinirea sarcinilor de protecție a cetățenilor și a statului. Sectorul securității naționale este responsabil de realizarea scopului securității naționale. Datorită caracterului multidimensional al securității, funcționarea sectorului securității naționale este influențată de factori care determină mediul de securitate și de activitate a organelor din domeniile de importanță vitală pentru stat. Reformarea sectorului securității naționale al Republicii Moldova reprezintă un proces complex continuu, cu efect atît asupra instituțiilor de stat, cît și a societății în ansamblu. Acest proces include componentul politic, militar și de apărare, componentele de politică externă, de informații și de contrainformații, de ordine constituțională și de justiție, componentul economic, financiar, energetic, industrial, componentele de comunicații și infrastructură, de protecție socială, componentul ecologic, care sînt interdependente [3]. Procesul de reformare a sectorului securității naționale pornește de la premisa că Republica Moldova are nevoie de stabilitate și de securitate suficientă pentru asigurarea dezvoltării statului, de o permanentă dezvoltare economică pentru a se asigura o stare durabilă de securitate și stabilitate. În procesul de realizare a reformei sectorului securității naționale al Republicii Moldova, va fi încurajată participarea societății civile, mass-mediei, organizațiilor de apărare a drepturilor omului și organismelor internaționale relevante.

Obiectivele securității naționale și liniile directorii de bază în asigurarea securității naționale. Securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței poporului din Republica Moldova, a statului moldovenesc și este un obiectiv al țării. Obiectivele securității naționale a Republicii Moldova sînt: asigurarea și apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, ordinii constituționale, dezvoltării democratice, securității interne, consolidarea sta-

talității Republicii Moldova. Un loc aparte în acest sens revine apărării și promovării valorilor, intereselor și obiectivelor naționale. Securitatea națională nu este numai securitatea statului, ci și securitatea societății și a cetățenilor Republicii Moldova, atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și peste hotarele ei.

Securitatea națională a Republicii Moldova se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă și militară, prin activitate de informații, contrainformații, precum și prin depășirea eficientă a crizelor, în conformitate cu legislația în vigoare și cu dreptul internațional. Calea de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană, întreținerea bunelor relații pe plan bilateral, regional, participarea la cooperare multilaterală sînt factorii care fac posibilă apărarea intereselor Republicii Moldova și atingerea scopului securității naționale.

Pornind de la interesele sale naționale, precum și de la angajamentele pe care le impune procesul de integrare europeană, Republica Moldova se ghidează după următoarele linii directorii în politica sa de securitate națională:

- asigurarea respectării statutului său de neutralitate permanentă;
- restabilirea integrității teritoriale a statului, eliminarea prezenței militare străine, consolidarea independenței și suveranității statului;
- menținerea proceselor de integrare europeană într-o stare dinamică avansată;
- asigurarea dezvoltării democratice a societății și consolidarea securității ei interne;
- dezvoltarea economică și socială ascendentă a țării prin accelerarea reformelor politice, economice și instituționale, în primul rînd a celor care permit îndeplinirea criteriilor de aderare la Uniunea Europeană;
- dezvoltarea și valorificarea cît mai plenară a potențialului uman, principala resursă a țării, apărarea cît mai eficientă a intereselor și drepturilor cetățenilor săi în țară și peste hotare;
- consolidarea dimensiunii economice, sociale, energetice și ecologice a securității [4].

Pentru a atinge obiectivul securității naționale, Republica Moldova va asigura, de o manieră coordonată cu restul programelor și acțiunilor la nivel național, implementarea politicii sale externe, politicii de securitate și de apărare, va consolida ordinea constituțională, securitatea publică și securitatea domeniilor de importanță vitală pentru stat. Procesul de evaluare și de analiză a amenințărilor și a riscurilor cu impact asupra securității naționale constituie elementul esențial în activitatea autorităților publice și a instituțiilor competente, ceea ce determină politica statului în domeniul securității naționale.

Totodată, acest proces creează condițiile necesare planificării pe termen scurt, de către executiv, a acțiunilor coordonate, care urmează a fi întreprinse în domeniile respective de către instituțiile guvernamentale.

În **concluzie**, definirea termenului de securitate și a altor noțiuni din același câmp semantic, ne va permite identificarea și combaterea mai eficientă a riscurilor și amenințărilor existente. Accepțiunea în întreaga complexitate a securității ca, sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol, care în același timp mai poate fi perceput ca stare de siguranță, de lipsă de primejdie și protecție sau apărare. Securitatea pe lângă aspectele de fenomen are și dimensiunea instituțională - totalitatea organelor de stat care au sarcina să apere sistemul social-economic și politic. Această noțiune include în sine și sistemul normativ al unui stat sau sistem de state, fiind alcătuit din totalitatea hotărârilor, legilor, politicilor și strategiilor în domeniul securității.

Securitatea are un caracter comprehensiv, care include minimul cinci dimensiuni - securitatea militară; - securitatea politică; - securitatea economică; - securitatea socială; - securitatea ecologică/de mediu. Nu există o erarhie după importanță, fiecare din aspecte își are locul și rolul său în sistemul național de securitate. Statele devin interdependente, în aspectele de securitate, frontiera nu mai este „scutul” care protejează pe un stat de altul. Stabilitatea și securitatea în statul vecin presupune un grad mai înalt de siguranță și în țara ta, astfel, ajutând vecinii, ajuți propriul sistem de securitate.

Studiul efectuat, ne induce la următoarele concluzii, impactul integrării asupra securității ca proces și fenomen este direct. Problemele de securitate devin probleme colective cu posibilitatea de a fi identificate, concepute și soluționate doar la nivelul multilateral, cu implicarea plenară a tuturor statelor și nu doar ca consumatori de securitate, dar și ca generatori ai acesteia.

Sistemul securității naționale al Republicii Moldova se definește ca ansamblu de concepte, strategii, politici, mijloace, reglementări și structuri administrative ale statului, precum și ca ansamblu de instituții ale societății care au rolul de a realiza, a proteja și a promova interesele naționale ale țării. În același timp, sistemul securității naționale al Republicii Moldova este un mecanism de interacțiune între componentele pe care le include, bazat pe interesele naționale și pe valorile societății moldovenești, menit să asigure realizarea obiectivelor strategice ale țării, determinate de liniile directorii ale politicii de securitate națională. Republica Moldova pornește de la înțelegerea că are nevoie de un sistem de securitate națională bazat pe un cadru instituțional definit cu claritate prin acte normative relevante și pe un personal de înaltă

calificare, ce va funcționa în conformitate cu legislația în vigoare. Acest cadru instituțional îl constituie sectorul securității naționale al Republicii Moldova.

Din sectorul securității naționale al Republicii Moldova fac parte instituțiile de stat cu atribuții în domeniul securității statului, care activează în temeiul legislației Republicii Moldova și care au ca obiectiv îndeplinirea sarcinilor de protecție a cetățenilor și a statului. Datorită caracterului multidimensional al securității, funcționarea sectorului securității naționale este influențată de factori care determină mediul de securitate și de activitate a organelor din domeniile de importanță vitală pentru stat.

Referințe bibliografice

1. Albu N., Influența procesului de globalizare asupra securității naționale a Republicii Moldova. Chișinău, 2007. 170 p.
2. Buzan B., Popoarele, statele și teama. O nouă agendă pentru studii de securitate internațională. Ediția a II-a, revăzută și adăugată. Chișinău: Cartier, 2000. 386 p.
3. Concepția securității naționale a Republicii Moldova. Adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 22 mai 2008, nr. 112-XVI.// Monitorul Oficial 97-98/357, 03.06.2008.
4. Concepția politicii externe a Republicii Moldova. Adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 08 februarie 1995, nr. 368-XIII// Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 20/187 din 06.04.1995.
5. Dorul O., Neutralitatea – parte componentă a sistemului de securitate colectivă. Chișinău, 2008. 166 p.
6. Fukuyama F., Sfârșitul istoriei și ultimul om. București: Paideia, 1994. 352 p.
7. Ghica L. A., Zulean M., Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese. Iași: Polirom, 2007. 326 p.
8. Kolodziej E., Securitatea și relațiile internaționale. Iași: Polirom, 2007. 432 p.
9. Малай И., Место и роли национальных государств в процессах глобализации. Кишинев, 2008. 173 с.
10. Morgenthau H., Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace. Iași: Polirom, 2007. 735 p.
11. Pleșca V., Impactul reformei armatei asupra asigurării securității naționale. Cazul Republicii Moldova. Chișinău, 2008. 136 p.
12. Richicinski I., Aspecte juridice ale securității internaționale privind terorismul. Chișinău, 2005. 126 p.
13. Rusnac A., Aspecte ale teoriei securității. Chișinău: Draghiștea, 2005. 216 p.
14. Saca V., Interesul politic și relațiile politice: Dimensiunea tranzitorie. Chișinău: CEP USM, 2001. 472 p.
15. Troncotă C., Neliniștile insecurității. București: Tritonic, 2005. 432 p.

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI ECONOMIA GLOBALĂ

RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE ALE REPUBLICII SLOVACE ȘI IMPACTUL LOR ASUPRA EDIFICĂRII STATALITĂȚII SLOVACE

Ludmila LIPCOVA, doctor în istorie, decanul Facultății de Relații
Internaționale a Universității Economice din Bratislava, doctor habilitat
în științe economice, profesor universitar, Republica Slovacă
(lipkova@euba.sk)

Rezumat

În articol se cercetează transformarea diferitelor formațiuni statale în cadrul cărora au trăit slovaci, formarea statalității slovace, schimbările istorice de pe teritoriul actual al Slovaciei înainte de apariția Republicii Slovace la 1 ianuarie 1993. În articol atenția este îndreptată spre cercetarea proceselor de dezvoltare a economiei Republicii Slovace. Este analizată chestiunea, pe cât relațiile economice internaționale ale Slovaciei afectează suveranitatea și prosperitatea. Sunt analizate trei forme principale de participare a țării în relațiile economice internaționale - comerțul internațional, mișcarea internațională de investiții și migrația internațională. Se constată, că procesele de globalizare și de aderare a Slovaciei la NATO, Uniunea Europeană și alte organizații internaționale, în esență, limitează influența statului asupra economiei Slovaciei. Prin aceasta este limitată influența și puterea instituțiilor naționale privitor la dezvoltarea economică a statului. Cu toate acestea, Slovacia, ca un stat mic, depinde de procesele de integrare în structurile

internaționale. Acest lucru limitează suveranitatea ei, dar nu și prosperitatea economică.

Cuvinte-cheie: schimbări istorice, stat, Slovacia, relații economice internaționale, suveranitate, statalitate

JEL Classification: F02, F00

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИЕ СВЯЗИ СЛОВАЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СТАНОВЛЕНИЕ СЛОВАЦКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Аннотация

В данной статье анализируются различные государственные формирования в которых жили словаки, формировалось словацкая государственность, а также исторические перемены которые происходили на территории Словакии в до появления Словацкой Республики, 1 января 1993 г. Исследование выделяет процессы развития экономики Словацкой Республики. Автор выделяет вопрос: Насколько международные экономические отношения Словакии влияют на её суверенитет и благосостояние? Изучены три основные формы участия страны в международных экономических отношениях – международная торговля, международное движение по инвестициям и международная миграция. Автор замечает, что глобализация и вхождение в НАТО, в ЕС и других международных организациях, в реальности ограничивает влияние государства на экономику Словакии. Таким образом ограничено власть национальных институтов на экономическое развитие страны. Несмотря на это, Словакия, как маленькое государство, зависит от интеграционных процессов международных структур. Это ограничивает её суверенитет, но не её благосостояние.

Ключевые слова: исторические перемены, государство, Словакия, международные экономические отношения, суверенитет, государственность

Введение. Словацкая Республика относится к группе так называемых малых государств в мировом сообществе. Малые государства

имеют свою специфику в процессе интеграции в мировые политические и экономические процессы. Учитывая их ограниченное политическое и экономическое влияние, малые государства однозначно зависимы от интеграции в более крупные политические и экономические объединения. Этот факт значительно сужает их суверенитет и государственность по сравнению с большими и средними странами.

Существует широкий спектр дефиниций малых государств. Самым простым а безусловным является дефиниция Олава Ф. Кнудсена, который определяет малое государство как субъект с небольшой территорией и небольшим населением [16].

Словацкую Республику, как и Республику Молдова можно к таким государствам однозначно причислить. Словакия имеет площадь 49 035 км², а на ее территории проживает 5,423 миллиона человек (по состоянию на 31.3.2016). Этническая структура населения выглядит следующим образом: словаки как государство-образующая нация (80,7%), венгры как самое большое национальное меньшинство (8,5%), ромы (2%), чехи (0,6%), остальные (8,2%) - это русины, украинцы, русские, немцы, поляки, сербы и другие [2]. Славянские племена стали расселяться на территории современной Словакии в V-VI веке [10]. Эксперты считают первым этапом формирования словацкой нации 1780 - 1820 годы, когда интеллектуалы начали оказывать влияние на национальное сознание и распространялось использование чешского языка [19]. Ведь именно язык является важным атрибутом нации. Литературный словацкий язык был кодифицирован Людовитом Штуром в 1843 году [17]. А до 1918 года словаки жили в полиэтнической Австрийской монархии, а позже в Австро - Венгерской империи, где их права как нации были жестко ограничены. С возникновением Чехословацкой Республики словаки вместе с чешским народом получили свою первую государственность [18]. Словаки вместе с чехами составляли государство-образующую нацию первой Чехословацкой Республики аж до ее распада в 1938 году. Под влиянием международных событий, в связи с экспансией нацистской Германии и подписанием между великими державами Мюнхенского соглашения 14 марта 1939 года была провозглашена Словацкая Республика, получившая известность как Словацкое государство, которое было союзником фашистской Германии [11]. После освобождения территории Словакии Красной Армией была вновь восстановлена Чехословацкая Республика, которая опять-таки состояла из двух государство-образующих наций - чехов и словаков.

Вторая Чехословацкая Республика распалась 1 января 1993 года, когда возникли два новых национальных государства: Чешская Республика и Словацкая Республика. На территории Словакии таким образом было создано первое независимое демократическое государство [22].

Позиция Словакии в мировом сообществе

Словакия является членом ООН с 19 января 1993 года [14] (перед этим была членом этой организации в составе Чехословакии), член ВТО [6] с 1 января 1995 года, член НАТО с 29 марта 2004 года [10], член Европейского Союза с 1 мая 2004 года [13].

Членство в международных организациях ограничивает суверенитет каждой страны, особенно малого государства. Суверенитет Словакии значительно ослабило главным образом вступление страны в Европейский Союз и НАТО. В рамках НАТО малое государство таким способом может обеспечить свою безопасность. С вступлением в структуры Европейского Союза для Словакии открылись новые возможности, но возникли и ограничения.

Словакия с населением 5,4 млн. человек вносит свой вклад в общую численность населения мира 0,08% в 2014 году, причем этот процент уменьшается (в 1993 году он составлял 0,1%). Доля Словакии в мировом ВВП достигла максимума в докризисный период в 2008 году с показателем 0,16%, с зафиксированным снижением до 0,13% в 2014 году [21]. В абсолютном выражении ВВП Словакии составляет 87,26 млрд. долларов США в 2015 году. Наибольший рост экономики с момента возникновения государства в 1993 году страна достигла в 2007 году с показателем 10,8%. Мировой экономический кризис и финансовый кризис привел к снижению темпов экономического роста в 2009 году до -5,42%. В 2015 году рост экономики Словакии зафиксирован на уровне 3,83%.

ВВП на душу населения в Словацкой Республике составляет 15 962 долларов США в номинальном выражении (номинальный ВВП), а паритетов покупательной способности 28254 долларов США [21]. По показателю ВВП на душу населения Словакия занимает 39 место в мире. Индекс человеческого развития достигает 0,84 (35 место в мире). Структура ВВП выглядит следующим образом: доля сельского хозяйства составляет 3,6% от ВВП, на производство приходится 27% и на сферу услуг 69,4% [20].

Словакия и международные экономические отношения

Словацкая экономика активно участвует во всех трех основных формах международных экономических отношений: в международной

торговле товарами, является участником международного движения капитала и международной миграции рабочей силы.

Экономика Словакии тесно связана с международным рынком товаров и рынком капитала. Этот факт существенно влияет на ее независимость. Включение словацкой экономики в мировую торговлю выражается в доле экспорта и импорта в валовом внутреннем продукте. Из общего объема произведенной продукции экспортируется 84%, а импортированные потребляемые товары и услуги составляют 81%. Словакия является десятой самой открытой страной в мире с точки зрения доли экспорта и импорта в ВВП.

Внешняя торговля Словакии играет чрезвычайно важную роль в экономике страны. Экономика Словакии располагает ограниченными сырьевыми ресурсами. Главным образом не хватает собственных энергетических ресурсов (нефти и газа). Ограничен и рынок сбыта. Абсолютный ВВП составляет 78,7 млрд евро, экспорт в абсолютном выражении представляет 66,1 млрд евро, а импорт 64 млрд евро в 2015 году, доля экспорта в ВВП составляет 84%, а импорта в ВВП 81% [1]. Из этого следует, что Словакия в значительной степени зависит от внешних рынков. Внешняя торговля Словакии, особенно после ее вступления в Европейский союз, ставши составной частью единого рынка в рамках которого реализуется торговля без барьеров, сосредотачивается главным образом на государствах Европейского союза. До 84,7% словацкого экспорта приходится на страны-члены ЕС (Германия 20%, Чехия 14%, Польша 8%) и 65% импорта поступает в Словакию из стран-членов Евросоюза. В доле импорта кроме государств-членов ЕС важную роль играет, в частности, Российская Федерация, из которой Словакия импортирует в основном энергетические ресурсы. Доля Российской Федерации в общем объеме импорта Словакия составляет 11,5% [5]. Важными неевропейскими торговыми партнерами Словакии также являются Китай и Республика Корея [6]. Внешнеторговый обмен Словакии в значительной степени базируется на капиталовых взаимосвязях главным образом между Германией, Францией и Республикой Корея. Эти страны являются основными инвесторами в Словакии в первую очередь в автомобильной промышленности - Германия с автозаводом Фольксваген, Франция - автозавод Peugeot, Республика Корея - автомобильный завод Kia и электротехнический завод Samsung. Указанные автомобильные заводы являются прямыми иностранными инвестициями в Словакии, которые имеют субподрядные отношения

со своими материнскими компаниями, а также экспортируют значительную часть своей продукции за рубеж. Это означает, что прямые иностранные инвестиции поддерживают импорт и экспорт. В частности, три указанные крупные автомобилестроительные компании создали тысячи новых рабочих мест в Словакии прямо на своих заводах, а также стимулировали производство у словацких субподрядчиков. В настоящее время доля экспорта автомобилей в общем объеме экспорта Словакии составляет 24%, а телевизоров 21% [12]. Значительная доля экспорта этих товаров в период кризиса 2008-2009 годов, когда спрос на внешних рынках снижлся, привела к падению объемов производства и кризиса в Словакии. Это один из примеров негативного влияния высокой степени интеграции Словакии в мировую торговлю.

Иностранные инвестиции в Словакии

Словакия инвестирует лишь небольшую часть ВВП (26%) и, следовательно, зависит от притока прямых иностранных инвестиций [3]. Прямые иностранные инвестиции начали поступать в Словакию еще когда страна была частью общего государства Чехословакии после 1989 года. Значительная волна прямых иностранных инвестиций пришла в словацкую экономику в начале первого десятилетия XXI века, когда государство приватизировало главным образом непроизводственные объекты, такие например как банки, страховые компании, дистрибутивные сети, и.т.д. В то же время увеличилось количество прямых иностранных инвестиций в новые проекты и началось строительство многих новых производственных предприятий. Увеличение объема прямых иностранных инвестиций было связано с интеграцией Словакии в НАТО и Европейский союз, в котором осуществляется свободное перемещение товаров, услуг, капитала и рабочей силы. После вступления в Европейский союз словацкая экономика стала более привлекательной для иностранных инвесторов, так как через Словакию для их продукции открылся 500 миллионный рынок сбыта государств-членов ЕС. Прямые иностранные инвестиции территориально распределены неравномерно и сосредоточены в основном в самой богатой западной части Словакии. Это связано с недостроенной инфраструктурой на всей территории страны. Прямые иностранные инвестиции влияют как на ввоз товаров (компоненты для производства финальной продукции в Словакии), так и на вывоз. Как уже упоминалось, наибольшую долю словацкого экспорта составляют автомобили и телевизоры, произведенные на заводах, основанных инос-

транными собственниками. Значительная доля иностранных инвесторов в экономике Словакии положительно влияет на многие макроэкономические показатели, такие как рост объемов производства, рост экспорта, рост занятости и т.д., но в то же время значительно снижают экономическую самостоятельность государства

Международная миграция населения является важным фактором интернационализации. Самая большая волна эмиграции с территории современной Словакии была зафиксирована между двумя мировыми войнами. Отсутствие возможностей найти работу привело к эмиграции в частности в США, Канаду и Западную Европу. Из довоенной волны эмиграции в западных странах проживало около 2,2 миллионов граждан словацкого происхождения. В связи с их адаптацией и утратой словацкой идентичности их число уменьшается [4]. Политически и экономически интересной является в настоящее время эмиграции словацких граждан за рубеж, либо с целью учебы, или же чтобы работать. В настоящее время за границей обучается в университетах около 30 тысяч словацких студентов, в том числе 24000 человек в Чехии. Большая часть этих людей после окончания учебы не вернется в Словакию [2]. Большое количество словаков проживает в Чехии (375000 человек, часть которых уже поселились там на постоянно), в Австрии (около 90000), в Великобритании (90000), в Ирландии (30 000) и в других странах [8]. Предположительно можно констатировать, что в настоящее время за границей Словакии временно работает почти 500 тысяч словаков, то есть около 10% населения. Миграция имеет свои положительные и отрицательные стороны. Следует подчеркнуть, что денежные переводы словацких граждан, работающих за рубежом, составляют 10% доходов словаков и повышают уровень жизни части ее населения. На сегодняшний день работает в словацкой экономике 39 000 иностранных граждан [7].

Выводы

Национальная экономика является важной частью каждого государства. Сегодня, во время развития научно - технической революции и последовавших процессов глобализации малое государство, коим является Словакия, не может успешно развиваться вне интеграционных объединений. Словакия является частью НАТО и Европейского союза. Участие в этих объединениях, ее географическое положение, а также экономические характеристики малого государства - с ограниченными сырьевыми ресурсами, лимитированными источниками капитала и малым рынком сбыта, предопределяет интенсивное вовлечения такого государства в

процессы глобализации, которые, однако, приводят к значительному ограничению государственного суверенитета. С другой стороны необходимо констатировать, что эти процессы хоть и не всегда однозначны, но являются положительным фактором в экономическом развитии Словакии.

Библиография

1. FOCUSECONOMSICS www.focus-economics.com/countries/slovakia
2. <http://alianciapas.sk/polovica-z-30-tisic-studentov-v-zahranici-tam-chce-ostat-aj-po-skole-slovensko-straca-elitu/>
3. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_slovakia_sk.pdf
4. <http://niesomdoma.eu/2017/02/slovaci-v-zahranici-v-akych-krajinach-oni-ziju/>
5. [http://www.economy.gov.sk/multilateralna-obchodna-spolupraca—medzinarodne-organizacie-6591/128276s](http://www.economy.gov.sk/multilateralna-obchodna-spolupraca-medzinarodne-organizacie-6591/128276s)
6. <http://www.economy.gov.sk/vysledky-zahranicneho-obchodu-6739/128424s>
7. <http://www.rtv.s.sk>
8. <http://www.slovenskezahranicie.sk/sk/stranka/7/statistiky-a-odhady>
9. <http://www.teraz.sk/slovensko/pred>
10. <http://www.teraz.sk/slovensko/pred-11-rokmi-vstupila-slovenska-repub/127268-clanok.html>
11. <http://www.upn.gov.sk/sk/14-marec-1939-%E2%80%93-vyhlasenie-slovenskeho-statu-slovenskym-snemom/>
12. <https://ekonomika.sme.sk/c/8064019/najvacsi-podiel-na-exporte-slovenska-maliauta-a-televizory.html>
13. <https://euractiv.sk/fokus/slovenske-predsednictvo/slovensko-a-europska-unia/>
14. https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/slovensko_v_osn-sr_v_osn
15. Human Development Index http://www.nationsonline.org/oneworld/human_development.htm
16. Knudsen, O.: Small States Latent and Extant: Towards and General Perspective http://ams.hi.is/wp-content/uploads/2014/03/Small_States_Latent_Extant.pdf
17. Kodifikovanie spisovnej slovenčiny http://www.ecav.sk/?p=info/INFHist%C3%B3ria/udalosti/kodifikovanie_spisovnej_sloven
18. Kováč, D.: Vznikom Československa začali Slováci budovať svoju modernú identitu <http://www.teraz.sk/slovensko/vznik-csr-dusan-kovac/62593-clanok.html>
19. Slovenské národné obrodenie <http://oktava.wbl.sk/dejepis/sno.pdf>
20. Slovenský štatistický úrad http://www.statistics.sk/pls/elisw/objekt.send?uic=3566&m_sso=3&m_so=81&ic=35
21. The Global Economy http://www.theglobaleconomy.com/Slovakia/GDP_current_USD/
22. Vznik Slovenskej republiky <https://tema.aktuality.sk/vznik-slovenskej-republiky/>
23. Základné údaje www.vlada.gov.sk <https://slovakia.eu/sk/intro/slovakia/history>

DEZVOLTAREA REGIONALĂ ȘI CONCENTRAREA ACTIVITĂȚII ECONOMICE

Olimpiu GHERMAN, *doctor în științe economice,*
conferențiar universitar, UASM
(olimpgherman@yahoo.com)

Silvia ZAHARCO, *doctor în științe economice,*
conferențiar universitar, UASM
(silviazaharco@mail.ru)

Rezumat

Dezvoltarea regională și concentrarea economică în țările UE este un subiect preferat pentru cercetătorii europeni, datorită relevanței unor posibile concluzii pentru politicile UE referitoare la Piața Unică și convergența regiunilor și teritoriilor europene, coeziunii sociale, economice și teritoriale. Ca rezultat al procesării datelor Eurostat, valorile indicilor entropici documentează o creștere a concentrației economice de la strat la strat, local spre regional, regional spre național și național spre nivelul european, sugerând că economia europeană ar putea fi văzută ca una globalizată și stratificată, construită din mai multe straturi economice și bazată pe o creștere economică concentrată de la stratul de jos către stratul superior.

Cuvinte-cheie: dezvoltare regională, concentrare economică, globalizare, integrare europeană

JEL Classification: P25

Introducere. În Republica Moldova, implementarea politicilor în domeniul dezvoltării regionale este un domeniu relativ nou. Chiar dacă, încă de la începutul anilor 2000, au fost lansate mai multe inițiative de implementare a politicii dezvoltării regionale, abia odată cu asumarea vectorului european al politicii externe, începând cu anul 2009, autoritățile centrale au întreprins pași concreți în vederea inițierii, promovării și implementării unui nou concept de politici orientate spre dezvoltare în regiuni. Prin realizarea prevederilor legii speciale privind dezvoltarea regională, aprobată în anul 2006, Guvernul Republicii Moldova a demarat în mod practic implementarea politicii de dezvoltare regională orientată spre:

- obținerea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul țării;
- reducerea dezechilibrelor nivelurilor de dezvoltare social-economică dintre regiuni și în interiorul lor;
- consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică echilibrată a regiunilor.

Suportul legislativ al acestor acțiuni a fost asigurat de cadrul legal și normativ aprobat, inclusiv:

- Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, nr. 438 din 28 decembrie 2006;
- Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08 februarie 2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii privind dezvoltarea regională prin care s-au aprobat Regulamentul CNCDR; Regulamentul - cadru al CRD; Regulamentul-cadru al ADR; Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor FNDR;
- Hotărârea Guvernului nr. 1305 din 21 noiembrie 2008 cu privire la componența CNCDR.

Comparativ cu Republica Moldova, dezvoltarea regională și concentrarea economică în țările UE este un subiect destul de preferat pentru cercetători, datorită relevanței unor posibile concluzii pentru politicile UE referitoare la Piața Unică și convergența regiunilor și teritoriilor europene, coeziunii sociale, economice și teritoriale. Mai mulți autori consideră procesul de integrare europeană drept aproximarea unei globalizări avansate, elaborând astfel un model european de globalizare [4].

Cercetarea dată tinde să demonstreze, prin utilizarea unor indicatori statistici stratificați, că concentrarea activităților economice în țările UE, de la nivel local la nivel de comunitate, ar putea fi văzută ca un factor al procesului european de globalizare. Aspectele conceptuale ale lucrării se bazează pe tematica unui model european al globalizării și asupra faptului că globalizarea este un fenomen de concentrare a economiilor naționale.

Concentrarea activității economice în toată Europa a fost studiată și analizată de mai mulți autori vis-a-vis de specializare ca fețe ale aceleiași monede și fenomene opuse [7]. Interesul cercetătorilor europeni față de aceste subiecte a fost generat de preocuparea lor de a explica procesul de integrare europeană, competitivitatea în Uniunea Europeană și de a sugera măsuri de politici, în general și în special, pentru construcția Pieței Europene Unice.

Concentrările economice sunt operațiuni care se pot realiza pe calea fuzionării sau a dobândirii, direct sau indirect, a controlului unuia sau mai multor agenți economici. Concentrarea economică se realizează prin orice act juridic care fie operează transferul proprietății sau al folosinței asupra totalității ori a unei părți a bunurilor, drepturilor și obligațiilor unui agent economic, fie are ca obiect sau ca efect să permită unui agent economic ori unei grupări de agenți economici de a exercita, direct sau indirect, o influență determinantă asupra unui alt agent economic sau mai multor alți agenți economici. O operațiune de concentrare economică are loc atunci când:

- doi sau mai mulți agenți economici, anterior independenți, fuzionează;
- una sau mai multe persoane care dețin deja controlul cel puțin asupra unui agent economic ori unul sau mai mulți agenți economici dobândesc, direct sau indirect, controlul asupra unuia sau mai multor alți agenți economici ori asupra unor părți ale acestora, fie prin luare de participare la capital, fie prin cumpărare de elemente de activ, prin contract sau prin alte mijloace. Una din atribuțiile Consiliului Concurenței este de a veghea împotriva creării unor concentrări economice - agenți economici cu poziție dominantă pe piață - care pot conduce la restrângerea, înlăturarea sau denaturarea semnificativă a concurenței pe piața românească și care au efecte nefavorabile asupra consumatorilor [7].

Potrivit lui Aiginger (2004), există cel puțin două motive pentru acest interes. În primul rând, canalul principal prin care integrarea sporește eficiența și competitivitatea sunt deciziile întreprinderilor în ceea ce privește dimensiunea lor optimă și locația, fără fostele granițe naționale. Utilizarea economiilor la scară și o diviziune mai profundă a muncii erau așteptate să devină forțele motrice ale creșterii competitivității Europei în Programul privind Piața Unică. La nivel teoretic, integrarea este modelată ca o diminuare a costurilor de transport (inclusiv, costurile de transport corespunzătoare, costuri de distribuție, costuri de tranzacție etc.).

Aprofundarea integrării are nevoie de schimbări structurale care generează creșterea specializării. Țările cu venituri ridicate trebuie să se miște în direcția unor cercetări și industrii intensive în vederea asigurării

continue a producției și a ocupării forței de muncă. Țările cu venit mic trebuie să se specializeze în activități de muncă intensivă. În al doilea rând, specializarea țărilor în grupe de produse înguste pot crește riscul cererii pentru fiecare țară în parte, eventual, ceea ce face țările și regiunile mai vulnerabile la „șocuri asimetrice”. Aceste perturbări ar pune în pericol stabilitatea într-o zonă monetară comună. Eterogenitatea țărilor din cadrul Uniunii Europene este încă mare, creșterile de productivitate erau preconizate să vină din partea economiilor la scară, iar globalizarea să afecteze, în mod specific, țările cu venituri mici. Contribuția structurii economice permite o evaluare detaliată a impactului probabil al acestor factori [1].

Krugman (2005) este considerat un punct de plecare al literaturii de specialitate privind concentrarea regională. El a măsurat concentrarea regională prin calcularea coeficientului de localizare Gini și a comparat cotele de piață regionale pentru o industrie cu structura ocupării forței de muncă în fabricație [7].

Karsten (1996) dezvoltă ideea unei relații inversate, în formă de U, între concentrarea economică și PNB pe cap de locuitor. El a demonstrat că ponderea populației în capitală și în zonele urbane este mai mare pentru țările cu venituri medii și a explicat structura mai dispersată a Europei versus țările în curs de dezvoltare, prin dispersarea aptitudinilor și faptul istoric al producției dispersate la începutul revoluției industriale [7].

Concentrarea a fost definită în mai multe studii în raport cu aglomerarea. Spre exemplu, potrivit lui Brühlhart (2005) concentrarea analizează locația în spațiul unor sectoare bine definite (de exemplu, activități industriale), în timp ce aglomerarea analizează amplasarea spațială a unei părți mai mari a activității economice, în general ce ține de producție. Cu alte cuvinte, atunci când studiile empirice demonstrează existența aglomerării, o anumită concentrație de asemenea există. Pe de altă parte, o anumită concentrare geografică poate exista fără aglomerare. După Hallet (2000), concentrarea și aglomerarea sunt foarte diferite de specializare [2].

Metodă și material aplicat

Cercetarea se axează pe fenomenul de concentrare economică și consecințele acestuia în procesul contemporan al globalizării, cu accent pe economia europeană. Prin urmare, au fost detalizate principalele abordări teoretice legate de globalizare, integrare europeană și concentrare economică. Pentru producția ramurilor economice (la nivel local, regional, național și european) valorile indicatorului statistic „valoare adăugată brută” (VAB) la

prețurile de piață în Euro au fost utilizate pentru anul 2015, fiind extrase din baza de date a REGIO - EUROSTAT, prin prisma NACE (rev. 2) în țările UE, la nivel european prin prisma NUTS 2 și NUTS 3. Cipru, Malta și Luxemburg au fost excluse, deoarece acestea nu includ regiuni (NUTS 2). Au fost calculate datele din 276 unități teritoriale la nivel NUTS 2 și 1342 unități la nivelul NUTS 3.

Indicii entropici ai concentrării au fost calculați, luând în considerare nivelurile economice două câte două, după cum urmează: în nivelul 2, la nivelul NUTS 2, în baza valorii adăugate brute a structurilor economice ale unităților teritoriale NUTS 3; în nivelul 1, la nivel național, în baza VAB a structurilor economice din unitățile teritoriale.

Rezultatele investigației

Globalizarea este „expresia unui sistem mondial, ce se autointegrează la cel mai înalt nivel, fiind permanent deschis integrării”. Globalizarea economică este creșterea procesului de integrare economică între țări, ceea ce duce la apariția unei piețe globale sau a unei piețe mondiale unice. Integrarea europeană poate fi văzută ca un efort Vest-european distinct de a deține consecințele globalizării. Un model european al globalizării are patru puncte-cheie [5]:

1. acceptarea principiilor liberalismului în economii;
2. creșterea transparenței instituțiilor europene;
3. armonizarea globalizării comerțului, cu scopul de a reduce sărăcia;
4. protejarea anumitor ramuri: agricultura, sănătatea publică, resurse naturale, diversitatea culturală.

În termenii Comisiei Europene, acest model presupune un al treilea mod de globalizare, cel de mijloc, între protecționism și deschiderea necontrolată a economiilor. UE apare ca o arenă eficientă a globalizării sub fenomenul numit „europenizare” și un spațiu pentru acțiuni individuale ale statelor membre, în conformitate cu tendințele globale [3. p. 25].

Un alt punct de plecare este ideea asumată de către Săvoiu, Simăn și Crăciuneanu (2012), conform căreia, globalizarea este definită ca cel mai intens fenomen economic de concentrare a macroeconomiei naționale [6].

Cu toate acestea, apare întrebarea privind dinamica paralelă a două straturi (global și național, național și regional, regional și local), precum și în general, a tuturor structurilor interpretate și corelate ca straturi, două câte două într-o manieră succesivă. În conformitate cu reflecțiile de mai sus și în scopul generării unui cadru simplu pentru analiza statistică, presupunem că economia europeană este una globalizată și stratificată, care integrează una

câte una straturile economice succesive: local cu regional, regional cu național, național cu european. Stratul european integrează straturile naționale, un strat național (adică economia unui stat membru) integrează straturile sale regionale (economiiile regiunilor) și un strat regional integrează componentele sale locale (economiiile unităților teritorial-administrative locale). În această viziune, fenomenul de concentrare economică se măsoară în fiecare strat, în baza structurii economice a unităților teritoriale din stratul inferior. Ipoteza studiului are la bază creșterea concentrației economice de jos în stratul superior.

Concentrarea unui sector economic se măsoară prin producția globală produsă de localități, regiuni și țară. Un anumit sector are o puternică concentrare în cazul în care o pondere importantă a producției sale provine din câteva țări și regiuni [1, p. 4]

Definim concentrarea economică drept distribuția cotelor unei unități teritoriale j într-o industrie individuală i . În baza sistemului ierarhic care împarte teritoriul european, Nomenclatorul Unităților Teritoriale Statistice (NUTS), ne referim la următoarele unități teritoriale: locale (NUTS 3), regionale (NUTS 2) și naționale (NUTS 1).

Există mai mulți indicatori statistici standard de concentrare economică (dispersie), care ar putea fi utilizați pentru conceptul de concentrare. În analiza statistică a concentrării, la seriile de date cronologice de momente, structurilor economiilor locale, regionale, naționale și globale sunt alocate energii structurale specifice (g_i^2). Spre exemplu, indicele Hirschman în formă simplificată se calculează prin cotele la pătrat ale industriilor sau ale țării [3, p.77]. Alți indicatori statistici potriviți pentru analiza concentrării economice sunt: *coeficientul de concentrare* și *abaterea standard*.

Coeficientul de concentrare calculează ponderea celor mai mari n unități în total. Este ușor de calculat și de interpretat, dar ca dezavantaj, se utilizează doar informațiile furnizate de către cele mai mari unități, astfel că mărimea relativă a fiecărei unități din cadrul grupului de unități mari nu este reprezentată, și că nu există nici un ghid bun care ar reflecta modul în care n ar trebui să fie.

Deviația standard a cotelor ia în considerație toate informațiile disponibile, valorile extreme pozitive și negative. În literatura de specialitate privind convergența venitului, aceasta este unul dintre indicatorii cei mai utilizați în mod obișnuit. Sigma-convergența este raportată dacă deviația-standard a venitului pe cap de locuitor sau între productivitate eșuează.

O categorie specială de măsurare statistică a concentrării reprezintă *indicii entropici*. Aceștia au fost mult timp aplicați doar în raport cu datele pe venit. Dar ele au fost, de asemenea, folosite de Aiginger și Pfaffermayr

(2004) în analiza concentrării geografice a mai multor sectoare la nivelul țărilor europene. Studiul Brühlhart și Traeger (2015), de asemenea, se bazează pe indicii entropici [7].

De la nivelul regional la nivelul național, respectiv de la nivelul 2 la nivelul 1, concentrarea activităților economice este în creștere pentru 14 țări UE din 19. Pentru Germania, Irlanda, Portugalia, Slovenia și Finlanda ipoteza privind creșterea concentrării în dependență de nivel nu este confirmată. Fiecare țară este un caz individual. Pentru cazul Germania, structurată în 38 de economii regionale, au fost disponibile date numai pentru 3 ramuri: agricultura, industria și construcțiile. Prin urmare, apreciem că rezultatul dat nu este relevant pentru studiul nostru. În Irlanda, numai 2 regiuni conturează structura economiei, fiind foarte diferite ca putere economică. VAB este de 4,64 ori mai mare decât în cazul celor de la frontieră, Midland and Western. Industria și prelucrarea sunt predominante în regiunile de Est și Sud, iar comerțul este specific regiunii frontaliere, Midland and Western. Economia Portugaliei se bazează pe 8 unități regionale (NUTS 2), foarte diferite ca concentrație. Spre exemplu, în Centro valoarea indicelui entropic este 2,15, iar în Alentejo este de numai 1,15. Economia Sloveniei se bazează pe 2 economii regionale, cu aproape aceleași ramuri predominante: industria și comerțul angro și cu amănuntul. În regiunea Vzhodna din Slovenia, cu 8 unități teritoriale (NUTS 3) indicele entropic este 1,78, iar în regiune Zahodna din Slovenia, cu 4 unități teritoriale (NUTS 3) indicele entropic este de numai 0,9.

Finlanda are 5 regiuni, foarte diferite ca dezvoltare. VAB în regiunile Helsinki-Uusimaa este de două ori mai mare ca în Länsi-Suomi, Etelä-Suomi, Pohjois- ja Itä-Suomi și de 61 de ori mai mare ca în Åland.

De la nivel național la nivel comunitar european, respectiv de la nivelul 1 la nivelul 0, concentrările cresc în 18 țări din UE, iar în 6 țări concentrarea nu se referă la nivelul nivelului.

Acesta este cazul Spaniei, Franței, Italiei, Austriei, Poloniei și Angliei. În aceste țări, indicele entropic de concentrare economică are valori mai mari decât nivelul european. Austria a înregistrat cel mai înalt nivel de 3,22 în întreaga UE, dar acest rezultat nu este relevant datorită faptului că datele cu privire la Valoarea Adăugată Brută au fost disponibile numai pentru 4 ramuri din 12.

Un caz special este Marea Britanie, care a înregistrat un nivel ridicat de 3,18 comparativ cu 2,2 la nivel european. Economia Regatului Unit se bazează pe 37 economii regionale (nivel NUTS 2). Coeficientul Gini, care ilustrează concentrația GVA între cele 37 regiuni, are valoarea de 0,15, prezentând o concentrare scăzută. Valorile mai ridicate ale VAB sunt

Tabelul 1. Indicele entropic de concentrare în Uniunea Europeană, 2015

Regional Level (Level 2)		National Level (Level 1)		European level (level 0)
Hainaut	1,67	Belgium	2,10	
Severozapaden	1,46	Bulgaria	1,46	2,2
Severoychod	1,28	Czech Republic	1,94	
Hovestaden	1,01	Denmark	1,48	
Oberbayern	2,45	Germany	1,09	
-	-	Estonia	1,11	
Southern and Eastern	1,25	Ireland	0,45	
Kentriki Makedonia	1,2	Greece	1,80	
Cataluna	0,88	Spain	2,39	
Ile de France	1,79	France	2,62	
Tuscany	2,06	Italy	2,49	
-	-	Latvia	1,39	
-	-	Lithuania	1,8	
Del-Dunantul	1,06	Hungary	1,51	
Groningen	0,48	Netherlands	2,14	
-	-	Austria	3,22	
-	-	Poland	2,53	
Centro	2,15	Portugal	1,43	
Northwest	1,62	Romania	1,94	
Vzhodna Slovenia	1,78	Slovenia	0,64	
Zapadne Slovensko	1,08	Slovakia	1,33	
Pohjois-ja lta Suomi	1,76	Finland	1,32	
Ostra Mellansverige	1,55	Sweden	1,82	
East Scotland	1,62	England	3,18	

Notă: Malta, Cipru au fost excluse, deoarece acestea nu sunt structurate în economii regionale. Estonia, Letonia și Lituania au doar unități teritoriale NUTS 3. Pentru Croația, Austria și Polonia datele au fost disponibile numai pentru 3 ramuri economice.

Sursa: calculele autorului în baza datelor Eurostat.

înregistrate în următoarele ramuri: industrie și comerț angro și cu amănuntul, transport, cazare și servicii alimentare. Industria este localizată în Gloucestershire, Wiltshire și zona Bristol/Bath, East Anglia și West Midlands, Derbyshire și Nottinghamshire și West Yorkshire, iar comerțul în Greater Manchester, Inner și Outer London, Berkshire, Buckinghamshire și Oxfordshire, Surrey, East și West Sussex și Gloucestershire, Wiltshire și zona Bristol / Bath.

Așa țări ca Spania, Italia, Franța și Polonia au un număr mai mare de regiuni (19 în Spania, 26 în Franța, 22 în Italia, 16 în Polonia). Indicele entropic de concentrare economică pentru aceste țări are valori mai mari din cauza fragmentării economiilor lor într-un număr mai mare de unități teritoriale.

Concluzii

1. Cercetarea documentează un proces de creștere a concentrării economice de la nivelul de jos (nivel local) către cel de sus (supranațional, nivel european), prin valorile indicelui entropic de concentrare, calculat pentru fiecare nivel.

2. Există o relație directă între numărul de structuri regionale ce fundamentează economiile naționale și concentrarea economică la nivel național. Cu cât numărul regiunilor este mai mare, cu atât și nivelul de concentrare este mai mare.

3. În 6 cazuri din 24, teoria stratificării economice nu a fost dovedită, adică în 6 cazuri reflecțiile studiului nu sunt confirmate. Există o explicație a acestui fapt. Țările mai dezvoltate sunt tentate să atragă industriile de succes. Cu cât țările vor să obțină niveluri similare de bunăstare, cu atât concentrarea este mai slabă. Pe de altă parte, diferențele importante ale producției economice, acestea fiind cazul Uniunii Europene, vor determina o mai mare concentrare a activităților economice. Totodată, pe măsură ce crește numărul structurilor regionale care compun economia națională, crește și concentrarea la nivel național.

Referințe bibliografice

1. Aiginger, K., Pfaffermayr, M. *Piața unică și concentrarea geografică în Europa*. Vol. 12 (1). –București, 2004. p.1-11.
2. Aiginger, K., Rossi-Hansberg, E. *Specializarea și concentrarea: o notă privind teoria și probe*. – București, Empirica. N. 33. 2006. p. 255-266.
3. Barbă, L ș.a. *Uniunea Europeană: istorie, instituții, politic. Republica Moldova în noua arhitectură europeană*. – Chișinău: CEP -USM, 2007. – 179 p.
4. Beniuc, V., Roșca, Ludmila., Afanas, Nicolai. *Uniunea Europeană – Uniunea Euroasiatică: studiu comparat*. – Chișinău: Tipografia Print-Caro, 2015. – 155 p.
5. Dinu, M., Socol, C. *Modelul european de integrare*. Editura Economică. – București, 2005. – 95 p.
6. Hallet, M., Friedman T. *Specializarea regională și concentrarea în UE*. Lucrări economice. No. 141. – București, 2000. p.110-123.
7. Krugman, P., Brülhart, M. și Traeger, R. *Un cont de concentrare a modelelor geografice din Europa*. Știința regională în mediul urban - economic. Vol. 35. – București, 2005. p. 597-624.
8. <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/?uri=LEGISSUM%3A126096>
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database

INFLUENȚA FENOMENULUI „EXODUL DE INTELECT” ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE A STATULUI

Ludmila GOLOVATAIA, *doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM*

(golovataya4@gmail.com)

Daniela ŠKUTOVÁ, *doctor în științe economice, Universitatea Matej Bel, Banská Bystrica, Slovacia*

(daniela.Skutova@umb.sk)

Rezumat

Exodul de intelect rămâne fenomenul secolelor XX-XXI. Acest subiect este extrem de actual, deoarece efectele pe care le poate produce sunt imprevizibile, contradictorii și deseori greu de perceput. Autorul își propune să elucideze și să estimeze influența exodului de intelect asupra dezvoltării economice a statului; să studieze cauzele, care conturează tendințele evoluției migrației și ne permit formularea unor recomandări referitoare la gestiunea eficientă a migrației cadrelor calificate. Autorul studiului aplică analiza, metoda care-i permite să elucideze și să explice fenomenul migrației sub aspect economic. Sinteza este aplicată cu scopul evidențierii și valorificării relației dintre exodul de intelect și dezvoltarea economică a statului.

Cuvinte-cheie: *exodul de intelect, migrația de muncă, consecințele exodului de intelect, gestiunea migrației*

JEL Classification: J24, E00

ВЛИЯНИЕ ФЕНОМЕНА “УТЕЧКИ УМОВ” НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ГОСУДАРСТВА

Аннотация

“Исход интеллекта” остается феноменом XX-XXI века. Этот вопрос особенно актуален, поскольку эффекты, которые он может генерировать, являются непредсказуемыми, противоречивыми и иногда довольно трудными для восприятия. Цель статьи - выявить и оценить влияние “утечки умов” на экономическое развитие страны, изучить причины, по которым текущие тенденции отслеживают эволюцию миграции и дают рекомендации по эффективному управлению миграцией квалифицированных кадровых ресурсов. Настоящая работа использует преимущественно метод анализа, чтобы выявить и объяснить феномен миграции с экономической точки зрения. Синтез используется в качестве метода исследования для выделения и представления связей между “утечкой умов” и ее влиянием на экономическое развитие государства.

Ключевые слова: утечка мозгов, трудовая миграция, последствия утечки мозгов, управление миграцией

Введение. Основные волны миграции в Европе, которые произошли в последние десятилетия, особенно после кризиса в Сирии, подняли вопрос о влиянии мигрантов на национальную экономику государства. До сих пор международные оценки сводились к тому, что мигранты помогут решить проблему нехватки рабочей силы и добиться экономического роста. Но так ли это?

За последние три десятилетия население мира в возрасте 60 лет и старше удвоилось, к 2050 году его доля снова удвоится. Например, в Германии, не принимая во внимание фактор беженцев, трудоспособное население сократилось бы на 8,7 млн. человек к 2050 году. “Утечка умов” - своего рода современная научная миграция. Для развитых стран эта проблема более актуальна, чем для развивающихся стран. Число пожилых людей в них уже превысило число несовершеннолетних [4]. Ожидается, что к 2050 году пенсионеры в Соединенных Штатах, Западной Европе и Японии будут жить вдвое больше, чем молодые граждане. Политика покрытия дефицита рабочей силы мигрантами на сегодняшний день привела к тому, что в основных странах имми-

грации новоприбывшие составляют 5-10% населения и 10-25% его экономически активной части. Недавняя миграционная политика так называемого экономического локомотива ЕС, Германии, основана на гипотезе о благоприятном воздействии мигрантов на экономику принимающей страны, если основой иммигрантов является неквалифицированный труд. Такую точку зрения, например, придерживаются немецкие дипломаты. Основная идея заключается в заполнении низкоквалифицированных специальностей мигрантами и сохранении среднего и высококвалифицированного рынка труда для коренного населения. Эта позиция объясняет подход к Украине, в котором доля потенциальных высококвалифицированных эмигрантов в ЕС превышает долю низкоквалифицированных рабочих. По мнению европейцев, это создает угрозу для местных специалистов в странах ЕС [5]. Вот почему Европейский Союз открывает двери для низкоквалифицированных рабочих из стран Ближнего Востока и Африки, прибывающих по каналу гуманитарной миграции и закрывает их для рабочих из Украины. Но как, например, влияют беженцы на ситуацию в экономике Германии? Власти этой страны ссылаются на данные отчета Международного валютного фонда, согласно которым ВВП Германии в 2016 году увеличился на 0,3%. Такой рост обусловлен расходами на социальное обеспечение, которые значительно увеличилось в 2016-2017 годах, в основном за счет платежей и социальных выплат для беженцев. Тем не менее миграция влияет на экономику неоднозначно. Улучшение и ускорение экономики за счет мигрантов зависит от того, насколько успешно новые трудовые ресурсы интегрируются в общество и могут отказаться от государственного финансирования. В тех местах, где сосредоточены иммигранты, социальные услуги и платежи сильно зависят от необходимости обучения, медицинского обслуживания и социальных услуг для бедных семей иммигрантов, которые не компенсируются. Исследование 2013 года «Экономическое влияние иммиграции на страны ОЭСР» показало, что в развитых европейских странах, а также в Австралии, Канаде и США ее положительное влияние близко к нулю или в лучшем случае 0,5% от ВВП [2]. В исследовании проанализирована миграция последних 50 лет. Ее влияние наиболее заметно в Швейцарии и Люксембурге, где иммигранты обеспечивают чистую прибыль в размере 2% от ВВП. В исследовании говорилось, что, хотя мигранты не вносят ощутимого вклада в бюджет страны, они не являются бременем для нее. В документе отмечается, что в боль-

шинстве стран мигранты платят в виде налогов и социальных взносов больше, чем получают в виде льгот. Однако, поскольку заработная плата мигрантов ниже зарплаты местных работников, уровень отчислений в бюджет соответственно также меньше. Широкое участие низкоквалифицированных мигрантов в тех или иных отраслях промышленности может снизить производительность труда. Хотя низкооплачиваемые иммигранты могут экономить финансовые ресурсы работодателей, но в некоторых случаях это замедляет модернизацию производства [3].

Тем не менее, использование дешевой рабочей силы иностранцами лежит в основе функционирования ряда отраслей промышленности в развитых странах. Например, в Бельгии иммигранты составляют половину всех работников горнодобывающего сектора, в Швейцарии - 40% строительных рабочих, в США - 70% занятых в аграрном секторе. С другой стороны, новейшие отрасли экономики в развитых странах в настоящее время завершаются в значительной степени за счет привлечения квалифицированной иностранной рабочей силы. Таким образом, в сфере информационных технологий в США 18,3% занятых составляют мигранты. 60% авторов наиболее цитируемых работ по физике имеют иностранное происхождение и 30% - в других естественных науках в Соединенных Штатах. Около четверти основателей или президентов американских биотехнологических компаний также были выходцами из других стран. Миграция оказывает неоднозначное воздействие на соотношение рабочего и нерабочего населения. Все зависит от количества иждивенцев на единицу рабочей силы, въезжающих в страну (дети, супруги, неработающие родители) [6]. Ярким примером является Германия в 1970-х и 1980-х годах. В 1972 году, который был пиком трудовой миграции, доля занятых иностранцев составляла 65%. Однако в 1981 году на фоне общего прекращения притока миграции этот показатель снизился до 17%, а для немцев - 44%. Риски, исходящие от мигрантов, в основном касаются неквалифицированных местных работников, ранее прибывших мигрантов, которые укоренились на рынке труда и стремятся увеличить стоимость их оплаты, а также женщин. Таким образом, результаты французских исследований указывают на то негативное влияние стран уроженцев Магриба на работу местных женщин, работающих и их заработка. Те, кто потерял работу из-за иммигрантов, обращаются к государству за пособиями. В результате остается давление на государственный бюджет принимающей страны [5]. Иммиграция, ключевая часть которого состоит из низко-

квалифицированных работников, помогает снизить уровень оплаты их труда по сравнению с оплатой квалифицированных рабочих. Однако этот фактор имеет противоположный эффект: увеличение числа специалистов на любом уровне приводит к снижению стоимости услуг, что благоприятствует обществу в целом, но угрожает местной рабочей силе. В худших условиях для низкоквалифицированных категорий работников миграция способствует улучшению ситуации более квалифицированных групп работников. Миграция также оказывает неоднозначное воздействие на национальный бюджет. Согласно ряду американских исследований, средний иммигрант получает меньше социальных пособий и платит больше налогов и взносов, чем средний уроженец. Тем не менее, влияние на бюджет зависит от продолжительности пребывания иностранца в принимающей стране и динамикой иммиграции. Новоприбывшие иностранцы оказывают краткосрочное негативное влияние на бюджет страны, поскольку им нужна работа или усиление государственной поддержки. По мере увеличения продолжительности пребывания в стране и доходов мигрантов их платежи в бюджет растут, а получаемые ими льготы сокращаются. Соответственно, на состояние бюджета благотворно влияет увеличение доли высокообразованных мигрантов. Это в меньшей степени относится к работникам средней квалификации.

Однако основные источники мигрантов в развитые страны (за исключением внутренней миграции в ЕС) предоставляются в основном низкоквалифицированной рабочей силой, и поэтому ее влияние на государственный бюджет является более негативным. С помощью миграции невозможно решить будущие бюджетные проблемы, связанные со старением населения. Мигранты, независимо от возраста, определенно не могут компенсировать соответствующие потери казны. В этой связи избирательная иммиграционная политика может использоваться здесь только как дополнительный экономический инструмент. Несмотря на попытки регулировать миграцию в принимающих странах, а также их попытки качественно отфильтровывать эти потоки, значительная часть мигрантов по-прежнему принимается по гуманитарным соображениям, незаконно прибывать, не подвергаться проверке и контролю, или участвовать в программах воссоединения семей. 70-80% мигрантов в Соединенных Штатах, Швеции и Дании составляют люди, прибывающие в программы воссоединения семей, что лишает государство возможности регулировать качество трудовых ресурсов и,

следовательно, их влияние на экономику. Из-за низкой доли рабочих, в которых работа является основной мотивацией для перемещения (всего 10-15%), объем и структура иммиграции не всегда соответствуют экономическим потребностям принимающего общества. Следовательно, его экономический эффект имеет двойственный характер и плохо прогнозируемые долгосрочные последствия. Для оценки общего воздействия миграции на экономику и общество необходимо разработать новую, более правильную методологию. Причины, почему такая методика является необходимой вполне понятны: если стагнация и деформация сознания происходят, когда отрицательные аспекты миграции перевешивают положительные, то нужно научиться каким-то образом оценить этот ущерб. Разработка такой методологии потребует тщательных усилий специалистов из различных областей знаний. Для этого необходимо получить данные из разных областей и секторов - данные о занятости, исторические и сравнительные данные о распределении работников в разных секторах экономики (например, количество учителей на 1000 детей), информацию о размер и характеристики экономики, а также данные о самих мигрантах (относительный доход, сколько они зарабатывают в развитых странах, сколько они отправляют в свои родные страны и т. д.) [2]. Для этого потребуются как качественные, так и количественные методы анализа - моделирование спроса и предложения для подготовки специалистов в конкретных отраслях, моделирование роста заработной платы и изменения условий труда, изучение миграции и количества мигрантов, которые намерены вернуться. Это потребует как эконометрических методов изучения отдельных эффектов миграции, например, в контексте распространения СПИДа в африканских странах, так и широкого понимания препятствий на пути экономического развития в изучаемых странах. Такая модель должна быть комплексной, с учетом многих факторов, в том числе как отток и приток кадров. Он также должен быть сравнительным, а также с учетом ключевых целей государственной политики, например, снижения смертности или повышения уровня грамотности населения. Он также должен быть динамичным, чтобы его можно было применять как к текущим условиям, так и к тем, которые могут возникнуть в будущем. На самом деле задача одновременного изучения «утечки мозгов» и причин этой утечки - «мозговой штурм» - чрезвычайно сложна. Однако эта методологическая инновация является необходимым первым шагом в поиске эффективных политик, которые могут максимизировать влияние миграции в целом.

Библиография

1. Docquier, F., L. Marchiori, & I-L. Shen. 2010. - Brain drain in globalization: A general equilibrium analysis from the sending countries' perspective. CEPR Discussion Paper, No. 7682.
2. Dustmann, C., I. Fadlon, & Y. Weiss. 2010. - Return Migration, Human Capital Accumulation, and the Brain Drain. unpublished draft paper prepared for the Multi-Donor Trust Fund on Labor Markets, Job Creation and Economic Growth administered by the World Bank's Social Protection and Labor Unit, April 2010.
3. GMG (Global Migration Group). 2010. - Statement of the Global Migration Group on the Human Rights of Migrants in Irregular Situation. Statement adopted by the Principals of the Global Migration Group in Geneva on 30 September 2010.
4. <http://anvictory.org/fakty-ob-utechke-umov-iz-rossii/> — News agency Anvictory.
5. <http://elibrary.ru/item.asp?id=15546925> — Scientific Electronic Library "Education and brain drain from developing countries".
6. <http://elibrary.ru/item.asp?id=20385787> — Scientific electronic library "The drain of minds - a kind of modern scientific migration".
7. <http://elibrary.ru/item.asp?id=9571392> — Scientific electronic library «Brain drain».
8. <http://www.britannica.com/>.
9. Mejia A. Migration of physicians and nurses: a world wide picture. Bull World Health Organ 2004;82: 626–30 [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)]

RISCURILE ȘI ÎNCREDREA ÎN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE DUPĂ BREXIT

Silvia LAZARI, *referent, Parlamentul Republicii Moldova*
Virginia COJOCARU, *USM*
(v.cojocaru@cie.md)

Rezumat

Uniunea Europeană se îndreaptă spre dezintegrare, astfel încât toți cei care împărtășesc valorile comune pentru care a fost creată Uniunea Europeană, trebuie să se unească în cele din urmă pentru a rezista și a avansa. Sunt convinși că Marea Britanie înaintea referendumului a fost în măsură să convingă partenerii asupra celor mai bune dintre toate condițiile posibile de colaborare în cadrul Uniunii Europene, cum ar fi participarea la piața comună, fără obligația de a intra în zona euro, împreună cu câteva excepții de la regulile UE. Cu toate acestea, nu a fost suficient pentru a preveni votul alegătorilor britanici pentru retragerea din UE. Cercetările s-au axat pe investigarea posibilităților de avansare economică în UE, cu diferite viteze. Rezultatele conving că acest lucru este posibil, doar trebuie de ajustat strategiile fiecărui stat.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană, consecințe, perspective, cooperare economică, consultații, politica și viteza de întregare economică

JEL Classification: D81, F02

Introducere. Comisia europeană a elaborat Cartea Albă, pe care o va adopta în ajun de 60 de ani a fondării UE. Strategia, prezentată la 1 martie 2017 se poate număra printre realizările UE în cei șapte decenii de pace și o Uniune extinsă, în care 500 de milioane de cetățeni trăiesc în libertate într-una dintre cele mai prospere economii, în opinia conducătorilor UE. În același timp, UE trebuie să privească înainte, stabilind modul în care își va contura o viziune a viitorului său cu 27 de state membre. Cartea albă prezintă principalele provocări și oportunități ale Europei din următorul deceniu. Sunt prezentate **cinci scenarii** ale modului în care Europa ar putea evolua **până în 2025**, în funcție de modul în care alege să răspundă.

Scopul investigației constă în cercetarea problemelor din spațiul UE după Brexit și estimarea perspectivelor dezvoltării spațiului european în viitoarea perspectivă 2025.

Metodologia cercetării include metoda istorică, statistică, de extrapolare, comparație, inducție, deducție etc.

Cercetare și analiză. În pofida faptului că numărul populației UE constituie circa 7% din populația de pe Terra, legăturile și tranzacțiile comerciale cu alte țări și regiuni din lume, care înglobează circa 20% din comerțul mondial (exporturile și importurile). De rând cu SUA și China, UE reprezintă cel de-al treilea actor global important din comerțul mondial. Investigațiile denotă, că recent doi ani exporturile de produse din UE au cifrat 14,9 % din volumul la scară globală. Această cotă a fost devansată din tot parcursul existenței UE de China (15,5 %), fiind peste cota către China de exportul Statelor Unite (12,2 %). Contrar exporturilor, importurile SUA au atins cea mai semnificativă cotă din totalul global (16%), depășind atât UE (14,9 %), cât și China (13 %). Rezultatele economice par mai benefice ca problemele sociale și ale migrației. Răspunsul poate fi găsit în rezultatele cercetărilor privind opinia publică despre criza migrației. În Europa se desfășoară o criză a migrației, pe când în Marea Britanie se discută asupra Brexit, fiind influențate reciproc. Părtașii ieșirii din UE se bazează pe faptul înrăutățirii situației cu refugiații (simbolurile ei devenind tablourile groaznice cu mii de refugiați, adunați la Cale, pentru a pătrunde în Marea Britanie) pentru a declanșa panică în fața imigrației necontrolate din alte state UE. Problema se agrava din cauza târăgănării deciziilor vizând refugiații, cu tendința de a evita influența lor negativă asupra referendumului britanic, multiplicând opiniile de panică. Politica Germaniei și deciziile cancelarului A. Merkel (Kasner, 1954) prin deschiderea pe larg porțile în fața refugiaților a devenit un gest mărinimos, fără a fi bine chibzuit, deoarece ignorau

totalmente planurile refugiaților [3]. Fluxul de refugiați a bulversat viața cotidiană în multe țări UE - populația locală; autoritățile și organele de menținere a liniștii publice; înșăși refugiații. Situația a deschis calea spre o creștere rapidă a partidelor xenofobe anti-europene (cum ar fi Partidul Independenței Regatului Unit, plasându-se în fruntea campaniei pentru o ieșire din UE), în timp ce guvernele naționale și instituțiile europene păreau complet incapabile să rezolve această criză [4].

Frontul antieuropean. Acum suspiciunea de risc a devenit o realitate, ceea ce poate conduce la dezintegrarea practic ireversibilă a UE. Indiferent dacă Marea Britanie va beneficia în cele din urmă din părăsirea UE sau nu, economia țării și populația vor fi supuse încercărilor dure. Imediat după vot, valuta națională din UE a scăzut, piețele financiare globale sunt în așteptarea schimbărilor. Consecințele pentru economia reală poate fi comparabilă cu o criză financiară.

Acest proces se va confrunta, fără îndoială, cu creșterea incertitudinii și riscul politic, deoarece nu vorbim doar de avantaje pentru Marea Britanie, ci înșăși supraviețuirea proiectului european. Brexit deschide porțile pentru alte forțe anti-europene în cadrul UE. De îndată după referendumul britanic, s-a cerut retragerea Franței din UE (Frexit) și olandezii au declarat în Olanda (Nexit). Sub amenințare s-a dovedit a fi supraviețuirea în Marea Britanie. Scoția și Irlanda de Nord doresc să rămână în UE [1].

Evenimente în UE. O altă lovitură ar putea deveni răspunsul UE. Liderii europeni, au încercat să sperie celelalte țări ale UE să nu încerce să urmeze exemplul britanic, prin limitarea accesului la piața UE, care s-ar atenua cu procesul de ieșire dureros. UE reprezintă jumătate din comerțul britanic, astfel încât impactul asupra exportatorilor poate fi moartea, chiar și spori competitivitatea valutei naționale. În anii următori, este de așteptat ca instituțiile financiare vor începe să transfere operațiunile și personalul său în centrele financiare din zona euro, în consecință, City of London (Londra, și piața de locuințe), vor avea de suferit [7].

Consecințele pot fi chiar mai rele pentru Europa. Divergențele între țările UE au ajuns la un nivel periculos, și nu numai din cauza refugiaților, dar, de asemenea, din cauza tensiunii extreme în relațiile dintre țările creditoare și țările debitoare în cadrul zonei euro [9]. Între timp, conducerea Franței și Germaniei, slăbite, în prezent sunt complet concentrate pe probleme interne. Iar în Italia, piața de valori a diminuat cu 10%, imediat după știrile din Londra, demonstrând riscul unei crize bancare cu drepturi depline [5]. O astfel de criză ar putea impulsiona schimbări în politica țărilor-membre UE-27.

Sunt necesare restructurări. Toate acestea reduc șansele pentru o reformă în zona euro, care ar trebui să includă crearea unei uniuni bancare adevărate, uniune fiscală limitată și mecanisme de control democratice mult mai puternice. Timpul, însă, nu este de partea Europei: presiunea externă din țări precum Turcia și alte țări, folosind toate aceste tensiuni în propriile lor interese [6].

Toate țările din Europa, inclusiv Marea Britanie, vor suferi în urma pierderii unei piețe comune și valorilor comune, create pentru protecția Uniunii Europene. Cu toate acestea, Uniunea Europeană într-adevăr este supusă tensiunilor centrifuge și de „fragmentare” [10], nu mai satisface nevoile și aspirațiile cetățenilor săi (fig.1). El se mută la o dezintegrare dezordonată, ca urmare a căreia situația din Europa ar putea deveni mai rea decât ar putea fi în cazul în care UE nu ar fi existat.

Dar nu este cazul să renunțăm. Toată lumea recunoaște că UE este o structură cu deficiențe. După Brexit, toate țările care cred în valorile și principiile UE, trebuie să se unească pentru a salva Uniunea Europeană prin restructurare aprofundată. Suntem convinși că pe viitor situația se va ameliora.

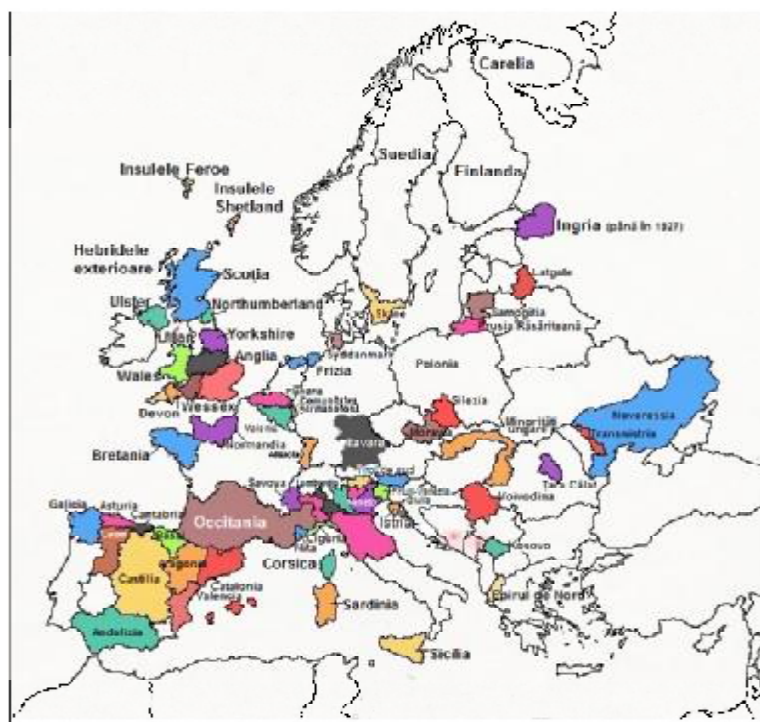

Fig. 1. Harta regiunilor rebele (tensiunilor centrifuge și de „fragmentare”) din spațiul european.

Sursa: investigațiile autorilor

Economia UE crește în mod constant, destul de bune pentru țările industrializate, nici una dintre cele 27 de țări ale UE nu se confruntă cu o recesiune. La sfârșitul anului, în al treilea trimestru din 2016 PIB-ul total a crescut în țările UE, față de aceeași perioadă a anului 2015 cu 1,8%, în timp ce în zona euro – cu 1,6%. Acest lucru este mai bun decât în Statele Unite, în cazul în care în aceeași perioadă a fost doar de 1,5%. Primele trei luni după deciziile britanice demonstrează prin datele Eurostat, că decizia Marii Britanii de a părăsi Uniunea Europeană nu a afectat în mod negativ economia UE [8].

Propunerile făcute pe 1 martie 2017 în cadrul UE prin lansarea Cărții albe, prezintă cinci scenarii, fiecare dintre ele conturând modul în care ar putea arăta Uniunea la orizontul anului 2025, în funcție de alegerile pe care le va face Europa. Strategia cuprinde o gamă de oportunități pentru viitorul UE, de perspectivă și bune de implementat.

1) Scenariul 1: Parcurgerea traseului fixat – pentru membrii UE-27 calea dezvoltării va urma agenda stabilită prin reforme, după genericul „Un nou început pentru Europa” conform celor declarate la Bratislava (2014 și 2016). Scenariul până în anul 2025 semnifică:

- Depășirea obstacolelor existente de natură juridică și tehnică la traversarea hotarelor.
- Înlăturarea pierderilor de timp, legate de controale și stopări în punctele de hotar.

2) Scenariul 2: Baza dezvoltării este piața unică. Cele 27 de state UE trebuie până în 2025 să depășească politicile vizând accesul la piața comunitară, deoarece tensiunile sunt mari:

- Trebuie de depășit problemele de la frontiere, legate de controalele regulate. În prezent aceasta frânează circulația liberă a forței de muncă, transferul drepturilor de pensie în altă țară, asigurarea medicală, taxele pentru serviciile medicale etc.
- Depășirea reticențelor față de utilizarea automobilelor, lipsa unor norme și standarde tehnice pentru spațiul UE.

3) Scenariul 3: Dezvoltarea cooperării și integrării se realizează între țări de comun acord. În cadrul UE-27, până în 2025, se formează „coalitii ale celor care doresc să realizeze mai mult”:

- 15 țări-membre înființează o unitate de poliție și procuratură pentru investigarea infracțiunilor de frontieră. Bazele de date trebuie să fie complet interconectabile pentru toate țările.
- 12 state-membre trebuie să-și armonizeze normele în materie de răspundere și standardele tehnice.

4) Scenariul 4: Cu mijloace mici a făcut lucruri foarte mari (ideie ca pe fostul soclu al monumentului lui Ștefan cel Mare) [2]. Țările UE-27 până în 2025 se vor axa pe rezultate rapide și eficiente în:

- A favoriza dezvoltarea telecomunicațiilor, pentru comunicare transfrontaliere rapidă, utilizarea informației de interes reciproc.
- Formarea unor structuri antiteror eficiente.

5) Scenariul 5: Unde sunt mulți – puterea crește. Împreună, până în 2025, statele membre pot decide cu mai multe competențe, resurse și puteri decizionale. Scenariul poate fi realizat în domeniile, unde doar în comun poate fi obținut un rezultat pozitiv (energia, ecologia etc.), stabilirea unor norme clare la nivelul UE pentru automobile și șoferi.

Cartea albă trebuie să semnifice un început, prin care UE-27 vor lucra la edificarea UE pe viitor. Pentru aceasta, Comisia Europeană și Parlamentul European tind să promoveze pe larg strategiile pe termen lung ale UE vizând dezvoltarea dimensiunii sociale a Europei; aprofundarea uniunii economice și monetare; valorificarea oportunităților globalizării; viitorul apărării Europei; viitorul finanțelor UE.

Concluzii. Separatismul, regionalismul și autonomia - aceste cuvinte în Uniunea Europeană sunt din ce în ce mai actuale și frecvente. Parțial de vină este criza economică, consolidarea parțială a integrării europene (țările europene greu se înțeleg unii pe alții), parțial interesele elitelor locale, care-și croiesc „un loc sub soarele” în secolului XXI. Cu toate acestea în Europa locuiesc milioane de minorități naționale, care și ei un cuvânt de spus. În aceste condiții, Cartea albă este un pilon firav, de care dorim să ne agățăm, sprijinind valorile UE în perspectiva anului 2025.

Referințe bibliografice

1. Brexit și viitorul Europei: principalele riscuri. <http://www.rbc.ru/opinions/economics/27/06/2016/5770def49a7947c153b09329> (consultat la 02.03.2017).
2. Cui îi încurca statuia lui Ștefan cel Mare și Sfânt. <http://www.ziarulnational.md/cui-ii-incurca-statuia-lui-stefan-cel-mare-si-sfant/> (consultat la 02.03.2017).
3. Gribincea A. European economy and migration problems. Dezvoltarea sistemelor Economice moderne: Provocări și alternative ale secolului XXI». Materialele conferinței internaționale, 26-27 noiembrie 2015, Chișinău: Universitatea Slavonă, 2016. – 259 p. pp. 36-41.
4. Gribincea A. Golovataia L., Brovca Gh. Economie mondială, migrația și securitatea economică. Monografie. Chișinău: IRIM, 2014, 306 p.

5. Gribincea A., Bircă Iu., S. Lazari. Convergența migrației la exigențele Uniunii Europene. Revista *Economie și sociologie*, 2014, nr. 1, p. 84-91.
6. Gribincea A., Cojocaru V. Impactul migrației asupra situației economice. Revista *Economie și sociologie*, 2016, nr.1, pp. 87-95.
7. Gribincea A., Cojocaru V. Migrația – o problemă majoră pentru membrii Uniunii Europene și țările învecinate. Revista „Economica” nr. 4 (98) 2016, pp. 33-44.
8. Gribincea A., Lazari S. Imigrația în Uniunea Europeană: probleme și soluții. Revista *Administrarea Publică*, 2016, nr. 1, pp. 97-106.
9. Gribincea A., Lazari S. Migrația economică și efectele sale. În: Revista *Studii Economice*. An. 9, 2015, nr. 2, p. 44-52.
10. NATO și UE, tendințe centrifuge și de „fragmentare”. <http://www.contributors.ro/global-europa/nato-si-ue/> (consultat la 02.03.2017).

PROBLEMELE CREȘTERII EFICIENȚEI PIEȚII COMERȚULUI ELECTRONIC

Elena BĂDĂRĂU, doctor în științe economice, IRIM
(el.badarau@gmail.com)

Angela CEBAN, doctor în științe economice,
conferențiar universitar, IRIM
(angela.ceban.68@mail.ru)

Rezumat

Acest articol este o încercare de a formaliza evaluarea eficacității mecanismului instituțional al pieței de comerț electronic, sub forma unei declarații de optimizare a problemelor. Sarcina de optimizare implică maximizarea eficacității mecanismului instituțional al pieței de comerț electronic pe sectoarele instituționale ale economiei.

Cuvinte-cheie: eficiență, comerț electronic, funcții, mecanism instituțional

JEL Classification: F18

Introducere. Problema creșterii eficienței pieței comerțului electronic apare ca rezultat al funcțiilor de bază a mecanismului ei instituțional, care are drept scop realizarea stabilității, clarității, previziunii și fiabilității relațiilor de funcționare, tranzacțiilor comerciale și părților participante.

Metodologia cercetării. Eficiența mecanismului instituțional ni se prezintă

ca o noțiune multilateral și cu multe niveluri. Ea depinde direct de realizarea funcțiilor instituționale, și, prin urmare, include două componente de bază:

1. **Completitudinea și echilibrul realizării funcțiilor**, ce se referă la instituții și formarea mediului instituțional al pieții. Prin completitudine și echilibru înțelegem tendința de a minimiza la nivelul subiectiv totalitatea resurselor utilizate de mecanism și a centralizării rezultatelor.

2. **Eficacitatea instituțiilor ce acționează în cadrul mecanismului**, scopul principal al cărora constă în micșorarea costurilor tranzacționale ale subiecților pieții.

Cum intensitatea și rezultativitatea tranzacțiilor în mare măsură se determină după nivelul costurilor tranzacționale, minimizarea acestor costuri și resurse întru preîntâmpinarea oportunismului în relațiile subiecților pieții, ce acționează în calitate de agenți instituționali, determină măsura eficienței instituțiilor respective și a mecanismului instituțional în întregime.

În final, așa cum mecanismul instituțional al pieții reprezintă un component structural a mecanismului de piață, de eficacitatea lui depinde și eficacitatea realizării relațiilor de piață. În scopul localizării estimării mecanismului instituțional, eficacitatea mecanismului pieții comerțului electronic urmează a fi divizată în:

- *eficacitatea tranzacțiilor de piață* (dinamica lor, densitatea, intensitatea, continuitatea, etc);
- *eficacitatea mecanismului de costuri* (echilibrul costurilor, dispersia lor, structura și raportul cererii și ofertei etc).

În general, direcțiile estimării eficacității mecanismului instituțional al pieții comerțului electronic pot fi reprezentate în următoarea formă (figura 1).

Conform părerii autorului S.Istomin [1], mecanismul instituțional apare ca un mijloc de obținere a bunurilor de la diferiți subiecți în economia transformabilă, în rezultatul interacțiunii sectoarelor instituționale. Sectoarele instituționale în cazul dat sunt repartizate de subiecții întreprinderilor de stat, corporații și organizații non-comerciale. Scopul principal al interacțiunilor este schimbul de bunuri și obținerea unei satisfacții maxime de la utilizarea lor.

Astfel, S.Istomin [1] în calitate de criteriu de eficacitate a mecanismului instituțional, recunoaște nivelul bunăstării subiecților economiei transformabile, identificându-l prin următorii indicatori:

- *rata de creștere a soldului veniturilor primare al sectoarelor instituționale;*
- *venitul de la alocarea activelor financiare și nefinanciare de către sectoarele instituționale;*

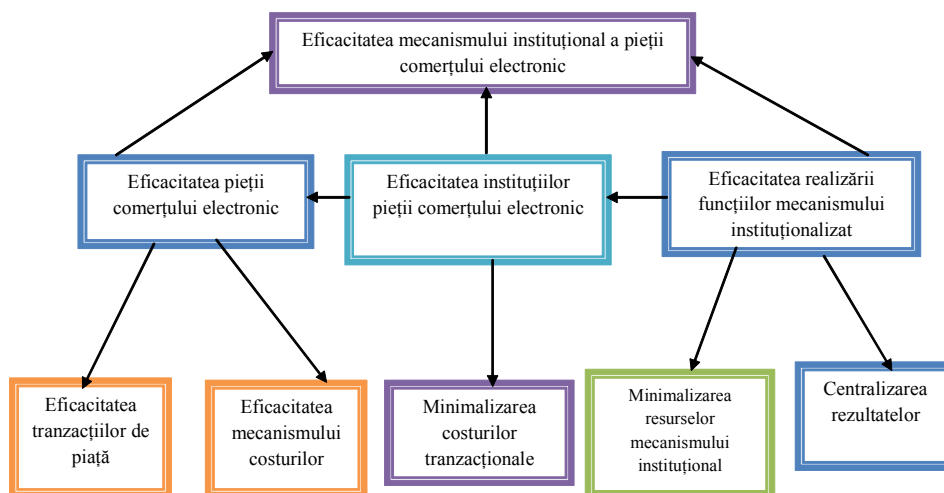

Fig. 1. Direcțiile estimării eficienței mecanismului instituțional al pieței comerțului electronic

- cota sectoarelor instituționale în formarea venitului național brut;
- coeficienții demografiei segmentelor instituționale ale mecanismului instituțional;
- rata de creștere a transferurilor sociale.

În opinia noastră, abordarea dată, nu permite diferențierea eficienței mecanismului instituțional de eficiența mecanismului economic, ci doar estimează influența reciprocă asupra rezultatului achiziționării bunurilor de sectoarele instituționale.

În scopul unei cercetări adecvate, considerăm necesar a completa metodologia dată cu o estimare formalizată și de a adopta abordarea mecanismului instituțional al comerțului electronic.

Funcționarea mecanismului instituțional al pieței comerțului electronic are loc în anumite condiții tehnologice, organizaționale și instituționale [2], de aceea eficiența lui se determină de dinamica schimbului condițiilor date și factorilor legați de ele.

Așadar, este necesară elaborarea modelului mecanismului instituțional al pieței comerțului electronic și, în baza acestui model, abordarea problemei optimizării eficienței mecanismului instituțional.

În baza modelului propus se află abordările *subiective* și *structural-logice*.

Modelarea interacțiunii subiecților pieței comerțului electronic în limitele mecanismului instituțional are loc în baza reglementării și ajustării normelor formale și non-formale ale instituțiilor.

Nivelul costurilor de tranzacții depinde în mod direct de structura mecanismului instituțional, de ce norme formale și non-formale se ajustează interacțiunea între agenți. Mai mult, cheltuielile proprii de funcționare a structurii instituționale date trebuie să fie esențial mai mici decât cheltuielile de ea.

Aducearea în mișcare a mecanismului instituțional se realizează de înșiși subiecții în scopul realizării tranzacțiilor economice și minimizării costurilor tranzacționale. Tendința subiecților de a optimiza procesul de comerț și comunicare în mediul instituțional conduce la inițierea evoluției formării de norme noi non-formale. Ultimele, prin funcționarea mecanismului instituțional și în condiția unei eficacități suficiente, peste o anumită perioadă de timp se interiorizează, modernizând normele formale și institutele conectate cu ele.

Așadar, în limitele mecanismului instituțional, înșiși subiecții pieții comerțului electronic apar în calitate de regulatori. Evident, cel mai mare potențial în ajustare îl are statul în persoana organelor statale, dar el se realizează neuniform.

Stabilizarea tranzacțiilor comerciale [3] în condițiile pieții comerțului electronic se atinge, preponderabil, grație instrumentelor non-formale ale mecanismului instituțional. În opinia noastră, sistematizarea acestor instrumente în cadrul modelului, va permite regulatorilor să ridice eficacitatea schimbărilor instituționale – să micșoreze cheltuielile de tranzacții, subiecților pieții, în final, - să maximizeze efectul, sporind venitul în sectoarele instituționale.

Modelul reflectă particularitățile de bază ale mecanismului instituțional al pieții comerțului electronic și permite elaborarea unei caracteristici generale a funcționării, cum și aplicarea abordării sistemice la estimarea ei.

Astfel, se formulează următoarea problemă de optimizare: să se determine așa parametri ai sistemului ca eficacitatea mecanismului instituțional în sectorul statal, sectorul organizațiilor, sectorul populației să fie maximal în anumite restricții asupra diferitor indicatori de dezvoltare a mecanismului instituțional.

Formalizat, problema apare astfel:

$$F_G(x) \rightarrow \max ; F_E(x) \rightarrow \max ; F_C(x) \rightarrow \max$$

$$\begin{cases} T(X) \leq \overline{T} \\ SI(X) \leq \overline{SI} \\ IT(X) \leq \overline{IT} \\ IR(X) \leq \overline{IR} \\ OP(X) \leq \overline{OP} \\ X \geq 0, \end{cases}$$

unde $F_G(X)$ - eficacitatea mecanismului instituțional în sectorul de stat (organele de putere); $F_E(X)$ - în sectorul de organizații (firme); $F_C(X)$ - în sectorul populației; $T(X)$ - cheltuielile de tranzacții, inclusiv cele de securitate; $SI(X)$ - asimetria informării subiecților în sector; $IT(X)$ - nivelul dezvoltării TIC; $IR(X)$ - echilibrul mediului instituțional al sectorului; $OP(X)$ - nivelul de oportunitate în sector; $(\bar{T}, \dots, \bar{OP})$ - vectorul de restricții, ce include valorile minimale (maximale) admisibile, sau valorile optime pentru funcțiile respective; $X = (x_1, x_2, \dots, x_m)$ - vectorul parametrilor sistemului, $m \geq 6$.

În rezultat se obține o problemă multicriterială de optimizare. Ea poate fi soluționată prin două metode:

1. Efectuarea convoluției criteriilor, unde funcția țel rezultantă poate fi obținută în rezultatul:

- adunării funcțiilor inițiale: $F = F_G(X) + F_E(X) + F_C(X)$;

- multiplicării: $F = F_G(X) \cdot F_E(X) \cdot F_C(X)$;

- alegerii funcției minime: $F = \min\{F_G(X), F_E(X), F_C(X)\}$ etc.

2. Aplicarea metodelor optimizării multicriteriale (optimumul după Pareto și altele).

Concluzii

Soluționarea acestei probleme de optimizare permite estimarea eficacității mecanismului instituțional al pieții comerțului electronic atât în ansamblu, cât și pe sectoarele economice instituționale. Așadar, maximizarea eficacității se atinge în baza unor factori-cheie, reprezentați în sistemul de restricții prin diferiți indicatori ai nivelului de dezvoltare a mecanismului instituțional al pieții date. Elaborarea schemei structural-logice se efectuează în baza criteriului diferențierii instituțiilor conform exogenității (endogenității) formării și utilizării lor. Dependențele funcționale ale vectorului de restricții necesită în continuare elaborări practice, de exemplu în baza adaptării funcției de producere Cobb-Douglas.

Referințe bibliografice

1. Истомин С.В. Теоретические предпосылки анализа эффективности институционального механизма, сборник научных трудов, Москва 2005 ст. 66-68, 210 ст.
2. Mahadevan B. Business models for internet-based e-commerce: an anatomy. California Management Review, 2000, V. 42., Nr. 4, p. 55-69.
3. Стрелец И.А. Сетевая экономика. Издательство Эксмо, Москва, 2006, стр. 172.

DREPT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL EUROPEAN

NATURA JURIDICĂ A MEDIERII ȘI IMPLEMENTAREA EI ÎN SOLUȚIONAREA LITIGIILOR CIVILE ȘI CELE CU ELEMENT DE EXTRANEITATE INCLUSIV LA NIVEL INTERNAȚIONAL

Eugenia COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, IRIM
Corneliu TUNI, doctorand, USPEE

Rezumat

În acest articol autorii abordează esența și specificul naturii juridice a medierii, precum și a procesului de implementare a ei la soluționarea litigiilor civile și celor cu element de extranietate, care este puțin cercetat până în prezent, deoarece există noi reglementări și noi concepții. Autorii oferă o amplă caracteristică a literaturii de specialitate dedicate naturii juridice a medierii și aplicării ei la soluționarea litigiilor civile și a celor cu element de extranietate din Rusia, România, Republica Moldova, în temeiul căreia ajung la un șir de concluzii. În articol se menționează că la nivel internațional au fost întreprinse mai multe încercări de creare a unui regim de drept unificat al medierii și implementării acesteia la soluționarea litigiilor civile și a celor cu element de extranietate. Astfel, un moment important în dezvoltarea acestei idei este recunoașterea sa ca valoare universală, ca institut de drept internațional privat.

Cuvinte-cheie: mediere, mediator, aplicarea medierii la soluționarea litigiilor civile, sistem alternativ de soluționare a litigiilor, mediere în litigiile comerciale

Introducere. Actualitatea temei investigate reiese din denumirea ei care se referă la cercetarea naturii juridice și mecanismele de implementare a medierii la soluționarea litigiilor civile și cele cu element de extranietate, ce va contribui la funcționarea mai eficientă a sistemului alternativ de soluționare a litigiilor, care este indispensabilă procesului de edificare a unui sistem judiciar modern, având potențialul de a îmbunătăți accesul la justiție, a contribui la diminuarea sarcinii instanțelor de judecată, accelerarea procesului de soluționare a cauzelor, creșterea încrederii populației în actul justiției.

Instituită și funcțională deja într-o serie de state europene, printre care Austria, Italia, Elveția, Belgia, Franța, Finlanda, Slovacia, Olanda, Portugalia, Norvegia, Irlanda, Ungaria etc., precum și în Statele Unite ale Americii, Mexic, Canada etc., medierea civilă se afirmă continuu ca una din cele mai favorabile modalități de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, directă și constructivă. În această ordine de idei, este de menționat că demersul pro-mediere al comunității moldovenești este mai mult decât salutar, acest lucru fiind și un pas nou de modernizare a justiției noastre, inclusiv unul de racordare, ajustare a cadrului normativ la cel european, la cultura și spiritul justiției europene moderne.

Metodele aplicate: analiza de conținut, metoda istorică, studiul comparat ne-au permis să valorificăm experiența statelor dezvoltate, care au elaborat mecanisme de implementare a medierii la soluționarea litigiilor civile.

Medierea este o varietate care, încercând să elimine lacunele unui proces civil clasic, reducând din formalitate și revenind la situația de egalitate juridică, anterioară conflictului, este o oportunitate de a aplatiza ușor situația deficitară, dar, intrând adânc în esența acesteia, analizând cauzele, ofertând și contraofertând până la găsirea soluției reciproc convenabile.

În același timp, medierea civilă reprezintă una dintre căile alternative de soluționare pe cale amiabilă a litigiilor, adică în afara unui proces judiciar. Medierea se fondează pe arta limbajului în vederea creării sau restabilirii (re-creării) legăturilor între persoanele aflate în conflict. Medierea implică intervenția unui terț neutru, imparțial și independent, *mediatorul*, care este intermediarul acestor relații. Putem afirma deci că medierea „instrumentează calitățile relaționale și comunicaționale”, existând totuși concepții și aplicații ale medierii extrem de diferite, acestea variind de la simple intervenții pedagogice pentru transmiterea de cunoștințe până la aplicarea în toate domeniile în care există dificultăți și blocaje relaționale [9, p. 42].

În încercarea de a sintetiza o definiție complexă și multidimensională a medierii civile, vom porni de la aceeași Recomandare a Comitetului de Miniștri

al CE care notează că *medierea este un proces în care mediatorul ajută părțile să soluționeze întrebările litigioase și să ajungă la un acord care să le fie propriu*. Recomandarea suplimentează ulterior că „materia civilă” semnifică orice materie ținând de drepturi și obligații cu caracter civil, aici incluzându-se și cele ce reies din dreptul comercial, drepturile consumatorului, dreptul muncii, excluzându-se cele de natură administrativă [10, p.125-129].

Reglementările medierii în litigiile civile și comerciale sînt în concordanță cu prevederile Legii model UNCITRAL privind concilierea comercială internațională (2002) și Directiva 2008/52/CE din 28 mai 2008, privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială. Capitolul dat asigură transpunerea completă a principiilor de bază privind desfășurarea medierii, condițiile de valabilitate și efectele convenției de mediere și a tranzacției de împăcare atât pentru medierea la nivel național, cât și pentru soluționarea litigiilor cu caracter transnațional în materie civilă și comercială [6]. Totodată, prin legea nr.137 se asigură prevederi primare, cât privește medierea în faza prejudiciară/prearbitrală care asigură întăritate și forță juridică a convenției de mediere (clauzei de mediere) semnată de către părți (pentru a consolida asigurarea implementării prevederilor legate de soluționarea pe cale amiabilă a litigiilor civile și comerciale, și modificările propuse la Codul de procedură civilă și Codul civil).

Teoria și practica de reglementare a medierii civile și comerciale în alte state relevă că procesul medierii se bazează pe câteva elemente esențiale, a căror reglementare prin lege este necesară: clauza (acordul) părților privind medierea care pune începutul procesului, contractul părților cu mediatorul, principiile procesului de mediere, acordul (tranzacția) de împăcare a părților și executarea acestuia din urmă. Eficiența procesului de mediere depinde de modul în care prin lege este respectată și executată voința părților de a încerca soluționarea prejudiciară sau prearbitrală a litigiului. În acest scop, în legile mai multor state au fost transpuse prevederile art. 13 din Legea Model UNCITRAL privind Concilierea Internațională Comercială. Astfel de norme se conțin inclusiv în legile Lituaniei, Rusiei [12].

Este specificată medierea în litigiile civile și în articolul 25 al Legii cu privire la mediere nr.137 care prevede expres: *Pot fi supuse medierii litigiile civile cu privire la drepturile și obligațiile care sunt sau pot face obiect de examinare în instanța de judecată sau arbitraj și de care părțile pot dispune liber prin tranzacție, în condițiile legii. Medierea în litigiile civile poate avea loc în afara procesului judiciar sau arbitral, precum și în cadrul procesului judiciar sau arbitral* [5].

Din conținutul prevederilor articolului citat desprindem doar o constatare și atât. Deci, este necesar să găsim prin ce caractere specifice legiuitorul a evidențiat o modalitate aparte. În materia dreptului civil, întâlnim o arie vastă de conflicte, care pot face obiectul procesului de mediere, deoarece legiuitorul nu le concretizează. Din definițiile doctrinare desprindem că dreptul civil este ramura de drept privat care reglementează raporturile juridice, patrimoniale și nepatrimoniale, între subiecte de drept aflate pe pozitii de egalitate. Însăși natura dreptului civil este de a evita apariția unui conflict ca urmare a concretizării unui raport juridic civil. Nașterea, modificarea sau stingerea unui raport juridic civil concret nu poate avea loc în afara realizării unui acord, prin urmare în afara unei potențiale stări conflictuale. Actul juridic civil este materializarea acestui acord de voință și, prin grație legii nr.137 din 2015 și efortul tuturor mediatorilor în apariția, modificarea și perfectarea legii, putem include și acordul de mediere sub definiția și clasificarea actului juridic civil.

În orice instituție a dreptului civil vom întâlni conflicte care pot fi supuse procesului de mediere, dar evident că vom ține cont și de necesitatea existenței unui prejudiciu cauzat. Codul civil oferă soluții pentru aceste conflicte, trasând limitele a ceea ce poate sau nu poate fi făcut.

Farmecul medierii constă tocmai în șansa acordată părților de a identifica și obține propria soluție. Metodele alterantive moderne de soluționare a conflictelor, și ne referim aici la mediere în primul rând, dar și la negociere și la arbitraj, oferă posibilitatea justițiabilului de a obține și valorifica propria soluție. În materie conflictuală, Codul civil impune, însă dreptul civil ca ansamblu de norme de conduită juridică permite, prin metodele alternative reglementate, cum ar fi medierea, obținerea de soluții pentru orice conflict.

Tocmai în această idee, încă din 2002, Comitetul de miniștri ai Consiliului Europei a adoptat rezoluția nr. 10, prin care recomandă statelor membre ale Uniunii Europene „ca să faciliteze, de fiecare dată când e necesar, medierea în materie civilă și să ia sau să consolideze, după caz, toate măsurile necesare pentru a aplica treptat Principiile directe privind medierea în materie civilă” [11].

De esența procesului de mediere în materie civilă reținem însă elementul volițional definitoriu, părțile având opțiunea soluționării conflictului prin mediere. Prin urmare, așa cum rezultă și din lege, puterea mediatorului în negocierea conflictului provine tocmai de la părți, acestea investindu-l cu încrederea necesară continuării procesului de mediere. Întâlnim însă, în legislația altor state, prevederi care atestă procesul de mediere ca fiind

obligatoriu ca fază prealabilă a instanței de judecată, și mai mult, întâlnim din ce în ce mai mult opinii între mediatorii și judecătorii care converg către impunerea medierii ca procedură prealabilă instanței de judecată, în anumite cauze din materia dreptului civil. Prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 211 din 29.07.2016 [7], Monitorul Oficial nr. 338-341/698 din 30.09.2016 această idee a fost înlăturată, stabilindu-se expres că procedura de mediere este un drept și nu obligatorie ca fază prealabilă a instanței de judecată.

Mai aproape de materia medierii conflictelor în dreptul civil, întâlnim reglementările procesului de mediere din dreptul civil francez și român. Urmând aceeași traiectorie, sistemele juridice român și francez au cunoscut în trecut instituțiile judecătorilor de pace și a comisiilor de împăciuire. Franța a renunțat însă la aceste metode de soluționare a conflictelor în jurul anilor 1950, România ceva mai târziu.

În reglementarea franceză actuală însă, Legea 95-125/1995 permite judecătorului chiar delegarea unor atribuții ale sale către un terț (mediator), care va urmări soluționarea conflictului sub supravegherea judecătorului. Deși în întregime opțională, procedura de mediere a fost intens promovată de Curile de Apel din Grenoble și Paris cu rezultate imediate în scăderea numărului de conflicte de drept civil prezentate în instanță. Din ce în ce mai multe conflicte civile au fost astfel soluționate prin mediere, cu costuri de timp și bani mult mai mici [1, p.20].

E. Cojocari concretizează că Legea cu privire la mediere a Republicii Moldova, prevede o procedură specială a medierii în cauzele civile și familiale. Astfel, conform articolul 30 al legii nr.137, la medierea litigiului civil aflat pe rol în instanța judecătorească sau arbitrală la acceptarea medierii instanța suspendă, la cererea ambelor părți, examinarea cauzei civile în instanța judecătorească sau arbitrală. Cererea de repunere pe rol este scutită de taxa de stat, conform prevederilor legii. În cazul soluționării litigiului civil pe calea medierii, instanța judecătorească va dispune încetarea procesului în condițiile art. 265 și 266 din Codul de procedură civilă a Republicii Moldova. Odată cu pronunțarea încheierii de încetare a procesului, instanța judecătorească va dispune, la cererea părții interesate, restituirea taxei de stat achitate la intentarea acțiunii [4, p.7].

Au încercat să elucideze particularitățile medierii în litigiile civile și autorii M. Bordian-Postolachi și O. Gaivas, însă de fapt sau referit la mediere în general [3, p. 33].

În continuare vom face o analiză a implementării medierii în diferite

state. În *România*, ținându-se cont de principiile care trebuie să guverneze medierea în materie civilă în statele membre ale Uniunii Europene, Directiva nr. 10/2002 subliniază un aspect care ar fi trebuit regăsit și în ulterioara Lege 192/2006 din Legislaia românească, și anume preocuparea continuă a statului de a promova medierea ca alternativă a instanțelor de judecată în toate ariile dreptului civil (familie, comercial, funciar, financiar etc), dar și în materia dreptului penal. Ulterior momentului 2002 la nivel european și apariției Legii 192/2006 în România, Consiliul de Miniștri al Uniunii Europene emite Directiva 52/2008, prin care stabilește concret limitele în care statele membre vor adapta reglementările cu privire la mediere. Tocmai aceste limite credem că trebuie regăsite într-o nouă reglementare, adaptată cerințelor comunitare.

Art. 18-20 din Preambul, precum și art. 6 din Directiva 52/2008 a Consiliului Europei atrag întrebarea dacă medierea în România nu poate dobândi un rol pregnant prin conferirea de putere de executare acordului de mediere obținut în urma procedurilor specifice de mediere. Răspunsul încă nu a fost oferit de legiuitor prin amendamente la lege, ci doar sugerat prin propuneri de *lege ferenda* de către colegii mediatori. Totuși, în materia dreptului civil, executarea acordurilor de mediere rămâne un deziderat, realizabil prin conferirea de către legiuitor a puterii de titlu executoriu acordului de mediere încheiat în forma autentică. Unii mediatori consideră că totuși ca și în reglementarea actuală, prin autentificarea de către notarul public a acordului de mediere și prevederea în acord că acesta reprezintă titlu executoriu, acesta va putea fi executat de îndată de către oricare dintre părți, fără a mai fi necesară investirea cu formula executorie a înscrisului [8].

De esența procesului de mediere în materie civilă reținem însă elementul volitional definitiv, părțile având opțiunea soluționării conflictului prin mediere. Prin urmare, așa cum rezultă și din lege, puterea mediatorului în negocierea conflictului provine tocmai de la părți, acestea investindu-l cu încrederea necesară continuării procesului de mediere. Întâlnim însă, în legislația altor state, prevederi care atestă procesul de mediere ca fiind obligatoriu ca faza prealabilă a instanței de judecată. Și mai mult, întâlnim din ce în ce mai mult opinii între mediatorii și judecătorii români care converg către impunerea medierii ca procedură prealabilă instanței de judecată, în anumite cauze din materia dreptului civil cu care noi nu suntem de acord.

Luând, de exemplu, proiectul pilot pentru mediere desfășurat în Canada în anii 1999-2000, în Ontario și Toronto de către Universitatea Brock avem concluziile unui proces de studiu a 3000 de conflicte, în care părțile au acceptat procesul de mediere ca procedură prealabilă și soluția obținută ca obligatorie. La finalul studiului, observatorii au concluzionat o scădere

apreciabilă a conflictelor care au fost finalizate în instanță, majoritatea fiind soluționate prin mediere. De asemenea, pările din conflict au declarat costuri mult mai mici decât cele ocazionate de instanțe și o perioadă mult mai scurtă de soluționare a conflictului.

Urmarea acțiunilor Universității Canadiene o regăsim în noua reglementare a Codului de Procedura Civilă Canadian (2008), care în subdiviziunea 24.1.1 consfințește noțiunea de Mediere Obligatorie (Mandatory Mediation), statutând că medierea are drept scop scăderea costurilor și duratei procesului de judecată și organizand Comisii de mediere la nivelul fiecărei subunități administrativ teritoriale. Și ca o observație personală, în codul civil canadian, medierea este definită ca o metodă de soluționare a conflictelor în afara instanțelor de judecată, fără a i se atribui alte atribute de genul de alternativă, facultativă, obligatorie etc.

În dreptul civil German, medierea obligatorie este reglementată din anul 2000, în anumite conflicte de natură civilă cum ar fi granițuirea, defaimarea prin mijloace media sau orice alt conflict care are ca obiect sume până în limita a 750 Euro. Medierea obligatorie poate fi însă făcută numai de mediatorii specializați în domeniul juridic cum ar fi avocații sau notarii și se aplică numai în anumite landuri (Bavaria), reținându-se însă aceleași principii, de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate ca și în legislația română. Este de notat însă că legiuitorul german și canadian, prin două sisteme de drept diferite, au optat pentru obligativitatea procesului de mediere în materie civilă și mai ales pentru promovarea medierii de către stat, prin organizarea de seminarii și sesiuni de informare cu acces liber pentru justițiabili, tocmai în scopul declarat de altfel al degrevării instanțelor de judecată. Ori tocmai acest aspect lipsește și peisajului juridic român, fie din lipsa de interes, fie din lipsa de legislație: promovarea medierii în materie civilă nu atât dinspre organizațiile profesionale care au început tot mai mult să apară, cât mai ales dinspre aparatul judiciar.

Mai aproape de materia medierii conflictelor în dreptul civil român, întâlnim reglementările procesului de mediere din dreptul civil francez. Urmând aceeași traiectorie, sistemele juridice român și francez au cunoscut în trecut instituțiile judecătorilor de pace și a comisiilor de împăciuire. Franța a renunțat însă la aceste metode de soluționare a conflictelor în jurul anilor 1950, România ceva mai târziu.

În reglementarea franceză actuală însă, Legea 95-125/1995 permite judecătorului chiar delegarea unor atribute ale sale către un terț (mediator) care va urmări soluționarea conflictului sub supravegherea judecătorului. Deși în întregime opțională, procedura de mediere a fost intens promovată de Curțile de Apel din Grenoble și Paris cu rezultate imediate în scăderea numărului de conflicte de

drept civil prezentate în instanță. Din ce în ce mai multe conflicte civile au fost astfel soluționate prin mediere, cu costuri de timp și bani mult mai mici [8].

Regăsim, prin urmare, în diferite reglementări, atât în continentul American, cât și în Europa, regimuri juridice care au implementat sau sunt în curs de implementare a procedurii de mediere ca metodă de soluționare a conflictelor din materia civilă.

Funcțiile mediatorului încetează din momentul când s-a constatat - fie de către o parte în litigiu, fie de către mediator - că mijloacele de reglementare a diferendului propuse de acesta nu sunt acceptate.

Medierea este o procedură autonomă de reglementare pașnică care se caracterizează prin:

- **obiectul** său: examinarea fondului diferendului;
- **scopul** precis: descoperirea unei formule de înțelegere necesarmente tranzacțională;

- **mijlocul adecvat** pentru atingerea acestui scop: terțul cu prerogativele lui (de a conduce negocierile dintre părți, de a determina baza de soluționare).

Medierea poate avea loc în orice fază a litigiului: atât înainte de izbucnirea ostilităților, cât și ulterior acesteia. Intervenția mai accentuată a mediatorului între cele două părți implicate, participarea sa la rezolvarea fondului problemei în dispută, pe care o influențează și o orientează direct, au făcut însă ca această metodă să fie mai puțin agreată. Ea și-a probat eficiența, de regulă, doar în diferendele care nu au ajuns în faze prea dezvoltate sau în care nu au fost implicate și alte state, îndeosebi mari puteri, în practică dovedindu-se că adesea marile puteri au folosit medierea spre a impune statelor aflate în diferend soluții care să le fie favorabile lor, și nu acestora din urmă.

Față de asemenea inconveniente și riscuri, în epoca contemporană se face simțită tendința ca, atunci când se recurge la mediere, statele aflate în diferend să apeleze în mai mare măsură la serviciile unor personalități calificate decât la autoritatea unui stat terț. Această tendință s-a manifestat și atunci când s-a apelat la medierea ONU, în atare situație, Consiliul de Securitate a încredințat o asemenea misiune unor persoane de înaltă calificare profesională, care să acționeze în contact cu părțile interesate, pentru a nu se angaja direct prestigiul organizației, și nu reprezentanților unor state membre [2, p.41].

Concluzii

Medierea este o varietate alternativă de soluționare a litigiilor civile care, încercând să elimine lacunele unui proces civil clasic, reducând din formalitate și revenind la situația de egalitate juridică, anterioară conflictului, este o oportunitate

de a aplană ușor situația, dar intrând adânc în esența acesteia, analizând cauzele, ofertând și contraofertând până la găsirea soluției reciproc convenabile.

În orice instituție a dreptului civil vom întâlni conflicte care pot fi supuse procesului de mediere, dar evident că vom ține cont și de necesitatea existenței unui prejudiciu cauzat. Codul civil oferă soluii pentru aceste conflicte, trasând limitele a ceea ce poate sau nu poate fi făcut. Farmecul medierii constă tocmai în șansa acordată părților de a identifica și obține propria soluție. Metodele alternative moderne de soluționare a conflictelor, și ne referim aici la mediere în primul rând, dar și la negociere și la arbitraj, oferă posibilitatea justițiabilului de a obține și valorifica propria soluție. În materie conflictuală, Codul civil impune, însă dreptul civil ca ansamblu de norme de conduită juridică permite, prin metodele alternative reglementate, cum ar fi medierea, obținerea de soluții pentru orice conflict.

Referințe bibliografice

1. Armașu Mihai Ionu. Medierea conflictelor în dreptul civil. Considerații legislative. Iași.
2. Bontea O. Bunele oficii și medierea - mijloace pașnice de rezolvare a diferendelor internaționale. Revista Națională de Drept, 2005, nr.12.
3. Bordian-Postolachi M., Gaivas O. Medierea civilă între dimensiunea legală și cea conceptuală (prin prisma principiilor medierii civile). Legea și viața, 2007, nr. 9.
4. Cojocari E. Medierea – modalitate alternativă de soluționare a conflictelor, Revista Națională de drept, 2011, nr.10-11.
5. Legea cu privire la mediere nr. 137 din 03.07.2015 cu intrarea în vigoare la 21.08.2015 în: Monitorul Oficial Nr. 224-233, art. Nr.: 445. Data intrării în vigoare: 21.08.2015.
6. Legea model UNCITRAL privind concilierea comercială internațională (2002) și Directiva 2008/52/CE din 28 mai 2008, privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială. http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/arbitration/ml-conc/03-90955_Ebook.pdf
7. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 211, din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial nr.338-341/698 din 30.09.2016.
8. Medierea conflictelor în dreptul civil – considerații legislative - camera-mediatorilor@gmail.com, vizualizat la 21.11.2017.
9. Morineau J. *L'esprit de la médiation*. - Trajets: Eros, 2001.
10. Recommandation Re (2002) 10 du Comité des Ministres sur la Médiation civile. // Semaine Judiciaire, Nr.5, vol.II, 2005.
11. Rezoluția nr. 10 din 2002 a Comitetului de miniștri ai Consiliului Europei cu privire la medierea civilă.
12. Российский закон об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации) от 27 июля 2010 г., N 193-ФЗ.

RECUNOAȘTEREA ȘI EXECUTAREA SENTINȚELOR ARBITRALE STRĂINE

Ion BURUIANĂ, *doctor în drept, IRIM*
(ionburuiianac@yahoo.com)

Rezumat

Acest studiu se referă la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine în conformitate cu regimul național și regimul stabilit de Convenția de la New-York. Arbitrajul – este o metodă obișnuită și preferată pentru soluționarea litigiilor comerciale internaționale și, de aceea este foarte important ca partea câștigătoare să aibă mijloace judiciare efective în vederea executării silite a sentinței arbitrale, dacă partea perdantă nu execută de bună voie obligațiile rezultate din sentința arbitrală. Totuși, la faza executării se întâlnesc unele probleme rezultate din aplicarea atât a normelor naționale, cât și internaționale.

Acest articol face analize privind cerințele legale și proceduri de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova și totodată se evaluează dacă legile și practicile naționale corespund standardelor internaționale, în special celor conținute în Convenția de la New-York privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine.

Cuvinte-cheie: *sentința arbitrală străină, executare silită, recunoașterea sentinței arbitrale străine*

Introducere. Orice sentință arbitrală se pronunță pentru a fi executată. Executarea unei sentințe arbitrale necesită o recunoaștere a ei în țara unde

urmează a fi executată. Eficacitatea sentințelor arbitrale străine constituie gajul existenței și dezvoltării arbitrajului comercial internațional, or producerea efectelor juridice proprii sentinței arbitrale este supusă recunoașterii de drept a acestor efecte și admiterea lor, aceasta fiind o prerogativă exclusivă a statului.

Prin recunoașterea unei sentințe arbitrale străine se înțelege acceptarea efectelor acesteia pe teritoriul altui stat, decât cel în care a fost pronunțată. Astfel, recunoașterea este o problemă distinctă de executare, deoarece aceasta din urmă presupune realizarea drepturilor obținute prin sentință străină, într-o altă țară decât țara în care ea a fost pronunțată. Problema recunoașterii și executării sentințelor nu se pune decât în raporturile dintre părți și statul unde se cere execu-tarea, care constituie o simplă operație reglementată de normele dreptului național, din țara unde ea se desfășurează. Convenția de la New York a stabilit un sistem internațional uniform de reguli, prin intermediul căruia sunt impuse cerințe exhaustive în privința executării silită a sentințelor arbitrale străine. Astfel, se constată că o sentință arbitrală străină își poate realiza mai lesne atributele de eficacitate decât o hotărâre judecătorească.

Metode aplicate: istorică, logică (analiza deductivă, inductivă, generalizare, specificare), comparativă, sistemică, cantitativă. Acestea au permis autorului să trateze multiaspectual și într-o manieră logică subiectul în cauză.

Rezultatele cercetării. Recunoașterea ca și executarea sentințelor arbitrale străine implică, în prealabil, calificarea noțiunii de sentință „străină”. Criteriile invocate pentru a stabili sentința ca fiind străină sunt cele ale legii procedurii și ale locului în care sentința a fost pronunțată. Datorită faptului că, criteriul legii pro-cedurii și a pronunțării sentinței este neconvincător, atât în doctrină, cât și în practică s-a recurs la criteriul locului țării în care a fost pronunțată sentința, deși și acest criteriu conține un grad oarecare de incertitudine fiind reținut de legiuitorul român ca criteriu principal alături de care se pot lua în considerație și alte criterii. Prin sentință arbitrală străină se înțelege o sentință dată pe teritoriul unui stat străin, sau care, din orice alte motive nu este considerată ca sentință națională. În așa mod s-a stabilit *un criteriu dublu* și anume: *unul pozitiv*, în sensul că sentința să fie pronunțată pe teritoriul unui alt stat decât cel în care se solicită recunoașterea și executarea silită, și *altul negativ*, în sensul că sentința să nu fie considerată națională în statul în care se cere recunoașterea. Același criteriu este utilizat și de Convenția de la New York, privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine din 1958.

Stabilirea „naționalității” sentinței are, de asemenea, o importanță deosebită, deoarece, în raport de această calificare, se stabilesc normele de

drept care cîrmuiesc recunoașterea și executarea sentinței. Adică se determină cazurile în care o sentință străină poate căpăta eficacitatea sub imperiul procedurii dreptului comun cînd se vor aplica normele de drept prevăzute de convenții internaționale multilaterale la care au aderat atît țara care dă naționalitate sentinței, cît și ara de executare silită. În legătură cu aceasta trebuie să fie luate în considerație și convențiile bilaterale. Recunoașterea unei sentințe arbitrale străine implică recunoașterea efectelor acesteia, cu excepția puterii executorii. Odată cu recunoașterea sentinței arbitrale străine i se recunoaște și puterea lucrului judecat, care constituie, de altfel, efectul cel mai important al sentinței. Aceasta se întîmplă dacă, binențeles, statul în care se invocă sentința nu subordonează acest efect obținerii prealabile a executorului. Tot astfel, prin efectul recunoașterii sentinței, toate faptele pe care le constată sunt opozabile oricărei persoane.

Sentințele arbitrale străine sunt recunoscute în Republica Moldova pentru a beneficia de lucru judecat sub rezerva îndeplinirii cumulative a următoarelor condiții:

1. Sentința arbitrală străină trebuie să fie definitivă, potrivit legii statului unde a fost pronunțată.

2. Tribunalul arbitral care a pronunțat sentința să fie competent potrivit legii sale naționale. Verificarea competenței tribunalului arbitral înseamnă, în primul rînd, verificarea validității convenției de arbitraj, iar nulitatea acesteia atrage refuzul executării sentinței arbitrale străine. În al doilea rînd, examinarea competenței presupune verificarea legalității de constituire a tribunalului străin.

3. Pentru recunoașterea unei sentințe arbitrale străine este necesar să existe reciprocitate, în privința efectelor sentințelor arbitrale străine între Republica Moldova și statul, pe teritoriul căruia s-a pronunțat sentința. Legea nu cere o anumită reciprocitate, legală sau diplomatică, fiind suficientă o reciprocitate de fapt, a cărei existență legea o prezumă pînă la dovada contrarie [6, p.235]. Ceea ce înseamnă că, numai dacă sentințele arbitrale beneficiază de autoritate de lucru judecat și de forța executorie în statul de unde provine sentința străină, aceasta poate fi invocată, la rîndul ei cu eficacitate în Republica Moldova.

4. Dacă sentința a fost pronunțată în lipsa părții, care a pierdut procesul, trebuie să se constate că aceasta a avut posibilitatea să se apere. Aceasta pune în discuție regularitatea citării părții interesate la termenul stabilit pentru dezbateri în fond. Însă, trebuie de menționat faptul că excepția caracterului nedefinitiv al sentinței arbitrale străine motivată prin promisiunea citării persoanei, care nu a participat la proces, poate fi invocată numai de acea persoană, constituind astfel o excepție procedurală relativă. În afară de aceasta, trebuie să se constate și faptul că, partea care a pierdut procesul a

avut posibilitatea să-și formuleze apărările [5, p.1057]. Aceste condiții trebuie să fie îndeplinite, în mod cumulativ, drept urmare, în cazul în care nu este îndeplinită oricare dintre aceste condiții, sentința arbitrală străină își pierde eficacitatea în Republica Moldova. Ea nu poate fi recunoscută și executată în Republica Moldova, precum nici nu poate avea forța probantă, cu privire la situațiile de fapt pe care le constată.

Procedura recunoașterii. Pentru ca cererea de recunoaștere a efectelor sentințelor arbitrale străine să fie admisă sunt necesare următoarele acte, care trebuie să însoțească cererea:

- a) Copia sentinței arbitrale străine;
- b) Dovada caracterului definitiv al acestuia;
- c) Copia dovezii de înmănare a citației și a actului de sesizare, comunicat părții, care a fost lipsă în tribunalul arbitral străin, sau orice alt act oficial care să ateste că citația și actul de sesizare au fost cunoscute în timp util de către partea împotriva căreia s-a dat sentința.
- d) Orice alt act de natură să probeze, în completare, că sentința arbitrală străină îndeplinește toate condițiile prevăzute de art. 38 a legii cu privire la arbitrajul comercial internațional.

Toate aceste acte trebuie să fie însoțite de traduceri autorizate și să fie legalizate.

Procedura de soluționare a cererii de recunoaștere a sentinței arbitrale străine are un caracter contencios. Citarea părților interesate este obligatorie. Însă, se permite totuși, soluționarea cererii, fără citarea părților, dacă din sentința arbitrală străină rezultă că pîrîtul a fost de acord cu admiterea acțiunii. Pîrîtul se va putea apăra numai prin intermediul excepțiilor comparabile cu o procedură de recunoaștere.

Executarea silită a sentințelor arbitrale străine. Toate sentințele arbitrale pronunțate în mod regulat, trebuie să execute de bună voie de către cel obligat. Dacă acesta refuză sentința, ea poate fi executată silit. Executarea silită a sentinței arbitrale înseamnă, realizarea efectivă a drepturilor, pe care le conține sentința, prin recurgerea, de către creditori, la mijloacele de constrîngere statale. Pentru ca o sentință arbitrală străină să fie executată silit, este nevoie ca aceasta să fie recunoscută în prealabil.

Spre deosebire de recunoaștere, care operează pe deplin drept, executarea silită trebuie să fie încuviințată de o procedură prealabilă, denumită în doctrină și jurisprudență, executor. Aceasta se învederează, prin faptul că executarea silită implică acte de gravitate asupra patrimoniului debitorului, care nu pot fi aduse la îndeplinire fără o verificare prealabilă.

Încuviințarea executării silită a sentinței arbitrale străine este condi-

ționată de îndeplinirea cerințelor de regularitate internațională. Astfel, o cerere de încuviințare a executării silite va fi respinsă de instanța de executor, dacă se va stabili că sentința arbitrală străină este rezultatul unei fraude sau a încălcării ordinei publice de drept internațional privat român, ori procesul a fost soluționat între aceleași părți printr-o hotărâre chiar nedefinitivă a instanțelor române sau, se află în curs de judecare în fața acestora, la data sesizării instanțelor străine [4].

Mai mult, în cazul cererilor pentru încuviințarea executării silite a sentințelor arbitrale străine se mai adaugă alte două condiții de regularitate internațională specifice procedurii de executor. Astfel, sentința arbitrală străină la care se referă solicitarea părții interesate trebuie să fie executorie, potrivit legii tribunalului arbitral care a pronunțat-o și dreptul de a cere executarea silită să nu fie prescris potrivit legii moldovenești.

Cererea de încuviințare a executării silite a sentinței străine trebuie să îndeplinească condițiile prevăzute de legislația Republicii Moldova. Procedura încuviințării executării silite a sentinței arbitrale străine are un caracter contencios, implicând astfel, în mod obligatoriu, citarea părților interesate, cu scopul de a asigura debitorului posibilitatea valorificării mijloacelor de apărare, mai înainte de începerea executării silite. Debitorul poate să invoce numai excepțiile, care sunt compatibile cu procedura executorului [3]. Trebuie menționat că este interzisă administrarea, în cadrul unei proceduri de executor, a unor probe suplimentare privind situația litigioasă. În afară de aceasta, nici un control nu se poate efectua în privința interpretării date de arbitrul străin, faptelor procesului sau valoarea lor juridică. Debitorul pîrît poate să facă dovadă că urmărirea a fost îndreptată din eroare împotriva sa, adevăratul debitor fiind o altă persoană.

Convenția de la New York din 10 iunie 1958. Potrivit art.5 al acestei Convenții, recunoașterea și executarea sentinței nu vor fi refuzate, la cererea părții contra căreia ea este invocată, decît dacă aceasta face dovadă, în fața autorității competente, a țării unde recunoașterea și executarea sunt cerute. Astfel, sentințele arbitrale străine sunt prezumate că îndeplinesc condițiile de regularitate internațională, prevăzute de Convenție. Această prezumție *juris tantum* poate fi răsturnată, de către partea care pretinde că aceste condiții nu sunt îndeplinite. Această regulă este o soluție *in favorem negotii* și este menită să faciliteze recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine [1].

Instanța sesizată cu cererea de recunoaștere sau de încuviințare a executării silite a dreptului de a verifica din oficiu, arbitrabilitatea litigiului și respectarea ordinei publice locale. Reclamantul nu are decît obligația prevăzută de art.4 și anume, odată cu cererea, să producă următoarele:

- originalul sentinței autentificat în mod convenit, sau o copie a acestui original, întrunind condițiile cerute pentru autentificarea sa.

- originalul convenției, sau o copie întrunind condițiile cerute pentru autenticitatea sa.

În cazul în care aceste documente sunt redactate într-o limbă originală a ării forului, partea care cere recunoașterea și executarea sentinței va trebui să producă o traducere în această limbă, care va fi certificată de un traducător oficial sau de un agent Diplomatic ori consular. Autenticitatea originalului sentinței sau a copiei va fi furnizată de un agent diplomatic sau consular. Aceste condiții trebuie să fie interpretate într-un sens larg. Astfel, dacă unele documente lipsesc de la început, cererea nu va fi respinsă, dar reclamantul va trebui să completeze dosarul pe parcursul procedurii de recunoaștere sau executare [2].

Potrivit art.5 al Convenției de la New York, recunoașterea sentinței va putea fi refuzată, dacă se dovedește în fața autorităților competente a țării unde este invocată sentința arbitrală străină una din următoarele împrejurări:

a) Că părțile la Convenția de arbitraj erau, potrivit legii aplicabile, lipsite de capacitatea ori că, convenția nu era valabilă în temeiul legii alese de părți, ori în lipsa unei alegeri a legii țării unde sentința a fost dată. Așadar, se află în prezență, cazul în care părțile au fost incapabile, în virtutea legii aplicabile, ceea ce trimite deseori la legea personală. Cît privește determinarea validității convenției de arbitraj se aplică legea autonomiei, iar în lipsa, legea locului unde sentința a fost pronunțată.

b) Că partea împotriva căreia se invocă sentința nu a fost informată în mod convenit despre desemnarea arbitrilor, sau despre procedura de arbitraj sau pentru că a fost imposibil pentru un alt motiv, să-și pună în valoare mijloacele sale de apărare;

c) Că sentința se referă la un litigiu nementionat în compromis sau care nu intră în prevederile clauzei compromisorii sau, că ele conțin hotărâri care depășesc prevederile compromisului sau ale clauzei compromisorii, totuși, dacă dispozițiile sentinței, care au legătură cu problemele supuse arbitrajului, pot fi disjuncte de cele care au legătură cu problemele care nu sunt su-puse arbitrajului, primele pot fi recunoscute și executate;

d) Constituirea tribunalului arbitral sau procedura de arbitraj nu au fost conforme cu convenția părților, sau în lipsa unei astfel de convenții, cu legea țării unde a avut loc arbitrajul.

Convenția de la New York pare că nu s-a preocupat, în privința controlului constituirii tribunalului arbitral și a procedurii arbitrale decât în cazul arbitrajului *ad-hoc*, cînd părțile s-au adresat unei instituții permanente de arbitraj ca singura soluție permisă de *lex fori*, aceasta cade sub incidența

Convenției de la New York, iar controlul regularității se va efectua în raport cu regulamentul instituției permanente de arbitraj.

A fortiori se impune această soluție în situația în care statul de origine (unde s-a pronunțat sentința) și statul solicitat (unde se invocă recunoașterea și executarea) sunt semnatarii atât ai Convenției de la New York cât și ai Convenției de la Geneva, deoarece aceasta din urmă soluționează problema în cauză. Prioritatea data acordului părților determină faptul că dispozițiile obligatorii a legii țării unde a avut loc arbitrajul, să nu fie luate în considerație.

e) Sentința nu a devenit încă obligatorie pentru părți; a fost anulată sau suspendată de o autoritate competentă a țării în care, sau după legea căreia a fost dată sentința. Termenul de „*sentință obligatorie*” în Convenția de la Geneva din 1927 era precizat în sensul că împotriva sentinței arbitrale nu există nici o cale de atac, în țara în care a fost pronunțată. În Convenția de la New York nu există nici o precizare în această privință, de aceea acest termen trebuie să fie interpretat în sensul că sentința devine obligatorie din momentul pronunțării. Dacă există o cerere de anulare sau suspendare în fața autorității competente, instanța de executor poate să amâne soluționarea cererii de executare a sentinței, pînă la rezolvarea cererii de amînare sau suspendare fie să procedeze la executarea sentinței, obligînd partea care cere executarea să aducă garanțiile necesare. Această măsură este menită să evite acțiunile dilatorii, împotriva executării sentinței arbitrale definitive.

f) În conformitate cu Legea țării în care se cere recunoașterea sau executarea obiectul diferendului nu este susceptibil a fi rezolvat pe calea arbitrajului.

g) Recunoașterea sau executarea sentinței ar fi contrară ordinii publice a țării, în care se cere executarea. Cît privește semnarea sau ratificarea Convenției de la New York, orice stat aderînd la Convenție, poate să se prevaleze de următoarele:

- să declare că o va aplica numai pe bază de reciprocitate.
- că se va aplica numai litigiilor calificate comerciale, conform legii forului.

Potrivit art.7 al Convenției, dispozițiile acesteia nu aduc atingere validității acordurilor multilaterale sau bilaterale încheiate de statele contractante în materie de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale și nu privează nici o parte interesată de dreptul pe care l-ar putea avea de a se prevala de o sentință arbitrală, în modul și în măsura admisă de legislația sau tratatele țării, în care sentința este invocată [7].

Astfel, s-a soluționat problema consecințelor, situațiilor, datorită cărora această Convenție, ca toate convențiile inter-naționale prevalînd asupra legii naționale, trebuie să excludă aplicarea acesteia. Mai mult, multe țări sunt deja legate prin alte convenții bilaterale și multilaterale și acestea, referindu-se la

recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale de la care nu se poate renunța. De aceea, această Convenție prevede soluția care să nu atingă valoarea acordurilor multilaterale și bilaterale încheiate de statele aderente, fiind un fel de convenție „deschisă”, care are ca scop aderarea mai multor state la ea. Așa fiind, apare posibilitatea pentru cel care cere recunoașterea sau și executarea unei sentințe arbitrale străine de a opta între regimul Convenției de la New York și dreptul comun. Dacă lipsește vreo condiție de regularitate internațională, sentința arbitrală străină nu poate să producă efecte. Cu toate acestea, trebuie de menționat că dacă sentința arbitrală s-a pronunțat asupra unor chestiuni care n-au fost cuprinse în prevederile convenției de arbitraj, refuzul recunoașterii și executării se limitează numai la acestea (*non petita*) (art.5 alin 1pct.c.).

Convenția de la Geneva din 21 aprilie 1961 asupra arbitrajului comercial internațional se referă la unele chestiuni de regularitate internațională. Astfel, potrivit art.9 a acestei Convenții, anularea unei sentințe arbitrale străine va fi luată în considerație numai dacă această anulare a fost pronunțată într-un alt stat, în care sau după a cărei lege, a fost dată sentința și aceasta numai pentru unul din următoarele motive:

- nevaliditatea convenției de arbitraj;
- nerespectarea drepturilor apărării;
- depășirea convenției de arbitraj;
- constituirea nevalabilă a instanței arbitrale sau când procedura de arbitraj nu a fost conformă cu convenția părților, sau în lipsa unei convenții, nu a fost conformă dispozițiilor art. 4 din această convenție.

Referințe bibliografice

1. Căpățână Octavian, Circulația transnațională a sentințelor arbitrale, în RDC nr. 2/1998.
2. Căpățână Octavian, Aplicarea în instanța de exequatur a unor convenții internaționale referitoare la arbitraj, în R.R.D. nr. 9/1986. p.73.
3. Ciobanu V. M., Din nou despre natura juridică a hotărârii arbitrale, Revista Dreptul nr. 1/2002 p. 39.
4. Fouchard Philippe, Emmanuel Gaillard, Berthold Goldman, International Commercial Arbitration, Edit. Kluwer Law International, Haga, 1999, Olanda p. 937.
5. Gary B. Born, International Commercial Arbitration, volumul I și 2, Editura Wolters Kluwer, 2009, Olanda p. 1057.
6. Roș Viorel, Arbitrajul Comercial Internațional, Editura Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 2000. p. 235.
7. UNCITRAL Model law on international commercial arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006, disponibil pe www.uncitral.org

VIITORUL UNIUNII EUROPENE, PRIN PRISMA EVENIMENTELOR ACTUALE

Constantin LAZARI, doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM
(constantin.357@gmail.com // constantin_1@mail.ru)

*Europa nu va fi construită dintr-odată sau
ca urmare a unui plan unic, ci prin realizări concrete,
care să creeze în primul rând o solidaritate de facto.*
(Robert Schuman, 9 mai 1950)

Rezumat

Republica Moldova este statul care face parte din Parteneriatul de Est cu Uniunea Europeană. Din august 2014 între Republica Moldova și Uniunea Europeană acționează Acordul de Asociere. Astfel, evenimentele care se produc în Uniunea Europeană necesită a fi cunoscute și de către cetățenii Republicii Moldova. La 01 martie 2017, la Bruxelles, președintele Juncker în discursul privind starea Uniunii din 2016, în funcția de președinte a Comisiei Europene a prezentat un document important, cu denumirea Cartea albă privind viitorul Europei care, în prezent, este discutat pe larg de oamenii de știință, politicieni, societate civilă etc. La 29 martie 2017, Regatul Unit al Marii Britanii a trimis o informare oficială Consiliului European privind intenția de a părăsi UE. Negocierile condițiilor prin care Brexit se va materializa nu sunt de așteptat a fi unele facile, pentru niciuna dintre părți. Deja, la 22 septembrie 2017, premierul Theresa May a propus liderilor UE o perioadă de „implementare” de doi ani, după Brexit. În prezent, tot mai mulți politicieni, oameni de știință sunt de părerea că Uniunea Europeană merge FERM spre federalizare, pentru că nu există o altă alternativă. La sfârșitul

anului, în decembrie 2017, Consiliul European va veni cu primul draft al scenariului de evoluție al UE.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană, Cartea albă privind viitorul Europei, Brexit, federalizarea Uniunii Europene, Comisia Europeană, Consiliul European, Republica Moldova, Acord de asociere

Introducere. La 30 august 2014, în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 260/4, a fost publicat Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte și astfel, evenimentele importante care se produc în Uniunea Europeană, ne vizează direct și pe noi – cetățenii Republicii Moldova.

Sacrificiul generațiilor anterioare nu ar trebui uitat niciodată. Demnitatea umană, libertatea și democrația au fost câștigate cu greu și nu pot fi abandonate niciodată. Cu șaizeci de ani în urmă, fiind inspirați de visul de a crea o *Europă liberă și unită*, de a avea un viitor comun și de trăi în pace, membrii fondatori ai UE au pornit în călătoria unică și ambițioasă a integrării europene. Ei au convenit să își rezolve conflictele la masa negocierilor, mai degrabă decât pe câmpurile de luptă, au înlocuit utilizarea forțelor armate cu puterea legii și au oferit altor țări posibilitatea de a li se alătura, reunificând Europa, au devenit mai puternici.

Uniunea Europeană (UE) este în prezent locul în care cetățenii europeni se pot bucura de o diversitate unică de cultură, idei și tradiții într-o Uniune care măsoară patru milioane de kilometri pătrați. Este locul în care și-au construit legături de o viață cu alți cetățeni europeni, care pot călători, studia și lucra în afara frontierelor naționale fără a schimba valută. Este locul în care statul de drept a înlocuit regula pumnului de fier. Este locul în care nu doar se vorbește despre egalitate, ci aceasta continuă să fie promovată.

Metode aplicate: *Metoda logică.* Dreptul este o știință eminamente deductivă. Atât în construcțiile sale teoretice – obținute din aproape în aproape – cât și în practica juridică, necesitatea argumentării se prezintă ca o cerință *sine qua non*. Cunoașterea pe cale deductivă pleacă și în drept de la premisa ca nu se poate dovedi deductiv nimic decât pornind de la principii anterioare;

- **Metoda comparativă.** Logica definește comparația ca pe o operație ce urmărește constatarea unor elemente identice sau divergente la două fenomene. Compararea sistemelor de drept ale diverselor state, a trăsăturilor ramurilor, instituțiilor și normelor acestora s-a dovedit extrem de fructuoasă în procesul metodologic de studiere a fenomenului juridic, aplicat și la

pregătirea acestui articol care ține de evoluția evenimentelor din cadrul Uniunii Europene, prin prisma diferitelor opinii expuse asupra acestor fenomene;

- **Metoda istorică** se împletește strâns cu istoria dezvoltării sociale. Pentru juriști este extrem de importantă dezvăluirea sensului evenimentelor trecute, a regularităților ce prezidează la succesiunea acestora, regularități ce-și exercită influența și asupra dreptului, determinând modificări în conținutul reglementărilor și fizionomiilor specifice instituțiilor juridice;

- **Metoda sociologică.** Ea reprezintă o direcție de cercetare cu reale foloase pentru cunoașterea realității juridice. Existența dreptului este legată de viața socială. S-ar putea afirma că această legătură se cristalizează în raporturi mai directe decât acelea ale moralei. Astfel, toate fenomenele juridice sunt fenomene sociale (evident, nu toate fenomenele sociale sunt juridice).

- **Metoda cantitativă.** Necesitatea introducerii acestei metode în cercetarea științifică juridică și în practica dreptului a izvorât din nevoia de a conferi noi valențe acestei cercetări, în strânsă legătură cu unitățile practice. Meritul incontestabil al acestei metode este de a contribui efectiv la perfecționarea reglementărilor juridice, la sporirea eficienței lor sociale, precum și la îmbunătățirea activității practice de realizare a dreptului.

Rezultatele investigației. La 01 martie 2017, la Bruxelles, președintele Juncker în discursul privind starea Uniunii din 2016, Comisia Europeană a prezentat un document important, cu denumirea *Cartea albă privind viitorul Europei*, care reprezintă contribuția Comisiei pentru summitul de la Roma, din 25 martie 2017. La nivelul UE, prin *Carte albă înțelegem un document elaborat de o instituție comunitară, prin care se trasează liniile directoare într-un anumit domeniu de activitate, se stabilesc măsurile și acțiunile ce trebuie întreprinse pentru atingerea unui obiectiv important al Uniunii Europene*. Există și un alt tip de document, numit *Cartea verde*, care conține măsuri cu caracter de recomandare, pentru cei cărora le este destinată, fiind un document de analiză și reflecție, ce poate sta la baza argumentării unei decizii ulterioare care reprezintă contribuția Comisiei pentru Summitul de la Roma, din 25 martie 2017 [2]. El menționa, în acest moment în care ne pregătim să marcăm cea de a 60-a aniversare a UE, putem număra printre realizările noastre șapte decenii de pace și o Uniune extinsă, în care 500 de milioane de cetățeni trăiesc în libertate într-una dintre cele mai prospere economii. În același timp, UE trebuie să privească înainte, stabilind modul în care își va contura o viziune a viitorului său cu 27 de state membre. Cartea albă ne prezintă principalele provocări și oportunități ale Europei din următorul deceniu.

Astfel, au fost prezentate cinci scenarii ale modului în care Europa ar putea evolua până în 2025, în funcție de modul în care alege să răspundă. Președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, a declarat: „În urmă cu 60 de ani, părinții fondatori ai Europei au ales să unească acest continent prin forța legii, mai degrabă decât prin cea a armelor. Putem să fim mândri de ceea ce am realizat de atunci. Chiar și cea mai întunecată zi a anului 2017 este cu mult mai luminoasă decât oricare dintre zilele petrecute de înaintașii noștri pe câmpul de luptă. Acum, când marcăm cea de a 60-a aniversare a tratatelor de la Roma, a sosit momentul ca o Europă unită, cu 27 de membri să-și contureze o viziune despre propriul viitor. Este timpul să demonstrăm capacitate de a conduce și unitate. Este timpul să demonstrăm că putem găsi soluții împreună. Cartea albă a Comisiei prezintă diverse căi pe care această Europă unită, cu 27 de membri, ar putea alege să le urmeze. Este începutul unui proces, nu sfârșitul, și sper că va începe acum o dezbatere sinceră și amplă. Ulterior, forma va urma funcției. Viitorul Europei este în mâinile noastre.”

Cartea albă analizează modul în care Europa se va schimba în următorii zece ani, de la impactul noilor tehnologii asupra societății și a locurilor de muncă, la îndoielile suscitade de globalizare, la preocupările în materie de securitate și la creșterea populismului. Cartea albă prezintă alegerea cu care se confruntă astăzi UE: fie ne lăsăm în voia acestor tendințe, fie dăm dovadă de deschidere și profităm de noile oportunități pe care le aduc cu sine. Populația și ponderea economică ale Europei sunt în scădere, în timp ce alte părți ale globului înregistrează creșteri. Până în 2060, niciunul dintre statele membre nu va reprezenta singur nici măcar 1 % din populația lumii – ceea ce reprezintă un motiv întemeiat pentru a rămâne împreună pentru a avea rezultate mai bune. Ca forță pozitivă la nivel mondial, prosperitatea Europei va continua să depindă de deschiderea sa și de legăturile strânse cu partenerii săi.

Cartea albă prezintă cinci scenarii, fiecare dintre ele conturând modul în care ar putea arăta Uniunea la orizontul anului 2025, în funcție de alegerile pe care le va face Europa. Scenariile acoperă o gamă de posibilități și au un caracter ilustrativ. Ele nu se exclud reciproc și nu sunt exhaustive.

Însuși acest document este semnul evident al lipsei unei viziuni comune conturate la nivelul UE. Deși premisa de la care fiecare scenariu pleacă este aceea că „cele 27 de state membre merg mai departe ca o Uniune” [3], acestea au născut o amplă și aprigă dezbatere la nivel european. Pe scurt, cele 5 scenarii descriu posibile cursuri de evoluție ale Uniunii în felul următor:

Primul dintre ele – *scenariul continuității* – descrie situația în care statele

membre ale Uniunii ar alege să meargă mai departe în forma și în modalitatea actuală, implementând și dezvoltând agenda actuală a reformelor, conform Declarației de la Bratislava. Scenariul care prevede menținerea *statu-quo*-ului implică aceeași viteză în adoptarea deciziilor, care depinde de capacitatea statelor membre de a-și depăși diferențele. Conform agendei de la Bratislava, pe care este fundamentat acest scenariu, UE se va concentra pe creșterea numărului de locuri de muncă, dezvoltare și investiții, prin concentrarea asupra consolidării pieței unice. În planul securității și apărării, primul dintre scenariile menționate presupune că statele membre vor coopera în lupta contra terorismului, în funcție de disponibilitatea autorităților naționale de a împărtăși rezultate în materie de intelligence, iar cooperarea în domeniul apărării se va concentra în special în direcția cercetării, industriei și achiziționării de echipamente militare în comun.

Astfel, până în 2025, aceasta ar putea însemna că: Europeanii pot conduce automobile automatizate și conectate, dar pot întâmpina probleme atunci când trec frontierele, din cauza existenței în continuare a unor obstacole de natură juridică și tehnică. În general, europenii călătoresc peste granițe fără a trebui să se oprească pentru controale. Ca urmare a întăririi controalelor de securitate, pasagerii trebuie să ajungă la aeroport și la gară cu suficient de mult timp înainte de plecare.

Al doilea scenariu – *nimic în afară de piața unică* – pleacă de la premisa în care cele 27 de state membre nu pot cădea de acord să își aprofundeze integrarea în multe domenii politice și aleg să se concentreze doar asupra pieței comune. Migrația, securitatea și apărarea reprezintă, în această viziune, domenii în care nu mai există o viziune comună, împărtășită, cooperarea realizându-se la nivel bilateral. De asemenea, acest lucru presupune o diminuare drastică a ponderii UE în afacerile internaționale, având în vedere că nu va mai putea fi prezentă în multe din forurile internaționale, pe fondul incapacității de a atinge o poziție comună la nivelul statelor europene.

Astfel, până în 2025, aceasta ar putea însemna că: trecerea frontierelor atunci când se călătorește în scop de afaceri sau de turism este îngreunată din cauza controalelor regulate. Este mai greu să se găsească un loc de muncă în străinătate, iar transferul drepturilor de pensie în altă țară nu este garantat. Persoanele care se îmbolnăvesc atunci când se află în străinătate se confruntă cu perspectiva unor facturi medicale ridicate. Europeanii au reticențe față de utilizarea automobilelor conectate, din cauza absenței unor norme și standarde tehnice valabile în întreaga UE.

În al treilea scenariu – *Cei care doresc mai mult să facă mai mult* – descrie o UE în care cei 27 de membri continuă ca și până acum, însă în care,

dacă anumite state doresc să aprofundeze cooperarea într-un sau mai multe domenii, pot forma una sau mai multe „*coalitii de voință*” în acest sens. Celelalte state membre își mențin statutul și au libertatea de a se alătura acestor „*coalitii*” în timp. Unul dintre principalele domenii în care acest lucru ar fi posibil este cel al apărării, unde scenariul include situația în care statele membre pot coopera mai mult în acest plan, valorificând cadrul legal deja existent. Posibile rezultate pot fi crearea unei baze industriale și de cercetare puternice, achiziții în comun, capacități mai integrate și un nivel crescut de pregătire pentru lansarea de misiuni întrunite în exteriorul granițelor. De asemenea, este menționată și consolidarea cooperării între poliție și serviciile de intelligence, în special în lupta contra criminalității organizate și a terorismului.

Astfel, până în 2025, aceasta ar putea însemna că: un număr de 15 state înființează o unitate de poliție și procuratură care se va ocupa de activitățile infracționale transfrontaliere. Se pot comunica imediat informații privind securitatea, dat fiind că bazele de date naționale sunt complet interconectate. Automobilele conectate sunt utilizate pe scară largă în 12 state membre care au convenit să își armonizeze normele în materie de răspundere și standardele tehnice.

Cel de-al patrulea scenariu – *Mai puțin, dar mai eficient* – ilustrează o UE în care atenția și resursele sunt concentrate asupra unui număr restrâns de domenii, dar care devine capabilă să acționeze mai rapid și mai decisiv în aceste planuri considerate prioritare. Logica pe care este fundamentat acest scenariu este obținerea unui echilibru între promisiuni, așteptări și rezultate. Prin urmare, într-o asemenea evoluție, UE s-ar concentra asupra unor domenii precum inovarea, comerțul, migrația, managementul granițelor și apărarea și ar lăsa în urmă domenii unde se consideră că are un impact redus, precum dezvoltarea regională, sănătatea publică, politica socială și de creștere a locurilor de muncă.

Astfel, până în 2025, aceasta ar putea însemna că: O autoritate europeană pentru telecomunicații are competența de a elibera frecvențe pentru serviciile de comunicații transfrontaliere, precum cele utilizate de automobilele conectate. Aceasta protejează, de asemenea, drepturile utilizatorilor de telefonie mobilă și de internet, oriunde s-ar afla în UE. O nouă Agenție europeană de combatere a terorismului contribuie la descurajarea și prevenirea unor atacuri grave, urmărind și identificând în mod sistematic suspecții.

Al cincilea scenariu – *Mult mai mult, împreună* – pleacă de la premisa că cele 27 de state membre ale UE își vor fi dat seama că nici UE, nici statele nu au, individual, capacitatea de a face față provocărilor actuale și, prin urmare, vor decide să delege mai multă putere, resurse și decizie către

Bruxelles. Cooperarea este, astfel, aprofundată, în toate domeniile. Zona euro este consolidată, iar deciziile sunt adoptate și implementate mai repede. Într-un asemenea parcurs, UE va acționa unitar pe arena internațională, securitatea și apărarea vor deveni una dintre principalele priorități, pentru că ar presupune și crearea Uniunii Europene a Apărării.

Astfel, până în 2025, aceasta ar putea însemna că: Europenii care doresc să depună o plângere privind un proiect propus de turbine eoliene care este finanțat de UE în zona lor locală nu pot să ia legătura cu autoritatea responsabilă, întrucât li se spune să contacteze autoritățile europene competente. Automobilele conectate pot fi conduse fără probleme în întreaga Europă, mulțumită existenței unor norme clare la nivelul UE. Șoferii se pot baza pe o agenție a UE care să asigure aplicarea legii.

Cartea albă reprezintă contribuția Comisiei Europene la Summitul de la Roma, cu ocazia căruia UE a discutat despre realizările ultimilor 60 de ani, dar și despre viitorul său cu 27 de membri. Cartea albă marchează începutul unui proces prin care UE-27 va decide împreună asupra viitorului Uniunii. Pentru a încuraja acest dialog, Comisia Europeană, alături de Parlamentul European și de statele membre interesate, găzduiesc o serie de „dezbateri dedicate viitorului Europei” în orașele și în regiunile Europei.

Tratatul de la Roma este considerat piatra de temelie a Comunității Economice Europene și a UE. Președintele Consiliului European le-a cerut „celor 27” să dea dovadă de spirit de conducere în fața crizelor europene, de la migrație și până la terorism, o economie muribundă și șocul retragerii Marii Britanii din UE. *”Dovediți astăzi ca voi sunteți liderii Europei, că voi puteți să aveți grijă de marea moștenire pe care am primit-o de la eroii integrării europene în urmă cu 60 de ani. Europa va fi unită ca o unitate politică sau nu va exista deloc”*, a declarat Tusk în piața Capitoliului [3].

Declarația de la Roma proclamă că blocul comunitar *”reprezintă viitorul nostru comun”* și stabilește o viziune comună pentru UE. *”Noi ne-am unit pentru mai bine. Europa este viitorul nostru comun”*, se arată în Declarația de la Roma, semnată de cei 27 de lideri ai țărilor europene, precum și de șefii instituțiilor de la Bruxelles.

Liderii europeni au semnat documentul istoric în Sala degli Orazi e Curiazi la Palazzo dei Conservatori din piața Capitoliului, unde parinții fondatori au pus în urmă cu șase decenii piatra de temelie a Comunității Economice Europene, care a evoluat ulterior în Uniunea Europeană. *”Astăzi ne reînnoim jurămintele și ne reafirmăm angajamentul pentru o uniune nedivizată și indivizibilă”*, a declarat președintele Comisiei Europene.

De asemenea, liderii au argumentat, ca doar continuarea drumului spre integrare poate să revigoreze sprijinul popular pentru blocul comunitar după retragerea Marii Britanii, care reprezintă a doua cea mai mare economie din Uniunea Europeană. Și Tusk a avertizat cu privire la impresia greșită ca uniunea se rezumă la impunerea unor reglementări mărunte asupra țărilor UE. *”De ce ar trebui să ne pierdem astăzi încrederea în scopul unității? Este doar pentru că a devenit deja realitatea noastră? Sau pentru că suntem plictisiți și sătui de asta?”*, a întrebat președintele Consiliului European. Iar Angela Merkel a precizat, că liderii europeni vor să răspundă la îngrijorările oamenilor cu privire la economie, bunăstare, migrație și apărare cu o uniune *”protectoare”*, care oferă o garanție pentru bunăstarea populației UE [3].

Președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, a insistat ca blocul comunitar poate să treacă peste obstacolele recente, promovând același mesaj de unitate la summitul aniversar de la Roma. *”Oricât sunt de descurajatoare, provocările pe care le întâmpinăm astăzi nu sunt deloc comparabile cu cele pe care le-au avut părinții fondatori. Noi stăm pe umerii gigantilor”*, a declarat Juncker, amintind de reconstruirea Europei din cenușa lăsată în urma celui de-al Doilea Război Mondial. De asemenea, liderul european și-a exprimat încrederea că blocul comunitar va supraviețui pentru a sărbători 100 de ani de la semnarea Tratatului de la Roma.

Președintele Parlamentului European, Antonio Tajani, a îndemnat spre *”o Europă concretă, o Europă a faptelor”* cu ocazia aniversării a șase decenii de la semnarea Tratatului de la Roma, care reprezintă piatra de temelie a Comunității Economice Europene și a UE. *”Astăzi celebrăm o victorie a libertății. Dorința de libertate ne-a făcut să renaștem din cenușa războiului. O libertate pentru care am plătit un preț greu, și de care ne-am bucurat și datorită celor care, de dincolo de ocean, au venit să se sacrifice pentru noi”*, și-a început Tajani discursul din Sala degli Orazi e Curiazi la Palazzo dei Conservatori din piața Capitoliului, unde părinții fondatori au pus în urmă cu șase decenii piatra de temelie a Comunității Economice Europene. Antonio Tajani a explicat ca libertatea câștigată după cel de-al Doilea Război Mondial stă la baza spațiului economic conturat de tratatele sărbătorite la Roma. Președintele PE a explicat ca liderii europeni s-au lovit de nenumărate ori de obstacole, dar *”deziluziile și descurajările nu au înfrânt niciodată voința de a avansa”*. *”Încrederea, solidaritatea și empatia ne-au ajutat să depășim dificultățile, neîncrederea și neînțelegerea. Am reușit să spulberăm obstacole, bariere, granițe și birocrății naționale. Împreună am luptat pentru o lume mai deschisă și mai prosperă, cu mai multe drepturi. Am contribuit*

la ieșirea din noaptea dictaturii a atator tari de pe continentul nostru". Antonio Tajani i-a îndemnat pe liderii europeni prezenti în sala istorică "sa nu se culce niciodată pe lauri", întrucât blocul comunitar reprezintă o cucerire prețioasă apreciată de cei care au trăit privarea de libertate din Europa. "Uniunea noastră a reprezentat o încercare de a recrea o nouă renastere europeană. Un vast spațiu al întâlnirii și schimburilor, având în centru demnitatea și libertatea persoanei", a notat Tajani. Acesta i-a îndemnat pe liderii europeni să continue santierul pentru a "descatua" întregul potențial rămas în actuala formă a Uniunii Europene. "Sa nu uităm niciodată că ne poate costa non-Europa, și nu numai economic. Nu ne-au parasit puterile pentru Europa noastră, însă vrem să funcționeze mai bine. Au fost multe erori. Uniunea e încă incompletă, adesea distantă față de problemele concrete, divizată, ineficăce și prea birocratică", a precizat Antonio Tajani. "Nu e suficient să re-pictăm fatada. Sunt necesare schimbări profunde. Avem nevoie de instrumente pentru a răspunde neliniștilor celor care nu găsesc de muncă, angoasei tinerilor care nu-și pot face planuri de viitor, temerilor celor care se simt amenințați de terorism sau de imigrația clandestină, dar și celor care ne cer să afirmăm cu tărie, în interiorul și în afara granițelor noastre, valorile în care ne recunoaștem. O Europa mai concretă, o Europa a faptelor", a declarat Tajani. El a declarat: "Aici, acum, în această sală, trebuie să dăm un nou start marelui proiect al unei apărări comune. Este cel mai bun mod de a aduce un omagiu concret părinților noștri fondatori. Pentru a ne proteja cetățenii, este imperios necesară o mai mare încredere reciprocă. Serviciile noastre de informații, instanțele judiciare și serviciile de poliție trebuie să facă schimburi de informații între ele și să colaboreze". "Suntem în avangarda mondială a protecției drepturilor și suntem singurul continent unde nu există pedeapsa cu moartea. Suntem mult mai mult decât o piață și o monedă. Frontierele și identitatea noastră sunt legate de aceste idealuri de libertate, prosperitate și pace. Însă trebuie să reflectăm la erorile pe care le-am făcut și să schimbăm această imagine a unei Europe abstracte și ineficiente", a mai declarat președintele Parlamentului European [4].

Declarația summitului include și un angajament al semnatarilor față de Agenda Roma, un set de patru obiective majore: a) o Europă sigură și securizată; b) o Europă prosperă și durabilă; c) o Europă socială; d) o Europă mai puternică pe scena mondială [5]

La puțin timp după summitul aniversar, la 29 martie 2017, Regatul Unit al Marii Britanii a trimis o informare oficială Consiliului European

privind intenția de a părăsi UE. Premierul Theresa May a declanșat oficial procedura de retragere, prin invocarea articolului 50 din Tratatul de la Lisabona. Actul marchează începutul perioadei de doi ani în care se negociază acordul prin care Marea Britanie va părăsi UE. Acesta trebuie finalizat și ratificat până la 29 martie 2019. Scrisoarea de notificare din partea UK a fost urmată de o declarație a Consiliului European, prin care este exprimat deopotrivă regretul în ceea ce privește decizia Marii Britanii, dar și prin angajamentul Uniunii de a „*acționa unitar și de a-și prezerva interesele*”. De asemenea, este menționat că principala prioritate a UE este de a micșora incertitudinea determinată de actul UK în ceea ce privește cetățenii, afacerile și statele membre [6].

Acestea sunt reluate în declarația Președintelui Consiliului European, D. Tusk, din 31 martie 2017, însă, în cadrul acesteia, o altă prioritate este considerată a fi evitarea tensionării relațiilor dintre Irlanda de Nord și Irlanda [7].

Urmează ca o strategie comună de negociere a procesului de ieșire a Marii Britanii din UE să fie adoptată la nivelul Consiliului European în cursul lunii aprilie 2017. De asemenea, la aceeași dată, presa internațională făcea referire la un proiect al ghidului stabilit la nivelul UE privind ieșirea Marii Britanii din UK și anume la specificația că, după ieșirea UK din UE, niciun acord dintre UE și Regatul Unit nu se va aplica teritoriului Gibraltarului, fără un acord preliminar între Spania și UK [8].

Gibraltar este teritoriu britanic din 1713, fiind situat într-o peninsulă îngustă de pe coasta sudică a Spaniei. Gibraltar se auto-guvernează în toate aspectele, cu excepția apărării (furnizată de UK), iar locuitorii săi au cetățenie britanică, însă depinde de Spania pentru aprovizionare. De asemenea, Gibraltarul se bucură de o economie înfloritoare, specializată în servicii financiare și jocuri online.

De-a lungul timpului, Gibraltarul a constituit unul dintre punctele de tensiune în relațiile dintre Londra și Madrid [9]. Gibraltar a devenit parte a UE, implicit după aderarea Marii Britanii la această organizație (1973). La referendumul din 23 iunie 2016, cetățenii britanici din Gibraltar au votat în proporție de 96% pentru rămânerea în UE [1].

Relevant, în actualul context, este și faptul că, după anunțarea rezultatului referendumului din 23 iunie 2016, au existat opinii conform cărora ieșirea Marii Britanii din UE este cea mai bună șansă pe care Spania o are pentru restabilirea suveranității asupra Gibraltarului.

Un alt punct de tensiune pentru UK, în ceea ce privește procesul de retragerea din UE și care a început să escladeze odată cu apropierea

momentului în care articolul 50 din Tratatul de la Lisabona va fi fost activat în mod oficial, constă în eforturile depuse la nivelul parlamentului regional al Scoției de a organiza un referendum privind independența acesteia în raport cu Regatul Unit al Marii Britanii.

Inițiative similare au avut loc și anterior. Spre exemplu, un referendum pe aceeași temă a fost organizat în 2014, când scoțienii s-au pronunțat în proporție de 55% împotriva rupturii de UK. Solicitățile privind independența Scoției s-au accentuat însă în urma referendumului din 23 iunie 2016, când scoțienii s-au pronunțat pentru rămânerea în UE în proporție de 62%. Mai mult, o cercetare sociologică [10], ale cărei rezultate au fost publicate în cursul lunii martie indică faptul că sprijinul scoțienilor pentru independență a atins cel mai înalt punct din istorie (46%), însă o evoluție similară s-a înregistrat și în cazul euroscepticismului (67%).

Cu doar o zi înainte de declanșarea oficială a procesului de ieșire a Marii Britanii din UE, Nicola Sturgeon, premierul Scoției, a primit mandat de la parlamentul regional să solicite Londrei să organizeze un nou referendum de independență. Liderii scoțieni își doresc ca acest referendum să aibă loc în a doua jumătate a anului 2018 sau în prima parte a anului 2019, înainte ca UK să părăsească oficial cadrul instituțional al Uniunii Europene. De cealaltă parte, premierul UK a acordat asigurări tuturor entităților ce alcătuiesc Regatul Unit că negocierile privind condițiile de retragere a UK din UE se vor derula luând în considerare interesele lor și că nu este un moment prielnic pentru organizarea unui astfel de referendum. Per ansamblu, evoluțiile petrecute la nivelul Uniunii Europene în perioada analizată denotă existența unor eforturi clare de repliere și adaptare a acesteia la schimbările mediului regional de securitate.

În primul rând, se evidențiază readucerea în prim-plan a conceptului „*Europei cu mai multe viteze*”, concomitent cu menținerea angajamentului pentru preservarea Uniunii. Această stare a lucrurilor poate fi privită ca răspuns al Bruxelles-ului la accentuarea tendințelor de fragmentare specifice relațiilor dintre statele membre ale UE în perioada recentă.

În al doilea rând, este notabilă greutatea acordată dezvoltării dimensiunii de securitate și apărare. În acest sens, se remarcă eforturile de a implementa conceptul de „*Europă cu mai multe viteze*”, prin promovarea procedurii cooperării structurate permanente, dar și angajamentul constant pentru dezvoltarea dimensiunii hard a apărării europene.

În al treilea rând, demararea formală a procedurii de retragere a Marii Britanii din cadrul instituțional al UE anunță debutul unor noi provocări pentru stabilitatea europeană. Negocierile condițiilor prin care Brexit se va materializa

nu sunt de așteptat a fi unele facile, pentru niciuna dintre părți. De asemenea, în ceea ce privește UK, se conturează din ce în ce mai clar posibilitatea în care menținerea integrității și unității Regatului Unit să se constituie o provocare pentru guvernul de la Londra, cel puțin pe durata celor doi ani în care acesta trebuie să negocieze acordul de retragere din UE.

La 1 septembrie 2017, s-au împlinit trei ani, de când Acordul de Asociere la Uniunea Europeană a fost pus în aplicare în Republica Moldova.

La 27 iunie 2014, prim-ministrul de atunci al Republicii Moldova, Iurie Leancă, alături de liderii de la Bruxelles, semna Acordul de Asociere la Uniunea Europeană. Un document similar a fost semnat atunci și de Georgia, iar Ucraina a semnat doar partea economică a Acordului de Asociere. Chiar a doua zi, Guvernul de la Chișinău a aprobat proiectul de lege pentru ratificarea Acordului de Asociere, iar la 2 iulie, documentul a fost ratificat de Parlamentul de la Chișinău.

Prin Acordul de Asociere, Republica Moldova și-a asumat mai multe angajamente de reformare a instituțiilor, dar și de combatere a corupției, fiind vorba despre modificări ale legislației și adaptarea la Acquis-ul comunitar. Dar, cu regret, aceste reforme au întârziat din cauza mai multor crize politice și economice, provocate de furtul a cel puțin un miliard de dolari din sistemul bancar din Republica Moldova și altele

Cel de al 5-a summit al Parteneriatului estic va avea loc la Bruxelles (clădirea Europa) la 24 noiembrie 2017. Șefii de stat sau de guvern din statele membre ale UE și din cele șase țări partenere din Europa de Est vor aborda tema cooperării viitoare.

De asemenea, aceștia vor face bilanțul progreselor înregistrate de la ultimul summit, care a avut loc la Riga în 2015, și se vor concentra asupra beneficiilor concrete de care s-au bucurat cetățenii din cele șase țări ale Parteneriatului estic. Potrivit ultimelor sondaje, 14 dintre țările membre UE sunt împotriva integrării europene ale statelor Parteneriatului Estic. Cea mai mare opoziție față de largirea UE se întâlnește în Austria, Germania, Luxemburg, Franța, Belgia și Finlanda. De cealaltă parte, 13 țări europene sunt de acord cu aderarea la UE a altor state. Printre acestea se numără România, Lituania, Malta și Croația.

Summitul va discuta despre modalitățile de a consolida în continuare cooperarea în cele patru domenii prioritare asupra cărora s-a convenit la Riga:

- o conectivitate mai puternică: consolidarea interconexiunilor, în special în domeniul transporturilor și al energiei;
- o societate mai puternică: creșterea mobilității și a contactelor interumane;
- o economie mai puternică: dezvoltarea economică și îmbunătățirea oportunităților de pe piață;

- o guvernanță mai puternică: consolidarea instituțiilor și a bunei guvernanțe.

UE și țările Parteneriatului estic au identificat 20 de obiective clare pentru 2020 în aceste patru domenii prioritare [11].

În pofida problemelor cu care se confruntă Uniunea Europeană, ea rămâne foarte atractivă pentru țările Parteneriatului Estic (PE). Republica Moldova, Georgia și Ucraina au înregistrat anumite succese în implementarea valorilor europene, dar indiferent de câte reforme ar adopta, Parteneriatul Estic nu le promite celor trei state integrarea europeană.

Confirmarea acestei ipoteze a venit chiar de la liderii europeni care au declarat la Summit-ul de la Riga din 2015 că „*PE nu este un instrument pentru extinderea UE, ci unul de apropiere de UE*”. Republica Moldova și-a exprimat insistent dorința de a face parte din Uniunea Europeană, în special între anii 2013-2015, când guvernanții moldoveni au reușit să semneze Acordul de Asociere cu UE și au obținut liberalizarea regimului de vize. Relația prietenoasă dintre Moldova și UE a fost însă umbrată de scandalurile de corupție în care au fost implicați oficialii moldoveni. Astfel, țara noastră a pierdut statutul de „*poveste de succes*” a Parteneriatului Estic.

Chiar dacă nu se bucură de aceeași încredere din partea europenilor, atât Republica Moldova, cât și Ucraina și Georgia, nu renunță la visul de a deveni țări membre ale Uniunii Europene. Singura întrebare care îi preocupă pe conducătorii celor trei țări este atitudinea și răspunsul UE față de o asemenea idee. Răspunsul europenilor privind integrarea statelor PE va depinde foarte mult de momentul în care cererea de aderare va fi depusă, întrucât va conta nivelul de implementare a Acordului de Asociere și situația internă a UE [12].

Cea mai sigură metodă pentru ca Republica Moldova să capete încrederea deplină și definitivă a europenilor este prin intermediul implementării reformelor.

Chișinău, Kiev și Tbilisi ar trebui să urmărească experiența înalților diplomați europeni și să vadă cum comunică aceștia cu țările membre. În plus, cele trei state ale Parteneriatului Estic ar trebui să-și coordoneze acțiunile astfel încât UE să primească un semnal clar din partea lor. La fel de important este ca Republica Moldova să-și creeze un plan concret de acțiuni pentru următorii 3-5 ani și să se comporte ca un stat membru al UE.

Totodată, țările PE trebuie să-și găsească un „*avocat*” la nivel internațional, adică o țară membră UE care să le apere interesele, așa cum a făcut Grecia pentru Cipru, Germania pentru Polonia, Franța pentru România. În tabloul actual, avocatul Moldovei ar putea fi România, iar Polonia s-ar putea transforma în susținătoarea Ucrainei.

Importante sunt sfaturile pentru UE care vizează foarte clar relațiile cu Rusia. Este important ca oficialii europeni să înțeleagă de a nu-i acorde Federației Ruse dreptul neoficial de a se pronunța asupra extinderii UE în est, cât și oferirea clară a unei perspective europene pentru cele trei state ale PE ar însemna pentru acestea „lumina de la capătul tunelului”, iar UE n-ar pierde nimic din punct de vedere economic, dimpotrivă ar câștiga o direcție sigură de extindere în vecinătatea sa.

Inter se, la 27 septembrie 2017, Uniunea Europeană a avertizat Republica Moldova să respecte Acordul de liber schimb cu Blocul comunitar, în condițiile în care președintele moldovean Igor Dodon vrea să adere la Uniunea Vamală condusă de Rusia, relatează site-ul agenției Reuters. *Ne așteptăm ca Republica Moldova să-și respecte integral obligațiile*, a declarat un purtător de cuvânt al UE, adăugând că Uniunea Europeană își încurajează partenerii să aibă o gamă largă de alianțe de afaceri. Jumătate din comerțul Republicii Moldova se desfășoară prin intermediul Uniunii Europene, iar Acordul de liber schimb oferă Chișinăului acces la cel mai mare bloc comercial din lume. Pe de altă parte, moldovenii trebuie să permită accesul pentru bunuri din UE. În același timp, Republica Moldova a primit statutul de observator în cadrul Uniunii Vamale Euroasiatice, din care fac parte Rusia, Belarus, Kazahstan, Armenia și Kîrgîzstan.

La finele mandatului, Pirkka Tapiola, ambasadorul UE în Republica Moldova declara: *“UE a respins mereu ideea extinderii sferelor de influență, iar geo-politica UE înseamnă transformare. Aceasta vrem să fie înțeles și la Chișinău, iar aceasta va fi baza colaborării noastre pentru o perioadă îndelungată și în cadrul căreia asistența noastră va fi condiționată de implementarea reală a reformelor. De asemenea, se observă o tendință de a evita suportul direct bugetar din partea UE, iar accentul va fi pus pe proiectele de infrastructură, care sunt direct implementate pentru cetățenii țării, care sunt partenerii noștri. Deci, nu e vorba de a sprijini un guvern sau altul, este vorba de sprijinul oferit țării”*, a menționat în interviul său acordat postului de radio ”DW” [13].

Iar noul ambasador al Uniunii Europene la Chișinău - Peter Michalko, a menționat la 29 septembrie 2017 că relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova au ajuns la un nivel destul de avansat, iar Acordul de asociere între cele două părți nu mai poate fi denunțat. Acesta a declarat că autoritățile de la Chișinău mai au mult de lucru în promovarea reformelor, funcționarea sistemului democratic, reforma justiției și respectarea pluri-partidismului. Prioritățile guvernării trebuie să fie implementarea Acordului de asociere conform calendarului, redresarea stării de lucruri din domeniul

justiției și îmbunătățirea condițiilor de activitate a mediului de afaceri. Acordul de asociere trage Republica Moldova mult mai aproape de Uniunea Europeană, numai că această șansă trebuie să fie folosită. Există destul de multe provocări în domeniul dezvoltării democratice și în domeniul sectoarelor importante [14].

Revenind la situația actuală din cadrul Uniunii Europene, subliniem că într-un interviu pentru cotidianul Bild, Jean-Claude Juncker a declarat că țările din blocul comunitar vor înțelege ce greșală fac dacă îl părăsesc. *„Statele membre rămase se vor îndrăgosti din nou unele de altele și își vor reînnoi jurămintele față de Uniunea Europeană”*, crede șeful Executivului european. În aceeași notă metaforică, el a vorbit și despre drepturile pe care le va avea de acum înainte Marea Britanie: *„Să fii membru pe jumătate și să alegi doar ce-ți convine nu este posibil. În Europa, mănânci ce ai pe masă sau nu te așezi la masă”*, susține președintele Comisiei Europene [15].

Iar într-un discurs susținut la Florența, la 22 septembrie 2017, premierul Theresa May a propus liderilor UE o perioadă de *„implementare”* de doi ani, după Brexit. May a transmis UE că *„vrem să fim cel mai solid partener și prieten al vostru”*. De asemenea, a promis că UK își va onora toate obligațiile financiare până în 2020, fără a avansa însă vreo cifră. Negociatorul-șef al UE pentru Brexit, Michel Barnier, a spus că discursul lui May a fost *„constructiv”*, dar așteaptă detalii concrete. *„Astăzi, pentru prima dată, guvernul Regatului Unit a cerut să continue să beneficieze de accesul la piața unică, în condițiile actuale, și să continue să beneficieze de cooperarea existentă în domeniul securității”*, a spus negociatorul-șef. *„Dacă Uniunea Europeană dorește acest lucru, această nouă cerere ar putea fi luată în considerare de către UE”*, a adăugat Barnier. Oficialul UE a reiterat că UE dorește mai întâi ca negocierile pe tema divorțului să progreseze semnificativ înainte de a începe discuțiile privind viitorul parteneriat [16].

Așadar, atunci când Jean-Claude Juncker declară: *Marea Britanie va „regreta în curând” ieșirea din Uniunea Europeană, adăugând că Brexit este un moment „trist, tragic” pentru UE, însă statele europene vor „merge mai departe”*, fostul lider al Partidului Independenței Regatului Unit (UKIP), eurodeputatul britanic Nigel Farage, declară că Uniunea Europeană *„nu a învățat nimic” din Brexit și se „autoiluzionează” dacă crede că s-a încheiat „valul populist” de proteste față de ordinea politică europeană* [17], în același timp, în centrul Londrei, piața Parlamentului, se adună zeci de mii de persoane care protestează împotriva planurilor guvernului, care prevăd ieșirea din Uniunea Europeană până în 2019, ei poartă pancarde și bannere

cu înscrisul - *Exit from Brexit*, unii demonstranți poartă cu ei steagul UE, iar organizatorii care doresc să unească, să regândească și să respingă ieșirea Marii Britanii din Uniune, spun: „*People's march for Europe*” [18].

Președintele francez Emmanuel Macron a obținut sprijinul cancelarului german Angela Merkel pentru planurile sale de reformare a Uniunii Europene post-Brexit, la summitul desfășurat la Tallinn, la 29-30.09.2017. Este de menționat că mulți lideri europeni au rămas prudenți față de proiectele ambițioase de aprofundare a integrării europene propuse de Macron, ei temându-se că cedarea către Bruxelles a mai multor atribute naționale va amplifica sentimentele eurosceptice în rândul populației, relatează vineri agenția Reuters. În același timp, președintele Consiliului European, Donald Tusk, a promis că la summitul de luna viitoare vor fi avansate propuneri concrete, el a vorbit despre o varietate a inițiativelor de reformă a UE, a adăugat o notă de prudență, pledând pentru o abordare „*pas cu pas*”. El a insistat că UE trebuie să-și păstreze unitatea în fața punctelor de vedere divergente legate de respectivele inițiative și să nu transforme summiturile europene într-un *concurs Eurovision* [19].

Concluzii

- în urma Summit-ului aniversar al UE de la Roma, se conturează tot mai clar o evoluție a organizației pan-europene, cu mai multe *ritmuri* și *intensități*, așa cum apare și în Declarația statelor membre, un mod diplomatic de a sugera *mai multe viteze*. Desigur, vom avea mai mulți indici asupra acestui fapt după ce, la sfârșitul anului, în decembrie 2017, Consiliul European va veni cu primul draft al scenariului de evoluție al UE;

- toate pozițiile statelor din Europa de Vest converg spre scenariul nr. 3 prezentat de Jean-Claude Juncker, președintele Comisiei Europene: *Cei care doresc mai mult realizează mai mult*. Adică, o cooperare aprofundată în domenii ca: Uniunea Economică și Monetară (Zona Euro), securitatea și apărarea, cooperarea polițienească și între serviciile de informații, înființarea unui Parchet European (Biroul Procurorului Public European), privind dimensiunea socială a Europei, finanțele și taxarea în UE, etc. Este foarte posibil ca țările care vor adera de la început la diferite domenii de cooperare extinsă, să poată impune condiții celor ce vor dori să se alăture mai târziu;

- majoritatea experților de la Bruxelles (ai Comisiei și Consiliului European) susțin același lucru: integrarea într-un ritm crescut a țărilor UE va avea ca suport principal zona Euro. Zonă cu 19 state care deja are structuri instituționale comune: Eurogrupul, Summitul Zonei Euro, structuri ale Uniunii Economice și Monetare etc.;

- adoptarea EURO înseamnă pentru orice țară a UE, intrarea în *nucleul dur* al organizației. Apartenența la Uniunea Economică și Monetară (zona Euro) favorizează o convergență reală, mai rapidă a economiei și, deci, recuperarea mai ușoară a decalajelor care despart țările care nu sunt în zona euro de țările dezvoltate ale Europei;

- o Europă cu mai multe viteze este și o avertizare, mai spun unii experți, adresată, în primul rând, statelor din Grupul de la Visegrad, care s-au opus și au blocat în ultimii ani mai multe proiecte de integrare și solidaritate pan-europeană și au exprimat de multe ori, prin vocea liderilor săi, poziții eurosceptice, eurofobe;

- referitor la Brexit, este fără îndoială o mare provocare pentru UE 27, dar căreia marea majoritate a statelor membre au ales să-i răspundă prin accelerarea integrării europene, prin creșterea cooperării într-o multitudine de domenii, în interesul europenilor, care ar trebui văzuți mai mult ca cetățeni ai UE, cu tot ce implică aceasta și nu doar în calitate de *consumatori*, așa cum a făcut-o fosta Comisie Europeană condusă de José Manuel Durão Barroso. Așa cum s-a declarat în mai multe ocazii, Europa trebuie să fie una socială, care să aibă în centrul acțiunii sale cetățeanul european;

- deci, Uniunea Europeană merge FERM spre federalizare, pentru că nu există o altă alternativă;

- este necesar de menționat că și după Brexit, statele din cadrul UE vor continua să aibă relații bune cu Regatul Unit al Marii Britanii – deoarece îi leagă multe poziții și interese comune. Astfel, majoritatea țărilor, inclusiv UK, se regăsesc în NATO, organizația pe care se bazează, în continuare securitatea și apărarea;

- referitor la efectele negative ale Brexitului mai mulți experți se expun astfel: *Pierdem un stat membru net contributor la bugetul Uniunii, politica de coeziune, probabil și cea agricolă vor fi calibrate într-un sens care ne dezavantajează pe termen mediu și lung. Pierdem un aliat în ceea ce privește politica UE față de vecinătatea estică;*

- unii consideră că, Europa cu două viteze are un nume împachetat frumos, dar asta nu înseamnă că ea nu există. Este o realitate faptul că anumite state membre nu au interesul în a facilita arderea etapelor de dezvoltare, a decalajelor care despart țările estice de plutonul statelor vestice. În opinia lor, doar solidaritatea este esențială, inclusiv când vine vorba de preluarea imigranților, or când vorbim despre politica de coeziune;

- totodată, statele care au aderat în ultimele valuri de extindere a UE, simt mental trecerea, cu întârziere (la un deceniu de la aderare), de la

mentalitatea de stat candidat la cea de membru cu drepturi depline. Ei consideră că este cazul ca aceste state să se miște mai bine în lunile și anii următori, printr-un tandem în interes național;

- experții concluzionează că statele din spațiul estic al UE trebuie să acționeze cu eleganță, dar și cu tenacitate, strategic, nu tactic: cultivând prietenii, dar și știind periodic să spună ”da” doar în schimbul unui beneficiu concret. Ceea ce ar însemna totodată o investiție în idei și în imagine, în a face un management deștept al credibilității naționale. Este important de strâns rândurile și de venit cu idei la masa discuțiilor cu partenerii europeni. Astfel, doar țara care va veni cu soluții europene va hrăni ambiția și influența sa la Bruxelles;

- unii consideră că, summitul de la Roma ar fi fost primul moment în care liderii statelor UE puteau transmite un semnal clar față de cele 5 variante de viitor propuse recent de șeful Comisiei Europene. Dar din păcate, Declarația adoptată la Roma nu respinge ideea Europei cu mai multe viteze, care poate ascunde multe pericole pentru țările care au aderat în ultimele valuri de integrare la UE. Ei consideră că, o Europă care admite *intensitate și ritmuri diferite* ale acțiunii comune nu este o Europă unită și solidară. Iar solidaritatea este singurul principiu care poate face statele UE mai puternice, pentru a putea rezista tuturor dificultăților din prezent;

- până acum, scopul Uniunii erau tocmai armonizarea tuturor *vitezelor* naționale, tendința către o dezvoltare cât mai uniformă care să creeze aceleași șanse pentru toți. Acum, acceptarea vitezele diferite, ca pe un scop în sine, va aduce fragmentare;

- referitor la summitul de la Roma, unii experți declară că, s-a creionat un set de principii și valori care vor reprezenta viitorii piloni ai funcționării Uniunii Europene printre care solidaritatea, prosperitatea, sustenabilitatea, o Europă socială și puternică la nivel global și nu în ultimul rând, unitatea. Se apreciază faptul că liderii europeni *au renunțat să mai afirme despre ipoteza Europei cu cercuri concentrice sau cu mai multe viteze* ceea ce, în mod cert, ar fi dus la dezintegrarea proiectului european. Iar soluțiile identificate și asumate de liderii europeni la Roma au fost rezultatul consensului și a înțelegerii că doar o Europă puternică este o asigurare de viață pentru toate statele membre;

- așadar acum, mai mult decât oricând, fiecare țară membră a UE, trebuie să demonstreze că are capacitatea de a coordona și gestiona problematicile întregii Europe, că au viziuni și soluții coerente în ce privește viitorul Uniunii Europene.

Așadar, finalizăm acest articol cu următoarea **concluzie** finală: un lucru este cert, dacă în jurul mesei de la Tallinn au fost 29 de lideri, apoi există

cel puțin 30 de idei diferite despre cum poate avansa UE în următorii ani, și astfel, urmează să urmărim atent cum se va reforma Uniunea Europeană în următorii ani.

Referințe bibliografice

1. Mehreen Khan, „Brexit deal will not automatically apply to Gibraltar – EU guidelines”, în Financial Times, 31 March 2017, accesat la 31 martie 2017.
2. http://www.europa.eu.int/scadplus/glossary/index_en.htm.
3. The White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025, European Commission, 1 March 2017, p. 15, disponibilă online la URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-385_en.htm.
4. <http://stirileprotv.ro/stiri/international/presedintele-iohannis-la-roma-unde-are-loc-summit-ul-ce-va-decide-viitorul-europei-avertismentul-papei-pentru-liderii-ue.html>.
5. The Rome Declaration. Declaration of the leaders of 27 member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission, 25 March 2017, URL: http://www.consilium.europa.eu/pressreleases-pdf/2017/3/47244656633_en.pdf.
6. Statement by the European Council (Art. 50) on the UK notification, 29 March 2017, http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2017/3/47244656886_en.pdf.
7. Remarks by President Donald Tusk on the next steps following the UK notification, 31 March 2017, URL: http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2017/3/47244657059_en.pdf.
8. Mehreen Khan, „Brexit deal will not automatically apply to Gibraltar – EU guidelines”, în Financial Times, 31 March 2017, accesat la 31 martie 2017.
9. Cf. Encyclopedia Britannica, online edition, accesat la 31 martie 2017.
10. Jon Henley, „Rocked by Brexit vote, Gibraltar lays plans for new kind of EU relationship”, în The Guardian, online edition, 22 October 2016, URL: <https://www.theguardian.com/politics/2016/oct/22/gibraltar-brexit-vote-neweu-relationship>.
11. Susan Reid, Anna Marcinkiewicz, Scottish Social Attitudes. The State of nationalism in Scotland, ScotCen, March 2017, URL: <http://scotcen.org.uk/media/1361407/ssa16-2fr8m-1ndyref-2-1ndyr8f-tw0-two.pdf>.
12. Pentru informații suplimentare, consultați: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2017_300_fl_joint_staff_working_paper_en_v5_p1_940530.pdf JOINT STAFF WORKING DOCUMENT Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results.
13. <http://www.dw.com/ro/pirkka-tapiola-ue-sprijin%C4%83-cet%C4%83%C8%9Bnii-acestei-%C8%9B%C4%83rii-nu-guverne/a-39275744>.
14. <http://www.rador.ro/2017/09/28/relatiile-dintre-uniunea-europeana-si-republica-moldova-au-ajuns-la-un-nivel-avansat/>.

15. <http://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/j-c-juncker-nicio-alta-tara-nu-va-mai-parasi-ue-690816>.
16. <http://www.euractiv.ro/extern/brexit-theresa-may-discurs-florenta-tranzitie-ue-8862>;
17. https://www.publika.md/juncker-despre-brexit-marea-britanie-va-regreta-in-curand-iesirea-din-uniunea-europeana_2980433.html.
18. <http://evz.ro/englezii-zeci-oameni-strada-brexit.html>.
19. <https://www.timpul.md/articol/merkel-i-macron-doresc-sa-conduca-reforma-ue-post-brexit-dar-summitul-de-la-tallinn-a-evideniat-divergenele-dintre-lideri-120697.html>.

PERSPECTIVELE DREPTULUI PENAL AL UNIUNII EUROPENE

Violeta MELNIC, *doctor în drept, conferențiar universitar*
(violeta.melnic10@yahoo.com)

Rezumat

Scopul acestui studiu implică abordarea complexă la nivel doctrinar, normativ și jurisprudențial în vederea creării științei dreptului penal al Uniunii Europene. Asigurarea bunei funcționări a pieței interne și respectării drepturilor omului nu lasă lipsită de influența regulilor Uniunii Europene (UE) legislațiile penale ale statelor membre ale UE.

Evoluția politicii penale în cadrul instituțional, normativ și jurisprudențial al UE a determinat abordarea a două concepte de reglementare penală a spațiului european: Dreptul european penal, ce reprezintă un drept penal elaborat la nivelul UE, constituie un drept penal unitar aplicabil pe baza principiului teritorialității europene.

Cuvinte-cheie: *Uniunea Europeană, dreptul penal european, sisteme penale naționale*

Introducere. În domeniul penal, competențele Uniunii Europene (UE) revin statelor membre potrivit principiului suveranității naționale, asigurarea bunei funcționări a pieței interne și asigurarea respectării drepturilor omului nu oferă posibilitatea de a lasă lipsite de influență regulilor UE legislațiile

penale ale statelor membre. Totuși, există mai multe argumente în vederea edificării unui Drept Penal al UE și anume că infractorii pot profita de diferențele dintre sistemele de drept, în special în cazul când infractorii planifică infracțiuni într-un stat, le comit în alt stat și apoi se refugiază în alt stat. Un alt argument, în favoarea armonizării îl constituie consensul statelor membre de a apăra interesele financiare, lupta contra fraudei și corupției în UE, cu aceeași diligență cu care își apără propriile interese [2, p. 3].

1. Evoluția Dreptului penal al Uniunii Europene

Europa este mai întâi un spațiul geografic, acela care implică „o intervenție penală la nivel European și justifică includerea în materie penală în inima procesului de apropiere a sistemelor juridice”.

Acest Drept Penal European prezintă o anumită unitate și este mai întâi plasat sub semnul evidenței diversității.

În cazul apropierii legislațiilor penale la nivel european putem vorbi de o bipolaritate a Europei, căci este posibil de a distinge schematic două Europe: cea a Consiliului Europei și cea a Uniunii Europene.

Prima Europa este cea a drepturilor omului, noțiune care revine de altfel drepturilor omului, și se atribuie destul de puțin dreptului penal și presupune o integrare mai strânsă a Consiliului Europei.

Așadar, datorită conceptului de cooperare apare un dublu Spațiu European Judiciar: cel al Consiliului Europei (Marea Europă) și cel al Uniunii Europene la scară mai restrânsă (Mica Europă).

În interiorul Europei, există de asemenea o cooperare între anumite state vecine. Astfel, după 1960, există un Comitet Nordic de Drept Penal, organ permanent care cuprinde un reprezentant din fiecare cinci state (Danemarca, Islanda, Norvegia, Finlanda și Suedia) și care are misiunea de a prepara cooperarea în materie penală.

Dreptul Penal al UE este relativ tânăr, în continuă evoluție și care a luat un asalt la finele anilor 90 cu adoptarea Programului Tampere. Acest Program a determinat elementele care trebuie să compună Dreptul Penal al UE, atât în planul de cooperare, cât și planul dezvoltării dispozițiilor penale. Dreptul Penal al UE rămâne pentru moment limitat la competențele atribuite de Tratatul privind Funcționarea UE.

În materie penală s-a pus întrebarea dacă UE va parveni să realizeze obiectivele programelor sale referitor la crearea spațiului justiției, libertății și securității.

Actualmente, statele membre ale UE rezistă la anumite tipuri de legislație penală care ar fi comunitară sau fondată pe al treilea pilon. Aplicarea mandatului de arestare și cîștigurile care rezultă, nu sunt mascate de carențele

celui de-al treilea pilon, ce sunt din ce în ce mai vizibile, atât la nivelul elaborării, cât și cel al aplicării.

Legile penale ale statelor membre ale UE rămân intacte atât timp, cât nu se identifică o soluție juridică comună la o problemă comună.

Cercetarea unanimității adesea contribuie la blocaje, soluții mai puțin eficiente și adesea contribuie la scăderea considerabilă a ambiției.

O altă carență importantă este transpunerea defectuoasă a deciziilor-cadru, care nu aduc aceleași consecințe, ca și directiva comunitară.

Întrebarea referitor la viitorul Drept Penal al UE se raportează la baza juridică și cadrul instituțional al evoluției sale.

Dreptul Penal al UE se axează pe cooperarea interguvernamentală (al treilea pilon) și avansează datorită jurisprudenței Curții de Justiție a UE, care afirmă în marile sale decizii (Pupino, decizia-cadru) dreptul UE nu este de o competență comunitară, dar este în interesele integrării europene și poate avea un efect direct în privința dreptului penal național.

Apariția Dreptului Penal al UE, limitat la un ideal de armonizare corespunde la o imperioasă necesitate, care decurge din internaționalizarea criminalității și realizarea obiectivelor UE. Mai precis, această criminalitate este din ce în ce mai dăunătoare, agenții de diverse naționalități acționează în diverse state și se vorbește din ce în ce mai mult de criminalitatea organizată mai ales de traficul de droguri, terorismul, de pe urma cărora au de suferit și minorii. Crima, devenind internațională, regională, europeană s-ar conveni ca și dreptul penal să devină european. Este la scara regională ca lupta contra crimei să fie eficace.

În materie penală, legislația Uniunii Europene conține anumite prevederi atât în izvoarele primare, cât și cele derivate (*unele de aplicare directă, altele indirectă*).

Tratatul Uniunii Europene conține un titlu întreg, 6, care tratează cooperarea în materie penală.

La prima vedere putem degaja două sisteme ale Dreptului Penal European. În realitate, aceasta trece sub tăcere Cooperarea Polițienească și Judiciară care, este monopolul Consiliului Europei este luat în considerare și de către Uniunea Europeană.

Aceste dispoziții au fost completate de către dispozițiile Tratatului de la Maastricht, intitulat “Dispoziții privind cooperarea polițienească și judiciară în materie penală” (art. 29 și art. 42 din Tratatul Uniunii Europene de la Amsterdam).

Putem considera că drepturile omului sunt posibilitățile ce permit oricărei persoane de a apăra libertatea sa și demnitatea sa, datorită existenței garanțiilor instituționale.

Tratatul privind Comunitatea Europeană în titlu 6 prevede Justiția și Afacerile Interne. Art. K. 1 (art. 29 TUE de la Amsterdam) dispune: „În scopul realizării obiectivelor Uniunii, în special libera circulație a persoanelor și fără prejudiciul competenței Comunității Europene, statele membre consideră domeniile următoare ca chestiuni de interes comun: lupta contra toxicomaniei...5) Lupta contra fraudei de dimensiune internațională...7) Cooperarea judiciară în materie penală...9) Cooperarea polițienească în vederea prevenirii și lupta contra terorismului, traficul ilicit de droguri și alte forme grave de criminalitate internațională.”

Conform noului art. 29 al TUE „obiectivul Uniunii este de a oferi cetățenilor un nivel ridicat de protecție în spațiul libertății, securității și justiției... Acest obiectiv este atins prin prevenirea criminalității, organizate sau alta, și lupta contra acestui fenomen, în special terorismul, traficul ființelor umane și crimele împotriva copiilor, traficul de droguri, traficul de arme, corupția și fraudă” la o cooperare mai strânsă în special între poliție și autoritățile de justiție, grație apropierii regulilor de drept penal. Materia criminalității organizate *lato sensu* este o materie de interes comun.

În Dreptul European nu este o ramură strictă de drept penal, întrucât statele sunt stăpâne de a determina pedepsele (natura și cuantumul) și procedurile. Am putea concluziona că nu există un Drept Comunitar Penal, dar numai o componentă a Dreptului Penal European. Totuși drepturile penale naționale sunt influențate de către norme comunitare (și se găsesc armonizate între ele).

În primul rând, dacă dreptul penal este de competența statelor, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) se asigură că pedepsele alese nu constituie obstacole indirecte la realizarea obiectivelor tratatelor, ceea ce exprimă efectul negativ al acestora. Astfel, s-a decis că orice sancțiune disproporționată naturii infracțiunii constituie o măsură de efect echivalent unei restricții cantitative interzise. CJUE reamintește că „sistemul de sancțiuni nu vor avea ca efect de a compromite libertățile prevăzute de tratat”, căci „dacă o sancțiune disproporționată gravității infracțiunii... ea va deveni un obstacol al libertății garantate de către dreptul comunitar”.

Prin acest control al proporționalității, CJUE corijează excesele unui stat și permite o armonizare a drepturilor interne.

În al doilea rând, CJUE înțelege de asemenea că violările dreptului comunitar să fie sancționate în condiții analogice celor care vizează violările normelor de drept național de natură similară, căci trebuie în două cazuri ca sancțiunea să fie efectivă, disuasivă și proporțională.

În al treilea rând, incriminările dreptului intern se fondează pe un text comunitar, ceea ce exprimă efectul pozitiv al acestuia. Mai precis directivele comunitare, pe când sunt incluse în dreptul național și comportând sancțiuni penale, pot să servească la baza condamnărilor penale în cazul violării dispozițiilor. Influența dreptului comunitar este de altfel mai importantă decât în cazul contrarietății între directivă și textul intern, aceasta-i directiva (*sau regulamentul*) care se aplică.

În al patrulea rând, în materie procedurală, CJUE reamintește principiile care se aplică în dreptul intern. Primatul dreptului comunitar asupra legii naționale, chiar posterioare este în general consacrat. Totuși de puține ori în fața Curții s-au ridicat probleme care privesc aplicabilitatea dreptului național de către instituțiile Comunității [4, p. 24-25].

Două căi se identifică în domeniu penal: fie agravând art. 3 al Tratatului de la Roma (art. 3 TCE Amsterdam) care enumără domeniile de acțiune a Comunității și care nu vizează dreptul penal pentru moment această cale apărând totuși ca insensibilă, fie jucând pe principiu subsidiarității, rezultând din art. 3 B CE (5-2 CE), care decide ar putea fi împrumutate pentru a permite Comunității Europene de a legifera în domeniile afară de competența sa exclusivă, “Comunitatea nu intervine, conform principiului subsidiarității, decât în măsura unde obiectivele de acțiune nu pot să fie realizate în manieră suficientă de către statele membre și pot deci, în funcție de dimensiunile sau de efectele acțiunii vizate, să fie mai bine realizate la nivel comunitar”, această cale apărând mai puțin serioasă.

Dreptul Penal European este plasat sub un semn triplu:

Pluralism mai întâi, ținând cont de prezența legislațiilor naționale și dreptul comunitar, complexitatea în fine pentru că trebuie să fie combinate de logici diferite și să aplice ideea că “dictorul dreptului european trebuie să fie conștient că el trebuie cel puțin posibil să regleze de sus”.

În funcție de rațiunea imperioasă a suveranității, statele nu pot să construiască un drept care să le fie lor comun și pe care să fie de acord să-l facă.

Așadar, Dreptul Penal European are un caracter convențional, căruia trebuie să-i aducem o precizare și anumite limite.

Precizarea presupune distincția între tratate-contracte și tratate-legi.

Primele presupun realizarea unei operațiuni juridice între state (*tratate de comerț sau alianțe*), dar nu creează un drept nou. Cel de-al doilea creează reguli de drept și au un conținut normativ. Este evident că tratatele și convențiile europene sunt tratate legi. Distincția nu este pur teoretică, căci exigența reciprocității nu se aplică în aceeași manieră. Dreptul Penal Euro-

pean este un drept convențional în sensul tratatelor-legi scapă regulii de reciprocitate pentru că el „se impune nu titlului de contraparte a drepturilor consimțite de către alte state semnatare, dar în funcție de angajamentele luate în privința persoanelor beneficiare”. Această excluziune a principiului reciprocității este confirmată, pentru că vizează drepturile omului, de către Convenția de la Viena din 23 mai 1969: art. 60 dispune că necunoașterea de către un stat contractant de „dispoziții privind protecția persoanei umane” nu autorizează alte Părți de a se degaja de obligațiile născute din tratat.

Potrivit profesorului George Antoniu pot fi delimitate 3 metode de influență pozitivă a regulilor de drept ale UE asupra legilor naționale.

Metoda națională ce presupune că UE nu incriminează fapte, nu impune și nu execută ele însele sancțiuni penale, acestea sunt lăsate la latitudinea statelor membre.

Fiecare stat membru al UE are obligația să ducă la îndeplinire obiectivele UE, folosind în acest scop legislația națională, fapt care rezultă din tratatele UE, regulamentele și directivele UE.

A doua metodă se caracterizează prin implicarea mai puternică a prevederilor dreptului UE în cel național. Aceasta se exprimă prin faptul, că Regulamentul sau Directiva descrie infracțiunea și stabilește sancțiunea penale, dar aceasta se aplică și execută pe plan național.

Cea de a treia metodă de influențare a legislațiilor penale a statelor membre UE constă în impunerea de sancțiuni, chiar și de instituțiile UE, în mod direct fără a face apel la legislațiile naționale (ex: concurența) [1, p.48-56].

2. Principiile Dreptul penal al Uniunii Europene

Dreptul penal al Uniunii Europene are menirea de a apăra ordinea juridică a UE, facilitând colaborarea statelor în lupta criminalității ce afectează interesele Uniunii Europene și a cetățenilor acesteia.

Dreptul penal al Uniunii Europene este diferit de dreptul penal al statelor membre care este specific pentru fiecare stat în parte.

Totuși, influența dreptului european în privința drepturilor penale ale statelor membre se poate consimți în virtutea principiilor generale de drept comunitar.

Principiile nepenale (dar care au investit în câmpurile interne chiar penale), și care au condus, în numele libertăților și politicilor comunitare, în numele principiilor în special proporționalității și nediscriminării și neutralizarea incriminărilor și sancțiunilor interne [5]. În manieră indirectă mai întâi, acest drept de a pedepsi statele, care a fost atins prin combinarea principiilor pentru majoritatea descoperirilor pentru CJUE (principiul imediat, principiul priorității, principiul efectului direct, interpretării în conformitate cu dreptul comunitar, principiul loialității).

Principiile speciale ale Dreptului Penal sunt următoarele:

Principiul materialității (*materiality principle*), afirmă că nimeni nu poate fi pedepsit dacă voința lui criminală nu apare printr-un comportament material, perceptibil din exterior.

Principiul infracțiunii (*principle of the offence*) exprimat prin maxima latină *nullum in iure sine*, acest principiu prevede că, din moment ce dreptul penal a fost creat pentru a proteja interesele sociale relevante, astfel de comportament ar trebui pedepsit numai în cazul în care are ca rezultat un risc pentru binele juridic protejat.

Principiul culpabilității (*culpability principle*).

Principiul subsidiarității (*subsidiarity principle*).

Principiul pedepsei onorabile (*punishment worthiness principle*) potrivit căruia se aplică pedeapsă corespunzătoare gravității infracțiunii, subiectului infracțiunii și circumstanțelor cauzei [9, p.117-155].

Principiul aplicabilității imediate, potrivit căruia dreptul comunitar originar și derivat este imediat aplicabil în ordinea juridică internă.

Principiul supremației dreptului comunitar, potrivit căruia normele de drept comunitar au prioritate în raport cu normele de drept național.

Principiul efectului direct în virtutea căruia dispozițiile tratatului și ale altor acte comunitare pot fi invocate de justițiabili în fața jurisdicțiilor naționale și sunt susceptibile de a crea, în mod direct, drepturi și obligații în privința persoanelor fizice și juridice.

Principiul legalității pedepselor se inspiră din tradițiile constituționale ale statelor membre, atunci când trebuie să se determine întinderea responsabilității penale, care rezultă dintr-o lege, în mod special adoptată în vederea implementării unei directive, nu trebuie să se aplice legea penală în manieră extensivă în dezavantajul persoanei urmărite penal. Astfel îi revine jurisdicției naționale să asigure respectarea acestui principiu, când interpretează, în lumina textului și a finalității directivei, dreptul național adoptat în vederea executării acesteia.

În materia penală pot fi invocate următoarele principii:

Principiul proporționalității CJCE a remarcat faptul că „în principiu, legislația penală și regulile de procedură penală sunt probleme pentru care competența aparține încă statelor membre”.

Principiul aplicării retroactive a pedepsei mai ușoare, potrivit căruia judecătorul național trebuie să îl respecte atunci când aplică dreptul național adoptat pentru a pune în operă dreptul UE.

Principiul protecției private: presupune respectarea dreptului la viața privată, care nu apare ca o prerogativă absolută, dar conține unele restricții, cu

respectarea condiției să răspundă efectiv obiectivelor de interes general urmărite de Comunitate și să nu constituie, față de scopul urmărit, o intervenție nemăsurată și de netolerat care să aducă atingere înseși existenței dreptului astfel garantat.

Principiul „non bis in idem”, în conformitate cu care „nici o pedeapsă nu poate fi urmărită într-un stat membru pentru aceleași fapte pentru care a fost în mod definitiv judecată într-un alt stat membru”.

Principiul respectării dreptului la apărare este garantat de art. 36 al. 1 al Tratatului CECA.

Principiul prezumției nevinovăției este garantat de art. 6 paragraful 2 Tratatul instituind UE, art. 47 din Carta drepturilor fundamentale, art. 6 din CEDO.

Principiul dreptului la un proces echitabil art. 6 paragraful 1 al CEDO, care vizează o completă egalitate a armelor, care cere procedura litigioasă, considerată în ansamblul său, să ofere acuzatului o ocazie adecvată și suficientă pentru a contesta bănuielile care planează asupra lui.

Principiul „*nulla poena sine culpa*” [8, p.31-41]. Principiul este cel al priorității dreptului comunitar asupra dreptului intern, de fapt dreptul european este direct aplicabil în ordinea juridică a statelor membre. CJCE în hotărârea *Costa* din 15 iulie 1964 stipulează pentru prima dată principiul priorității: „Tratatul CE a instituit o ordine juridică proprie, integrată în sistemul juridic al statelor membre din momentul intrării în vigoare a tratatului și care se impune jurisdicțiilor lor. Această integrare a dreptului în fiecare stat membru de dispoziții, care provin din sursa comunitară și în general termenii și dispozițiile tratatului au ca un corolar imposibilitatea pentru state de a face să prevaleze contra unei ordini juridice acceptate de către ele... o măsură unilaterală ulterioară care nu va ști să îi fie opozabilă. Dreptul comunitar trebuie să se aplice imediat și direct, căci fără aceasta, el va fi o scrisoare moartă dacă un stat îl va putea neutraliza printr-o lege ulterioară. Acest drept este superior legii interne, deoarece regulamentele au valoare obligatorie și sunt direct aplicabile în orice stat membru”.

Hotărârea *Costa* adaugă în favoarea priorității dreptului comunitar un argument al unității acestui drept: „forța executorie a dreptului comunitar nu va ști să varieze de la un stat la altul în favoarea legislațiilor interne ulterioare, fără a pune în pericol realizarea scopurilor tratatului”[6]. Această prioritate a dreptului comunitar asupra dreptului național antrenează două efecte: afectarea normei naționale contrare și obligația pentru judecătorul național de a prefera norma comunitară față de orice dispoziție contrară dreptului național, chiar posterioară. Jurisdicțiile interne consacră de asemenea acest principiu. De aici, rezultă o apropiere a drepturilor penale naționale.

Totuși, obligația judecătorului național de a se raporta la conținutul directivei, atunci când interpretează regulile pertinente din dreptul său național este limitată la principiile generale de drept care fac parte din dreptul comunitar, și mai ales, de principiile securității juridice și al neretroactivității. De altfel, cum a menționat CJCE, o directivă nu poate prin ea însăși și în mod independent de o lege internă adoptată de un stat membru pentru aplicarea sa, să determine sau să agraveze responsabilitatea penală a persoanei, prin încălcarea dispozițiilor sale. *Per a contrario*, un asemenea act comunitar ar putea fi invocat numai în favoarea persoanei, așa cum se întâmplă în cazul împrejurărilor care fac ca fapta să nu constituie infracțiune sau care atenuează responsabilitatea penală. Așadar, un act comunitar derivat nu avea efect direct, în cazul în care prin aplicarea sa și în mod independent de o normă națională de transpunere, se poate ajunge la determinarea sau agravarea răspunderii penale a unei persoane.

3. Cadrul instituțional și normativ al UE în materie penală

Dreptul Penal al Uniunii Europene include clivage instituționale, un drept care derivă din primul pilon. Dreptul comunitar ar putea deveni un component foarte important al Dreptului Penal al UE a celui de-al treilea pilon, în funcție de evoluția cadrului instituțional al pilonilor și jurisprudenței Curții de Justiție a UE.

Evoluția jurisprudenței Curții de Justiție a UE provoacă o evoluție a dispozițiilor cu caracter penal în dreptul comunitar, în ce privește armonizarea sancțiunilor și de asemenea emiterea principiilor generale care influențează în tot sau în parte dreptul penal ce rezultă din al treilea pilon.

Instituțiile UE coordonatoare Eurojust și Rețeaua Judiciară Europeană, care ar putea deveni un actor major în spațiul penal european, nu ca o sursă primară de drept penal, dar ca organe de interpretare și de executare.

Nici Tratatul de la Roma din 1957 și nici Actul unic din 1986 nu conferă autorităților comunitare competența penală și Tratatul de Maastricht din 1992 nu aduce nici o schimbare acestui punct. Ar trebui să recunoaștem că soluția inversă ar fi adus o lovitură foarte dură principiului suveranității. Cum să se admită de fapt că sancțiunile penale pot să fie instituite de către un organ neales prin sufragiu popular (Consiliu) și că aceste sancțiuni să fie aplicate de către un organ nejurisdicțional (Comisia). Este adevărat că art. 29 și 42 al TUE Amsterdam prevede o posibilă comunitarizare (adoptarea unei reguli cu majoritatea) a justiției penale în domeniul terorismului, traficului de droguri și a criminalității organizate, noțiune foarte largă.

Instituind inițial Comunitățile Europene și ulterior UE, statele membre

au înțeles să încredințeze o parte a suveranității lor unor organisme suprastatale, renunțând sau transferând o serie de atribute naționale specifice, care nu pot fi redobândite oricum, ci doar în condiții de excepție. În același mod, aceste atribute nu pot fi restituite autorităților statelor membre. Tratatul și reglementările UE constituie un set de reguli care impun în mod direct, adică fără interferențe sau intervenții, obligații asupra și creează drepturi pentru statele membre și pentru persoanele fizice și juridice din cadrul comunității. De aceea, nu de puține ori s-a afirmat că tratatele europene au stabilit o ordine juridică specifică, lucru confirmat de către CJUE de la Luxemburg [4, p.11-12].

Prin semnarea la Maastricht la 7 februarie 1992 a Tratatului asupra Uniunii Europene a fost fondat al doilea și al treilea pilon al UE, politică externă și securitate a comunităților, justiție și afaceri interne.

Ulterior, Tratatul de la Nisa din 26 februarie 2001 modifică art. 31 al Tratatului de la Amsterdam referitor la cooperarea judiciară în materie penală (pct. 1) stipulând, că această materie va include:

Tratatul de la Lisabona acordă o competență în domeniul penal instituțiilor comunitare. Prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, Carta dobândește o valoare coercitivă și își găsește un loc în dreptul comunitar primar. Ca urmare, respectarea drepturilor garantate de Cartă vor putea fi invocate în fața Curții de Justiție, Tribunalului de Primă Instanță, precum și în fața instanțelor naționale ale statelor membre.

Aderarea UE la Convenția Europeană a Drepturilor Omului asigură un nivel dublu de protecție a individului, astfel încât dacă cetățenii Uniunii Europene nu vor fi mulțumiți de soluțiile pronunțate de CJUE în privința drepturilor fundamentale, se vor adresa la CEDO.

Înlesnirea și accelerarea cooperării între ministerele competente și autoritățile judiciare ale statelor membre (inclusiv prin intermediul EUROJUST) privind procedurile de executare a deciziilor.

Asigurarea compatibilității regulilor aplicabile între statele membre, în măsură necesară acestei cooperări, prevenirea conflictelor de jurisdicție între statele membre, adoptarea regulilor minimale privind elementele constitutive ale infracțiunilor și a sancțiunilor aplicabile în domeniile crimei organizate, a terorismului și a traficului ilicit de droguri.

Conform art. 31 pct. 2 în noua redactare, Consiliul va încuraja cooperarea între organele procuraturii, poliției, justiției prin intermediul *Eurojust* și:

permite ca *Eurojust* să contribuie la o mai bună coordonare între autoritățile naționale ale statelor membre, însărcinate cu urmările judiciare;

acordă sprijin *Eurojust* pentru investigarea infracțiunilor grave transfrontaliere, în cazul crimei organizate, ținând seama mai ales, de cele duse la bun sfârșit de Europol;

înlesnește strânsa cooperare între *Eurojust* și *Rețeaua Judiciară Europeană*, în special spre a înlesni executarea comisiilor și punerea în aplicare a cererilor de extrădare.

Tratatul de la Lisabona lărgeste competența instituțiilor comunitare în materie penală având o influență asupra legislațiilor penale naționale prin faptul, că propune ocrotirea valorilor Uniunii Europene prin intermediul legilor penale naționale.

Armonizarea legislațiilor penale ale statelor își are originea în lucrările ONU, documentele Consiliului Europei, care au fost reflectate și în cadrul UE. Potrivit Tratatului de la Lisabona, instituțiile UE au obținut noi competențe în materie penală, fapt care va eficientiza prevenirea și lupta contra criminalității. Astfel, urmează ca prin legi europene sau legi-cadru să se introducă anumite reguli minime cu privire la definirea infracțiunilor împotriva minorilor și a sancțiunilor aplicabile acestora [13, p.28].

După cum s-a afirmat pe bună dreptate în literatura de specialitate „Apropierea și armonizarea legislațiilor penale ale statelor membre au ca scop nu numai să creeze cadrul unei politici comune antiinfracționale, dar și acela de a evita ca unele state membre, prin particularitățile legislațiilor lor penale, să devină locuri de refugiu pentru elemente criminale” [1, p.18].

Nu este nici o contradicție în faptul că statul și-a conservat competențele lor în materie penală și că el nu o poate exercita decât respectând dreptul comunitar [6 cazul 203/80, 11 noiembrie 1980, Casati, cazul 186/87, 2 februarie 1989, Cowan, cazul C-274/96, 24 noiembrie 1998, Bickel]. O asemenea afirmație presupune că materia penală după natura sa își rezervă suveranitatea.

Așadar, în viziunea unor autori poate fi constituit un drept penal european format dintr-un ansamblu de norme penale folosite în lupta cu criminalitatea și în special împotriva crimei transnaționale. În acest context, a apărut întrebarea dacă dreptul penal corespunde unei necesități, invocându-se mai multe obstacole:

Un prim impediment ar fi că înfăptuirea justiției este un atribut indispensabil al suveranității statului și nu poate fi realizată decât la nivel național.

Un al doilea ține de specificul național în special al procedurilor penale.

În această ordine de idei, este important de menționat că în Europa există două sisteme de drept continental și *commun law*. Deși diferențele juridice între cele două sisteme se pot estompa, totuși diferențele juridice, sociologice, culturale se mai opun în acest sens [12, p.28].

Un alt obstacol ar fi că Codurile penale din statele Uniunii Europene conțin reglementări diferite datorită particularităților naționale ale dreptului penal [3, p.25].

Instituțiile Uniunii Europene nu ar trebui să intervină în activitatea internă a statelor membre, decât în măsura în care obiectivele UE nu ar putea fi realizate de aceste state într-o manieră satisfăcătoare și, chiar mai bine la nivel comunitar datorită dimensiunilor sau efectelor acțiunilor proiectate (principiul subsidiarității).

Statele membre ale UE dispun de reglementări proprii de drept penal și unificarea legislativă penală la nivel european nu poate fi realizată, deși aceasta este necesară din cerințele obiective ale luptei contra criminalității. De regulă, UE nu beneficiază de prerogativa elaborării de acte normative cu caracter penal, adică să incrimineze faptele care aduc atingere ordinii juridice a UE trebuie să se regăsească în Codurile penale ale statelor membre UE. În pofida acestora, există unele reglementări cu caracter penal ale instituțiilor UE, acestea stând la baza formării dreptului penal european.

Astfel, Tratatul UE a stabilit direcții de acțiune și forme de colaborare între state în combaterea crimei organizate transnaționale, elaborând regulamente, directive, decizii care au o influență în armonizarea legislațiilor naționale și în dezvoltarea între state pentru combaterea eficientă a unor infracțiuni grave care au efecte negative pentru întreaga comunitate: trafic de droguri, trafic de persoane, fapte de corupție, terorism, trafic de arme.

În cazul când, în care există contradicții între directivele UE și dreptul intern, urmează să se aplice directiva, care va influența astfel dreptul penal național, în procesul de armonizare [11, p. 48-49].

În situația în care apropierea actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre în materie penală se dovedește indispensabilă pentru a asigura aplicarea eficientă a unei politici într-un domeniu care a făcut obiectul unor măsuri de armonizare se pot stabili norme minime referitoare la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domeniul drepturilor minorilor.

În fine, Parlamentul European și Consiliul, pot stabili măsuri pentru a încuraja și sprijini acțiunea statelor membre în domeniul prevenirii criminalității, excluzând orice armonizare a actelor cu putere de lege și a normelor administrative a statelor membre [12, p.28].

1. Din moment ce statul membru a acceptat competența CJCE pentru a statua în privința validității și interpretării actelor vizate de art. 35 al TUE, aceasta este competentă de a răspunde chestiunii prejudiciale puse de către

un judecător însărcinat cu anchete preliminare. Acționând în cadrul procedurii penale, acest judecător intervine de fapt în exercițiu unei funcții jurisdicționale, astfel că el este considerat ca o jurisdicție, în sensul acestui articol.

2. În virtutea art.46 lit. b) din TUE regimul prevăzut la art.234 CE are vocația de a se aplica și art. 35 TUE, sub rezerva condițiilor prevăzute la această din urmă dispoziție. Pornind de la art. 234 CE, art. 35 TUE subordonează sesizarea Curții cu titlu prejudicial cu condiția, că jurisdicția națională estimează că o decizie în privința aceasta este necesară pentru a emite o hotărâre, întrucât jurisprudența Curții privind acceptarea chestiunilor prejudiciale invocate, conform art. 234 CE este, în principiu, transpus cererilor referitoare la deciziile prejudiciale prezentate Curții în virtutea art. 35 al TUE.

3. Este dificil pentru UE de a îndeplini eficace misiunea sa, dacă principiul cooperării loiale, care implică în special că statele membre iau toate măsurile generale sau particulare proprii de a asigura executarea obligațiilor conform Dreptului Uniunii Europene nu se impune în mod egal în cadru cooperării polițienești și judiciare în materie penală, figurând în titlu VI al Tratatului UE, care este de altfel întreg fondat pe cooperarea între statele membre și instituții.

4. Caracterul constrâns al Deciziei-cadru pe temeiul titlului VI al TUE, ce consacră cooperarea polițienească și judiciară în materie penală, este formulat în termeni identici celor din art. 249 al. III CE, în ce privește directivele. Se antrenează în funcție de autoritățile naționale, o obligație de interpretare în conformitate cu dreptul național. Astfel, aplicând dreptul intern, jurisdicția națională cheamă la interpretare acestuia este ținută de a face în toată măsura posibilă a textului și finalității deciziei-cadru cu scopul de a atinge rezultatul vizat de acesta și de a se conforma astfel art. 34, paragraful 2 lit. b) TUE. Obligația judecătorului național este de a se referi la conținutul deciziei-cadru în timp ce interpretează reguli pertinente în dreptul său național găsește, totodată, limitele sale în principiile generale de drept, și în particular, în cele ale securității juridice și non-retroactivității. Aceste principii se opun în special la ceea ce obligația poate să contribuie la determinarea sau agravarea pe baza deciziei-cadru și independent de o lege luată pentru punere în aplicare a acesteia, răspunderea penală a acestora care acționează în infracțiune conform acestor dispoziții. În același timp, principiul de interpretare conformă nu poate să servească ca fundament la o interpretare *contra legem* a dreptului național. Acest principiu cere, de altfel, ca jurisdicția națională să ia în considerație ansamblu dreptului național pentru a aprecia în care măsură acesta poate primi o aplicare astfel ca să nu ajungă la un rezultat contrar celui vizat de decizia-cadru.

CJCE a răspuns astfel:

Conform art. 34 paragraful 2, pct. b, UE și obligația de loialitate în privința UE, orice decizie-cadru obligă jurisdicțiile naționale chemate să interpreteze dreptul național se are în vedere dispozițiile anterioare sau posterioare deciziei-cadru, de a le face în toată măsura posibilului la lumina textului și finalității deciziei-cadru pentru a atinge rezultatul vizat de acestea.

Se convine de a interpreta art. 2, paragraf 2, 3, și 8, paragraful 4 al deciziei-cadru 2001/220/JAI al Consiliului din 15 martie 2001, în sensul că se poate în funcție de circumstanțele particulare de speță, să întemeieze o obligație pentru jurisdicțiile naționale de a urma o procedură de administrare anticipată adaptate intereselor copilului, cu condiția că această procedură să fie conformă principiilor fundamentale a ordinii juridice în cauză, care cuprind drepturile fundamentale ale UE [7].

Concluzii

Crearea și consolidarea Dreptului Penal al UE este influențată de dreptul național al statelor membre atât în aspectele de drept material (traficul de droguri, crimele cibernetice, traficul de ființe umane, crimele organizate, pornografia infantilă), cât și prin elemente de drept procedural penal (stabilirea criteriilor minime pentru dreptul de interpretare și traducere, dreptul la informare și de a dispune de un apărător în procesele penale), precum și de cooperare judiciară în materie penală (mandatul de arest european, recunoașterea și punerea în executare a hotărârilor penale străine).

Dreptul Penal al UE influențează drepturile penale naționale prin armonizarea în baza Tratatelor Uniunii Europene și Funcționării Uniunii Europene prin actele de drept derivat. Aceste acte facilitează cooperarea transnațională prin reducerea procedurilor, reducerea timpului pentru recunoașterea și punerea în executare a sentințelor penale.

În acest context, se impune delimitarea unor ramuri de distincție ale Dreptului Penal al UE, care să reglementeze principiile Dreptului Penal al UE, metodele de aplicare ale acestuia, cadrul normativ, instituțional și jurisdicțional atât la nivelul UE, cât și al statelor membre.

Referințe bibliografice

1. Antoniu George, *Drept penal european*. Note de curs. -Târgu-Jiu: Ed. Academica, 2005.
2. *Apropierea legislațiilor penale ale statelor din Uniunea Europeană*, Buletin de informare legislativă, nr. 1/2009, București, 2009.

3. Basarab Matei, *Partea generală a Codului penal român într-o perspectivă europeană*, RDP, nr. 1/2004.
4. Cărașan Mihaela, *Unele aspecte privind preeminența dreptului comunitar asupra dreptului național al statelor membre*, Revista de Drept Public Nr. 4/2003, Anul IX (29) Serie Nouă Octombrie-Decembrie, Ed. Publicație a Institutului de Științe Administrative al României «Paul Negulescu».
5. Collection de l'UMR de droit comparé de Paris (Université de Paris 1 / CNRS - UMR 8103) volume 28, le Droit Pénal de l'Union Européenne au du Traité de Lisbonne, p.17, <http://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/1421/files/2013/07/Vol-28-bis.pdf>, accesat la 25.09.2016.
6. CJCE în hotărârea *Costa* din 15 iulie 1964.
7. Hotărârea C-105/03 procedura penală contra Maria Pupino.
8. Ivan Gheorghe V, *Principiile de drept comunitar ca izvoare de drept penal*, RDP nr. 1/2009, București, 2009.
9. Neagu Norel, (Ed.) Tracogna Clara, Avrigeanu Tudor ș.a. *Foundations of European Criminal Law*, Editura C.H. Beck, București, 2014.
10. CJCE în hotărârea *Costa* din 15 iulie 1964.
11. Paraschiv Gavril, *Considerații asupra Dreptului Penal al Uniunii Europene*, RDP, nr. București, 1/2009.
12. Păvăleanu Vasile, *Cooperarea judiciară în materie penală în cadrul Uniunii Europene*, în Revista de Drept Penal, Nr. 3 iulie-septembrie, București, 2009.
13. Predescu Ovidiu, *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul penal român*, București: Ed. Lumina Lex, 2006.

PĂRȚILE ÎN PROCESUL CIVIL. EXPERIENȚA REPUBLICII MOLDOVA

Andrei BALAN, master în drept, IRIM
(balan.andrei2013@gmail.com)

Rezumat

O persoană fizică sau juridică, dacă are o pretenție împotriva alteia și pe care nu o poate satisface pe cale amiabilă, trebuie să se adreseze unei instanțe de judecată. Aceste persoane, care au un litigiu cu privire la un drept pentru rezolvarea căruia este necesar să se adreseze instanței de judecată, se numesc părți. Litigiul dintre cele două persoane presupune cel puțin două părți cu interese contrarii și anume una care formulează pretenții (reclamantul) și alta împotriva căreia se formulează pretenția (pîrîtul). Părțile ocupă un rol deosebit printre participanții procesului civil.

Cuvinte-cheie: reclamantul, pîrîtul, părțile, proces civil, lege, coparticipare, succesiune

Introducere. Procesul civil, de regulă, se intentează în legătură cu apariția unui litigiu între subiectele raportului juridic material, în cazul în care nu mai există posibilitatea soluționării conflictului pe cale amiabilă. Din momentul intentării procesului civil, subiectele raportului material litigios devin și subiecte ale raportului juridic procesual civil și cad sub incidența dreptului procesual civil. Din momentul apariției raportului ju-

ridic procesul civil, subiectele raportului material litigios sînt numite „reclamant” și „pîrît” sau „părți în procesul civil” [3, p. 52].

Codul de procedură civilă folosește deseori noțiunile „parte”, „reclamant” și „pîrît”. Din sensul art. 59 din Codul de procedură civilă nr. 225 din 30 mai 2003 [8] rezultă că noțiunea de „parte” înglobează în sine noțiunile de „reclamant” și „pîrît”.

Însă, urmează a se reține că, în funcție de mijloacele procesuale pe care le aleg pentru apărare, părțile poartă denumiri diferite (la instanța de fond – reclamant și pîrît; la instanța de apel – apelant și intimat; la instanța de recurs – recurent și intimat; la instanța de revizuire – revizuent și intimat).

O particularitate specifică, care evidențiază părțile, constă în existența conflictului de drept între reclamant și pîrît. Semnul esențial care caracterizează părțile constă în aceea că ele sunt subiecți prezumați ai raportului juridic material litigios și, în consecință – presupușii titulari ai drepturilor, libertăților sau intereselor legitime [1, p. 45-46].

Părți în procesul civil sunt persoanele care îndeplinesc condițiile generale pentru exercițiul acțiunii civile și între care s-a legat raportul juridic dedus judecării, iar nu reprezentării lor legali sau convenționale [5, p. 34].

Metodă și material aplicat. Această cercetare este bazată pe asemenea metode, precum metoda de analiză sistemică a fenomenelor; generalizarea, analiza și sinteza ș.a. Utilizarea acestor metode vine să asigure determinarea esenței fenomenului analizat. Suportul teoretic al articolului îl constituie lucrările savanților Pisarenco O., Leș I., Belei E., Cojuhari A. ș.a.

Rezultatele investigației. În orice cauză civilă examinată de către instanța de judecată, în ordinea procedurii contencioase, există numai două părți: reclamantul și pîrîtul.

Reclamantul este presupusul subiect al raportului material litigios, dreptul sau interesul legitim al căruia se susține că este încălcat sau contestat și, prin urmare, se solicită apărarea sau recunoașterea lui în instanța de judecată.

Reclamantul participă ca parte activă în proces, deoarece la solicitarea lui procesul a fost intentat în vederea apărării drepturilor sau intereselor sale legitime.

Trebuie de ținut cont că noțiunea de reclamant și persoana, la solicitarea căreia are loc intentarea procesului civil, nu coincid întotdeauna. Persoana, care potrivit legii, poate să pornească procesul civil nu întotdeauna este și reclamant. Astfel, procurorul, reprezentanții legali și persoanele prevăzute în art.73 din Codul de procedură civilă pot să inițieze procese civile în apărarea intereselor altor persoane.

Pîrînt este presupusul subiect al raportului material litigios, împotriva căruia se pornește procesul civil în instanță de judecată, ca fiind prezumat că ar fi încălcat sau contestat dreptul reclamantului.

Pîrîntul participă ca parte pasivă în proces, deoarece împotriva lui se pornește procesul în vederea apărării drepturilor sau intereselor legitime ale reclamantului, care se presupune că ar fi fost încălcate sau contestate de către pîrînt.

Părțile în procesul civil se caracterizează, față de alte subiecte participante la raportul procesual civil, prin următoarele trăsături:

- 1) părțile sînt prezumate ca subiecte ale raportului material litigios;
- 2) părțile au interes juridic atît material, cît și procesual;
- 3) părțile duc procesul din nume propriu;
- 4) părțile suportă cheltuielile de judecată.

Pentru ca un subiect de drept să dobîndească calitatea de parte în proces, trebuie să îndeplinească cumulativ mai multe condiții.

Condițiile pentru a fi parte în proces sînt următoarele:

a) *Calitatea procesuală* reprezintă identitatea între persoana reclamantului și persoana care este titularul dreptului subiectiv dedus judecătii (calitate procesuală activă), respectiv identitatea între persoana pîrîntului și cel obligat în cadrul raportului material (calitate procesuală pasivă).

Părțile trebuie să-și legitimeze dreptul lor de a sta în instanță. Obligația de legitimare a calității procesuale revine reclamantului, care trebuie să își justifice atît calitatea sa procesuală activă, cît și calitatea procesuală pasivă a celui chemat în instanță. Instanță este, însă, obligată să verifice existența calității procesuale active și pasive, chiar din oficiu, deoarece raportul juridic procesual se întemeiază doar pe un raport juridic de drept material existent.

Calitatea cerută pentru a putea exercita o acțiune în justiție trebuie să corespundă cu cea de titular al dreptului care se află în discuție, deoarece acțiunea are ca obiect protecția dreptului subiectiv.

Calitatea procesuală se poate transmite pe parcursul derulării procesului civil, în cazurile în care este posibilă succesiunea în drepturi procedurale.

b) *Capacitatea procesuală* reprezintă aplicarea pe plan procesual a capacității civile.

La fel ca și în dreptul material, capacitatea procesuală se manifestă sub forma capacității procesuale de folosință și a capacității procesuale de exercițiu.

Capacitatea procesuală de folosință este aptitudinea generală a persoanelor de a dobîndi drepturi și de a-și asuma obligații pe plan procesual (art. 57 din Codul de procedură civilă).

Capacitatea procesuală de exercițiu este aptitudinea generală a persoanelor de a-și exercita în volum deplin și personal drepturile și obligațiile procesuale (art. 58 din Codul de procedură civilă).

Persoanele fizice dobândesc capacitatea de exercițiu deplină la vârsta de 18 ani. Pentru persoanele care nu au capacitatea de exercițiu, este prevăzută instituția reprezentării și asistării. Reprezentarea intervine în cazul minorilor sub 14 ani și persoanelor declarate incapabile (art. 58 alin. (6) din Codul de procedură civilă). Asistarea intervine în cazul minorilor care au vârsta între 14 și 18 ani, precum și adulților limitați în capacitatea de exercițiu (art. 58 alin. (4) din același Cod).

Capacitatea procesuală de folosință și exercițiu a persoanelor juridice este dobândită din momentul înregistrării și pierdută din momentul radierii din registrul de stat.

c) *Interesul* reprezintă folosul practic, imediat pe care îl are o parte în vederea justificării intentării procesului civil [3, p. 52-53].

Conform art. 59 din Codul de procedură civilă, părți în procesul civil pot fi orice persoană fizică sau juridică, statul Republica Moldova și unitățile administrativ-teritoriale, reprezentate în modul stabilit, iar în cazurile prevăzute de lege - chiar și asociațiile care nu constituie persoane juridice, dar au propriile organe de conducere.

Părțile au drepturi și obligații procesuale egale.

Pentru a-și putea restabili drepturile și interesele ocrotite de lege, părțile sînt investite cu anumite drepturi și obligații procesuale, care trebuie să fie exercitate pe parcursul soluționării litigiului civil.

Întrucît potrivit principiului disponibilității, părțile și ceilalți participanți la proces dispun de toate mijloacele procesuale de a-și apăra drepturile pretinse, legislația procesual-civilă stabilește anumite drepturi, care sînt comune tuturor participanților la proces, individualizînd, totodată, drepturile ce aparțin numai părților. Astfel, drepturile procedurale ale părților pot fi divizate în două categorii:

- drepturi generale, care prin esența lor sînt comune tuturor participanților la proces și care sînt prevăzute în art. 56 din Codul de procedură civilă;
- drepturi speciale, care pot fi realizate doar de către părți și sînt prevăzute în art. 60 din Codul de procedură civilă.

În literatura de specialitate, drepturile procedurale ale părților sînt clasificate în:

- drepturi procedurale specifice reclamantului, și anume dreptul de a modifica și completa cererea de chemare în judecată și dreptul de a renunța la acțiune;

- drepturile procedurale specifice pârîtului, și anume: dreptul de a recunoaște acțiunea; de a-și formula apărarea printr-o referință; de a invoca pretenții proprii printr-o cerere reconvențională;

- drepturile procedurale comune ambilor părți, precum dreptul de a pune capăt litigiului printr-o tranzacție de împăcare [6, p. 68-70].

Obligațiile părților în proces, de asemenea, sînt generale și speciale. Obligațiile generale sînt de a beneficia cu bună credință de drepturile sale, de a respecta ordinea în cadrul ședinței de judecată, de a onora instanța de judecată. Obligațiile speciale depind de faza procesuală. Astfel, de exemplu, la faza intentării procesului, reclamantul este obligat să prezinte un număr de copii ale cererii de chemare în judecată egal cu numărul pârîților, plus un exemplar pentru instanța de judecată. Fiecare din părțile în proces, potrivit art.118 din Codul de procedură civilă, trebuie să dovedească circumstanțele pe care le invocă drept temei al pretențiilor sau obiecțiilor sale, dacă legea nu prevede altfel.

Coparticiparea procesuală. După cum s-a menționat, procesului civil îi este specifică existența a două părți: partea reclamantului și partea pârîtului, reprezentate de regulă a câte o persoană de fiecare parte. Există, însă, situații cînd de partea reclamantului sau pârîtului participă mai multe persoane. Din sensul art.62-63 din Codul de procedură civilă rezultă că o acțiune poate fi intentată în comun de mai mulți reclamanți sau împotriva mai multor pârîți. În astfel de cazuri are loc coparticiparea procesuală.

Coparticiparea procesuală reprezintă participarea concomitentă de partea reclamantului și/sau pârîtului a mai multor subiecte, interesele și pretențiile cărora nu se exclud reciproc.

Instituția coparticipării procesuale nu schimbă numărul părților. Chiar dacă o acțiune poate fi înaintată în comun de mai mulți reclamanți sau împotriva mai multor pârîți, în cadrul procesului rămîn a fi doar două părți cu interese contradictorii. Coparticipanții, în funcție de partea cui participă în proces, se numesc coreclamanți sau copârîți.

Scopul coparticipării procesuale este de a nu admite ca drepturile altor persoane să fie afectate prin soluționarea cauzei și de a optimiza examinarea și soluționarea justă a anumitor cauze civile. Coparticiparea procesuală contribuie la concentrarea în cadrul aceluiași proces a întregului material probant, fapt care exclude emiterea de hotărîri contradictorii în cazul unor cauze similare după obiect și temei [3, p.54]. Totodată, scopul coparticipării procesuale este soluționarea unui litigiu față de mai mulți subiecți de drept [2, p.46].

Literatura de specialitate clasifică coparticiparea procesuală în dependență de diferite criterii [4, p.76-77; 7, p.125-126].

După criteriul *procesual-juridic* deosebim:

- a) coparticipare activă – atunci când de partea reclamantului participă mai multe persoane,
- b) coparticipare pasivă – atunci când de partea pârîtlui participă mai multe persoane,
- c) coparticipare mixtă – atunci când de partea reclamantului și pârîtlui participă mai multe persoane.

După criteriul *material-juridic* deosebim:

- a) coparticipare obligatorie (art. 62 din Codul de procedură civilă) - care are loc indiferent de dispoziția părților și instanței de judecată, ea fiind prescrisă în mod obligatoriu de lege și determinată de natura raportului material litigios.

Examinarea și soluționarea în lipsa unui coreclamant sau copârît sau examinarea separată a cauzelor în astfel de cazuri este imposibilă. Dacă nu sînt atrași coparticipanții obligatorii în proces, hotărîrea va fi casată de către instanța ierarhic superioară în cazul contestării acesteia.

Coparticiparea procesuală obligatorie este determinată de condițiile stabilite în art. 62 alin. (1) din Codul de procedură civilă:

- obiectul litigiului îl constituie drepturile și obligațiile comune ale mai multor reclamanți sau pârîți;
- drepturile și obligațiile coreclamanților sau copârîților decurg din aceleași temeiuri de fapt sau de drept.

Coparticiparea obligatorie se produce în cazurile când are loc examinarea litigiilor ce rezultă din raporturile de proprietate comună, relații de moștenire (de exemplu, împărțirea masei succesorale), apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale (acțiunile se vor înainta împotriva autorului și publicației), anularea măsurilor de asigurare a acțiunii (anularea sechestrului pus asupra casei, care aparține cu drept de proprietate comună mai multor persoane).

- b) coparticipare facultativă (art. 63 din Codul de procedură civilă) - care poate avea loc la dispoziția instanței de judecată.

Coparticiparea facultativă are loc în situațiile când participarea la judecarea cauzei a unuia sau mai mulți coparticipanți poate avea loc, adică în mod normal pretențiile pot fi examinate și separat, dar persoanele interesate solicită examinarea în comun a pretențiilor înaintate [3, p.55].

Condițiile de admisibilitate a coparticipării facultative sînt prevăzute de art. 63 alin.(1) din Codul de procedură civilă:

- pretențiile se află în conexiune prin raportul material juridic dintre coparticipanți, prin pretențiile înaintate sau probele comune;
- există posibilitatea de a le examina de către aceeași instanță și în aceeași procedură.

După momentul apariției sau în funcție de momentul intervenției cunoaștem:

a) coparticipare procesuală inițială, când acțiunea civilă este înaintată concomitent de mai mulți coreclamanți sau este îndreptată împotriva mai multor copârți;

b) coparticipare procesuală ulterioară, când după pornirea procesului, pe parcursul examinării în primă instanță, pot interveni mai mulți reclamanți sau pot fi atrași mai mulți copârți [5, p.66].

Este necesar de remarcat faptul că, la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare, judecătorul soluționează problema intervenirii în proces a coreclamanților și copârților (art.185 alin.(1) lit.a) din Codul de procedură civilă).

Fiecare coparticipant apare independent în proces în raport cu cealaltă parte. Renunțarea la acțiune de către unul dintre coreclamanți nu produce efecte pentru ceilalți, după cum recunoașterea acțiunii de către un copârț nu-i afectează pe ceilalți.

Conform art.361 din Codul de procedură civilă, coparticipanții care au participat la proces din partea apelantului se pot alătura la apel, dacă pretențiile lor coincid cu cele ale apelantului. În acest caz, cererea scrisă de alăturare nu se taxează.

Succesiunea în drepturile procedurale. Succesiunea în drepturi procesuale este reglementată expres în art.70 din Codul de procedură civilă.

Unii autori indică că, deși acest articol se referă la părți, succesiunea procesuală se poate produce și în privința intervenienților principali [3, p.57; 6, p.79].

Succesiunea în drepturi procesuale reprezintă trecerea drepturilor și obligațiilor procesuale de la predecesorii în drepturi materiale la alte persoane, care anterior nu au participat în proces [3, p.57].

În art.70 din Codul de procedură civilă sînt enumerate cazurile care condiționează succesiunea procesuală: decesul persoanei fizice, reorganizarea persoanei juridice, cesiunea de creanță, transferul de datorie și alte cazuri de subrogare în cadrul raportului material.

Succesiunea procesuală are loc doar dacă legea materială admite trecerea către alte persoane a drepturilor și obligațiilor predecesorilor. De regulă, este vorba de litigiile cu caracter patrimonial. Astfel, în litigiile legate de recunoașterea paternității este inadmisibilă succesiunea procesuală a pîrîului.

În cazul succesiunii procesuale la succesor vor trece toate drepturile și obligațiile procesuale ale predecesorului, or, succesiunea procesuală parțială nu se admite. Mai mult ca atât, actele săvârșite pînă la intrarea în proces a succesorului sînt obligatorii pentru acesta în măsura în care ar fi fost obligatorii pentru persoana subrogată (art.70 alin.(2) din Codul de procedură civilă). De exemplu, dacă predecesorul în calitate de reclamant a renunțat parțial la acțiune, succesorul nu va putea cere satisfacerea integrală a pretențiilor.

Succesiunea procesuală se admite în orice fază a procesului.

Succesiunea procesuală poate fi universală, atunci succesorul în drepturi materiale preia întreg volumul de drepturi și obligații ale predecesorului, de exemplu în cazul decesului sau reorganizării. Succesiunea procesuală este singulară sau parțială, atunci cînd predecesorul transmite conform legii o parte din drepturile sau obligațiile sale, de exemplu în cazul cesiunii de creanță sau preluării datoriei.

Succesiunea procesuală a calității de reclamant se poate produce doar cu acordul succesorului în drepturi materiale, care în virtutea principiului disponibilității poate să refuze să preia drepturile și obligațiile procesuale ale predecesorului său. În acest caz instanța va dispune încetarea procesului din cauza renunțării la acțiune.

Succesiunea procesuală a calității de pîrît se produce fără acordul succesorului pîrîtilui.

Concluzii. Printre participanții la procesul civil un loc deosebit îl ocupă părțile. În procedura civilă părțile se numesc reclamant și pîrît. Drepturile și obligațiile procesuale ale părților sunt determinate de lege. După volum și conținut ele diferă de drepturile și obligațiile procesuale ale celorlalți participanți la proces. O atenție deosebită este acordată actelor de dispoziție ale părților, prevăzute în art.60 din Codul de procedură civilă. Coparticiparea procesuală este o situație, raportată la componența părților în proces. Coparticiparea procesuală presupune participarea în cadrul aceluiași proces a mai multor reclamanți și/sau pîrîți, drepturile și obligațiile cărora nu se exclud reciproc. La rîndul său, instituția succesiunii în drepturi procesuale este reglementată de art.70 din Codul de procedură civilă. Este necesar de a menționa că temeiul succesiunii în drepturi procedurale îl constituie succesiunea în dreptul material, astfel încît temeiurile intervenirii succesiunii în drepturi procedurale sunt analogice temeiurilor succesiunii în dreptul material.

Referințe bibliografice

1. Belei E., Cojuhari Al., Crețu V., Darie L., Lavric L., Munteanu Al., Volcovschi V. *Situații de drept la procedura civilă*. - Chișinău: USM, 2005. - 296 p./ file://C:/Users/AB/Downloads/Problemair-200534404.pdf
2. Dorfman I. *Drept procesual civil (note de curs)*. - Chișinău, 2010. - 109 p.
3. *Drept procesual civil. Partea generală*. / Centrul juridic "Dalini". - Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. - 112 p.
4. Leș I. *Tratat de drept procesual civil*. - București: ALL BECK, 2001. - 968 p.
5. Oprina Evelina. *Drept procesual civil*. - București: Editura Rosseti, 2006. - 67 p./ http://file.ucdc.ro/cursuri/D_4_N44_Drept_procesual_civil_I_Oprina_Evelina.pdf
6. Pisarenco O. *Drept procesual civil*. - Chișinău: Tehnica-Info, 2012. - 404 p.
7. Radu D., Durac G. *Drept procesual civil*. - Iași: Junimea, 2001. - 451 p.
8. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.111-115, art. 451.

NATIONAL SECURITY IN THE INTERNATIONAL POLITICAL DISCOURSE

SECURITY IN THE CONTEXT OF DIALECTIC INTERACTION OF TECHNICAL-SCIENTIFIC PROGRESS, INNOVATIVE MODERNIZATION AND INTERNATIONAL RELATIONS THEORIES

Vasiliî SACOVICI, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus (113vs@mail.ru)*

Abstract

This article examines the processes of scientific, technical and innovative development in the context of modern theories of international relations to ensure safe conditions for the development of the world community and national states. The author shows that these processes have a significant impact on the state of national security. As a result of the conducted research, the author came to the conclusion that theoretical concepts for ensuring national and international security in conditions of transition to innovative development and the formation of national innovation systems do not fully take into account the features of modern processes of innovation development.

Keywords: *security, innovation, innovative modernization, international relations theory, scientific progress*

The dilemma of security has historically always worried all countries and peoples. Every century, in accordance with the historical logic of development, a country appeared that possessed the power, intellectual and passionate (according to L. Gumilev) superiority, moral incentives to influence the whole system of international relations in accordance with their own views, ideas and values. Therefore, in the 17th century, France under Cardinal Richelieu suggested a new approach to the issue of international relations based on the principles of the state-nation and proclaiming national interests as the ultimate goal. This principle was later scientifically substantiated and is valid until now. In the 18th century, the United Kingdom developed the concept of balance of power. In the 19th century, Metternich's Austria reconstructed the "European concert", and Bismarck's Germany dismantled it, turning European diplomacy into a cold-blooded game of power politics [26, c.9]. At the end of the 19th century, the system of European equilibrium returned to the principles of power politics, in which the emphasis was on strengthening uncompromising.

In the 20th century, scientific and technological progress has become one of the fundamental ways of intensive development of the modern world, which could not but affect the nature of international relations and the security system. Its first wave, which began in the late 40s - early 50s, led to the emergence of new knowledge-based, labor and energy-saving industries. In the context of security, a characteristic feature of this period was the accelerated development of the military-industrial complex, primarily in the United States and the Soviet Union. On the basis of scientific and technological achievements, it became possible to create fundamentally new types of weapons and their means of delivery, capable of hitting the most distant targets in the shortest possible time [18, c. 90].

Research methodology. The author applied philosophical methods of research: dialectics and synergetics, the theory and principles of which allow us to compare individual stages in the development of any phenomenon, highlight the essential characteristics of each stage and show trends and conditions of development on the basis of a causal relationship.

Research results. In these conditions, in international relations, the desire to achieve a balance between states based on a bloc confrontation led to the creation of a system of collective defense, but in contrast to the theory and practice of the beginning of the 20th century, collective defense with nuclear deterrence [9, c. 49]. In the late 60s, as a result of the accumulation of armaments, a state of strategic parity between the USSR and the

United States was achieved. Paradoxically, national security began to be based on maintaining a high level of mutual danger. The main concept in this case is the possibility of guaranteed destruction - the ability of either of the two opposing sides to inflict a devastating blow upon the enemy in response to an attack after which the state will not survive, which makes the war senseless and aimless. If such an opportunity appears in both states, then the situation of mutual guaranteed destruction develops. Thus, the nuclear states have moved from the doctrine of using nuclear weapons as weapons of mass destruction to the doctrine of nuclear deterrence [35, c. 302]. At the same time until the early 80s, the situation of "guaranteed mutual destruction" was to a large extent considered only as a feature of the interaction of the states - the USSR- the USA, which has little influence on the doctrines of other powers' security [8, c. 28].

In the second half of the 70s, with the onset of the next wave of scientific and technological progress, the information revolution in the economy, the widespread use of electronic computers, electronic robotics, the use of machine tools with program control, the introduction of integrated circuits, etc. began.

In international relations, the major technological powers have consciously begun to pursue a policy of seizing their share of world production in the advanced sectors to compensate for the inevitable decline in other sectors. High technologies are becoming a defining component of the security infrastructure. In addition, research, the global consequences of a likely massive exchange of nuclear strikes, it became clear that "guaranteed mutual destruction" is in fact also a "guaranteed universal destruction" of the entire civilization, which puts into question the very existence of life on Earth. Awareness of this situation led to an urgent need to rethink the concepts of security. To prevent the development of dangerous trends in the early 80s in the last century, the concept of universal security was put forward.

Serious contribution to the formation of a new concept of security not of national but international level was made by the Independent Commission for Disarmament and Security Affairs, created at the initiative of former Prime Minister of Sweden Olof Palme and uniting public, political, statesmen of 17 countries in Europe, America, Asia and Africa. The activities of this international non-governmental body in the 1980s led to the formulation of the concept of "security for everyone".

Analyzing the reasons why the collective security system, created under the auspices of the United Nations, was not effective enough, the Palme Commission pointed to the fact that the socio-political confrontation be-

tween the East and the West after the Second World War blocked the real implementation of Articles 39-51 of the UN Charter, providing for the creation of effective UN forces and the adoption of measures that could be vested in collective security bodies (and above all - the UN Security Council) with real means of influencing world peace society and individual sovereign states. "Instead of the functions to maintain collective security, referred to in 1945, other functions were developed, but with more limited nature..." [28]. Since it was not possible to create an effective and reliable international body that would take on the maintenance of security, states in the post-war period returned to attempts to ensure security, firstly, by their sovereign forces and primarily at the national level, and secondly, mainly by military-technical, and not by political or legal means, although the role of the latter has undoubtedly increased.

The main idea of "security for everyone" is the need to move away from basing international security on the principle of "deterrence by intimidation", on the political and psychological "stalemate" in confronting major nuclear powers. The Palme Commission stressed that "States can no longer strive to strengthen their security at the expense of each other; It can only be achieved through joint efforts"[28]. The principles of universal security impose restrictions on the sovereign right of individual states to take certain political, military, ideological steps that bring the world too close to the brink of a nuclear conflict, even if these steps are dictated by the internal logic of political and ideological interests, narrowly understood interests of national and state security in one or another power. Conceptual approaches to the definition and ensuring security in this case are carried out within the framework of the security paradigm, where security is defined as the state of protection of socio-economic objects' vital interests of various levels from internal and external threats.

The transition to the concept of universal security also demanded a new attitude towards the existence of political and ideological contradictions between the powers. They demand that each of the existing social models that have been sovereignly elected by nations in the course of historical development be protected from external pressure and interference from outside. They should be changed only as a result of internal development, internal social movements, but not as a result of the forceful influence on this or that model by other states, or another social system.

In the late 80s, the former president of the USSR, M. Gorbachev, came up with the concept of a new political thinking based on the idea of func-

tioning of a contradictory but interconnected (in the conditions of globalization) world on the principles of cooperation.

In this case, security was provided in the framework of the “soft security” paradigm, in which the security content is revealed not so much through the factor of military force as through political, economic, social, environmental aspects of development that are not absolutized or counter-posed to each other. The security of state and public structures is seen as a necessary element for ensuring individual security. The safety of the individual determines the safety of society.

In the modern period, there is a clear tendency of changing scientific and technical activity by innovative development, which becomes the main priority of economic development and the formation of a national security system. One can agree with the opinion of a number of scientists who believe that modern society has entered the zone of so-called “mega-risks”, to the emergence of completely different types of security threats. Now scientists and politicians discuss the issues of political, social, economic, military, information, scientific-technical, scientific-technological, conceptual, psychological, cultural and other types of security, which, in the process of globalization and global innovation development, should be decided on the basis of non-linear nature of society development.

The author’s research [10; 11; 32; 33], confirmed by the existing practice, shows that for a sustainable and secure innovation development, it is required to create a new system for ensuring national and international security, taking into account all the threats and risks that arise during the formation of an innovative development path. The change of epochs (the transition of the industrial to the postindustrial, information society), the emergence of new factors of social development - innovative, emerging, with new dangers and threats, inevitably call for a new paradigm of security and its practical security system. Since the security system, on the one hand, is an integral component of the world order that is formed in the process of globalization, and on the other hand, the unpredictability of the non-linear process of innovation development and the emerging “order-chaos” dilemma, there is a security dilemma. It stems organically from the features of the present-day integrity of the modern world, in the context of the processes of globalization and innovative development. A holistic world system is non-linear in these conditions, therefore, the dynamic phenomenon of innovation security is one of the elements of a developing world-order. This is due to the fact that security literally permeates the activities of

individuals, social groups, societies, states and the entire world community. These circumstances make it important to understand the phenomenon of innovation security from the position of a synergetic paradigm.

Therefore, despite the differences in the approaches of different countries to the formation and functioning of the innovation economy and ensuring national security, the achievement of sustainable and safe development in these innovative conditions is possible only in the framework of a synergetic paradigm, in which security is viewed as a complex, non-linear process characterized by such traits like instability, self-organization, self-adjustment, co-evolution, spasmodic structural changes.

Thus, historically, the evolution of security systems has taken place within the framework of several theoretical conceptual approaches in the context of international relations aimed at resolving security issues, namely: in the concepts of observing the national interest, the balance of forces, the “European concert”, power pressure, nuclear deterrence, universal security, new political thinking, the impact of globalization and integration processes, and more recently - the impact of innovation on the global and national security.

The carried out scientific researches have fundamentally changed the nature of the understanding of the security sphere, moreover, not only the very essence of this concept, but also ways and means to provide them in the modern world. It became absolutely clear that in the context of expanding the process of globalization and strengthening the interdependence of countries and their innovative development, it is impossible to solve alone existing and emerging problems, challenges and threats for the safe development of the world community. This requires the joint efforts of all peoples on the basis of international cooperation.

Taken into account these trends, at the turn of the century, the concept of cooperative security increasingly began to be promoted in the sphere of security, which to some extent began to take into consideration the processes taking place in the economy, primarily at the global level.

Cooperative security appears as a justification for the fact that states should rather cooperate with each other rather than compete to ensure their own security and, unlike collective security aimed at stopping aggression after its beginning, cooperation security provides for preventive measures for its preclusion [24]. These measures include strict control over nuclear forces and ensuring nuclear safety; conversion of the defense industry, the excess capacity of which can lead to an unjustified spread of global arms and, consequently, to increased international instability; coordinated regu-

lation of strength and composition; effective and legitimate intervention, in which the use of force is always multilateral and is chosen as the last resort; transparency of military organization and military activities of states.

In the work "The concept of cooperative security", the views of Western scholars on this issue are analyzed in details. Thus, according to scientists from the University of Brookings in the United States, "cooperative security" is "a mechanism to deter aggression by creating counter threats and defeating the one from whom it comes"[24]. Measures aimed at achieving cooperative security should be formed more on the basis of consent than imposed by force, and the system of cooperative security itself must proceed from such prerequisites that could be perceived by the general public as legitimate. Authors - scientists from the University of Brookings emphasize that cooperative security should not take the form of a separate comprehensive political regime or an agreement on arms control [23]. Cooperative security, in the sense of the "Brookings Group", does not pretend to destroy all weapons, to prevent all forms of violence or to harmonize all political values. The focus of its interests is preventing the accumulation of funds for serious, deliberate, organized aggression. "By concentrating on the reduction of organized military preparations, cooperative security in itself does not directly address sub-state violence, which is the main source of chronic conflicts and human poverty in the world. But cooperative security provides the international community with a truly necessary basis for organizing responses to civil violence"[23]. The main components of cooperative order are: the experience of nuclear deterrence and cooperative denuclearization; defensive configuration of conventional forces; a coordinated international response to aggression; reduction of military investment and WMD proliferation; transparency of all measures.

Australian researcher D. Dewitt believes that the main thing for the system of cooperative security is the presence of three elements: first, the focus is not on intimidating the aggressor, but on creating solid guarantees for preventing aggression; secondly, an alternative to the policy of the unions or, as an extreme case, coexistence along with them and, thirdly, advancement in the field of not only military but also non-military security.[23] Finally, the formation of the system of cooperative security assumes that the participating states "must necessarily pay attention to improving their internal situation"[21, p. 96].

This model recognizes the multidimensional nature of international security establishes a hierarchy of priorities and targets the actors of inter-

national activity to address priority issues [21, p. 96]. This concept encourages cooperation, including economic cooperation, and contacts between states belonging to different types of social and civilizational structure, and at the same time, it can rely on the existing system of military-political alliances in solving specific problems.

The formation of cooperative security system presupposes that participating states “must necessarily pay attention to improving their internal situation” [1, p. 8]. Finally, recognizing the state-nation as the main subject of international activity, this concept nevertheless pays much attention to the use of the potential of international and transnational organizations.

The OSCE process opened the way to the creation of a cooperative security system in 1975. Currently, the concept of cooperative security, under the influence of globalization and integration, as well as innovative processes, is transformed towards the integration of political, economic, innovative, social and environmental aspects of development.

Researchers engaged in the study of the theory of international relations, as the starting, “basic” paradigms distinguish the following: liberal-idealistic, political realism, Marxist or socialist [36]. On the basis of these “canonical” paradigms, various theories of international relations are being built in many respects, including the role of international relations in ensuring security: political realism, liberalism, liberal institutionalism, sociological approach, constructivist approach, “complexity theory”, “research of society, science and technology”, critical theory (postmodernism, postrealism). Recently, in the draft stage, there is a synthetic version, called the reflex approach.

Research interest in studying problems at the intersection of the theories of international relations and scientific-technological modernization in recent years has grown significantly, especially to study the influence of the information and innovation component on the configuration of the international system and the nature of the world political processes, the identification of risks and threats associated with the development of innovative technologies [27].

One of the influential and developed theoretical directions, which made a significant contribution to the study of international security problems, is political realism. Among its representatives, the names of Edward Carr, Hans Morgenthau, Raymond Aron, Walter Lippmann, George Kennan, Henry Kissinger, Kenneth Thompson, Reinhold Niebuhr, Arnold Walfers, Stanley Hoffman (early works) are best known.

In accordance with realistic tradition, international relations are understood, first of all, as a rational struggle between states for power and

influence. Its outcome becomes a direct reflection of the distribution of states' capabilities, conditioned by different dimensions of national power. Although the level of scientific and technological development is not directly mentioned in the theoretical constructions of realists, it is often perceived as one of the components of the country's strength.

For example, the Russian political scientist A.D. Bogaturov singles out the scientific and technical potential as one of the five parameters on which the definition of leadership features in world politics is based, along with military force, productive-economic potential, organizational resource and the creativity potential. In this sense, technology and innovation play the role of a passive and neutral extra-system tool, being one of many factors used by states to maximize power. Science defines material foundations of the global community's life, focusing on satisfying emerging needs (such as survival and prosperity), and the interstate struggle for power remains the key driving force of technological evolution [19, p. 66-80].

French sociologist R. Aron, one of the leaders of European realism, saw technological change as a source of changes in international relations in their key aspect - the issue of war and peace. According to his concept, the emergence of an industrial civilization based on the achievements of scientific and technological progress made a tangible growth of the national welfare without expansion of the territory and the seizure of raw materials possible.

Representatives of classical realism H. Morgenthau and R. Aron recognized that technological progress had significantly changed international politics in the 20th century, especially in matters of security, since the emergence of weapons of mass destruction turned the total war into an exclusively irrational means of achieving political goals. Thus, political realism proceeds from the fact that the balance of power determines the behavior of states in international relations and ensures the guarantee of international peace. This important stimulus is manifested by international organizations that play an auxiliary role in ensuring security.

A pragmatic view of international institutions allows us to draw a series of conclusions based on empirical materials. Thus, their emergence is determined by the alignment of forces in the world arena. The change in the force aspect leads to the reorganization of international structures. The role and place of organizations in the world hierarchy depends on the power of their leaders. And as we know, leadership in modern conditions is largely determined by the level of innovative development of the country. In this

regard, we cannot but agree with Z. Bzezinski who noted that “economic prowess and its embodiment in technological innovation can also be a key criterion of truth”[1, p. 52].

Within the realistic paradigm, neo-realistic and neoclassical realistic concepts were formulated [13, p.128-161]. The supporters of neo-realism (structural realism) under the influence of the processes of economic globalization recognized that the struggle for power between states is gradually shifting from the sphere of politics from the position of force to the sphere of economic competition, which also leads to the growing role of science and technology as a source of economic power.

The founder of the neo-realist trend, K. Waltz, in his purely instrumental approach to the relationship between technological development and global processes, admitted that nuclear weapons as a product of innovative development could have a stabilizing effect on international politics. In his view, nuclear deterrence is an effective factor in the normalization of relations between powers possessing such weapons.

For international politics, according to realists, the anarchy of relations and the constant struggle of states for existence and the protection of their interests are characteristic. The provision of military security is at the head of interests. Economic interests are of subordinate importance and are important for building the power and international authority of the state, which can rely only on its own forces for self-defense. Hence the desire for self-sufficiency: the diversified development of its own economy and military industry, ensuring control over strategic resources.

A narrowly instrumental understanding of the role of science and innovation in international relations can be traced both in the works of the classical school of political realism and in the works of the supporters of neo-realism, in which the limited realistic understanding of the role of innovation is obvious. Operating mainly in political concepts (national interest, power accumulation, anarchy), the realistic tradition leaves insufficient space for a detailed and more systematic study of the role and significance of technological innovation in international relations.

For realists, the nature of the state and the forces operating in the political sphere are significantly more influential than any technology. The development of science and technology as one of the bases of national power can contribute to change, but does not become an essential component of the system itself. Even neo-realism, having shifted the main emphasis in analysis to the level of structure, due to theoretical stinginess and instru-

mental approach, could not properly comprehend the systemic changes generated by the creation and dissemination of new technologies.

Most supporters of the realistic paradigm reject the idea that technological progress can lead to the emergence of new actors and plots on the international political agenda or to radically change the forms and structure of interaction within the global system. Such an undifferentiated approach, closed to a static model of the system of international relations, in fact, ignores any mutual influence that can exist between the development of science, technology and innovation, on the one hand, and structural changes in world politics, on the other.

A different theoretical direction of studies of international security problems was formed on the basis of a liberal approach and is associated with the names of G. Grotius, I. Kant and other thinkers. They saw the prospect of developing international relations in the establishment of certain rules, a generally recognized order based on universal values and universal human interests. Such coexistence must be based on rational principles, science and education.

Liberal, especially neoliberal, theories of international relations recognize that the transformation of the international system is largely the result of technological change. The streamlined development of information and communication technologies, as well as transport, leads to intensification and complication of socio-economic and socio-cultural interactions. Due to scientific innovation, people have the opportunity to establish connections around the world, overcoming the limitations imposed by nationality, government policy and the environment. F. Fukuyama, in his turn, stated that technological progress, along with the triumph of the ideology of global capitalism, leads to total homogenization of the cultural development of the world [34].

In the framework of neo-liberal direction of research on the problems of international relations in general and international security, in particular, scientists drew attention to the economic factor, which can be no less effective than the force factor [5]. These kinds of concepts do not completely reject the role of military force and, even following neo-realists' footsteps, attach great importance to the problems of security in the modern world. At the same time, they shift the main accent in its understanding to the economic component, insisting that changes generated by scientific and technological progress are accompanied by growing uncertainty due to the loss of the former and the absence of new levers for regulating the world order.

According to American political scientist D. Dudney, it is the techno-

logical environment that determines the nature of political power, or rather, the institutional framework for ensuring security. So, the environment created by gunpowder, firearms and other conventional explosives, has generated a system of sovereign states. The emergence of nuclear weapons capable of destroying the state as such will ultimately lead to the emergence of a post-state world order. The development of communications and transport increases the speed, frequency and intensity of physical interactions and commercial transactions, and also lowers transaction costs in international trade.

As a result, from the point of view of the neoliberal paradigm, the current state of international relations is determined by the dominant influence of economic globalization, transnationalism and interdependence. This leads to the pluralization of subjectivity in world politics: the state, among all the diversity of actors-players, plays an ever-lesser role; states, like non-state actors, are forced to cooperate with each other on a large scale in the face of increasing interdependence.

The cumulative result of these processes is the irreversible complication of structures operating at the global level. In this sense, the most integrative understanding of the role of science and innovation in the evolution of the social, including international, environment is characteristic of the concept of a network society proposed by M. Castells. According to it, the polycentric world, consisting of players who are less and less constrained by the concepts of territoriality and sovereignty, and which, thanks to the progress of communication technologies, are increasingly being organized into global network communities based on radically changed perception of time and space, replaces the state-centered world.

Despite the undoubted contribution of liberal theory to understanding the role of innovation as an agent of systemic changes, it, like the realistic paradigm, continues to view science and technology as an external force that projects its influence on the international system from beyond its limits [3, p.18-23].

The focus of liberal institutionalism is the thesis that the intensive development of economic, social and other cooperation reduces the escalation of tension and the likelihood of wars between states. A causal relationship between economic cooperation, including the innovation sphere, the existence and development of international organizations, the interaction of states in the field of security, has been revealed in the works of an active supporter of this theory - Ch. Glaser [4, p. 50-90]. At the same time, according to Robert Keohane (one of the authors of the concept of "complex interdependence"), liberal institutionalism underestimates the fact that when

economic gains between states arise, serious contradictions arise as well that can develop into trade and economic wars [6]. Thus, the struggle between countries is also taking place in the world economy. Contradictions have especially worsened in connection to the development of the processes of globalization and uneven formation and development of an innovative economy. At the same time, in the context of our study, the main achievement of liberal institutionalism, within the framework of the theory of rational behavior developed by them, is, in our view, consideration of world politics actors as rational actors facing the need to act in the context of uncertainty, including innovation development.

In the theory of international relations, a so-called sociological approach has been formed, within which security issues are also discussed. In this direction, there are a number of researchers who view world politics from the standpoint of social values, norms and rules, identities, culture and socialization. The emphasis in international relations shifts from the state to society. Social constructivism postulates the rejection of material, including technological, determinism and shifts the main emphasis in the understanding of social, including international, processes to the sociocultural being of a man. In this regard, the given paradigm moves away from the integration of material and technological development in the study of the nature of international relations. Constructivists emphasize the influence of culture, identity, social norms and values (which do not exist a priori, but are created, maintained and consciously reproduced in society) both on the formation of international politics in general, and on its scientific and innovative component.

In the opinion of the supporters of this approach, the role of human scientific and innovative activity in the evolution of international relations cannot be fully realized and studied from deterministic positions. Criticizing the simplistic perception of the forces underlying the globalization process by neo-liberals, constructivists postulate that “significant technical, commercial and cultural changes are simply inconceivable without serious political prerequisites, concomitant circumstances and consequences”. [12]

J. Ruggie, one of the leading theoreticians of the constructivist paradigm, also criticizes the idea of a linear relationship between scientific-technological and social changes. He recognizes that technological progress has created the need for more international organizations to effectively manage interdependence among states. Although science and innovation can help solve problems caused by the development of the material world, the preference

between specific options ultimately turns out to be “not a matter of physical and technological considerations but of social choice”. In constructivists’ opinion, scientific and technological achievements become important only when they are embedded in the system of social norms [15, p.71-81].

Meanwhile, the material and technical innovation itself is not valid. Therefore, global transformations are the result of changes in norms and identities, rather than in material and technological development [16, p. 314, 317, 343-362].

The weakness of the constructivist approach is that by focusing on norms, ideas, values and identities, it underestimates the material and structural variables that act as limits to human behavior.

The only theoretical direction in the study of modern international relations, which came closest to carrying out the necessary interdisciplinary synthesis, and also tried to overcome the limited reductionist understanding of the role of innovation characteristic for traditional theories, can be considered a “complexity theory” (or “complex system theory”) based on the methodological basis of synergetics [19, p. 66-80].

Ontological prerequisites for the applicability of relevant ideas for understanding social (including international) development were laid in the framework of Manuel Castells’s network social structures’ concept, and the first attempts to directly use the “complexity theory” for the analysis of international relations are related to James Rosenau. In his research, he carries out the idea that it is the technological shifts that underlie those profound, or (as he himself calls them,) “parametric” changes that occur at all levels of the global system. Among these are the transition from the industrial social order to the postindustrial one, the emergence of new global problems of the present and the deterioration of the state of the environment, a decrease in the effectiveness of the state, the intensification of interpersonal interactions and the growth of the political independence of communities and individuals.

In the scientific community, there remains a certain degree of discussion about the possibility of using the “complexity theory” to study international relations, including the need for and the possibility of its development. According to one viewpoint, the modern world is a multilevel system of technologically and culturally conditioned non-linear network interactions that exclude stability, regularity and linear predictability of processes due to their permanently innovative character [19, p. 66-80].

In this connection, the arguments put forward by Russian political scientists E. S. Zinovieva and A. A. Kazantsev are convincing in favor of the

conceptual and methodological applicability of the “complexity theory” to the analysis of the international system and the world political processes, and also in favor of the prospects of this direction [22, p. 58-67].

In our opinion, the “complexity theory” in all its basic assumptions allows the most thorough consideration of the significance of technological development for the formation and development of the international system. Moreover, in the near future, to preserve or enhance the role in the international system, any state in its national policy for the development of science and innovation should focus more not on generating new knowledge and technologies, but on controlling the diffusion of innovations, managing global fluxes of knowledge and technology. Technology (in broad sense) can turn into an important factor in the self-organization of the international system.

As a result, any national policy in the field of science and innovation in general will lose the whole meaning, since it will not be able to exert a decisive influence on the position of the state in the international political hierarchy. Such a perspective, in the opinion of a number of specialists, is fraught not only with global systemic transformations, but also with the degeneration of the very nature of the national state in terms of its fundamental attributes, such as sovereignty and national security [19].

In modern Western science, the research direction, which seeks to comprehensively investigate the relationship between the technological development of society and the socio-political processes taking place in it, is the “research of society, science and technology”, STS (science, technology and society studies, or STS) [19].

Studying the mutual influence of society, politics, culture and science and technology, STS leaves the international political sphere on the periphery of its research attention. As a result, the role of innovation in international relations as a subject of study remains insufficiently covered in the framework of this promising direction.

At the same time, the STS offers at least two relevant theoretical and methodological tools that could be borrowed for the development of political theories of international relations. Firstly, it is the rejection of a narrow understanding “technology” in favor of its broader interpretation, complementing the traditional purely technical perception of innovation by organizational and socio-cultural aspects. Within the framework of STS, a special analytical tool was developed - the notion of a “complex socio-technological system” (or, for brevity, a “socio-technical system”). It includes not only physical matter and knowledge of its structure, but also the

whole complex of machines, operators, norms, rules, procedures and social institutions for managing them [19].

Secondly, it is the integration of technological determinism (characteristic, for example, for neoliberalism and a number of neo-realist concepts) and social constructivism (usually associated with the same direction in international political science) in understanding the role of technological development in society, overcoming the limitations characteristic for each approach taken separately.

At the same time, both approaches ignore the interdependence of the two phenomena. The synthesis suggested in the framework of STS seems to be a prerequisite for the further development of the theory, since if the birth and early existence of technological systems were largely determined by the social choice of people, in later stages mature technological systems themselves often formulate and structure the life of society.

Technological progress not only contributes to the growth of material well-being and comfort, but also puts humanity in front of new challenges and threats [11]. To confront them within the framework of the national security system, it is necessary to understand how science and innovations affect the socio-political environment and how, in their turn, the latter affect them. The production and diffusion of new technologies are in close relationship with such key aspects of the global community's life and its individual elements as political stability, economic prosperity, security and identity.

Obviously, for a systematic understanding of the role that scientific and technological innovations play in the transformation of global processes, it is necessary to build an interdisciplinary field that integrates the research perspectives and achievements of the theory of international relations, international political economy and a young trend in the study of society, science and technologies.

From the point of view of understanding the role of technological innovations in the development of international relations, the most promising direction from the currently relevant theories in the West is the further development of the "complexity theory" in its refraction to the study of international interactions. Further deepening of the "complexity theory" can substantially enrich modern scientific ideas, introduce certain amendments into the course of scientific and expert discussions unfolding at the present stage, overcome the limitations inherent in previous systemic concepts, and develop an understanding of the system-forming role of scientific and innovative development for the formation of the international system [19].

Critical theory (postmodernism, postrealism) is mainly addressed to future participants in international relations. According to the supporters of this concept, in the post-political world there will be no place for military force and violence, conflicts will disappear, and cooperation will prevail. The main driving force shaping world politics will be the intellectual elite. Postmodernist R. Falk believes that universal security will be ensured only when people as its subjects are considered simply as separate individuals, and not citizens of any state and, especially, not these states themselves [2], which indicates a shift in emphasis in international relations in the direction of the subjective principle. As the collectivist tendencies develop, international organizations will become the main forms of interaction between states. As opponents note, the critical theory, proceeding from the need to transform the principles of systemic interaction and suggesting an idealistic path, does not form real instruments for achieving this strategic goal. Moreover, this concept does not take into account the current trends in the development of the processes of globalization and innovative development (even in the suggested framework for the formation of the intellectual elite).

At the design and draft stage, there is currently a synthetic version of the concept, which R. Keohane called a reflex approach. Firstly, it relies on such analytical techniques as the accumulation, analysis, systematization and use of extensive empirical materials for the preparation of output data. Secondly, it takes into account the influence of politicians who make decisions and the activity of specific forms of public consciousness on the international situation [7, p. 381].

In the last decades of the 20th - early 21st centuries, traditional approaches to the definition of security and the problems of its provision in the theory of international relations began to be criticized in the framework of the postmodern direction. S. Weber, S. Delby, D. Campbell, R. Walker and other researchers of the postmodernist direction rethink the concepts of international security, speaking of expanding sources of threats [14]. It should be noted that none of the modern theories of international relations development and the creation of safe development conditions fully takes into account modern processes of innovation development. And this is not surprising, because, as H. Kissinger points out: "There has never before existed an order that should combine the attributes of historical systems of balance of power with global democratic thinking, as well as rapidly developing modern technology" [26, p.18].

In conclusion, threats to national security associated with the innova-

tive development of society continue to worsen, while complicating technological, economic, social and political structures and institutions. The analysis carried out in this article showed that they are not fully taken into account in the modern theories and practice of states, as regards the issues of effective maintenance of international and national security.

Bibliographical references

1. Dewitt D. Common, Comprehensive and Cooperative Security // *The Pacific Review*. 7:1 (1994).
2. Falk R. *The Western State system*. Princeton, New York, 1992.
3. Herrera G. L. *Technology and International Transformation: The Railroad, the Atom Bomb, and the Politics of Technological Change*. Albany: State University of New York Press, 2006.
4. Glaser Ch. Realist as Optimists: Cooperation as Self-Help // *Intern Security*. Vol. 19, № 3 (Winter 1994-95). P. 50-90.
5. Keohane R., Nay J. *Power and Interdependence*. New York, 1989.
6. Keohane R. O. Neoliberal institutionalism: A perspective on world politics // Keohane R.O. (ed.). *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*. Boulder, 1989.
7. Keohane R. O. *International Institutions: Two Approaches* // *Intern. Studies Quarterly*, 1998, № 32.
8. Misra K. P. Non-military Dimensions of Security: Development and Pluralistic Aspects // *Peace and War: Social and Cultural Aspects* / Ed. by H. Wiberg. Warsaw: Bel Corp, 1995. P. 28.
9. Richardson J. L. *The End of Geopolitics? // The Post-Cold War Order: Diagnoses and Prognoses*. Ed. by Richard Leaver and James L. Richardson. Canberra: Allen & Unwin and Boulder, CO: Westview Press, 1993.
10. Sakovici V. *Procesele globale în lumea modernă (Глобальные процессы современного мира)*. Monografie. Chișinău, 2014.
11. Sakovici V. Unele aspecte ale teoriei inovaționale și economiei inovaționale // *Relații internaționale Plus. Revistă științifico-practică*. № 1 (9). p. 68-81. Chișinău, 2016.
12. Shaw M. *Theory of the Global State: Globality as Unfinished Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press. 2000.
13. Taliaferro J. W. Security seeking under anarchy. *Defensive realism revisited/International security*. 2000/2001. Vol. 25.
14. Walker R. *One world, many worlds. Struggle for a just world peace*. London, 1998.
15. Wendt A. *Constructing International Politics* // *International Security*. 1995. № 20. P. 71-81.

16. Wendt A. Social Theory of International Politics. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.
17. Бжезинский З. Великая шахматная доска. М.: Международные отношения, 1998.
18. Гаджиев К. С. Введение в геополитику. М.: Логос, 2002.
19. Голубев Д. Наука и инновации в теориях международных отношений // Международные процессы. Т. 13. № 2. Санкт-Петербург, 2015.
20. Дробот Г. А. Роль международных организаций в мировой политике: основные теоретические подходы // Вести МГУ. Серия 18. Социология и политология. 1999. № 1.
21. Зимин П. Вызов глобализации // Русский журнал, 2002. <<http://www.russ.ru/politics/20020212>>
22. Зиновьева Е. С., Казанцев А. А. Сложность мировой политики: к вопросу о новой методологии анализа // Мировая экономика и международные отношения. 2015. № 4.
23. Концепция кооперативной безопасности // <http://uchebnik-online.com/131/684.html>
24. Кооперативная безопасность // <http://politike.ru/termin/kooperativnaja-bezopasnost.html>
25. Космос: оружие, дипломатия, безопасность / Под ред. А. Арбатова, В. Дворкина. М.: Российская политическая энциклопедия, 2009.
26. Киссинджер Г. Дипломатия. М.: «Ладомир», 2002.
27. Крутских А. В., Зиновьева Е. С. Новое лицо мировой политики // Международные процессы. 2014.
28. Никитин А. Концепция всеобщей безопасности: революция в мышлении и политике ядерного века / http://www.winstein.org/publ/koncepcija_vseobshhej-bezopasnosti_revoljucija_v_myshlenii_i_politike_jadernogo_veka/1-1-0-845
29. Основы обеспечения экономической безопасности региональных объединений государств: теория, методология. Кишинэу, 2011.
30. Парадигмы и направления ТМО // http://libraryno.ru/1-2-paradigmy-i-napravleniya-tmo-2013_istoriya_megdunar_otn/
31. Сакович В. А. Основы глобалистики. Кишинев, 2009.
32. Сакович В. А. Национальная безопасность Республики Молдова в контексте современных процессов глобализации и интеграции: теория, методология, прикладной анализ. Учебно-методическое пособие. Кишинев, 2016.
33. Сакович В. А., Квилинкова Е. Н. Концепции и теории инновационного развития: политико-экономические аспекты // Moldoscopie (probleme de analiză politică). 4 (LXXV). Chișinău, 2016.
34. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. М.: АСТ. 2007. 588 с.
35. Ядерное оружие после «холодной войны» / Под ред. А. Арбатова и В. Дворкина. М.: «Российская политическая энциклопедия», 2006.
36. http://libraryno.ru/1-2-paradigmy-i-napravleniya-tmo-2013_istoriya_megdunar_otn/

YOUNG EUROPE'S CRISIS: POLICY AGAINST THE MARKET

Antonios PAPARIZOS, *Phd, Professor of Sociology, Department of Sociology, Panteion University of Political and Social Sciences of Athens*
(apaparrizos@yahoo.gr)

Abstract

In this article, the author draws attention to the need for permanent renewal of European social institutions. The initial thesis of research: At present, especially in the Western world, the development of history and social sciences is sufficient to systematize knowledge about crisis, but not to prevent it. The author points out that crises are inevitable, as well as periods of vertiginous development. The content analysis of Aristotle's work allowed the author to conclude that monopoly can only be allowed to provide citizens with the necessary amount of food. In conclusion, the author wonders: Should the European Union assume market management?

Keywords: *crisis, Europe, politics, market, monopoly, polis*

Crises and Sociology

United Europe is young and cannot be otherwise. This old continent of ours is now obliged to renew itself and to do so continuously, to be reborn one could say, as it has been reborn many times in the past and will be again in the future. On the other hand, all indications suggest that crises are nothing more than a way for societies to change, develop and evolve or other-

wise face possible retrogression and collapse. One could further say that times of crisis force societies to think collectively about their history and acquire new forms of historical conscience. In other words, crises appear to be just as inevitable as periods of prosperity, the difference being that the latter are desirable while the former are presented as unforeseeable. In fact, crises are both justifiable, and to some extent, predictable.

Today, and especially in the Western world, the development of social sciences is complex and powerful enough to enable the creation of a truly systematic knowledge of crises, not with the aim of avoiding them (which I consider unlikely), but so that they can be identified quickly and dealt with in a calmer and more effective manner. Crises exist, and will go on existing, in every political and economic system of any kind or epoch, and as such, they should be taken as opportunities for progress and for a dynamic countdown with history.

The view that crises are the result of macro-historical transformation and the ways in which capitalism, liberalism or even parliamentary social democracy are renewed, is a naive myth. During the tremendous 5th century, ancient Athens underwent eleven extremely deep periods of crisis, not just political, but simultaneously of an economic, class and highly ideological nature. Reading Aristotle's "Politeia of the Athenians" would persuade us of this. We would also have a better knowledge of crises if we studied, for example, the successive political and economic recessions of the Byzantine Empire, which we deal with simply as historical periods of rise and fall. The crises of the capitalistic systems of the Western world constitute only a small example and have never been studied in depth or composedly, being overshadowed by the antagonism between parliamentary and liberal or social democracy on the one hand and the communist establishments of public ownership on the other.

Therefore the crisis in New Europe represents an opportunity to think again of the central viewpoints, among others, through which we conceptualize and act financially and politically: in other words to consider the policies and decisions of the last few decades, not just of governments, but of all the institutions of our societies, from universities to big businesses.

The questions that first need to be looked at are as follows: What is economics? What is politics? What is ideology and Cosmo theory? More importantly, we need to question anew which of these three fields of thought and action, of the ways in which social life is organized as a whole – the political, the economic or the ideological – is the most significant and through which we can act primarily

for the total organization of society, intervening also with the other two. Another central question that presents itself at the same time is: what are the structural and operational relationships between these three fields of action that have acquired a somewhat related autonomy within and against each other?

It is important to note that sociology is the exceptional social science that studies and is obliged to study these issues. Indeed, I consider that if social sciences have, during recent years, receded in power and social exposure, it is due to the fact that they have abandoned the big issues concerning the total organization of societies – their economic, political and ideological composition and transformation – and have instead concentrated on everyday living, social and working groups, social ties, man's identity and other forms of direct personal and individual relationships.

I believe the science of Sociology should concern itself directly and dynamically with economic and political systems and the big ideological and world-view narratives and how they are inter-related, bringing to light the ways in which governments and institutions can intervene for the good of society and mankind.

Unfortunately, in recent years there has been a presumption that Financial and Economic Sciences are the only suitable means through which men, governments and businesses can manage the public. It is a big mistake to consider that there is just one generalized way of capitalistic production all over the world. The way things are going also allows me to say that Economic Sciences, taking for granted the existing economic capitalistic systems and modes of production, have abandoned the knowledge connected to their total structural emergence and global transformation, and have instead, almost exclusively, studied their methods of administration. This fact has resulted in the creation of knowledge in partial form and of limited intervention in the big economic and political issues. Hence, our weakness today is in understanding the ways in which central and regional economic, capitalistic systems are formed and transformed. "Political Economy", the exceptional branch of Economic Science and of the History of Financial Systems and Regimes has almost disappeared because of the "economists" who ignore the politics of economics.

Monopoly and Politics: from Aristotle's monopolies to the present day

Thus, I return to the need to ask once again: what is politics, what is economics, what is ideology and what is the structural relationship between them? Which field holds priority in the structure and administration of society? I do not aspire to provide full answers, but rather to state the new need for dealing with Economics within and through Politics.

However, before I proceed, I feel it necessary to mention characteristic examples of economic and political acts from history and classical literature so that the starting point of our analysis is based on historic reality.

One of the main structures of modern, global economy is monopolies: the monopoly of production and provision of commodities, the monopoly of money, and the monopoly of economic and especially econometric knowledge. I use the term “econometric knowledge” largely because precedence is given to the measure of economic changes and the ways in which they can be best managed for the benefit of powerful social groups and classes, wealthy societies mainly.

Many people believe that monopolies are the conception of Modernity, but I am sure you will be surprised to learn that the first monopolies were created in ancient Greece. Aristotle mentions it in his 1st book of “Politics” where he discusses the “art of wealth-making”, that is to say the art of managing the commodities of a “household” in its two forms: firstly, the use of these commodities and secondly, their exchange. The art of exchange is mainly “chrematistic” which is a form of “the art of acquisition” of knowledge and capability or what we would call the art of acquiring and managing ownership today. Coins, or money, came about as a common medium of exchange because of the development of chrematistics (the exchange of commodities). I personally would say as a way of facilitating the measure of exchanged commodities, as Aristotle suggests [4].

However, according to Aristotle’s analysis, ownership – that is to say the “art of acquisition”, primarily of land, livestock and buildings - is a matter for the “polis” (the citizens as a whole) and as such is an exceptionally “political act”.

And here I will surprise you again by saying that the first person who created a monopoly was Thales from Miletus, one of the great wise men of ancient times, famous for his prediction of the sun’s eclipse in 585 BC in Miletus, Asia Minor. Miletus was situated on the opposite coast of the Aegean (Turkey today), then a region with many Greek and thriving cities. Aristotle tells how his fellow Milesians scoffed at Thales’ poverty, claiming his wisdom was of no use [3].

Using his astrological knowledge, Thales was able to predict a particularly good olive harvest and borrowed money the previous winter to reserve at a discount all the olive presses in Miletus and the neighboring island of Chios, since there were no other interested parties at that point. When olive producers sought presses during the harvest, Thales was able to make a huge profit by renting the presses out at a high price. Aristotle

explains that Thales' objective was not wealth, but to prove his fellow Milesians were wrong about his wisdom being worthless. He goes on saying that a monopoly can be achieved by anybody and is the reason why some "poleis" (city-states) employ or enforce one when there is a shortage of food. (The ancient Greek word stems from "mono" meaning one, single or only and "polein" meaning to sell).

In his book of "Politics" Aristotle then goes on presenting the story of a second monopoly, created by an iron merchant from Sicily who, using money entrusted to him by others, bought up all the iron in Sicily and resold it to merchants from other regions in the Mediterranean, thus doubling his investments. When Dionysius, the tyrant of Syracuse, learned of this, he exiled the businessman, allowing him to take with him only his movable property since his monopoly had been created at the expense of many [5], at the expense of "the whole" and of society we would say today.

In the context of Aristotle, and because of his hostility towards profit or interest- originating in the coin when it deviates from its natural use for facilitating the exchange of goods - we can conclude that a monopoly should only be allowed as an action taken by a "polis" or citizenry as a whole, (states we would say today), for one purpose only: to control or procure the food necessary for its citizens [5]. In conclusion, then, while a monopoly is primarily a chrematistic practice that aims to procure the needs of the household and consequently family prosperity, (something attainable by anyone using the money they have acquired), it is in fact a political act that should be decided on by the "polis" as a whole. This is because while a monopoly enables the protection of collective goods and the survival and prosperity of many, it is also capable of destroying these very things.

Looking carefully at Aristotle's 1st and 2nd books of "Politics", it is observed without doubt that acquisition or ownership, like all practices accompanying the survival of households (ὄρεσις) in a "polis" (such as the chrematistic exchange of commodities and the use of coins) are not just "economic" practices necessarily and justifiably carried out by the household, but are mainly political acts. They are directly connected to the survival of the "polis" as a whole, the survival and prosperity of all those, who united by the bond of friendship, compose the *polis* [6]: the society or the state of today.

This is the reason why Aristotle, at the very beginning of the 2nd book, explicitly deals with the two most important issues of politics. Firstly, the issue of "political principle" according to which property can only belong commonly to all citizens, because "the land is one, of one polis, and the

citizens are the society of this polis” [6], a fact still relevant in various modes even in today’s national states. I call to mind that the land of a state “is dominated” [8; 10], or completely controlled by each state based on its own laws, while individual or other types of ownership are defined by collective decisions and rules.

Secondly, the issue of “political principle” according to which any collective political organization, whether a “polis” or (as in modern history) a national or multinational state, enjoys full autonomy in defining its laws; that is to say the right of its citizens to freely and exclusively set the laws by which they will be governed. Aristotle asks is it possible that children, wives and possessions are common to everyone as stipulated in *Plato’s Republic*? The answer that emerges from his arguments is clearly negative since under these circumstances the “polis” would be transformed into a “household” (a d’βed’ñ) or kind of “family” and would consequently be abolished. It would, in other words, cease to exist in the form of a “polis” and become a type of gigantic family. Modern western “societies” emerged as something in-between. Women and children remained within the domain of the “household”, but the “economy” - the chrematistic art and its practices concerning survival and prosperity of the household - were “passed over” directly to the responsibility of the “polis” which then developed not just as a state of Justice but also as a Social state [1].

However, Aristotle’s questioning of the common ownership of women and children, independent of the response he received, is in itself an indication that the management and organization of “households” and therefore of families are issues for the “polis”, or, as we would say today, for society as a whole, and thus is a political issue. It is a question not of nature, nor of some ancient laws of nature, nor of gods, but is rather a question of laws made, and justifiably so, exclusively by the citizenry.

Its citizens in public, common, free meetings make all laws concerning the “polis” [9, p.17-39]. On the other hand, sacred laws (respect for the gods and of temples, respect for the dead and of oaths etc.), invoked by ancient Greeks, exceeded the laws of the “polis” and were not simply unwritten laws for all people but also applied to the gods, and their breach, either by men or by the gods, was considered blasphemy or affront (ýâñéñ). When the gods committed blasphemy, they were punished by falling into a coma in the waters of the Stygos for a good length of time. Of course, the exclusive responsibility of men for all these matters in ancient Greece excluded women from politics, but not from the “polis”. This major political mistake was later corrected and is still being corrected along with so much

else in modern Western culture each time our societies do not regress by institutionally accepting further forms of injustice.

Supported by Aristotle then, I have attempted to put the starting points of the discussion into place. I consider he has already given us an important central answer. The common ownership of land by a polis or state, any form of ownership and management of goods and money (coins as he puts it) by the members of a society are political issues. They are decided on by the polis and are a part of politics. However, could this apply to any society, even today, or is the economy – the relationship between the production and distribution of goods in a society and the structures through which this relationship is established and reproduced – more powerful and dynamically affects, if not actually sets, the political laws and institutions and even political ideology? Could we then perhaps accept that the money and product markets are more powerful as fields or systems of individual and collective action than those of politics and of ideology or world-view narratives? Or do they perhaps only appear to be more powerful, in favorable historical conditions, even though they are not in reality?

Politics and the relations of goods production

Politics as the art of contest and creation of man and his societies

Let us start at the beginning:

What are politics, economy and ideology and what is the relationship between them? Before I attempt to give a direct answer to the question “what is politics?”, I consider it is necessary to firstly address the question “when and how does politics appear within societies?”. The answer we are justifiably given by Political Sciences is that “politics appears from the moment there exists a differentiation between rulers and the ruled”. I personally would answer by saying that “*politics emerges and develops because of any kind of disparities and differentiations, conflicts and contrasts within any social community, whether a family, clan, tribe or a highly populated society of groups and social classes*”.

If this means that the starting point or emergence of a society is based fundamentally on disparities, differentiations and conflicts whether conscious or unconscious, direct or indirect, then I would go as far as to say that any form of society is “by nature” political since it follows that the presence of such forms of social-historical relations and oppositions demands the common making of decisions with the foremost aim of maintaining some kind of internal unity and creating the fundamentals of recognition, peace and co-operation, to survive collectively.

Without mutual reconnaissance, peace, unity and co-operation at the heart of any society life cannot go on, and naturally, any act of creating commodities - the collective occupancy of space and the production of food and clothing - becomes impossible. *Any relations, including the relations and the acts involved in the production of goods are first and foremost inherent to relations of mutual reconnaissance, peace and unity, cohesion and co-operation and they are bound to, apply to, dependent on and regulated by the whole: consequently they are political relations and acts.*

What is, then, politics?

The first four much-discussed answers offered by Political Sciences are as follows:

- 1) Politics is the administration of power.
- 2) Politics is the administration of any institution: of the family, of any state mechanism, of the western state as a whole or, of any other kind of state.
- 3) Politics is the government of people.
- 4) Politics is the choice of the most suitable means for achieving goals at the heart of societies.

These answers can be taken individually, in combination or all together.

I personally would like to dwell *firstly* on the differences between people, and the differentiations, contrasts, conflicts and hostility that develop within a society from the moment of its conception, and *secondly* on the necessary creation of politics to surmount these issues, reinforcing the implicit and unconscious forms of unity. Based on this multi-complexity at the heart of every society and avoiding one-dimensional conceptions, I would, following on from everything I have already mentioned, suggest this answer:

In simple terms, I could say that “politics is essentially the art of logical synthesis of individual and collective needs and interests with the aim of survival and prosperity for all members of a society”. Furthermore, “politics is the art of members of a society to compose their different, and usually conflicting, interests into habits, rules and regulations, into numerous everyday, directly - applicable individual and collective decisions, thus enabling mutual acknowledgement and co-existence, co-operation and survival, and ultimately bringing prosperity”.

Moving on to more complex conceptions, I would add that *politics is the ultimate art of both continuous contest and creation, first and foremost of man himself and consequently his society, and as such is the art of continual synthesis and re-synthesis of space and time (past, present and future), of friendship and hostility, of individual and collective possessions,*

of need and chance, of slavery and freedom, of justice and injustice, of sense and irrationality.

Politics, therefore, assumes and manages the creation and evolution of man himself and simultaneously his society in the place of blind history or, I would more accurately say, within and through history. Thus, politics, like creation and evolution, has no limits. It is equally the act of the dispute and at the same time synthesis of Nature and Laws, of chance, disorder and balance, measure and virtue, the completion of man and his society in forms of aesthetic integrity. Therefore, in its aesthetic finishing, politics deals with man and his society as works of ultimate art.

The first goods consequently created by politics are mutual recognition, co-existence, co-operation, solidarity and, most difficult of all, understanding between men and all types of groups, as well as between social classes and whole societies. Put simply, in surmounting and re-composing differences, contrasts and conflicts, politics is an art that promotes reconnaissance, peace and security within and between societies, enabling the creation of everyday labor and goods both big and small. Thus, habits, rules and laws as well as individual and collective decisions of every kind are the most significant creations of politics.

In other words the conceptions, thoughts and actions of every man, group, class or society are, by their very social and historical nature, always political. This also means that no relationship, action, conception or idea from everyday living, from those we call economic, of the production and distribution of goods or products is contrived, applied and legislated without being simultaneously in one way or another a relationship and act of recognition, hostility or friendship, war or peace, confrontation or co-operation, a composition of space and time, individual and collective comfort, submission or freedom, justice or injustice, sense and logic: a relationship or act which unifies or severs social cohesion and unity, allowing collective survival and prosperity.

As we all very well know, if there is no peace and security, recognition, friendship and common habits, rules and laws of co-existence and co-operation, it is impossible for any type of relationship and action, possession or ownership, work or idleness, or the production, supply and enjoyment of commodities and comforts to exist.

The relationships of ownership and labor as political relationships

It follows that only from the moment the basic relationships of recognition, peace, security, co-operation and understanding are established, is it possible to set and establish those relationships in human societies within

and through which the “possession and ownership”, “work and production”, “supply”, “exchange and trade” of food, clothing and other goods are set and established. *More correctly, the relationships of ownership and labor, supply, exchange and commerce are simultaneously and above all, always relationships of recognition and friendship, confrontation and animosity, cooperation and justice or exploitation and injustice.*

However, before moving on to our times, let us take a more analytical look at things, going back to Aristotle’s thinking. According to him, there are three primary relations that form the base of human relations and lay the foundations of the “household”: those between husband and wife, ruler and ruled, father and child. I maintain that these relationships are political from their very first institutionalization since they constantly challenge yet at the same time create man and his society, establishing and instituting every society, not in a simple form of unity or association of men, *but in the essential relational form of a society: the osmosis or communion of men.* Moreover, according to Aristotle, every form of communion or union in a society is a part of the polis which itself is made up of and dominates all other societies [2].

What, in other words, is Aristotle claiming? That these three types of relationships are political since they are contained within and are parts of the dominant relationship that is the polis, parts that potentially complete the polis and its citizenry at the same time. He explains with great analysis suggesting we reach the simplest dimension of all objects studied.

The male-female relationship cannot be avoided [2], since it is the only way of achieving the acquisition of children and continuity, the ability to leave behind another like oneself. It goes further in that the relationship between husband and wife is not merely the foundation of a household but enables the survival of its members and possibly its prosperity as well since the couple’s relationship does not aim only for their continuity but also for the production of goods necessary for survival.

It is therefore a relationship directly productive of goods and consequently “economic” – Aristotle calls it chrematistic, but it is not feasible to look at all his analyses in detail here. Besides, the conceptions with which he connects and validates, or are accepted by many, are contained in the relationship itself and are established within and through its acceptance and institution. Hence, although the husband-wife relationship in Aristotle’s thinking first appears to be political by nature, it is at the same time a relation of production, firstly producing children and thus the continuity of the couple and, simultaneously, the means for its members’ survival.

The same, of course, could also be said of the ruler-ruled (or master-slave) relationship, which according to Aristotle, is complementary to that of the husband and wife. Of course, he claims that slaves exist “by nature”, something disputed by many people during his time who maintained that slaves become slaves only through the law or violence. The debate is still an important one today despite the fact that slavery in ancient Greece, without doubt unacceptable, was actually very different from the slavery of the USA or during the feudal systems. According to Aristotle a “natural” slave is someone who does not aim or plan for the future and is able to rely solely on his physical strength for his survival, of course expecting his master or masters to undertake the planning; a fact which means he does not assume either the responsibility of those decisions connected directly to planning for life itself or to his future.

There is no doubt that Aristotle’s criteria are exceptionally political since they primarily concern ability, power, wisdom, resolution and even political virtue which he attributes to the master and free citizen. However, the society-relationship of master and slave is equally a relationship of co-operation and production of goods, one that develops for the sake of the survival of the “household” and all its members, including the slaves who have been incorporated into it. *Clearly then the master-slave relationship emerges as such and is established through both political and economic conceptions, constituting a relation that is at the same time political, economic and ideological.* Moreover, the prevailing conception today that slavery is primarily a relationship for the production of goods (therefore economic and not completely political) and survives as such, demonstrates the dynamism of conceptions and ideas in the historical composition and establishment of some of man’s fundamental relations.

Freedom

I personally do not conceive freedom as a room or society where a person entering is automatically free to act as he wishes or considers appropriate; nor do I consider it is a place where freedom functions automatically for the good of anyone called a citizen. Thus I have noticed that there are tens of thousands and sometimes hundreds of thousands of people in Western societies today who are absent from or refuse to assume the forms of freedom secured for them by laws and history. They are absent from or refuse to assume the responsibilities inherent in these freedoms; responsibilities towards each member of their society separately, towards the society as a whole or even towards mankind. *I personally accept and consider*

that these are the contemporary forms of slavery of men who are constitutionally and legally free.

Therefore, we inevitably arrive at today's studies.

Are monopolies political or economic institutions and forms of organization? Are markets complex structures of relationships defined by habits, rules and laws of friendship and cooperation, exploitation and hostility— and thus political - or are they exclusively chrematistic and economic fields? I am afraid that there is only one answer: Monopolies and markets are first and foremost political structures and as such, only as such, also economic. I consider I can also say the same for ownership and labor.

This means that the production, supply, exchange or trade of goods, in other words the forms of collective and individual ownership and labor (the way in which goods are produced, supplied and exchanged) are simultaneously and primarily political actions because they are actions of mutual recognition, peace, security, co-operation and understanding. If they were not primarily all these things at the same time, then their contrivance, advancement and establishment would not be possible.

It could, therefore, be concluded that the word “product” in contemporary capitalistic modes of production signals nothing more than the denudation, or more accurately, the concealment of the fact that the outcome of man's labor is due to the political relations between people *since labor is itself essentially political*. And these exact relationships are those of mutual recognition, co-existence, co-operation, and at all times constitute the inevitable composition of individual and collective interests and goods. The word “products” conceals the fact that all outcomes of man's labor are at the same time political goods and that every owner and worker is above all a citizen (polites). Therefore it could be said that everything happens in such a way as to make it impossible for anyone to be an owner or a worker (or both) without somehow, consciously or unconsciously, being a citizen of a society. *The quality of being a citizen does not simply precede those of an owner or worker, but actually constitutes their primary and essential compositional base and exists in every relationship of ownership and labor, creation, production and supply, and also exchange and commerce.*

Does politics define the economy because of its compositional priority in all relationships developed by people within the framework of any society? I would have to answer yes. Should political leaders envisage and plan the whole production and distribution of all goods and services in a society recognizing that they are, first and foremost, procedures of political thought

and action, and consequently of political art? The answer is, without a doubt, yes. Everything indicates that markets cannot be self-regulated, or be regulated solely by their own chrematistic laws when all relationships, conceptions and actions within and through which they emerge and become established as fields of thought and action are due to their political synthesis and organization, and when the survival and prosperity of societies as political entities of men depend on this regulation. *The question is simple: Do I work to be reconciled with others, producing goods and commodities for my own survival and prosperity and inevitably for that of others, or do I work simply to exploit anyone in the course of my labor?*

Conclusion

Do you know of an important economic recession from which a society or societies, (if only in the West and during the last century), have recovered through decisions and actions taken and executed by the markets and banks or other financial institutions alone? Or is it in fact the case that Western societies have come out of recent crises or potentially entered them in the first place because of political and governmental decisions? If this is the case, then why should we trust market institutions and mechanisms?

In this debate, we need of course to take into consideration the approaches developed by Carl Marx and all the ensuing Marxist theories related to the definitive role of the economy and economic relationships within the whole structure of society. The discussions concerning the infrastructure and hyperstructure, as well Marx's parallel theories about the definitive role of the class struggle in the course of the organization, transformation and subversion of societies, are too wide to mention here. However, we do need to identify the point of reference in all these theories within the synthesis and central structure of society, referred to by Marx as "mode of production".

The "special combination of productive relations and forces" that forms the nucleus of the mode of production, based on the approach I have attempted to present here, (but independent of the approaches of Marx and Marxists,) also constitutes the starting point of the study of all these problems. Production relations are the relations of ownership and labor and can just as easily be studied as political, economic and ideological relations, as I have already tried to show. While productive forces made up of all the labor power of society's members (tools as well as developed forms of knowledge), equally bear within their composition the goods of recognition, peace, co-operation and collectivity, or exploitation and hostility, through which societies maintain and reproduce their political unity.

The question is, then, should the European Union assume the political management of the markets? The answer inevitably depends on the political, historical and scientific education of individuals and of each human society as a whole.

To provide adequate answers to all these questions and develop a full theoretical and historical support of the issues, an analytical work much longer than this paper is necessary.

Bibliographical references

1. Arendt H, *The Human Condition*, University of Chicago, 1958.
2. Aristotle, *Politics*, Book 1, 1252a, 25 onwards.
3. Aristotle, *Politics*, Book 1, 1259a. 5 onwards.
4. Aristotle, *Politics*, Book 1, 1256b. 40 onwards.
5. Aristotle, *Politics*, Book 1, 1259b. 11 onwards.
6. Aristotle, *Politics*, Book 2, 1260b.45-46 stating.
7. J. Bodin's theory in his well-known «*Six livres de la République*», 1576.
8. Gernet L. La notion mythique de la valeur en Grèce, *Anthropologie de la Grèce Antique*, Paris, Flammarion, (Champs), 1982, p. 121 onwards.
9. Paparizos A. Modes de pensée chez Hésiode et la négation de l'autorité absolue, *Minerva*, no 12, Un /té de Valladolid, Espagne, 1987, p. 17-39.
10. G. Vlahos, *Politics*, Athens, 1977, 1st volume, Humanism and the Renaissance, p.106 onwards.

MIGRANTS' SOCIAL INTEGRATION THROUGH UNDERSTANDING AND COMMUNICATION. HOLISTIC APPROACH

Ludmila ROSCA, *doctor habilitate in Philosophy, university professor,
Institute of International Relations of Moldova
(rosca ludmila@mail.ru)*

Abstract

The study analyses Moldovan migrants' experience who managed to create 250 organizations in 35 states and have determined political leaders from Moldova to create the Bureau for Relations with Diaspora. The Bureau's key tasks are to maintain a continuous dialogue with the diaspora and negotiate social security programs for migrants in destination countries. The political dialogue between the authorities in the Republic of Moldova and Italy, Portugal, Spain has registered significant results, improving conditions and opportunities for migrants' social integration. Based on this initial positive experience, the author suggests a tripartite model of social dialogue: engaging authorities from origin and destination countries and diaspora organizations. The model provides the possibility to reflect the functioning of the democratic system: diasporas come with proposals, authorities with decisions in support of new opportunities for migrants' social integration. The author uses dialectics to show contradictions between the real situation of migrants and the ideal of participatory democracy.

Keywords: *social integration, social dialogue, holistic approach, diaspora*

The relevance of this study is justified by multiple factors. Firstly, migration is a complex social phenomenon, with multiple impacts on the life of human communities in the country of origin and country of destination. Secondly, the European Union is currently facing a deep crisis, exacerbated by the large volume of immigrants and refugees. Thirdly, it is known that in critical moments the capacity of state institutions, supranational structures are checked, to respond adequately to destabilizing factors, assuming responsibility to their obligations, commitments by signing collaboration, cooperation and association Agreements. Fourthly, person's integration in homeland society, as well as in the country of destination depends on his/her ability to assimilate the principles and values of communities recognized and respected by people. It must also be mentioned that the marginalized, the excluded from community life are a real threat to the normal functioning of state institutions, to the stability of political system. Given the major significance and timeliness of social integration of persons, immigrants and refugees, we apply cognitive potential, the organizational systems approach, interdisciplinary methods: dialectical and synergetic. Only in this way, we are able to decipher the complexity of interactions: migration, social integration through knowledge and communication, stability and prosperity of the communities in the two countries: home and destination. It is the objective of a holistic research.

The object of research is human society, composed not only of people who live together at the same time and space, but also of the relationships established between them. Holistic approach. (Holism (from Greek *holos* – whole), philosophy of the whole. The concept definition belongs to Jean Smuts. (1926). Holism and evolution), to the society insists on its appreciation as a whole, divided into several elements, such as persons, families, social groups classified based on various criteria, social, political, economic, cultural, religious relations. Holistic methodology evidenced by the primacy of the whole in the part, offers an original interpretation of the principle of unity and mutual connection. The dialectical method, laws and principles highlight the development of the researched object, the dynamics of social relations. A milestone in society research is the system of social relations: a person fulfils several roles: of a son/daughter; husband/wife; grandparent/grandchild; employee/employer; leader/member of an organization; student/teacher; buyer/seller; believer/atheist etc. To assume certain responsibilities arising from actual role, a person holds relations designed horizontally. While asserting person as a subject of social relations lies in his/her relations with the whole,

his/her affirmation at the social level. Knowing your social status offers self-confidence, opens constantly new growth opportunities, realization opportunities. At the initial stage of the social integration process of a person, we place self-knowledge/ self-discovery. To decipher the significance of self-knowledge it is necessary to consult Confucius and Socrates. In their speeches, the emphasis is on knowledge, exploitation of results, which are impossible without knowledge of their own cognitive and creative potential. Today this process is also called questioning.

In anthropologists' Valeriu Gubin and Elena Necrasov discourses, they state that a man is born as a biological being prepared to adapt to the natural conditions of existence, that a baby does not survive without somebody's help [18]. Moreover, a man is endowed with the ability to absorb, to grow, to explore the natural surroundings and social conditions ambiance, in which he lives, works, states, provides his own place. Cognitive skills assessment of a person is a complex process, defined by scientists as socialization that takes place under parents, educators, teachers and professors' supervision. Unfortunately, we find that in all countries socialization and attention is minor in relation to its formative, enlightening potential. In our opinion, socialization is the initial stage of social integration of any person, it is the determining factor of questioning. In other words, without socialization - acquisition of knowledge accumulated by other generations, a person cannot assess his/her cognitive, creative potential, does not know much about him/herself, bases on his/her own experience, instinct, intuition [13]. Due to the absence of individualized comprehensive programs focused on the potential of each person, the number of undecided voters, the marginalized, the excluded, increases in contemporary society. These are social groups that create hazards and threaten the proper functioning of democratic societies.

Each contemporary state faces multiple difficulties in ordering relations of political institutions with civil society, with every element of it; with vulnerable social groups, which in some cases integrate harder into community life. Insufficient financial resources, professionals in education complicates the situation. However, authorities communication with marginalized groups is mentioned there, where leaders and heads of political, sociocultural institutions understand the significance of programs focused on social integration of each person. Over the past seven decades, the situation in this area has been complicated by the intensification of migration processes, since it doubles the responsibility of public authorities at all levels: local, regional, national and community levels. It is about developing

and implementing public policy, educational programs oriented towards citizens' social integration in countries of destination, forming vulnerable groups. The growing number of immigrants requires an adequate response from the authorities, who are obliged to develop and adopt normative acts guaranteeing social protection of immigrants.

Migration is a constant human challenge with impact on economic and social development, educational system, cultural exchange, etc. Currently, we are witnessing increasing evidence of the impact of migration on life, population's work activity in the countries of origin and countries of destination. This statement is justified by the analysis of statistical data on the complexity of the phenomenon; volume and areas covered; diversity and dynamic migration processes; implications of migration. According to reports, in 2014, 3.8 million people arrived in one of the EU member states and 2.8 million immigrants left an EU member state. On January 1, 2015, the number of persons having the nationality of a third country residing in a member state of the EU was 19.8 million, representing 3.9% of the EU-28 population. In addition, on January 1, 2015, 15.3 million people living in one of the EU member states had citizenship of another EU member state [20].

Social reality in the country of origin influenced by migration of labour can be analysed by the data provided by the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova, by the studies concerned with "Mapping Moldovan Diaspora in four EU countries: Italy, Portugal France and Britain" and "Mapping Moldovan Diaspora in the Russian Federation", financed by the International Organization for Migration [5].

The Republic of Moldova as a democratic state in the process of institution building has faced social consequences of migration of working age population since 1993. Looking for a job, a permanent source of existence Moldovans emigrated to Western European countries, Eastern Europe, Russia, and other CIS countries. In the first decade of the state existence, illegal immigration is a widespread phenomenon, unmonitored by any institution. Although Migration Department formally functioned, under the Ministry of Labour and Social Protection, in reality none of the heads of state institutions could answer the question: How many people have gone to work abroad legally and illegally? Also the number of cases increases when Moldovan citizens illegally present in different states bear various forms of discrimination, become victims of international networks of human trafficking, migrant smuggling, prostitution etc. Moldovan migration process over the past 10 years, underwent a sharp increase, the number of migrants increased by about 50-60 thousand annually.

In the case of Moldova, migration was caused exclusively by economic factors. A study conducted at the beginning of the XXI century show that economic factors, like poverty, unemployment, low salaries represent over 72% from the factors intensifying migration [9]. At the end of 1990, Moldova GDP was 34% of its value from previous decade. According to National Bureau of Statistics data, the unemployment rate was 8.5% in 2000, 7.3% in 2001 and 2002, while a significant number of employees being sent in forced unpaid leave [12]. Nominal salaries were very small, and the real one have decreased because of high inflation rate. As a result, poverty expanded: a World Bank study assessed that in 1999, about 80% of the Moldova population was under the official poverty line [19], while the rate of extreme poverty was of 20% [20]. Starting with 1998, migration in Moldova started to grow vertiginously.

Several sociological studies have attempted to describe the portrait of the Moldovan migrant. Generalising statistical data, we can conclude that one of the specific features of migration in Moldova is the relatively young age of the Moldovan migrant. The average age at the moment of the first travel abroad was 29.7 years, raising to 36.1 years at the moment of the survey. There are no important age differences when looking at the regions or destination countries. Most migrants (79%) are between 18-44 years old. Men prevail in the 18-29 years-old age group, while women in 45-65.

A defining particularity of the Moldovan migrants is migrants' high level of education and professional experience. Data show that 28% of migrants have graduated university studies, while 63% are vocationally training. Migrants towards the EU have higher education level than those choosing CIS as destination. Massive departure of professional qualified population (engineers, doctors, IT specialists, teachers, agronomists etc.) created a serious deficit of qualified workforce in Moldova, especially in education and health. Some analysts believe that this is a potential disadvantage for growth prospects. This process is accompanied by a certain level of losing skills and abilities, since often migration assumes that qualifies migrants perform often unqualified work. In this context, we have estimated the consequences of migration on the population of the Republic of Moldova.

Empirical analysis of data on legal and illegal migration has led the transformation of inefficient structures - Department of Migration into State Migration Service, an autonomous body under the Government of the Republic of Moldova. Parliament adopted in 2002 the Concept on migration policy and the Law on Migration, and these constituted the legal basis for the creation of the Department of Migration, a structure empowered to de-

velop and promote a single state policy on migration of the population. However, the foundations were laid to the institutional framework of cooperation with other state bodies involved in these tasks: Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Internal Affairs, Border Guard Department, Information Technology Department.

Signing intergovernmental agreements with countries, where today most of Moldovan citizens work, is one of the current priorities of DM in external sense. It aims to regulate labour force between the Republic of Moldova and the country of destination, setting annual work quotas for Moldovans and, more importantly, social protection of migrant workers, in accordance with standards and rules applied to workers-citizens of these states. The stakes of such agreements are to create a legal alternative employment for applicants from the Republic of Moldova to work abroad.

When creating SSM, the Republic of Moldova had signed agreements regulating labour migration and social protection of migrant workers only with the Russian Federation, Ukraine and Belarus, that fact did not improve much the situation of Moldovan workers in these countries. Most of these are still working without labour contracts and, respectively, without minimum social protection guarantees. At the EU level, the Republic of Moldova has signed intergovernmental agreement with Italy, Portugal, Spain, Greece, Israel and Turkey. Nevertheless, the real changes in the situation of Moldovan migrants are modest. This fact can be explained by the reality that all jobs in Europe are closely linked both to the open dialogue of these countries and the existing possibilities on their labour markets. In regulating labour migration and social protection of migrant workers, in July 2002, the Republic of Moldova signed the European Convention on the Legal Status of Migrant Workers. In this regard, there is a close cooperation with experts of DG-III Social Cohesion and Migration Committee of the Council of Europe. Unfortunately, we can say that Moldova remains a bridgehead for illegal migration, which is directed towards the West. Lack of effective regulatory management tools and counteracting illegal migration is a direct challenge to both regional security and the security of the whole Europe.

Migration phenomenon has contradictory effects on the population of the Republic. On the one hand, there are positive socio-economic effects caused by remittances; on the other hand, negative socio-demographic effects are present which indicate population decline and deterioration of human capital. The reasons most often cited include low pay, lack of housing, the desire to give children better educational opportunities etc. Most want to migrate temporarily to

work (40.4%), followed by those who wish to leave permanently the Republic of Moldova (7.9%) and those who intend to continue their studies (5.4%). Intentions are higher among young teachers and researchers, and by gender - among men. However, only 25 percent of those intending take action in this direction (accumulate the money needed, prepare and improve documents for departure, follow courses on foreign languages).

National Development Strategy of the Republic "Moldova 2012-2020" shows that migration has decreased the rate of activity in the national economy by 2.8% annually in recent years and provides its priorities with the need to adjust the education system to labour market needs, to increase labour productivity and increase employment rate in the economy. In the medical system, for example, despite the implementation of several additional motivation mechanisms both for experienced doctors young professionals, the degree of family medical insurance has been gradually reduced from 5.8 in 2004 to 5.4 in 2010. A similar situation persists in the education system as well.

Strategies to manage migration and to involve migrant communities abroad in Moldova's development should be based on knowledge of the situation of Moldovans living abroad, but also on perspectives that they suggest. To this end, IOM envisaged achieving a comprehensive study on the socio-economic profile of Moldovan citizens temporarily or permanently settled abroad, and communities formed by them. The specific objectives of the research were focused on analysing professional and social integration in destination countries, assessment of migrants' relations with the country of origin and organizations of Diaspora, knowledge development process and cohesion of these organizations, and their future projects.

The authors of a study of migration's place in the economic development of Moldova, carried out in 2014, claim that Migration has become an indispensable factor for the economic development of the Republic of Moldova, as well as a tool for poverty reduction. At the moment there are about 700,000 citizens abroad, who annually send about \$ 1.6 billion to the country, reaching about one-fourth of the country's GDP. Respectively, the number of migrants in the total population, the volume of remittances and their share in GDP, make these economic variables become extremely important indicators in the economic policies of the Republic of Moldova [10].

To know multilaterally problems and needs of Moldovan migrant communities abroad, but also benefits brought to families of origin by Moldovan migrants in the European Union, a complex methodology has been applied that included both quantitative methods of sociological research (survey-

based questionnaire) and qualitative methods (in-depth interviews, focus group discussions). Research methods have enabled an understanding of the life of Moldovan migrants abroad, strategies for their future, integration in the destination country and keeping in touch with the country of origin both at micro-social (family and community) and macro-social levels (fulfilling the duty of a Moldovan citizen in participation in elections etc.), attitudes towards migration and the possibilities to exploit the experience to better cooperate with migrant communities abroad, and submission of recommendations on the development of strategies for Moldovan migrants' coming back and their involvement in the processes of development and modernization of the country. Accordingly, the research provides an overview of the Moldovan diaspora in four EU countries: Italy, Portugal, France and Britain, and the particular situation of each of the countries studied.

Mapping study of Moldovan diaspora in Italy, Portugal, France and the United Kingdom revealed as motivating factors of migration differences in welfare and labour remuneration in Moldova and the countries investigated. The presence of friends, acquaintances, relatives in the receiving countries contribute to the decision to emigrate and choose the destination country. There predominates migration for work (72 percent), followed by the establishment of residence abroad (18 percent), the purpose of education (8 percent), other reasons (medical treatment, business) being much rarer.

The author of the study highlights differences in Moldovan migrants' profiles in the countries studied, which are most frequently determined by the demand on the labour market. Italy and Portugal present contingent of migrants balanced in terms of age, compared with France and Britain, where predominate migrants aged between 18-40, a significant portion of those who go to study (24 percent in France and 11 percent in the UK). From a gender perspective, in France and Portugal migrant communities are balanced, however in Italy female migrants predominate, and in the UK - male migrants predominate. Migrants in the European Union states possess a high level of education, a significant portion having higher education or scientific degrees.

This feature of the migration process has a negative impact on the national economy, on the leaving conditions of the Moldovan population. The brain-drain has additional negative consequences, like: decreasing potential of human capital, decreasing the state revenues, investments in the human capital don't pay off the country, considerable increase of the divorce rate, of children out of school, and dissolving the institution of family and its functions of raising next generation. *Thus, obviously, the Republic of Moldova*

transforms gradually in a “producer of unemployed” and a provider of cheap, but qualified labour force for destination countries. Moreover, the quality of the human factor that went abroad, most often decreases, since emigrants are involved in works for which they are overqualified. [16]

Data of the research show that the actions undertaken by the government authorities in destination countries, especially in Italy and Portugal, had a positive impact on legalizing the status of Moldovan migrants that were there illegally. Thus, the number of illegal migration decreased substantively. On another hand, employment in the same area of economic activity abroad is specific only for 12% of the migrants from the analysed destination countries. This is usually the field of construction, health protection and social services, transport and telecommunication, community services or social and personal care. For the big majority of migrants there is a discrepancy between the level of training and qualification received and the economic activity executed by them. Thus, the high-qualified Moldovan workers provide unqualified works, thus leading to brain waste. Only 6% of the Moldovans abroad open their business. The biggest rate of is in France with 9% and smallest in Italy with 2%. Moldovan businesses abroad are in the field of construction, trade, community, social and personal services.

Other information regarding the portrait of the Moldovan migrant suggest that 47.3% of Moldovan migrants work based on a long term contract, while 28.3% have short term contract and only 23.8% based on a verbal agreement. At the same time, every fourth Moldovan migrant works informally. There are differences regarding the employment modality in the four countries of the European Union. In Italy or Portugal, over 80% of Moldovan migrants work legally, based on long or short term contracts, while in France and Great Britain mostly informally, based on verbal agreements (63% and 48% respectively). Comparing the data of the study with the situation of Moldovan migrants in the first decade of the Republic of Moldova's existence, we note that the rate of legal and illegal migration reversed. In our opinion this is a positive change, since the less illegal migrants, the easier the process of managing integration of migrants in the destination countries, the less and fewer are the challenges and risks for the destination country. What we are trying to promote is the idea that efforts of all the leaders of social institutions, nongovernmental organizations, from both the destination and home country, need to serve the common goal: *reducing the number of illegal migrants*.

From the number of difficulties that were faced by Moldovan migrants

abroad, the first to be highlighted is language, followed closely by problems related to employment, legalising resident and work exploitation. The latter is more frequent in Italy, where one third of the respondents have referred to, being characterized mostly by the system of home care services that is less regulated. There are documentary videos, denouncing practices of exploiting women employed in agriculture in Italy. In France, migrants face challenges to benefit from medical services – according to one third of the respondents. Also in France, the number of discrimination towards migrants was the highest, including abuse, humiliation, limitation or prohibition of accessing public services by the employees (about 18%).

To solve the problems faced abroad, migrants ask first of all help from their conational from the country, approaching later institutions like: church, diaspora organizations, employers' organizations and other institutions dealing with social protection. The church is constantly preoccupied by the life and the activity of the Moldovans abroad. Moldovan migrants visit both the Moldovan and Romanian Orthodox Church. Most often, the church is the meeting place where Moldovans meet their compatriots for religious holidays, celebrate together important life events: marriage, baptize, thus creating resemblance to the homeland environment. Meeting with their compatriots have an important role for socialization of migrants, for finding or changing the job. Often, church employees help migrants to find a job, or address official request to state institutions when they see infringement of basic human rights for migrants. Ten of stories from witnesses were published, when church has provided help, including food, shelter for symbolic price, or when the change for the better in the destination country started from and was facilitated by the church. For example, in Italy there are several charity organizations that helped Moldovans. Caritas has positive experience, providing legal help. These have helped migrants to do their legal documents, find a job, a house or overnight shelter, food, clothes and even to return home or receive urgent medical assistance.

The Moldovan diaspora from the European Union and CIS countries is in process of consolidation, even if there are quite a representative number of migrant association. Each organization has an active cell, preoccupied by the development of an activity plan, of organizing meetings with artists, musicians, writers and even politicians from Moldova. The difficulties faced by the representatives of the diaspora organizations are determined by the low participation rate of Moldovans. There is a small number of persons in each organization that dedicate their time and efforts for their activity. De-

spite all this, a good part of these associations manage to represent an important information source for Moldovan migrants, to promote Republic of Moldova abroad, including its tradition and habits, to ensure communication with the migration service from the destination country, and to cooperate with various social actors. Being abroad, 35% of the Moldovan migrants are interested regularly, and 49% occasionally about the social, political and economic situation in the Republic of Moldova, communicating frequently with relatives or friends from the country of origin.

Diaspora organizations from Portugal have the highest frequency of accessing the provided services. Involvement of migrants in the activity of the diaspora has a positive impact not only on the person itself and the association, but also on the bilateral relations between the two countries: home and destination. Diaspora has an important role to play, in informing migrants, gathering information on the social-economic context of legal and illegal migrants. Diaspora has more possibilities than all the state institutions from the home country to establish the real number of Moldovan migrants in a specific country; that is why the Government of the Republic of Moldova needs to rip the benefits of engaging with diaspora organization.

The organizations of the Moldovan diaspora in different countries have created social networks. Leaders of diaspora organizations communicate to diversify the modalities and techniques of cooperation between institutions from origin and destination countries, with nongovernmental organizations and with specialized associations in providing consultancy on social protection of migrants. The organizational potential of the Moldovan diaspora was estimated by the presidential electoral campaign from the fall of 2016. If there would have not been major infringements, due to the active diaspora engagement, Moldova would have had a pro-European president.

Several sociological studies have a goal to improve the management of labour migration. In the process of holistic research of the migration process, we note that the management of the migration labour force assumes inevitably the strengthening of diaspora organization and increasing their efficiency. Taking into account the need and importance to manage the migration process, especially of labour force migration, governmental authorities from Moldova are obliged to define their priorities in this area of activity. In our opinion, one of the priorities is the signature of social security agreements in the main countries of destination for Moldovan migrants, supporting programmes for circular migration for Moldovans, developing specific programmes for the Moldovan diaspora that would main-

tain relations with Moldovan migrants, and will contribute at preserving traditions and national customs, including at promoting Moldovan culture abroad, creating favourable conditions for business development, elaboration of remittances attraction programmes in the national economy and repatriation of Moldovan citizens. In their turn, diaspora organizations should develop partnership relations with local public authorities from destination and origin countries and to diversify service provision.

Analysing effects of migration on the Moldovan society, some scientists have compared it with plague disease that is consuming Moldova. If at the end of the '80s, the Republic of Moldova had a population of about 4.5 million people, then the results of the 2014 population census, published on 31st March this year, informs us that when data were collected (May 2014) there were 2, 998,335 people in Moldova [19]. In the absence of specific social policies, fed by the economic crisis resulting from the banking fraud, the situation of citizens who stayed home is unpredictable. Solving problems faced by the Moldovan society in the second decade of the XXI century is impossible without scientists' recommendations. Currently, researching migration holistically makes us to appreciate the particularities of migrants from the third wave, that in the opinion of the Director of the Centre for Demographic Research in Chisinau, Olga Gagauz, is characterised by a different dynamic. Now the country is left by citizens who have good salaries, but are unsatisfied by the social - economic instability. "The Republic of Moldova already lost a huge demographic potential. Over 600,000 citizens have established for permanent residence abroad. Labour migration transformed in permanent migration... From social-economic point of view, the most important effect is that we are losing the young population, apt to work, well prepared, that will contribute to increasing European economies and ours" [12].

At the same time, if more and more Moldovans want to migrate definitively outside Moldova, their perspectives would be unsecure. Considering the migrant crisis that affected the entire European Union, Moldovans face difficulties in finding a stable job in Europe. Citizens from war affected areas are competing both on the labour market, and on the request soliciting political asylum. Thus, according to Berlin officials, in the first quarter of 2016, 1346 Moldovans requested asylum in Germany, while in 2015 they were 2498. German experts, Moldovans have no change of obtaining asylum, since Republic of Moldova is included in the countries with stable security level.

A potential to decrease the negative impact of migration on the population of the Republic of Moldova is the repatriation of population and

immigration. The sociologist and director general of the Institute of Marketing and Research IMAS-INC Chisinau, Doru Petruti thinks that the speed of implementing reforms is below population expectations. “Regaining trust, in a system that can function in the interest of citizens is correct and this is a long-term process (...) Politicians need to work a lot to make Moldova attractive again for investors and people. Once the real fight against corruption starts, you try not to make any step back. All these steps, if made irreversible, would help the country to regain its credibility not only in front of international actors, but also in front of its own citizens, a big part of whom are abroad”, has commented the analyst.

Repatriating highly qualified emigrants in the main objective of the project on Research Diaspora of the Republic of Moldova, supported financially by the Swiss National Foundation for Science (SNFS) and the Swiss Development and Cooperation Agency, implemented by the Academy of Science of Moldova and SNFS. The Project - *Connecting the scientific diaspora of the Republic of Moldova at the scientific and economic development of the country of origin* – was launched on April 30, 2010. Another initiative comes from the International Organization for Migration Mission in the Republic of Moldova that in partnership with the Academy of Science has announced on September 16, 2011 a competition to support 30 researchers – members of the scientific diaspora from Moldova that want to return in Moldova for a visit of 7-11 days, aiming to conduct research activities and to share from the gathered experience.

Two interesting programmes from the Republic of Moldova that foresee promotion of international migration as positive factor in promoting the development of sustainable transfer of know-how by integrating professionally returned experts. The program of returning experts, implemented by the International Centre for Migration and Development (ICMD) on behalf of the German Federal Ministry of Economy, Cooperation and Development (BMZ), supports the professional reintegration of university graduates and experienced experts, originating from developing countries, that over time have enhanced their professional abilities and competencies in Germany and are interested to return to their origin country. In October 2010, the International Organization for Migration mission in the Republic of Moldova, in partnership with the Ministry of Youth and Sports, Ministry of Education, National Employment Agency have announced the initiation of a pilot project promoting and supporting temporary or permanent return in Moldova to work in public or private institutions for 30 graduates of higher universities from abroad [7].

The analysis of the immigration process in the Republic of Moldova in the last ten years allows to underline that this index is growing. If in 2001, 1293 persons immigrated to Moldova, then in 2010 – they were 2512 persons, from which 140 have received permanent residence [16, p.87]. Despite these, approaching immigration as a solution for economic, demographic problems caused by the migration of the young, trained and qualified people is from our point of view inadequate and incorrect.

Conclusion:

Holistic approach of migration from the perspective of social integration of Moldovan immigrants in the society of the country of destination has affected the Moldovan society in a serious multiple manner. Statistical data, systematized and published in the last decade are worrisome, thus researchers studying migration in the Republic of Moldova have developed research projects, obtaining financial support for undertaking interdisciplinary researches with the goal of describing the portrait of the Moldovan migrants from those three waves of labour force migration. Both in the report requested by the World Bank, and the project *Cartography of the Moldovan Diaspora in Italy, Portugal, France and United Kingdom of Great Britain, as well as in CIS countries*, provides us with the opportunity to document and understand the reality of the integration conditions for immigrants in the society of destination country, the determinant role of knowledge of the spoken language, habits and traditions of the culture and civilization. In this sense, we can recommend applying the methodology used by the Moldovan researches in investigating the migration process from other states in the Mediterranean Basin.

The philosophic approach on the social integration of the person leads us to understanding the cognitive and creative potential, to the need of developing in children the capacity and ability of understanding how to communicate with peers. These objectives are achieved through personalized socialization processes, leading to enhanced self-perception as an element in a bigger, more complex system of relations and inter-influences, of self-awareness. Thus, there is an increased ability to self-determination, with a clear position, social status and existential meaning.

Exposing the results of the investigation has allowed to justify the thesis based on which integration of Moldovans in the society of the destination country is conditioned by establishing optimal relations with social institutions, authorities and local NGOs, by the normalization of the moral-psychological status, that is produced by accepting all the consequences of the im-

migrant status, ensuring a stable rhythm of growing prosperity, by the capacity of the person to assimilate values, moral and legal norms. The more organized and stable the relations between Moldovans and the population from the country of origin, the more forms of social integrations for the first.

Moldovan Diaspora has a special role in ensuring social integration of immigrants, in maintaining their relation with the home country, in assuming new responsibilities for those from home and their future. This investigation allowed us to conclude that although there are numerous organizations of the Moldovan diaspora registered in 35 countries, this structure is in process of consolidation, of assimilation of its managerial and operational potential. In several cases the activity of the association of Moldovans is reduced to organizing cultural events. While the diaspora could do much more for migrants, for local authorities from both destination and origin countries, it should treat with priority gathering data on illegal migration and providing social protection for legal migrants. We have noted above that the existence of illegal migrants on the territory of a state represents a continuous threat for the security and social stability of its population. Bilateral cooperation between the authorities of the two states could be strengthened for using the potential of the diaspora to organize and communicate with Moldovans, that would tell to their peers the truth about their social, financial situation, about the eventual discrimination they have experienced; versus sharing the same information with representatives of state institutions, political parties, that in electoral years visit them and promise a lot. In this way, the bilateral agreements would become more achievable and with a more consistent impact on the living and activity conditions of migrants.

About the integration of immigrants in the life of the new community, we can refer only in the case of legal immigrants. Statistical data show that the number of illegal migrants reduced considerably in the evolution of the migration process. Nevertheless, we consider necessary to underline that is important that citizens of the Republic of Moldova that are tented to migrate, to know the reality: that illegal migrants can be blackmailed, not protected by the law, while the legal migrant can, depending on the situation, look for medical health or any other support, and be free in the street, shops or public spaces.

For the Moldovan society and its leadership, the study has strategic meaning. We suggest to all the scientists, politicians, artists, writers joining efforts in view of elaborating projects/programmes, focusing on repatriating migrants. In this sense, statistical data are promising: a reduced number of migrants have opened their own businesses in the destination countries. If the immigrant does

not have personal property, it is easier to convince him to return home. The authorities, leaders of state institutions, of political parties, parliamentary and extra parliamentary, nongovernmental organizations should be preoccupied by the problem of repatriating citizens of the Republic of Moldova. In years of economic, political, social crisis, being abandoned by the public authorities, they have solved their own financial problems the way they knew, based on the relationships they had personally or in their own circle. At the moment, when we estimate negative consequences of migration for young specialists in the health, education and other sectors, we consider necessary the multiplication of economic, social programmes, promoting the actual implementation of the justice sector reform, solving disastrous aspects of health and education, for the benefit of the society and each citizen of the Republic of Moldova. This topic should not be ideologised or politicised. The situation is indeed severe, and those that lead, that educate, that understand that Moldova has a future, need to involve, taking personal responsibility.

The focus of the study on social integration through knowledge and communication encourages us to understand and raise awareness that all the problems of the contemporary society are fortified by the lack of efficient communication between the leaders of the states, of the human communities and peers. The communication in the political, social-cultural area is efficient only in the conditions of accepting the opinion of the other, assessing the cognitive, creative potential, capacities and abilities of individuals and interests. To increase the efficiency of the political and social communication is important to understand and respect basic principles: pluralism of opinion, reciprocity, tolerance, equality, transparency and responsibility.

Bibliographical references

1. Brain, Drain. Cazul Republicii Moldova. Coordonator Victor Moraru. – Chișinău. Instit. Internaț. European și Științe Politice al AȘM. Seria Migrația: probleme și oportunități, 2011.
2. Certan, S., Certan, I. Integrarea economică în Uniunea Europeană. Chișinău: CEP USM, 2013.
3. Constantin, Matei, Impactul migrației populației asupra situației demografice din Republica Moldova, Chișinău: ASEM, 2006
4. Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova. Raport elaborat pentru Banca Mondială în cadrul Rețelei de învățare a specialiștilor din domeniul migrației și remitențelor (MIRPAL). CIVIS, IASCI, Chișinău, 2014.
5. European Training Foundation. The contribution of Human Resource Development to Migration Policy in Moldova. 2008.

6. Oleg Galbur, Raport cu referire la analiza fenomenului de migrație a populației din Republica Moldova, inclusiv a cadrelor medicale. Chișinău. 2011.
7. Gestionarea migrației de muncă în Republica Moldova. Studii. Chișinău: OIM. 2005.
8. Ghencea B., Gudumac I. Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova. Studiu susținut de Organizația Internațională a Muncii, Chișinău. 2005.
9. Moșneaga V., Moraru V., Rusnac Gh. Țurcan V. Fațetele unui proces: Migrația forței de muncă din Republica Moldova în Italia. Seria Migrația: probleme și oportunități, Chișinău, Editerra Prim SRL. 2011.
10. Morcoțilo Iurie, Fala Alexandru, Aspectul migrațional în securitatea economică a Republicii Moldova: Analiză instituțională. Chișinău, Centrul Analitic Independent EXPERT GRUP, 2014.
11. Pyshkina T. V. Economic Consequences of the Migration of Labour from the Republic of Moldova/ Un World Institute for Development and Economic Research, Helsinki. 2002.
12. Republica Moldova: Politici de creștere economică. Crearea locurilor de muncă și reducerea sărăciei, Chișinău, ILO, PNUD, DFID, 2001.
13. Rosca Ludmila, Migration, un approsche teoretico-practique, forms d'integration sociale et socialization. Jean Monnet Seminar, Migrations, Tunis, Tunisia, 22-23 February, 2016, 2016, P.135-140.
14. Rosca Ludmila. Diaspora moldovenilor în Italia: experiențe valoroase de integrare. Migration and European integration of minorities, Universitatea din Oradea, 6-8 noiembrie 2014, Istvan Polgar (ed.), Ioan Horga (ed.), Mircea Brie (ed.). – LAP LAMBERT, Academic Publishing. 2016.
15. Republica of Moldova, Interim Poverty Reduction Strategy Paper, November 15, 2000.
16. Stratan Alexandru, Savelieva Galina, Cotelnic Vera, Impactul migrației forței de muncă asupra Republicii Moldova: aspecte demografice și economice. Revista Academos, n.2(25), iunie, 2012), P. 82-90.
17. UNDP. Good Governance and Human Development. Moldova Human Development Report. 2003.
18. Губин Валерий, Некрасова Елена, Философская антропология. Учебное пособие для вузов. М.: ПЕР СЭ: СПб: Университетская книга. 2000.
19. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=30&id=5582>
20. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/ro
21. <http://www.rador.ro/2015/12/18/cronologie-criza-refugiatilor-din-europa/>
22. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52015JC0040>
23. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0066+0+DOC+XML+V0//RO>
24. http://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2015/fi_1826.pdf
25. <http://www.mediafax.ro/social/analiza-ue-pare-lipsita-de-solutii-eficiente-privind-imigratia-situatie-cu-efecte-economice-si-sociale-14675475>

EFFECTIVENESS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S STATE POLICY IN CREATING CONDITIONS FOR THE TRANSITION TO AN INNOVATIVE DEVELOPMENT PATH

Vasilii SACOVICI, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus*
(113vs@mail.ru)

Elizaveta KVILINKOVA, *doctor habilitate in Historical Sciences, associate professor, ASM*
(cvilincova@mail.ru)

Ștefan ȚÎBULEAC, *PHD student, IRIM*
(steflife@mail.ru)

Abstract

The main trend in the development of the modern world economy is the process of the formation of an innovative economy - a knowledge-based economy, which later becomes the knowledge economy as the highest phase of the innovation economy. In terms of the relevance of this phenomenon, this phenomenon

surpasses all others, since not only the pace of world economic growth, but also the sovereignty of states, and the level of ensuring their national security will depend on the rates of innovative development in the 21st century.

The most important world tendencies led to the realization of the ruling class, the political and scientific elite of the Republic of Moldova, that a sharp increase in economic and social efficiency inevitably requires the transition of the country's economy to an innovative development path. In this aspect, the Republic of Moldova, like other countries, expects that knowledge and innovations will become a source of national wealth. In this article, an analysis of the Republic of Moldova's state policy in the scientific, technical and innovation spheres on creating conditions for the country's transition to an innovative development path is carried out.

Keywords: *innovations, innovative economy, innovation policy, national interest, national security*

Introduction

The main growth stimulators of the world economy are two factors: globalization and innovation. Globalization, deepening the interdependence and mutual influence of various spheres and processes of the world economy, largely affects quantitative changes (of course, due to mutual influence there are also qualitative changes), innovations - essentially transform the qualitative characteristics of economic growth.

Under the influence of these interrelated factors, at the end of the 20th century humanity has entered a new phase of its development - the construction of a postindustrial society, where the leading role belongs to information technologies and computerized systems, high innovative technologies in production and innovative systems in the economy, innovative organization of various spheres of human activity. Sustainable development, first of all, began to be achieved by the transition to an innovative development path, reducing, at the same time, external dependence and increasing security.

As long as governments realize the importance of connection between capacity of the nation to use innovations in their economic activity, as well as, for competitiveness on the world market, the science and innovations will be concerned as defining factors for economic growth, the main elements of the state strategy and politics.

Consistent development of the real sector of the economy is impossible without implementation of innovations and high technologies.

The model of the future economic development of the Republic of Moldova should rely on global changes and effective hi-tech industries.

Scientific and technological advance accepted worldwide as sole fac-

tor of economic growth, is more often defined, nowadays, as innovational process. It represents a unique process, which combines the scientific, technical, economic, business and managing approaches in its own way. The main goal consists in creation of innovation and lasts from generation of idea till its commercial release.

The Republic of Moldova has passed into 21st century with degraded, deformed and heavy retarded innovational capacity. Prioritize development of science and technologies will contribute to resolution of some important issues, as: increasing quality of life, economic growth, better healthcare system, development of culture, environmental management, equal strategic partnership, as well as, key points of national security – economic, public and social factors.

Research results. Nowadays, the present and future of a country depends on science advances, power of its scientific innovational capacity, intensity of technological development and usefulness of its outcome for society. Though, the results of our research show that the Republic of Moldova challenges some issues in the field of science, technics and innovations, as follows [7]:

- there are no promises for speedy development of the sciences and techniques as base for innovative evolution of the country;
- there is a need for an innovational system as a network of institutions, whose activity will be pointed on generation and spreading of innovations;
- forming of the innovative economy bases, that will include a network of knowledge in the labor management and education, an economy sensitive to innovational techniques;
- organizing, at the base of long-lasting social-economic conceptions, a strategy for country development towards EU standards, of an economy grounded on modern knowledge, innovations and technologies;
- development and implementation of the strategy for innovative and technological breakthrough for economy consistent growth;
- acceleration of the Republic of Moldova and European Union standards approach, because in the EU the social and financial progress is based on innovations;
- fast implementation of innovations and modern technologies in the industry domain, with support from Western countries, which will increase Moldovan citizens' quality of life;
- building-up of new manufactures and introduction of the modern technological achievements in public life;

- attraction of new investment flows for technological breakthrough, ensuring an innovational character of the investments;
- guarantee of the Moldovan developers' access to the world intelligence market;
- wide international cooperation in the field of science.

At the beginning, implementation of the strategy will direct business community to start innovational activity. Effective innovational politics is a necessary premise, for innovational system creation, which will be grounded on a sum of actions, pointed towards innovational activity, will increase its efficacy and broad application of outcomes and will lead to social-economic development of the country, as well as, to full satisfaction of society needs.

One of the most important steps for the Republic of Moldova, for further technological progress, consists in generation of innovational character, which will lead to building of a new and modern material base; moreover, it will increase its competitiveness. The leaders of the country realize the sole role of innovations; this is why in July 2004 the Parliament adopted the Law on innovations and science, which regulates judicial aspects of state politics and activities in the field [10].

The national strategy for the Intellectual property has as the main goal strengthening of the judicial and institutional bases up to 2020, that will form, defense and manage the potential of intellectual property, which will produce the key points for stable economic growth founded on knowledge and innovations.

Since 2007, in Moldova, as a part of innovational infrastructure, scientific centers, parks, business and innovational incubators have been built [12].

Nowadays, in Moldova there are at least 3 scientific and technological parks, 8 innovational incubators [13], which increase implementation of research outcomes in the manufacture domain. Innovational growth of Moldovan economy is based on 3 main directions [1]:

- developing the capacity to effectively replace imports of goods and services;
- development of the potential of production technology, products and services for penetration of foreign markets;
- improvement of economic and social infrastructure (roads, water supply and sewerage systems, power supply, state system of supporting entrepreneurship).

Republic of Moldova is an agrarian country, for which, due to an expert opinion, the sole priority represents the innovational evolution, founding on the agriculture update based on research outcomes. [3, p.10-15]

However, in Moldova, there is another fast developing and promising domain, like IT industry, that brings a serious additional profit to the gross domestic product.

Dozens of international outsourcing companies activate in the country, being integrated in an international network for generation and spreading of program products. In accordance with data rendered by the State Chamber of Registration over 500 IT companies, registered in Moldova, have offered more than 20 000 working places.

Analyzing the whole sector of information and communication technologies, it can be predicted that in the coming years it will become a key factor in the development of the Republic of Moldova. In favor of this conclusion, there is the dynamics of the results of work in this sector. So according to statistics, in 2016 the sales volume in the sector of information and communication technologies amounted to 36.1 billion lei. In the IT sector, the volume of exports has steadily increased by about 10 percent annually. So in the period from 2011 to 2016, the sales turnover in the IT industry doubled from 1.29 billion lei to 2.6 billion lei (according to the Ministry of Economy and Infrastructure of the Republic of Moldova). Hence, some progress, compared to the traditional types of business, is evident. Products released by Moldovan private IT companies, which were made up in accordance with international requirements and on demand of large-scale international organizations, are applied in daily work of public departments all over the world, including the USA and Great Britain.

The Republic of Moldova undertakes certain efforts to be integrated in regional and international hi-tech community, tends to become a worthy partner for leaders in the field.

The worldwide experience proves the fact that fundamentals of innovational economy are based on small and medium enterprises, which are the most susceptible to market request, are able to elaborate competitive scientific products, in short time and with minimal expenses. Collaboration between scientists and businessmen, just in 2013, attracted 88 million lei of private funds, along with the state financing in sum of 300 million lei. This trend is still developing. Thus, the government has pointed a task to create a modern algorithm to release the connection between science and business affairs, to ensure a professional screening for the new points of evolution. The future of any country depends on its innovational capacity – the main factor of competitiveness. If the country has such an ability, it will transform to a privilege.

On the other hand, it is better to mention, that innovational culture in the Republic of Moldova, is very weak. However, the managers of Moldovan enter-

prises have a vague idea about quality standards they must achieve, to become leaders on national and international markets. This creates an unfavorable climate, which decreases, in terms of worldwide marketing, the competitiveness of the enterprises in part and survivability of Moldovan economy on the whole.

In accordance with the Report of “Global Innovation Index”, in 2017, the Republic of Moldova was placed 54 out of 127 countries, included in the list. [14] Enlargement of the international scientific and technological cooperation plays a crucial role for Moldova transition to the innovational path. For some long time Moldovan researchers have been participating in many international scientific projects. CDRF – American foundation for civilian research was one of the 1st international organizations, which supported Moldovan scientific projects. For the very first time, in the 90s of the 20th century, scientists from Moldova, received an opportunity to take part in common research projects together with their international colleagues. About 2500 Moldovan scientists participated in over 300 research projects, and 600 of them went to the United States of America for scientific and educational purposes. In frames of this experiment a few million dollars budget was approved for performing a common Moldo-American scientific project, including elaboration of modern experimental database, later another range of combined Moldo-European projects like INTAS/Moldova have been run, as well as, bilateral cooperation among Moldova, EU, USA and Commonwealth of Independent States (CIS).

Financial support of mentioned projects was organized in such a way, that budgets granted by different countries have not crossed the borders. Such an approach gave scientists an opportunity for creative growth and opened new ways for achieving financial grants, as well as, material support. In late 2011, the Republic of Moldova became the 1st country, among other CIS states, to be associated with European Framework Program - FP-7, which joined all EU members. Thanks to this project, Moldovan researchers have been participating, on equal conditions, with their colleagues from EU in different competitions aimed at obtaining financial grants. 53 scientific projects, with total budget of 3 million euro, have been implemented by 2014. All these achievements had a positive impact upon international partnership. Thus, in the 90s the portion of international collaborations in Moldovan articles consisted 41%, than in 2014 it raised up to 70%. In early 2014, a 7-year-duration European program named “Horizon 2020” has been launched in Moldova.

This Program combines 3 early independent financial sources: Framework program for scientific research and technical development of EU, Framework program for competitiveness and innovations, as well as, European Institute of

technology. The total budget for 2014-2020 amounts 80 billion euro. In fact, it is a project focused on scientific collaboration between the whole Europe, including Moldova. Our country has become the 1st state form “Eastern Partnership” and the 14th on the continent, to join the European scientific community. Properly, Moldova has been integrated in many programs granted by EU.

The level of science development in a country in modern era represents the key factor that defines the competitiveness of its economy. The technical progress achieved just on the base of innovative technologies inevitably decreases the general level of competitiveness. Hence, the strategic direction for the Republic of Moldova’s development should rely on the growth of its scientific and innovational potency, together with international support.

Our analysis shows that in the Republic of Moldova there exists a strong scientific and technical base, which along with current system of high education can lead to advance of its own hi-tech potency. Unfortunately, the results, which have already been achieved, are inadequate for future development of the innovational domain. Nowadays, the innovational industry of Moldova is in a very poor condition, just a few enterprises are working in total accordance with modern innovative standards.

This fact is backed up by the absence of the main factors, which contribute to innovational activity, such as: consumers request for innovations, well developed scientific and technical base of the national economy, activity of venture funds that are financing risky innovational business.

The government of the Republic of Moldova has adopted the “Strategy for innovational development of the country in 2012-2020” aimed to increase effectiveness and potency of the innovational economy. The volume of innovational goods in 2020 will achieve 25% of the inner growth product of the country. This will become possible due to increase of IT-technologies volume up to 6-7%, growth of the machine industry volume to 5-6%, advance in the light industries and service market. Innovational activity can arise only at the base of scientific research or transfer of innovational technologies. The 1st statement results from active participation of the state in staff education and financial support of scientific projects, the 2nd depends on business initiative, but based on public support.

The main objectives of the National Strategy in the field of intellectual property are:

- To stimulate the creation, protection and use of intellectual property as a key tool in shaping the conditions for the country’s transition to an innovative model of economic growth;

- Continuous improvement of the regulatory framework in the field of intellectual property, including through its harmonization with the EU legislation and the implementation of international treaties in this field to which the Republic of Moldova is a party;

- Development and modernization of the National Intellectual Property System, increasing its transparency and consistency;

- Strengthening the institutional capacity of bodies that have the authority and responsibility to protect and enforce intellectual property rights, develop an effective infrastructure to prevent and combat counterfeiting and piracy;

- Promotion and development of a high culture in the field of intellectual property, informing and raising public awareness of the role of intellectual property, as well as increasing interest in protecting and enforcing intellectual property rights;

- Development of international, regional and bilateral cooperation in the field of intellectual property and integration of the Republic of Moldova into the international and European intellectual space.

The government proceeds from the statement that effective economy relies on the results of structural transformation, which depends on continuous process of technology and managing systems replacement on another, more effective one. Strategy presumes the reorganization of public institutions, modernization of scientific infrastructure, shifting of the accents towards innovational enterprises. The document supplies implementation of 8 strategic politics for innovational development, as follows: application of innovations in the public sector, creation of innovational media, advancing science efficiency, generation of fruitful sale system for hi-tech products, stimulation of innovational business activity, international integration for innovational growth. The Academy of Sciences should transfer the authority for the fulfillment of innovational politics to the Government.

The Government of the Republic of Moldova has approved the “Strategy for increasing competitiveness of IT-industry in 2015-2021”. This strategy focused on development of the IT industry in Moldova, and has a number of priorities, as: education and research in IT domain, business affairs, economic benefits, as well as innovative breakthrough on IT international markets, wide partnership. The main goal is to promote the “IT-Moldova” brand as the most favorable and competitive in the region.

Leading Moldovan scientists are confident with the idea that developed countries have already proceeded to economy model founded on knowledge and innovations, pointing a goal at social level to advance the science

achievements, as well as, the quality of education to form a platform for further social-economic growth. Particularly, Kancer's opinion, the top idea consists in generation of scientific base, which will support any scientific research conducted in the country, to develop technologies for innovational economy, to advance the national values, to integrate the scientific bridge in modern network of the global civilization.

Strategy for public politics in the innovational domain is focused on long lasting conceptions of social and economic trends for a country development.

The prior strategic aim of the state politics in the field of science and innovations is to create a consistent economic and social evolution of the Republic of Moldova, relied on wide use of technical base. Implementation of this strategy depends on generation of new innovational and technical conceptions for state development.

The choice of an innovation policy strategy implies:

- Establishment of the main objectives of innovative development in accordance with the socio-economic goals of the country;
- Definition of the basic directions of state regulation of innovative activity;
- Adoption of methods for the development and use of scientific potential.

The significant role in this process belongs to the Academy of Sciences, which must be reorganized. The reforms of scientific process itself are still important, with clear criteria for financing, appreciation and encouraging of researchers, involvement of scientific laboratories, as well as institutions in partnership with private companies for building-up a scientific and technical platforms, supporting innovational structures like start-up and spin-off, will increase, in our opinion, efficiency in the research activity, will improve the partnership with scientific organizations from EU and lead to better integration in European research community, will attract public confidence upon different state programs.

The main goal of the Academy of Sciences reformation is to develop and implement some prior directions, to refine some reference points over scientific and technical progress, taking into account national security interests, trends in global scientific, technical and innovational advancement, middle terms aims for social-economic development, generation and implementation of research strategies, important state projects and programs.

International partnership is a strategic factor for advance in domain of research, attraction of investments to scientific and technological media, creation of new common innovational enterprises.

Authorities have to guarantee the complex approach to the elaboration of innovational media, creation of full cycle for innovational growth, in-

cluding macroeconomic stability, maintenance of competitiveness, to defend the intellectual property rights and get rid of all administrative barriers. Another important issue is aimed at supervision of scientific markets.

Moldovan industrial domain must be oriented to building of common enterprises for release of hi-tech and complex scientific products, development of scientific services. Authorities must elaborate and implement a number of specific mechanisms for introduction and maintenance of innovational technologies, first of all in the domain of energetic supply, nature defense and adequate nature management, informational and communicational networks, computational technologies, as well as, agriculture, efficient monitoring of ecologic friendly power supply.

While local establishment is looking forward to the EU integration, there occurs a unique moment to drive the national economy towards innovational progress grounded on:

- intensive efforts upon implementation of the recent knowledge and innovations into the national economy, building up the necessary infrastructure, broaden the relationships between public technical institutions, universities, government departments and industries;
- creation of so-called “business universities” or consortium between universities and private companies, which will support specialized scientific and technical services in the domain of hi-tech research;
- support for development of innovational companies and business incubators;
- generations of platforms and networks for integrative research, specifically in prior scientific and technical sphere;
- strengthening and creation of technical parks able to implement practical results of scientific research;
- designing unique database of financial grants for small and medium enterprises, which will increase the access to different research and innovative activities.

In our opinion, building-up scientific potency of the Republic of Moldova’s inner gross product and its approximation to EU standards will increase innovational activity, as well as, competitiveness of the Moldovan economy, will raise the level of the national security.

Conclusion. In support of technical and innovational growth of the Republic of Moldova authorities has approved a legislative base, which includes: Law Code on science and innovation that regulates lawful relationships in the field of public politics for research activities. In addition, the Government has accredited the Strategy for innovational development in 2012-2020, as

well as the Strategy for increase competitiveness in the field of IT-technologies in 2015-2021, National strategy for informational development of society “Digital Moldova 2020”. In 2006 the Agency for innovational and technique transfer was created, in 2009 – Center for international projects, responsible for selection of projects based on international requirements, in 2012 – Center for financing of fundamental and applied sciences.

At the same time, the country does not have a national innovation system, there is no long-term policy of ensuring national security in the conditions of development of innovation systems, there is no integral state strategy for innovative development, there are no venture funds. In scientific programs, the issue of real ensuring the national security of the Republic of Moldova in the scientific, technical and innovation spheres has not been translated into practical terms. The pace of development of the scientific and technological, innovative and educational spheres does not fully meet the needs of the national security system. There is no system of national security indicators and thresholds for each of the selected indicators of innovation development - so that timely prevention of threats ensures all aspects of the country's security.

To accelerate scientific and technological progress, create an intellectual economy based on knowledge, and sharp increase in the competitiveness of the economy, cardinal measures are required in the format of the state scientific and technical strategy: the formation of an innovative economy, structural reorganization of the economy, support of small (mainly innovative) business, strengthening scientific and technical potential, improving training, etc., and, of course, in this strategy, a specific choice of priorities and “points of growth” should be outlined. Scientific, scientific-technical and innovative developments should be reoriented to the specific needs of the economic, social and other spheres of people's livelihoods.

Besides, increasing innovational activity depends on public management and coordinative actions of all state subjects, on another hand it relies on integration of all structures of interest in the process of implementation of innovations, investments attraction, innovational progress and application of scientific achievements in the current economy.

Bibliographic references

1. Онофрей, А. З., Дудогло, Т. Д. Проблемы развития инновационного предпринимательства в Молдове // Мат-лы 3-й Междунар. научно-практ. конф. «Проблемы и перспективы развития инновационно-креативной экономики». Москва 27–30 июля 2011 г. / Под общей редакцией профессора О. Н. Мельникова. – М.: Креативная экономика. - С. 102-110.

2. Пармакли Д.М, Тодорич Л. Особенности инновационных процессов в сельском хозяйстве. Conferința internațională științifico-practică. Dezvoltarea inovațională din Republica Moldova: problemele naționale și tendințele globale. Nomrat 2013. Ё. 10 – 15.
3. Пармакли Д.М., Тодорич Л.П. Проблемы экономической устойчивости сельскохозяйственных предприятий. Монография. Комрат., 2013 (Tipogr - «Cetntrografic»). 207с.
4. Сакович В. А. Инновационная безопасность как основа национальной безопасности: формирование, эволюция, трансформация. Кишинев, IRIM. 420 с.
5. Сакович В. А., Квилинкова Е. Н. Концепции и теории инновационного развития: политико-экономические аспекты. Moldoscopie (probleme de analiză politică). № 4 (LXXV), 2016. Revistă științifică trimestrială. Chișinău - 2016. p. 19-30
6. Сакович В. А., Цыбуляк Ш. Стратегия инновационного развития Европейского Союза: состояние и перспективы. Institutul de Relații Internaționale din Moldova. «Managementul politicilor de securitate al Uniunii Europene în Europa de sud-est». Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 3 mai 2017. Chișinău. 2017. p. 201-214.
7. Сакович, В. А. Национальная безопасность Республики Молдова в контексте современных процессов глобализации и интеграции: теория, методология, прикладной анализ. – Кишинев, 2016. – 516 с.
8. Дашевский, В. Молдова цифровая: благодаря IT - технологиям власть и бизнес смогут работать эффективнее – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/moldova-cifrovaya-blagodarya-ittehnologiyam-vlasti-i-biznes-smogut-rabotati-effektivnee>. Дата доступа: 20.10.2017 г.
9. Инновационная стратегия Республики Молдова на период 2013-2020 гг.: «Инновации для конкурентоспособности» (постановление Nr. 952 от 27.11.2013). – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=350541&lang=2>
10. Кодекс Республики Молдова о науке и инновациях (№ 259-XV от 15 июля 2004 г.). – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.itlex.ru/sites/default/files/codul-stiinta-inovare-rus1.pdf>.
11. Национальная стратегия развития информационного общества «Цифровая Молдова 2020» (постановление Nr. 857 от 31.10.2013). – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=350246&lang=2>
12. Правительство Республики Молдова утвердило Национальную стратегию в области интеллектуальной собственности до 2020 г. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gov.md/libview.php?l=ro&idc=436&id=5780>.
13. <http://aitt.md/ro/infrastructura-inovationala.html>, Дата доступа: 20.10.2017 г.
14. Доклад «Глобальный инновационный индекс», <https://www.globalinnovationindex.org/> Дата доступа: 20.10.2017 г.

THEORY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S NATIONAL SECURITY ISSUES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES

Nicolai AFANAS, *PhD student, IRIM*
(n.afanas@yahoo.fr)

Abstract

Ensuring national security in all areas of state activity is one of the imperatives of its existence as a sovereign and independent subject in relation to other states in world politics. The intensification of the process of regionalization and globalization implies not only the social-economic domains, in which states are prone to yield from their national prerogatives in the common interest, but also the security and defense areas considered as a bastion of the sovereign state. The establishment of a European organization with economic and financial prerogatives in the middle of the 20th century, which during the seven enlargement waves turned into a sui-generis structure at the beginning of the 21st century, attracted its direct neighbor - the Republic of Moldova - in many community policies and programs designed to ensure the stability and development of the East European region. In this context, the Republic of Moldova obtains a multitude of opportunities but at the same time risks with its inclusion in the EU or Euro-Asian security system.

Keywords: *security, geo-strategy, confrontation, national interest, interdependence, security systems, regionalization*

Introduction. National security has been one of the state's concerns throughout history. If, in the past, to ensure security meant to build and maintain a strong army capable of responding to a possible attack by the enemy, and in some cases to attack to achieve national interests, in the 21st century, things have radically changed. A large, well-equipped and technically equipped army is not a guarantee of its own security, threats and security risks, have diversified and become complex. The processes started in the second half of the last century - globalization, which is achieved through regionalization, i.e. processes of unification at the local/ regional level of the national states, require these entities to seek new tools and mechanisms to ensure their own security.

States become interdependent, especially in security aspects; the border is no longer the "shield" that protects one state from another. Under these circumstances, ensuring your own security can only be accomplished through collaboration. The mutual aid, and in many cases unilateral one, is not regarded by states as charity, but as concrete actions meant to ensure their own security. Stability and security in the neighboring state implies a higher degree of security in your country, thus helping neighbors, you help your own security system. The most eloquent example of this are the regionalization processes on the European continent, which involuntarily lead to uniformization and standardization of the social and political life of the member states. Community policies have the general aim of establishing a set of rules and principles in a specific area that allows member states to systematize their work.

Methods and applied material. Topics on national security mechanisms and instruments, as well as the interdependence between national security and defense of a sovereign state with supra-state regional structures, have been extensively researched by both Western and native scholars and analysts. Specialty literature can be divided into three categories by study topics. Thus, some authors have focused their studies on the theoretical dimensions, addressing issues such as defining, classifying and typifying basic notions, conceptual limitation of terms, developing and analyzing security paradigms. Another group of authors carried out historical studies on these areas, dealing with aspects such as the historical evolution of security systems, the impact of certain states on regional security, the work of intergovernmental structures in the field of security and defense.

Authors who are recognized in political science as founders of the paradigm of "political realism," have placed state and state systems at the center of security complexes designed to ensure eternal international stability and peace. The authors insisted on the importance of legal mecha-

nisms predestined to maintain security, which may be bilateral or multilateral agreements, regional and international political and military treaties, as well as the establishment and activity of international organizations. Monograph studies make a general definition of terms such as security: national security, collective and international security, national interest, and others. At the same time, the first classifications of security are elaborated as a complex field of state activity at home and abroad. The national interest is approached in terms of political realism and interaction between states, where confrontation of interests gives rise to national relations, the role of state bodies in promoting state interest on the world arena as a component of the security of state subjects. The interdependence of state reports in coagulation of state systems (organizations and political-military alliances) are meant to ensure stability and lack of armed confrontation in a particular geographic region or even internationally.

Indigenous authors elaborated studies on the national security of the Republic of Moldova in the institutional and functional ensemble. The impact of the regionalization and globalization processes have duplicate effects on the national security system. On the one hand, it offers opportunities for inclusion in assistance and aid policies, but the same processes lead to the emergence of threats and risks coming from outside the country. Some aspects of the national institutional system are studied, highlighting those normative and structural reforms necessary to bring them into line with Community requirements and standards. The sources of insecurity the Republic of Moldova is facing, their origin, the characteristics and the possibility of prevention, diminishing and fighting are identified. International cooperation through multilateral instruments is a safe mechanism for preventing, stopping, combating and punishing people and structures that violate international principles and norms destined to ensure international stability. Cooperation is approached as an optimal way of solving internal problems so that the authors suggest diversifying and intensifying political-diplomatic activity of the Republic of Moldova in international organizations. During the research, we used special dictionaries and encyclopedias that allowed us to define and perceive key notions, establish the chronology of certain historical events, or decipher abbreviations. National and international normative acts regulating the security and defense domains have also helped us.

Obtained results and discussions. Security as a socio-political phenomenon has always existed, regardless of the form of state organization. The basic preoccupation of pre-state formations such as polis, tribes, free cities and the

like was the security that was perceived as the military capacity / power of a subject in relation to others, especially in relation to neighbors or other entities with territorial claims. A large numerical army, well-armed and devoted to the sovereign, is considered the basic factor in ensuring the security of an entity surrounded by borders, which at that time was of a conventional character and was rather customary in mythology and faith than a legal act of territorial delimitation. This often led to the emergence of conflicts between sovereigns, wars being the most common process in the interstate activity, and considered the most efficient and secure in achieving state interests [14, p. 174-176]. However, at the same time, security as the field of study gains importance only in the 20th century, although so many theoreticians have studied the phenomenon up to that moment, but choosing the path of reductionism and simplism. Security is perceived as the totality of the force instruments available to a state at a certain point in time to defend itself, to respond, to attack the enemy, or if it is required by time to attack another state to achieve its state strategic interests, being omitted from ignorance or deliberately by non-military factors, considered less important and an exclusive prerogative of the state. There is a need to define this term in its entire complexity. Thus, security in the broad sense of the word will be perceived as being sheltered from any danger; the sense of confidence and tranquility that one gives to the absence of any danger at the same time, it can still be perceived as a state of safety, lack of danger and protection or defense. Security, besides aspects of the phenomenon, has the institutional dimension: it is all the state bodies that have the task of protecting socio-economic and political system; the state's repressive political and police system, and last but not least, this notion also includes the normative system of a state or system of states, being made up of all decisions, laws, policies and strategies in the field of security.

Analyzing theoretical sources in the field, we have found that theoreticians give a pluri-semantic meaning to this notion. In A. Wolfers' opinion, security in an objective sense refers to the absence of threats, to acquired values, and in the subjective sense - to the absence of the grounds that these values will be subject to some attacks. Another theorist Bellamy T. considers security itself a relative absence of war, combined with a relative belief that no war that could take place would end in defeat [11, p. 9]. We note that both definitions mainly analyze only one part of security, namely military, and the other sectors are given less or even no importance at all. Clearly, it is necessary in the new circumstances to analyze both the military domain and the other security sectors.

Security analysis involves a typology from the lowest to the most complex. The first level will be national security, by which we understand the possibility of guaranteeing territorial integrity, state's independence and creating the conditions for social development through the mechanisms of the internal and external policy of the state. The second level is regional security, which involves the creation of a security system in a geographically defined area, with the aim of states' peaceful negotiations in this region by ensuring collective security. Regional security is achieved through the existence and work of international organizations, or on the basis of agreements signed between the parties providing for:

- confirmation of the parties' obligation to the agreement to settle disputes between the signatory parties exclusively through peaceful means;
- parties' obligation to the agreement to offer individual or collective assistance to the state subject to armed aggression;
- states' participation in this system only from a geographical region, delimited and consolidated by the constitution treaties of the organizers or signing the agreement [12, p. 19].

The third level of analysis is international security, which provides for the security of all members of international community by excluding risks and threats of a global nature, being possible through the application of the collective security system, through the recognition of non-use of force principle, through collective fight against the risks of international security. The international community's preventive actions on an aggressor, the application of sanctions is a method of contravention against sources of insecurity.

States in their turn must develop and implement a common security policy based on the collaboration and application of the same instruments [5, p. 84], being so closely linked to each other that they cannot ignore the interests of each individual. Recognizing the sovereignty of others, states are bound in the future in the relations between subjects to be guided by the normative basis and the rules recognized at international level. But at the same time, states act or, on the contrary, hesitate to act, emerging from fear and mistrust of an adversary power that may be more supreme than itself, thus "mature anarchy" functions, in which states are largely driven not by international law, but compelled to acknowledge and accept the force of the other actor [2, p. 180-183]. It is obvious that there is a very close relationship between these three levels, which is why in the analysis of one of the levels we have to take into account the processes that are happening in the other two levels. The security of a state cannot be analyzed separately from

the security of the geographical region where it is and the international security as a whole.

If we analyze the effects of globalization on national security and redefine its methods of assurance under the new geopolitical conditions, we must note that they have undergone significant changes under the influence of the given process. First of all, this reflects on the sovereignty of the state and the freedom of action on the external side, by surrendering national prerogatives to supranational structures such as the EU or international organizations such as the UN, NATO or the WTO.

Regional security is to be ensured by taking into account overall tendencies of the globalization process on the security dimension. At the same time, we must note that all the dimensions of globalization are very interdependent and that regional security cannot be assured without regard to the economic problems in this region and the international economic system as a whole. In the 21st century, there are several issues that require a multilateral framework to combat them, such as: vulnerability of national financial systems to the international financial system, environmental issues, threats from terrorism and cross-border crime. Thus, the influence of international security is increasing over the national one; no state can ensure its own security without knowing the threats and vulnerabilities of the international environment [15, p. 287-290].

We can argue that there are four general areas of globalization's influence on national security:

- economic dimension - through economic development and raising social and economic prosperity to strengthen peace among states. It is a principle that emerged in the second half of the 20th century as a method of stopping wars between nations and of giving rise to / re-emergence of friendship and collaboration relations between states, based on the principle that each state wishes prosperity.

- investment dimension - private actors in some areas play a much more important role than the state ones. They are not interested in the regime that is in a state in power, but are rather interested if their investments in this state are safe and will bring profit from this business. We can conclude that any state wishing to attract new investments in the national economy must ensure the stability of the domestic economic and financial system and minimize the risks of investment.

- financial dimension - states are linked to each other in the international financial system, being exposed to external risks during regional or international crises.

- the dimension of new information technologies (IT) - the internet is at the same time an opportunity for the development of interstate relations, while at the same time it is a threat to national security through criminal activity in the IT field [1, p.37-38]. Globalization has the following direct and indirect results on national security:

- removing boundaries between internal and external risks, not just of economic, but also political and social nature.

- the intensification of the old and the emergence of new risks to national security.

- the main risks and threats to a state today are no longer of political-military nature, but are rather of economic-social nature [9, p. 81-82].

Thus, those conflicts between nations that go through political-military methods will be carried out by economic instruments; the main struggles will be given for the sources of raw materials and the outlets, and the main actors of the conflicts will no longer be state structures, but rather Non-state and supra-state structures, primarily transnational companies. All states will defend their own resources if they have them, and if they do not have their own natural resources, they will look for them outside. The struggle for resource bases will be not between their owners and those who want to establish the “protectorate” on these territories, but between two subjects who will consider this region as their own area of national interest. At the same time, we must not neglect the cultural dimension of globalization through the export / expansion of cultural patterns that diminish the traditions and culture of a people, threatening the originality and specificity of a national culture. The process of unification of culture leads to the awakening of opposing movements aimed at keeping and even preserving national traditions which leads / can lead to inter-ethnic and inter-cultural conflicts within a state, especially since most states are multinational, which is still a threat to state security.

There is an eternal struggle between political paradigms / schools on the phenomenon and the process of security. Below, there is a scheme based on E. Kolodziej's study [8, p. 153].

Thus, the above scheme reproduces five basic paradigms of contemporary political science that study security, and where classical realism emphasizes state participation in security policy, and the main instrument to ensure international security is rivalry. Under the impact of an enemy or the common moment of interest, states unite for peace, feeling the sense of insecurity [10, p. 449-453]. Realists say that the timing during crises and

Political paradigm/school	Key actors	Key variables	Actors' behaviour /expected	Level of analysis	Normative implications
Realism	State	Violence/military force	Conflict/ rivalry	From state to state	Balance of power and mutual limitations on using force
Neorealism	State system	Violence/military force	Conflict, cooperation is less possible	System	Power balance management
Liberal institutionalism	State limited by other actors	Marginalized economic values	Cooperation	Inter- trans-national	Cooperation, armed conflict is possible
Classic liberalism	Individual	Technologic/economic	Cooperation	Individual	Conflict can be settled
Neo-marxism	Corporation	Technologic/economic	Conflict	System/markets	Conflict eliminated with the disappearance of capitalism

conflicts is the formation of alliances, that is, the establishment of collective security. In the conflict between the A and B actors (B is stronger than A) external factors will be involved not to help A but to not allow B's rise and the emergence of a new competitor for the leading states. Neo-realists argue that there is a dilemma in security, in other words, the strengthening of a state's security leads involuntarily to the insecurity of another state, the other state will be armed to be a competitor, thus arming rush is generated. As a solution, they suggest creating politico-military structures / systems and establishing a balance of forces between several systems, which will ensure relative peace on the globe. Liberals focus on non-state actors and economic cooperation; no one is interested in destroying their business partner as long as the latter brings them income; as the lines of economic interdependence will be more numerous, the less the possibility of a conflict. Democracy and democratic states are seen as another tool to stop open conflicts; a democratic state will never attack another democratic state, and therefore they promote the idea of democratizing the world. [6] The Marxists, in their turn, see the cause of conflicts in private property and the unequal distribution of financial resources among the members of society.

Referring to these theoretical considerations regarding the national security of the Republic of Moldova, it is necessary to redesign the national security strategy, which presents in itself theory and practice of ensuring the necessary protection of the personal interests of society and state against actual and potential threats through political measures, economic, diplomatic, military and other elements of state power [13, p. 43-45]. The development of a national security strategy must take into account:

- national values are the philosophical-legal basis for ensuring the ex-

istence and continuous development of society. National goals come out of values that are mirrored in the Constitution of the country.

- national interest, by studying the trends influencing its modification, both from internal and external factors.

- national policy, the general actions of the state aimed at ensuring the stability within a territory, the future tasks that would foresee the possible changes of the regional and international security system.

Analyzing the security situation of the Republic of Moldova, based on the five dimensions given by B. Buzan, we note:

- military security, which expresses the dual capacity of the state through offensive and defensive force. The Republic of Moldova has declared its neutrality through the Constitution, art. 11, which comes into force in 1994. At present, the National Army's staff is a few thousand people, which obviously is not enough to guarantee national security.

- political security, the existence of stable state organs, the functioning of the governing and ideological systems that are legitimate, the possibility of exercising state prerogatives throughout the republic [2, p. 63-65]. The main vulnerability to this chapter for Moldova is the existence of a secessionist regime in the eastern part of the country, and thus the state's inability to control its entire territory, leading to insecurity, both for the Republic of Moldova and for the entire Eastern European region.

- economic security, involves access to the financial resources and markets necessary to sustain the social and economic prosperity of the state. The Republic of Moldova is dependent on both exports and imports: it exports its main wine product mainly to one market. Thus, we need to promote policies that facilitate export and guarantee import.

- social security, provides the ability to support the traditional elements: national identity, customs, culture and religion within the limits of acceptable evolution conditions. In this chapter, the RM faces two major problems: on the one hand, the demographic ones, the aging of the population, the massive exodus of citizens who do not want to return to the country, and on the other - the loss of the national identity through Occidentalization and Russification of this territory.

- ecological / environmental security, keeping / preserving the local and planetary biosphere. In this regard, we are faced with another problem: several European states, willing to improve their own ecological situation, pull out the most polluting plants and factories that reach into the underdeveloped countries, such as Moldova.

One should note that in all the chapters on national security, Moldova had obvious deficiencies. Globalization has not influenced national security in its best way. In this sense, it is necessary to elaborate and implement complex policies that would take into account the regional security system in which Moldova is at the present stage and at the same time to take into account the main tendencies of the international security system.

The national security system of the Republic of Moldova is defined as a set of concepts, strategies, policies, means, regulations and administrative structures of the state as well as a set of institutions of the society that have the role to achieve, protect and promote the national interests of the country. At the same time, the national security system of the Republic of Moldova is a mechanism of interaction between the components it includes, based on the national interests and the values of the Moldovan society, meant to ensure the achievement of the country's strategic objectives determined by the lines of the national security policy [7, p. 218-220]. The Republic of Moldova starts from the understanding that it needs a national security system based on an institutional framework clearly defined by relevant normative acts and highly qualified personnel, which will operate in accordance with the legislation in force. This institutional framework is the national security sector of the Republic of Moldova.

From the national security sector of the Republic of Moldova, there are state institutions with attributions in the field of state security, which operate under the legislation of the Republic of Moldova and which have the objective of fulfilling the tasks of protection of the citizens and the state. The national security sector is responsible for achieving the goal of national security. Due to the multidimensional nature of security, the functioning of the national security sector is influenced by factors that determine the environment of security and activity of organs in areas of vital importance to the state. Reforming the national security sector of the Republic of Moldova is a continuous complex process, having an effect both on state institutions and on society as a whole. This process includes the political, military and defense component, the components of foreign policy, intelligence and counter-information, constitutional and judicial order, the economic, financial, energy, industrial, communication and infrastructure components, social protection, environmental component, which are interdependent [3]. The process of reforming the national security sector starts from the premise that the Republic of Moldova needs sufficient stability and security to ensure the development of the state, a permanent economic development to ensure a sustainable state of security and stability. In the

process of reforming the national security sector of the Republic of Moldova, the participation of civil society, mass media, human rights organizations and relevant international bodies will be encouraged.

National Security Objectives and Core Directories in Ensuring National Security. National security is the fundamental condition of the Moldovan people's existence, the Moldovan state's existence, and it is an objective of the country. The objectives of the national security of the Republic of Moldova are: to ensure and defend the independence, sovereignty, territorial integrity, constitutional order, democratic development, internal security, strengthening the statehood of the Republic of Moldova. A special place in this respect belongs to the defense and promotion of national values, interests and objectives. National security is not only the security of the state but also the security of the society and citizens of the Republic of Moldova, both on the territory of the Republic of Moldova and abroad.

The national security of the Republic of Moldova is achieved through appropriate measures of political, economic, diplomatic, social, legal, educational, administrative and military nature through intelligence, counter-information, as well as through the effective overcoming of crises, in compliance with the legislation in force and with international law. The Republic of Moldova's way of integration into the European Union, maintaining good bilateral relations, regional cooperation, participation in multilateral cooperation are the factors that make it possible to defend the interests of the Republic of Moldova and to achieve the goal of national security.

Starting from its national interests, as well as from the commitments imposed by the European integration process, the Republic of Moldova is guided by the following directory lines in its national security policy:

- ensuring that its status of permanent neutrality is respected;
- restoring the territorial integrity of the state, eliminating the foreign military presence, strengthening the independence and sovereignty of the state;
- maintaining European integration processes in an advanced dynamic state;
- ensuring the democratic development of society and strengthening its internal security;
- economic and social upward development of the country by accelerating political, economic and institutional reforms, primarily those that meet the criteria for joining the European Union;
- developing and capitalizing as fully as possible the human potential, the country's main resource, defending as effectively as possible the interests and rights of its citizens in the country and abroad;

- strengthening the economic, social, energy and environmental dimensions of security [4].

To achieve the national security objective, the Republic of Moldova will ensure, in a coordinated manner with the rest of the programs and actions at national level, the implementation of its foreign policy, security and defense policy, consolidate the constitutional order, public security and security of areas of vital importance for the state. The process of assessing and analyzing threats and risks with an impact on national security is an essential element in the work of public authorities and competent institutions, which determines state policy in the field of national security. At the same time, this process creates the necessary conditions for the short-term planning by the executive branch, of the coordinated actions to be undertaken in the respective areas by the government institutions.

In conclusion, defining the term of security and other notions from the same semantic field will allow us to identify and combat more effectively the existing risks and threats. It is acceptance in the whole complexity of security as a sense of confidence and tranquility, which one gives to the absence of any danger, which at the same time can be perceived as a state of safety, lack of danger and protection or defense. Security besides aspects of the phenomenon also has the institutional dimension - all the state bodies that have the task of protecting the social-economic and political system. This notion also includes the normative system of a state or system of states, being made up of all decisions, laws, policies and strategies in the field of security.

Security has a comprehensive character, which includes minimum five dimensions:

- military security;
- political security;
- economic security;
- social security;
- environmental / environmental security.

There is no significant hierarchy; each aspect has its place and role in the national security system. States become interdependent, in terms of security; the border is no longer the “shield” that protects one state from another. Stability and security in the neighboring state implies a higher degree of security in your country, thus helping neighbors, you help your own security system.

The study led to the following conclusion - the impact of integration on security as a process and phenomenon is direct. Security issues become collective issues with the possibility of being identified, designed and re-

solved only at the multilateral level, with the plenary involvement of all states and not just as security consumers, but also as generators.

The national security system of the Republic of Moldova is defined as a set of concepts, strategies, policies, means, regulations and administrative structures of the state as well as a set of institutions of the society that have the role to achieve, protect and promote the national interests of the country. At the same time, the national security system of the Republic of Moldova is a mechanism of interaction between the components it includes, based on the national interests and the values of the Moldovan society, meant to ensure the achievement of the country's strategic objectives determined by the lines of the national security policy. The Republic of Moldova starts from the understanding that it needs a national security system based on an institutional framework clearly defined by relevant normative acts and highly qualified personnel, that will operate in accordance with the legislation in force. This institutional framework is the national security sector of the Republic of Moldova.

Within the national security sector of the Republic of Moldova, there are state institutions with attributions in the field of state security, which operate under the legislation of the Republic of Moldova and which have the objective of fulfilling the tasks of protection of the citizens and the state. Due to the multidimensional nature of security, the functioning of the national security sector is influenced by factors that determine the environment of security and activity of bodies in areas of vital importance to the state.

Bibliographical references

1. Albu N., The Influence of the Globalization Process on the National Security of the Republic of Moldova. Chișinău, 2007. 170 p.
2. Buzan B., Peoples, states and fear. A new agenda for international security studies. Second Edition, revised and added. Chisinau: Cartier, 2000. 386 p.
3. The Concept of National Security of the Republic of Moldova. Adopted by the Parliament of the Republic of Moldova on May 22, 2008, no. 112-XVI.// Official Gazette "Monitorul oficial" 97-98 / 357, 03.06.2008.
4. The Concept of the Republic of Moldova's Foreign Policy. Adopted by the Parliament of the Republic of Moldova on February 8, 1995, no. 368-XIII // Official Gazette of the Republic of Moldova "Monitorul oficial" no. 20/187, 06.04.1995.
5. Dorul O., Neutrality - part of the collective security system. Chișinău, 2008. 166 p.
6. Fukuyama F., The End of History and the Last Man. Bucharest: Paideia, 1994. 352 p.
7. Ghica L.A., Zulean M., National Security Policy. Concepts, institutions, processes. Iasi: Polirom, 2007. 326 p.
8. Kolodziej E., Security and International Relations. Iasi: Polirom, 2007. 432 p.

9. Malay I., Place and Role of National States in the Processes of Globalization. Chisinau, 2008. 173 p.
10. Morgenthau H., Politics between Nations: Fighting For Power and Fighting for Peace. Iasi: Polirom, 2007. 735 p.
11. Pleșca V., Impact of Army Reform on National Security Assurance. The case of the Republic of Moldova. Chisinau, 2008. 136 p.
12. Richicinski I., Legal Aspects of International Security on Terrorism. Chisinau, 2005. 126 p.
13. Rusnac A., Aspects of the Security Theory. Chisinau: Draghiștea, 2005. 216 p.
14. Saca V., Political Interest and Political Relations: The Transitional Dimension. Chisinau: CEP USM, 2001. 472 p.
15. Troncotă C., The Relief of Insecurity. Bucharest: Tritonic., 2005. 432 p.

INTEGRATIONAL PROCESSES AND GLOBAL ECONOMY

FOREIGN ECONOMIC RELATIONS OF THE SLOVAK REPUBLIC AND THEIR INFLUENCE ON THE FORMATION OF SLOVAK STATEHOOD

Ludmila LIPCOVA, *PhD in History, Dean of the Faculty of International Relations of Bratislava University of Economics, doctor habilitate in Economic Sciences, university professor, the Slovak Republic*
(lipkova@euba.sk)

Abstract

The article focuses on the transformation of various state forms in which the Slovaks lived, on forming the Slovak statehood, on historical transformations in the territory of present-day Slovakia until the foundation of the Slovak Republic on January 1, 1993. Specifically, the article is focused on the economic development of the Slovak Republic. It examines how Slovakia's international economic relations affect its sovereignty and prosperity. It analyzes three basic forms of Slovakia's participation in international economic relations - international trade, international investment movement and international migration. With the processes of globalization and the participation of Slovakia in the NATO, the European Union and other international organizations, the state's influence on the economy of Slovakia is considerably limited. In addition, the influence and powers of national institutions on economic development in the state are limited.

Slovakia, as a small state, is dependent on integration into international structures. This limits its sovereignty, but not its economic well-being.

Keywords: *Historical changes in the state-building structure of Slovakia, the influence of participation in international economic relations on sovereignty and statehood*

JEL Classification: F02, F00

Introduction. The Slovak Republic belongs to the group of so-called small states in the world community. Small states have their own specifics in the process of integration into world political and economic processes. Given their limited political and economic influence, small states are clearly dependent on integration into larger political and economic associations. This fact significantly reduces their sovereignty and statehood in comparison to large and medium-sized countries.

There is a wide range of definitions of small states. The simplest and unconditional is Olav F. Knudsen's definition, who defines a small state as a subject with a small territory and a small population [16].

The Slovak Republic, like the Republic of Moldova, can be unequivocally ranked to such states. Slovakia has an area of 49 035 km², and its territory is home to 5.423 million people (as indicated on 31.3.2016). The ethnic structure of the population is as follows: Slovaks as a state-forming nation (80.7%), Hungarians as the largest national minority (8.5%), Roma (2%), Czechs (0.6%), others (8.2%) - Rusyns, Ukrainians, Russians, Germans, Poles, Serbs and others [2]. Slavic tribes began to settle in the territory of modern Slovakia in the 5-6th centuries [10] Experts consider the first stage of the Slovak nation formation in 1780-1820, when intellectuals began to influence the national consciousness and spread the use of the Czech language [19]. After all, language is an important attribute of the nation. Ludovik Stur codified the literary Slovak language in 1843 [17]. Until 1918, Slovaks lived in a multi-ethnic Austrian monarchy, and later in the Austro-Hungarian Empire, where their rights as nations were severely restricted. With the emergence of the Czechoslovak Republic, Slovaks, along with the Czech people, received their first statehood [18]. The Slovaks, together with the Czechs, constituted the state-forming nation of the first Czechoslovak Republic, right up to its disintegration in 1938. Under the influence of international events, in connection with the expansion of Nazi Germany and the signing of the Munich Agreement between the great pow-

ers, on March 14, 1939, the Slovak Republic was proclaimed, known as the Slovak state, which was an ally of fascist Germany [11] After the liberation of Slovakia's territory by the Red Army, the Czechoslovak Republic was again restored, which again consisted of two state-forming nations, the Czechs and Slovaks. The Second Czechoslovak Republic disintegrated on January 1, 1993, when two new national states arose: the Czech Republic and the Slovak Republic. In Slovakia, thus, the first independent democratic state was created [22].

Slovakia's position in the world community

Slovakia has been a member of the UN since January 19, 1993 [14] (before that it was a member of this organization as part of Czechoslovakia), a WTO member [16] since January 1, 1995, a member of NATO since March 29, 2004 [10], a member of the European Union since May 1, 2004 [13]. Membership in international organizations limits the sovereignty of each country, especially of a small state. The sovereignty of Slovakia significantly weakened mainly the country's accession to the European Union and NATO. Within the framework of NATO, a small state in this way can ensure its security. With the accession to the structures of the European Union, new opportunities were opened for Slovakia, but there were also limitations.

Slovakia with a population of 5.4 million people contributes to the total world population of 0.08% in 2014, with this percentage decreasing (in 1993 it was 0.1%). The share of Slovakia in the world GDP reached a maximum in the pre-crisis period in 2008 with the index of 0.16%, with a fixed decline to 0.13% in 2014. [21] In absolute terms, Slovakia's GDP is \$ 87.26 billion in 2015. The country has achieved the greatest economic growth, since the state's emergence in 1993, with an indicator of 10.8% in 2007. The global economic crisis and the financial crisis led to a slowdown in economic growth in 2009 to -5.42%. In 2015, the growth of the Slovak economy was fixed at 3.83%.

GDP per capita in the Slovak Republic is \$ 15,962 in nominal terms (nominal GDP), and purchasing power parities is \$ 28,254. [21] In terms of GDP per capita, Slovakia ranks 39th in the world. The human development index reaches 0.84 (35th place in the world). The GDP structure is as follows: the share of agriculture is 3.6% of GDP, 27% for manufacturing and 69.4% for services. [20]

Slovakia and international economic relations

The Slovak economy actively participates in all three main forms of international economic relations: in international trade in goods, is a participant in the international movement of capital and international labor migration.

The economy of Slovakia is closely connected to the international commodity and capital market. This fact significantly affects its independence. The inclusion of the Slovak economy in world trade is expressed in the share of exports and imports in the gross domestic product. Of the total volume of products produced, 84% are exported, and imported consumed goods and services account for 81%. Slovakia is the tenth most open country in the world in terms of share of exports and imports in GDP.

The foreign trade of Slovakia plays an extremely important role in the country's economy. The economy of Slovakia disposes of limited raw materials. Mainly, it lacks its own energy resources (oil and gas). The sales market is also limited. Absolute GDP is 78.7 billion euros, exports in absolute terms represent 66.1 billion euros, and imports 64 billion euros in 2015, the share of exports in GDP is 84%, and imports in GDP - 81%. [1] It follows that Slovakia is largely dependent on foreign markets. The external trade of Slovakia, especially after its accession to the European Union, having become an integral part of the single market within which trade without barriers is fulfilled, focuses mainly on the states of the European Union. Up to 84.7% of Slovak exports are accounted for by EU member countries (Germany 20%, the Czech Republic 14%, Poland 8%) and 65% of imports come to Slovakia from EU member countries. In the share of imports besides EU member states, the Russian Federation, particularly, plays an important role, from which Slovakia imports mainly energy resources. The share of the Russian Federation in total Slovakia imports is 11.5%. [5] Important non-European trading partners of Slovakia are also China and the Republic of Korea. [6] The foreign trade of Slovakia is largely based on capital relationships, mainly between Germany, France and the Republic of Korea. These countries are the main investors in Slovakia, primarily in the automotive industry - Germany with the Volkswagen plant, France - the Peugeot auto plant, the Republic of Korea - the Kia automobile plant and the Samsung electrical plant. These automobile plants are foreign direct investments in Slovakia, which have subcontracted relations with their parent companies, and also export a significant part of their production abroad. This means that foreign direct investment props up imports and exports. In particular, the three major automotive companies created thousands of new jobs in Slovakia right in their plants, and also stimulated production from Slovak subcontractors. Currently, the share of car exports in the total exports of Slovakia is 24%, and TVs - 21%. [12] A significant share of exports of these goods in the period of the crisis of 2008-2009, when the

demand for foreign markets decreased, led to a fall in production and crisis in Slovakia. This is an example of very negative impact of Slovakia's integration in world trade.

Foreign investments in Slovakia

Slovakia invests only a small part of GDP (26%) and, therefore, depends on the inflow of foreign direct investment. [3] Foreign direct investment began to flow into Slovakia even when the country was part of the common state of Czechoslovakia after 1989. A significant wave of foreign direct investment came to the Slovak economy at the beginning of the first decade of the 21st century, when the state privatized mainly non-production facilities such as banks, insurance companies, distribution networks etc. At the same time, the number of foreign direct investment in new projects and the construction of many new manufacturing enterprises began. The increase in foreign direct investment was due to the integration of Slovakia into NATO and the European Union, in which the free movement of goods, services, capital and labor is carried out. After joining the European Union, the Slovak economy became more attractive to foreign investors, as through Slovakia EU member states' 500 million market was opened for their products sales. Foreign direct investment is territorially distributed unevenly and is concentrated mainly in the richest western part of Slovakia. This is due to the unfinished infrastructure throughout the country. Foreign direct investment affects both the import of goods (components for the production of final products in Slovakia) and for export. As already mentioned, the largest share of Slovak exports is made up of cars and televisions manufactured in factories founded by foreign owners. A significant share of foreign investors in the Slovak economy positively affects many macroeconomic indicators, such as growth in output, growth in exports, employment growth, etc., but at the same time significantly reduce the economic independence of the state.

International population migration is an important factor in internationalization. The largest wave of emigration from the territory of modern Slovakia was recorded between the two World Wars. The lack of employment opportunities led to emigration in particular to the United States, Canada and Western Europe. Of the pre-war wave of emigration in Western countries, there were about 2.2 million citizens of Slovak origin. In connection with their adaptation and loss of Slovak identity, their number is decreasing. [4] The emigration of Slovak citizens abroad, for either studying, or to work is now politically and economically interesting. Currently, about 30 thousand

Slovak students are studying abroad at universities, including 24,000 people in the Czech Republic. Most of these people will not return to Slovakia after graduation. [2] A large number of Slovaks live in the Czech Republic (375,000 people, some of whom have already settled there permanently), in Austria (about 90,000), in the UK (90,000), in Ireland (30,000) and elsewhere. [8] Presumably, it can be stated that currently almost 500 thousand Slovaks work temporarily abroad, that is, about 10% of the population. Migration has its positive and negative sides. It should be emphasized that remittances from Slovak citizens working abroad make up 10% of Slovak incomes and raise the living standard of a part of its population. To date, 39,000 foreign citizens are working in the Slovak economy. [7]

Conclusion

National economy is an important part of every state. Today, during the development of the scientific and technological revolution and the subsequent processes of globalization, a small state, which Slovakia is, cannot successfully develop outside integration associations. Slovakia is a part of NATO and the European Union. Participation in these associations, its geographical position, as well as the economic characteristics of a small state - with limited raw materials, limited sources of capital and a small market, predetermine the intensive involvement of such a state in the globalization processes, which, however, lead to a significant restriction of state sovereignty. On the other hand, it must be stated that these processes are not always unambiguous, but they are a positive factor in Slovakia's economic development.

Bibliographic references

1. FOCUS ECONOMICS www.focus-economics.com/countries/slovakia
2. <http://alianciapas.sk/polovica-z-30-tisic-studentov-v-zahranici-tam-chce-ostat-aj-po-skole-slovensko-straca-elitu/>
3. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_slovakia_sk.pdf
4. <http://niesomdoma.eu/2017/02/slovaci-v-zahranici-v-akych-krajinach-oni-ziju/>
5. [http://www.economy.gov.sk/multilateralna-obchodna-spolupraca—medzinarodne-organizacie-6591/128276s](http://www.economy.gov.sk/multilateralna-obchodna-spolupraca-medzinarodne-organizacie-6591/128276s)
6. <http://www.economy.gov.sk/vysledky-zahranicneho-obchodu-6739/128424s>
7. <http://www.rtv.slovakia.sk>
8. <http://www.slovenskezahranicie.sk/sk/stranka/7/statistiky-a-odhady>
9. <http://www.teraz.sk/slovensko/pred>
10. <http://www.teraz.sk/slovensko/pred-11-rokmi-vstupila-slovenska-repub-127268-clanok.html>

11. <http://www.upn.gov.sk/sk/14-marec-1939-%E2%80%93-vyhlásenie-slovenskeho-statu-slovenskym-snemom/>
12. <https://ekonomika.sme.sk/c/8064019/najvacsi-podiel-na-exporte-slovenska-mali-auta-a-televizory.html>
13. <https://euractiv.sk/fokus/slovenske-predsednictvo/slovensko-a-europska-unia/>
14. https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/slovensko_v_osn-sr_v_osn
15. Human Development Index http://www.nationsonline.org/oneworld/human_development.htm
16. Knudsen, O.: Small States Latent and Extant: Towards and General Perspektive http://ams.hi.is/wp-content/uploads/2014/03/Small_States_Latent_Extant.pdf
17. Kodifikovanie spisovnej slovenčiny http://www.ecav.sk/?p=info/INFHist%C3%B3ria/udalosti/kodifikovanie_spisovnej_sloven
18. Kováč, D.: Vznikom Československa začali Slováci budovať svoju modernú identitu <http://www.teraz.sk/slovensko/vznik-csr-dusan-kovac/62593-clanok.html>
19. Slovenské národné obrodenie <http://oktava.wbl.sk/dejepis/sno.pdf>
20. Slovenský štatistický úrad http://www.statistics.sk/pls/elisw/objekt.send?uic=3566&m_sso=3&m_so=81&ic=35
21. The Global Economy http://www.theglobaleconomy.com/Slovakia/GDP_current_USD/
22. Vznik Slovenskej republiky <https://tema.aktuality.sk/vznik-slovenskej-republiky/>
23. Základné údaje www.vlada.gov.sk <https://slovakia.eu/sk/intro/slovakia/history>

REGIONAL DEVELOPMENT AND ECONOMIC ACTIVITY CONCENTRATION

Olimpiu GHERMAN, *PHD in Economic Sciences*,
associate professor, UASM
(olimpgherman@yahoo.com)

Silvia ZAHARCO, *PHD in Economic Sciences*,
associate professor, UASM
(silviazaharco@mail.ru)

Abstract

Regional development and concentration of economic activity in countries from EU is a favorite topic for European researchers, due to the relevance of some possible conclusions for EU policies on the Single Market and convergence of European regions and territories. As result of Eurostat data procession, entropic index values document an increase in layer to layer economic concentration, local to regional, regional to national and national to European level, suggesting that the European economy could be seen as a globalized and stratified one, built from several economic layers and based on concentrated economic growth from the lower to the upper layer.

Keywords: regional development, economic concentration, globalization, European integration

JEL Classification:P25

Introduction. In Republic of Moldova, the implementation of policies in the domain of regional development is a relatively new domain. Even if, since the beginning of 2000, several initiatives to implement regional development policy have been launched, barely with the assumption of the European foreign policy vector, starting with 2009, central authorities took concrete steps to initiate, promote and implement a new concept of policies directed to development in regions.

By implementing the provisions of the special law on regional development, approved in 2006, the Government of Republic of Moldova has practically started the implementation of the regional development policy directed to:

- obtaining a balanced and sustainable social-economic development throughout the country.
- reducing imbalances in social-economic development levels between regions and within them.
- strengthening financial, institutional and human opportunities, for balanced social-economic development of the regions.

The legislative back up of these actions was ensured by the approved legal and normative framework, including:

- Law on regional development in the Republic of Moldova, no. 438 from December 28, 2006;
- Government decision no.127 from 08 February, 2008 on measures implementing the Law on regional development approving the CNCDR Regulation; framework regulation of CRD; framework regulation of the ADR; Regulation on the training and use of FNDR means;
- Government decision no.1305 from November 21, 2008 on the composition of CNCDR.

Compared to the Republic of Moldova, the regional development and the economic concentration in EU countries is a topic that is quite preferred for researchers, due to the relevance of possible conclusions for EU policies on Single Market and the convergence of European regions and territories, social, economic and territorial cohesions. Several authors view the process of European integration as the approximation of advanced globalization, thus developing a European model of globalization. [4]

This research tends to demonstrate, using stratified statistic indicators, that the concentration of economic activities in EU countries, from local level to community level, could be seen as a factor in the European globalization process. The conceptual aspects of the work is based on the topic of

a European model of globalization and on the fact that globalization is a phenomenon of concentration of national economies.

The concentration of economic activities across Europe was studied and analyzed by many authors regarding the specialization as faces of the same coin and opposing phenomena [7].

The interest of European researchers on these topics was generated by their concern to explain the process of European integration; competitiveness in the European Union, and to suggest policy measures, in general and especially, for the construction of the Single European Market.

Economic concentrations are operations that can be performed by merging or acquiring, directly or indirectly, the control of one or more economic agents. Economic concentration is achieved through any legal act that either operates the transfer of ownership or use over all or part of the assets, rights and obligations of an economic agent, either has the object or effect of allowing an economic agent or a group of economic agents to operate, directly or indirectly, a decisive influence over another agent or several other economic agents. An economic concentration operation takes place when:

- two or more economic agents, previously independent, merge;
- one or more persons already controlling at least one economic agent or one or more economic agents attain, directly or indirectly, control over one or more other economic agents or parts of them, either by taking part in the capital, or by purchasing assets, by contract or by other means. One of the tasks of the Competition Council is to guard against the creation of economic concentration- market dominated economic agents- which may lead to a significant restriction, elimination or distortion of competition on Romanian market and which have unfavorable effects on consumers [7].

According to Aiginger (2004), there are at least two reasons for this interest. Firstly, the main channel through which integration enhances efficiency and competitiveness is business decisions regarding their optimal size and location, without the former national borders. The use of economies of scale and a deeper division of labor were expected to become the driving forces of Europe's growing competitiveness in the Single Market Program. At a theoretical level, the integrity is modeled as a reduction in transport costs (including appropriate transport costs, distribution costs, transaction costs etc.). Deepening integration requires structural change that generates the growth of specialization. High-income countries need to move towards some research and intensive industries to ensure continued production and employment. Low-income countries need to specialize in activities with in-

tensive work. Secondly, countries specializing in narrow product groups may increase the risk of demand for individual countries, making possibly, countries and regions more vulnerable to “asymmetric shocks”. These disturbances would endanger stability in a common monetary area. The heterogeneity of countries within the European Union is still high, productivity growth was projected to come from economies on a scale, and globalization would particularly affect low-income countries. The contribution of the economy structure allows a detailed evaluation of the likely impact of these factors [1].

Krugman (2005) is considered a starting point of the literature on regional concentration. He measured the regional concentration by calculating the Gini localization coefficient and compared the regional market shares for an industry with the structure of employment in manufacturing [7].

Karsten (1996) develops the idea of a reversed, U-shaped relation, between economic concentration and GNP per capita. He demonstrated that the share of the population in the capital and urban areas is higher for middle-income countries and has explained Europe’s more dispersed structure versus developing countries through the dispersal of skills and the historical fact of dispersed production at the beginning of the industrial revolution [7].

The concentration was defined in many studies relative to agglomeration. For example, according to Brühlhart (2005) the focus analyzes the location in well-defined sectors (for example, industries’ activities), while agglomeration analyzes the spatial location of a larger part of economy activity, in general related to production. In other words, when empirical studies demonstrate the existence of agglomeration, a certain concentration also exists. On the other hand, a certain geographical concentration may exist without agglomeration. According to Hallet (2000), concentration and agglomeration are very different from specialization [2].

Method and applied material

The research focuses on the phenomenon of economic concentration and its consequences in the contemporary process of globalization, with an emphasis on the European economy. Therefore, the main theoretical approaches of globalization, European integrity and economic concentration. For the production of the economic branches (at local, regional, national and European level), the values of the statistical indices “gross added value” (GAV) at euro market prices were used for the year 2015, being extracted from the REGIO - EUROSTAT database, through NACE Rev. 2, in EU countries, at European level through NUTS 2 and NUTS 3. Cyprus, Malta and Luxembourg were excluded because they do not include regions (NUTS

2). Data from 276 territorial units at NUTS 2 level and 1342 units at NUTS 3 were calculated. Entropic indices of the concentration have been calculated, taking into account the economic levels two by two, as follows: in level 2 at NUTS 2 level, based on the gross added value of the economic structures of NUTS 3 territorial units; in level 1, at national level, based on GAV of economic structures in territorial units.

The results of investigation

Globalization is “the expression of a world system that is self-integrating at the highest level, being permanently open to integration”. Economic globalization is an increase in the process of economic integration between countries, leading to the emergence of a global market or a single world market. European integration can be seen as a Western-European effort distinct from the consequences of globalization. A European model of globalization has four key points [5]:

1. accepting the principles of liberalism in economies;
2. increasing the transparency of the European institutions;
3. harmonizing the globalization of trade with the aim to reduce poverty;
4. protecting certain branches: agriculture, public health, natural resources, cultural diversity.

In the terms of the European Commission, this model implies a third way of globalization, the middle one, between protectionism and the uncontrolled opening of economies. The EU appears to be an effective arena of globalization under the phenomenon of “Europeanization” and a place for individual actions of the Member States, in accordance with the global trends [3. p. 25].

Another starting point is the idea assumed by Savoiu, Siman and Cra-ciuneanu (2012), according to whom globalization is defined as the most intense economic phenomenon of concentration of national macroeconomics [6].

However, the question regarding the parallel dynamics of two layers arises (global and national, national and regional, regional and local) as well as, in general, of all structures interpreted and correlated as layers, two by two in a successive manner. According to the above considerations and to generate a simple framework for statistical analysis, we assume that the European economy is a globalized and stratified one, which integrates one by one the successive economic layers: local with regional, regional with national, national with European. The European layer integrates national layers, a national layer (i.e. the economy of a member state) integrates its regional layers (regional economies) and a regional layer integrates its local components (economies of local territorial-administrative units). In this vision, the phenomenon of economic concen-

tration is measured in each layer, based on the economic structure of the territorial units in the lower layer. The study hypothesis is based on an increase in lower economic concentration in the upper layer.

The concentration of an economic sector is measured by global output produced by localities, regions and country. A particular sector has a strong focus if a significant share of its production comes from several countries and regions [1. p. 4]

We define the economic concentration as the distribution of the shares of a territorial unit j in an individual industry i . Based on the hierarchical system that divides European territory, Nomenclature of Territorial Statistical Units (NUTS), we refer to the following territorial units: local (NUTS 3), regional (NUTS 2) and national (NUTS 1).

There are several standard statistical indicators of economic concentration (dispersion) that could be used for the concept of concentration. In the statistical analysis of the concentration, the chronological time series, the structures of local, regional, national, and global economies are assigned specific structural energies (g_i^2). For example, the Hirschman index in simplified form is calculated by the squares of the industries or the country [3. p.77].

Other statistical indicators suitable for the economic concentration analysis are: concentration coefficient and standard deviation.

Concentration coefficient calculates the share of the largest n units in total. It is easy to calculate and interpret, but as a drawback, only the information provided by the largest units is used, so that the relative size of each unit in the group of large units is not represented, and there is no good guide that would reflect how n should be.

The standard deviation of quotas takes into account all available information, extreme positive and negative values. In special literature regarding income convergence, this is one of the most commonly used indicators. Sigma-convergence is reported if the standard deviation of per capita income or between productivity fails.

A special category of statistical measurement of concentration is represented by entropic indices. These have long been applied only in relation to income data. But these were also used by Aiginger and Pfaffermayr (2004) to analyze the geographical concentration of several sectors across European countries. The Brühlhart and Traeger study (2015) also relies on entropic indices. [7]

To achieve the goal of research, we have chosen the entropic index of concentration because it refers to a complete distribution of the industry or

the country's quotas, that is, not only the top entities. Suppose the European economy as a multi-level, global economy:

- Layer 0 - European level;
- Layer 1 - national level;
- Layer 2 - regional level;
- Layer 3 - local level.

We will calculate the E_CONC for each level: local, regional, national and European, considering that: the economy of the region is built on the economies of local territorial units; furthermore, the economy of a state integrates the economies of its regions, and the European economy integrates the economies of its member states. At European level, we include all Member States, taking into account the economic structure of those 12 branches according to NACE (REV.2) and the data available in the EUROSTAT database. At national level, that of the Member States, we will calculate E_CONC according to the regional economies and their 12-branch structure. At regional level, the calculation is similar, based on local economies (components of regional economies) and their 12-branch structure.

Entropic indices of concentration were calculated, taking into account the economic levels two by two, as follows: in level 2 at NUTS 2 level, based on the gross added value of the economic structures of NUTS 3 territorial units; in level 1, at national level, based on GAV of economic structures from territorial units. The first column presents the values of the entropic index of the concentration in certain regions of Europe (NUTS 2), in the second column the values for the Member States and in the third column the value for the European Union.

As shown in Table 1, we note that for most of the European countries, the entropic concentration index has rising values from lower (regional) levels to higher levels (national and European).

From the regional level to the national level, respectively from level 2 to level 1, the concentration of economic activities is increasing for 14 EU countries from 19. For Germany, Ireland, Portugal, Slovenia and Finland, the hypothesis on the increase of concentration depending on the level is not confirmed. Each country is an individual case. For the case of Germany, structured in 38 regional economies, data were available for only three branches: agriculture, industry and construction. Therefore, we appreciate that the result is not relevant to our study. In Ireland, only 2 regions outline the structure of the economy, being very different as economic power. GAV is 4.64 times higher than in the Midland and Western border. Industry

and processing are predominant in the Eastern and Southern regions, and trade is specific to the Midland and Western border region. The Portuguese economy is based on 8 regional units (NUTS 2), very different as concentration. For example, in Centro the value of the entropic index is 2.15, and in Alentejo is only 1.15. Slovenia's economy is based on two regional economies, with almost the same predominant branches: industry and wholesale and retail trade. In the Vzhodna region of Slovenia with 8 territorial units (NUTS 3), the entropic index is 1.78, and in the Zahodna region of Slovenia, with 4 territorial units (NUTS 3), the entropic index is only 0.9.

Finland has 5 regions, very different in development. GAV in the Helsinki-Uusimaa region is twice as high as in Länsi-Suomi, Etelä-Suomi, Pohjois-ja Itä-Suomi and 61 times higher than in Åland.

Table 1. Entropic concentration index in the European Union, 2015

Regional Level (Level 2)		National Level (Level 1)		European level (level 0)
Hainaut	1,67	Belgium	2,10	
Severozapaden	1,46	Bulgaria	1,46	2,2
Severoychod	1,28	Czech Republic	1,94	
Hovestaden	1,01	Denmark	1,48	
Oberbayern	2,45	Germany	1,09	
-	-	Estonia	1,11	
Southern and Eastern	1,25	Ireland	0,45	
Kentriki Makedonia	1,2	Greece	1,80	
Cataluna	0,88	Spain	2,39	
Ile de France	1,79	France	2,62	
Tuscany	2,06	Italy	2,49	
-	-	Latvia	1,39	
-	-	Lithuania	1,8	
Del-Dunantul	1,06	Hungary	1,51	
Groningen	0,48	Netherlands	2,14	
-	-	Austria	3,22	
-	-	Poland	2,53	
Centro	2,15	Portugal	1,43	
Northwest	1,62	Romania	1,94	
Vzhodna Slovenia	1,78	Slovenia	0,64	
Zapadne Slovensko	1,08	Slovakia	1,33	
Pohjois-ja Itä Suomi	1,76	Finland	1,32	
Ostra Mellansverige	1,55	Sweden	1,82	
East Scotland	1,62	England	3,18	

Note: Malta, Cyprus were excluded because they are not structured in regional economies. Estonia, Latvia and Lithuania have only NUTS 3 territorial units. For Croatia, Austria and Poland data were available only for 3 economic branches.

Source: author's calculations based on Eurostat data.

From national to EU level, respectively from level 1 to level 0, concentrations are increasing in 18 EU countries, and in 6 countries concentration does not refer to level. This is the case for Spain, France, Italy, Austria, Poland and England. In these countries, the entropic economic concentration index is higher than the European level. Austria recorded the highest level of 3.22 across the EU, but this result is not relevant due to the fact that data on Gross Added Value was only available for 4 branches out of 12.

A special case is the United Kingdom, which has a high level of 3.18 compared to 2.2 at European level. The UK economy is based on 37 regional economies (NUTS 2 level). The Gini coefficient, which illustrates the GAV concentration between the 37 regions, has a value of 0.15, showing a low concentration. Higher GAV values are recorded in the following industries: wholesale and retail trade, transport, accommodation and food services. The industry is located in Gloucestershire, Wiltshire and Bristol / Bath, East Anglia and West Midlands, Derbyshire and Nottinghamshire and West Yorkshire, and trade in Greater Manchester, Inner and Outer London, Berkshire, Buckinghamshire and Oxfordshire, Surrey, East and West Sussex Gloucestershire, Wiltshire and the Bristol / Bath area.

Countries such as Spain, Italy, France and Poland have a larger number of regions (19 in Spain, 26 in France, 22 in Italy, 16 in Poland). The entropic economic concentration index for these countries has higher values due to the fragmentation of their economies in a larger number of territorial units.

Conclusion

1. The research documents a process of increasing the economic concentration from the lower level (local level) to the higher one (supranational, European level), by the values of the entropic concentration index, calculated for each level.

2. There is a direct relationship between the number of regional structures that substantiates national economies and economic concentration at national level. The higher the number of regions, the higher the level of concentration.

3. In 6 cases out of 24, the theory of economic stratification has not been proven, i.e. in 6 cases, the reflections of the study are not confirmed. There is an explanation for this. More developed countries are tempted to attract successful industries. The more countries want to achieve similar welfare levels, the weaker is concentration. On the other hand, the important differences in economic output, such as the European Union, will lead to a greater concentration of economic activity. At the same time, as the number of regional structures that make up the national economy increases, the concentration at national level increases as well.

Bibliographical references

1. Aiginger, K., Pfaffermayr, M. *Piața unică și concentrarea geografică în Europa*. Vol. 12 (1). –București, 2004. p.1-11.
2. Aiginger, K., Rossi-Hansberg, E. *Specializarea și concentrarea: o notă privind teoria și probe*. – București, Empirica. N. 33. 2006. p. 255-266.
3. Barbă, L.ș.a. *Uniunea Europeană: istorie, instituții, politic. Republica Moldova în noua arhitectură europeană*. – Chișinău: CEP -USM, 2007. – 179 p.
4. Beniuc, V., Roșca, Ludmila., Afanas, Nicolai. *Uniunea Europeană – Uniunea Euroasiatică: studiu comparat*. – Chișinău: Tipografia Print-Caro, 2015. – 155 p.
5. Dinu, M., Socol, C. *Modelul european de integrare*. Editura Economică. – București, 2005. – 95 p.
6. Hallet, M., Friedman T. *Specializarea regională și concentrarea în UE*. Lucrări economice. No. 141. – București, 2000. p.110-123.
7. Krugman, P., Brülhart, M. și Traeger, R. *Un cont de concentrare a modelelor geografice din Europa*. Știința regională în mediul urban - economic. Vol. 35. – București, 2005. p. 597-624.
8. <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/?uri=LEGISSUM%3A126096>
9. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database.

BRAIN-DRAIN INFLUENCE ON ECONOMIC DEVELOPMENT OF A STATE

Ludmila GOLOVATAIA, *PHD in Economic Sciences,*
assistant professor, IRIM

(golovataya4@gmail.com)

Daniela ŠKUTOVÁ, *PHD in Economic Sciences, Matej Bel University,*
Banska Bistrica, Slovakia

(daniela.Skutova@umb.sk)

Abstract

“The intellect exodus” remains a phenomenon of the XX-XXI century. This topic is especially relevant, since the effects that it can generate are unpredictable, contradictory, and sometimes quite difficult to comprehend. The purpose of the article is to identify and assess the impact of the “brain drain” on the country’s economic development, to study the reasons why current trends follow the evolution of migration and provide recommendations for the effective management of the migration of skilled human resources. This paper uses a predominantly analytical method to identify and explain the phenomenon of migration from an economic point of view. Synthesis is used as a research method to identify and represent the links between the “brain drain” and its impact on the economic development of the state.

Keywords: *brain drain, labor migration, the effects of brain drain, qualified human capital, measurement of the economic effects of the brain drain*

JEL Classification: *J24, E00*

Introduction. The major migration waves in Europe that have occurred in recent decades, especially after the crisis in Syria, have raised the issue of the influence that migrants have on the national economy of the state. Until now, international assessments have been reduced to the fact that migrants will help to resolve the problem of labor shortage and achieve an increase in economic growth. However, is it really so?

Over the past three decades, the world's population aged 60 and over has doubled, by 2050 its share will double again. For example, in Germany, without taking into account the refugee factor, the able-bodied population would have decreased by 8.7 million by 2050.

The drain of minds - a kind of modern scientific migration

For developed countries, this problem is more urgent than for developing economies. The number of elderly people in them has already exceeded the number of minors. [4] It is expected that by 2050 retirees in the United States, Western Europe and Japan will live twice as many as young citizens.

The policy of covering the labor shortage by migrants for today has led to the fact that in the main countries of immigration, newcomers constitute 5-10% of the population and 10-25% of its economically active part. The recent migration policy of the so-called EU economic locomotive is based on the hypothesis of the favorable impact of migrants on the host economy if the basis of immigrants is unskilled labor. German diplomats, for example, hold such a point of view. The main idea is the filling of low-skilled specialties by migrants and the preservation of an average and highly qualified labor market for the indigenous population. This position explains the approach to Ukraine, in which the share of potential highly qualified emigrants in the EU exceeds the share of low-skilled workers. According to Europeans, this poses a threat to indigenous specialists in the EU countries. [5] That is why the European Union opens the doors for low-skilled workers from the countries of the Middle East and Africa arriving through the humanitarian migration channel and closes them for workers from Ukraine.

But how do refugees affect the situation in the economy of Germany, for example? The authorities of this country cite the data of the International Monetary Fund report, according to which Germany's GDP increased by 0.3% in 2016. Such growth is due to social welfare spending, which increased significantly in 2016-2017, mainly due to payments and social benefits to refugees.

Migration, nevertheless, affects the economy ambiguously. The improvement and acceleration of the economy at the expense of migrants depends on

how successfully new labor resources are integrated into society and would be able to give up on state funding. In places where immigrants are concentrated, social services and payments are heavily pressured by the need for schooling, health care and social services for poor immigrant families that are not compensated for. The 2013 study "The Economic Impact of Immigration in OECD Countries" showed that in developed European countries, as well as in Australia, Canada and the US, its positive impact is close to zero, or at best 0.5% of GDP. [2] The study analyzed the migration of the last 50 years. Its influence is most noticeable in Switzerland and Luxembourg, where immigrants provide a net profit of 2% of GDP. The study said that although migrants do not make a tangible contribution to the country's budget, they are not a burden to it. The document noted that in most countries, migrants pay in the form of taxes and social contributions more than they receive in the form of benefits (facilities). However, since the salaries of migrants are lower than the salaries of local workers, the level of deductions to the budget, respectively, is also smaller. The wide involvement of low-skilled migrants in those or other industries can reduce labor productivity. Although low-paid immigrants can save financial resources of employers, but in some cases this slows down the modernization of production [3].

Nevertheless, the use of cheap labor by foreigners underlies the functioning of a number of industries in developed countries. For example, in Belgium, immigrants make up half of all workers in the mining sector, in Switzerland - 40% of construction workers, in the USA - 70% of those employed in the agrarian sector. The newest branches of the economy in developed countries, on the other hand, are now being completed in large part by attracting a qualified foreign labor force. Thus, in the sphere of information technology in the US, 18.3% of the employed are migrants. 60% of the authors of the most cited works on physics have foreign origin and 30% - in other natural sciences in the United States. About a quarter of the founders or presidents of US biotechnology companies were also natives of other countries. Migration has an ambiguous effect on the ratio of the working and non-working population. Everything depends on the number of dependents per unit of labor force entering the country (children, spouses, non-working parents). [6] A vivid example is Germany in the 1970s and 1980s. In 1972, which was the peak of labor migration, the share of employed foreigners was 65%. However, in 1981, against the background of the cessation of migration inflow, this indicator fell to 17%, while for Germans it was 44%. Risks coming from migrants mainly concern unskilled

local workers, previously arrived migrants, who are entrenched in the labor market and strive to increase the cost of their payment, as well as women. Thus, the results of French studies indicate the negative impact of the Maghreb countries' natives on the employment of local women workers and their earnings. Those who lose their jobs due to immigrants, turn to the state for benefits. As a result, pressure on the state budget of the host country remains. [5] Immigration, the key part of which consists of low-skilled workers, helps to reduce the level of payment for their labor as compared with the payment of skilled workers. However, this factor has the opposite effect: increasing the number of specialists at any level leads to a decrease in the cost of services, which favors society as a whole, but threatens the local labor force. In the worst conditions for low-skilled categories of workers, migration contributes to the improvement of the situation of more qualified groups of workers. Migration also has an ambiguous impact on the national budget. According to a number of American studies, the average immigrant receives less social benefits and pays more taxes and contributions than the average native pays. However, the impact on the budget depends on the length of stay of the foreigner in the host country and the dynamics of immigration. Newly arrived foreigners have a short-term negative impact on the country's budget, as they need employment or strengthened government support. As the length of stay in the country and the income of migrants increase, their payments to the budget grow, and the benefits they receive are reduced. Accordingly, the state of the budget is beneficially affected by the increase in the proportion of highly educated migrants. This applies to a lesser extent to workers of medium qualification.

However, the main sources of migrants to developed countries (with the exception of internal migration to the EU) are provided mainly by low-skilled labor, and therefore its impact on the state budget is more negative. With the help of migration, it is impossible to solve future budget problems related to population aging. Migrants, regardless of age, are definitely not able to compensate for the corresponding losses of the treasury. In this regard, selective immigration policy can be used here only as an additional economic tool. Despite attempts to regulate migration by host countries, as well as to their attempts to filter these flows qualitatively, a significant proportion of migrants continues to be accepted for humanitarian reasons, to arrive illegally without being screened and controlled, or to enter family reunification programs. 70-80% of migrants in the United States, Sweden and Denmark account for people arriving under the programs of family reunification, which

deprives the state of the opportunity to regulate the quality of labor resources, and hence their impact on the economy. Due to the low proportion of workers, in which the work is main motivation to move (only 10-15%), the volume and immigration structure does not always correspond to the economic needs of the host society. Hence, its economic effect has a dual character and poorly predicted long-term consequences.

To assess the overall impact of migration on the economy and society, it is necessary to develop a new, more correct methodology. The reasons why such a methodology is necessary are quite clear: if stagnation and deformation of minds occurs when negative aspects of migration outweigh the positive, then one must learn to somehow evaluate this damage. The development of such a methodology will require thorough efforts of specialists from different fields of knowledge. To do this, it is needed to get data from a variety of fields and sectors - employment data, historical and comparative data on the distribution of workers in different sectors of the economy (e.g. the number of teachers per 1000 children), information about the size and characteristics of the economy, as well as data on the migrants themselves (relative income, how much they earn in developed countries, how much they send to their home countries etc.) [2].

This will require both qualitative and quantitative analysis methods - modeling of supply and demand for training specialists in specific industries, modeling wage growth and changes in working conditions, the study of migration and how many migrants intend to return. This will require both econometric methods for studying individual migration effects, for example, in the context of the spread of AIDS in African countries, as well as a broad understanding of the obstacles to economic development in the countries studied. Such a model should be complex, taking into account many factors, including both outflow and inflow of personnel. It should also be comparative, as well as taking into account key public policy goals, for example, reducing mortality or increasing literacy of the population. It must also be dynamic, so that it can be applied both to the current conditions, and to those that may arise in the future. In fact, the task of simultaneously studying both the "brain drain" and the causes of this leakage - "brainstorming" - is extremely difficult. However, this methodological innovation is a necessary first step in the search for effective policies that can maximize the impact of migration in general.

Bibliographical references

1. Docquier, F., L. Marchiori, & I-L. Shen. 2010. - Brain drain in globalization: A general equilibrium analysis from the sending countries' perspective. CEPR Discussion Paper, No. 7682.
2. Dustmann, C., I. Fadlon, & Y. Weiss. 2010. - Return Migration, Human Capital Accumulation, and the Brain Drain. unpublished draft paper prepared for the Multi-Donor Trust Fund on Labor Markets, Job Creation and Economic Growth administered by the World Bank's Social Protection and Labor Unit, April 2010.
3. GMG (Global Migration Group). 2010. - Statement of the Global Migration Group on the Human Rights of Migrants in Irregular Situation. Statement adopted by the Principals of the Global Migration Group in Geneva on 30 September 2010.
4. <http://anvictory.org/fakty-ob-utechke-umov-iz-rossii/> — News agency Anvictory.
5. <http://elibrary.ru/item.asp?id=15546925> — Scientific Electronic Library "Education and brain drain from developing countries".
6. <http://elibrary.ru/item.asp?id=20385787> — Scientific electronic library "The drain of minds - a kind of modern scientific migration".
7. <http://elibrary.ru/item.asp?id=9571392> — Scientific electronic library «Brain drain».
8. <http://www.britannica.com/>.
9. Mejia A. Migration of physicians and nurses: a world wide picture. Bull World Health Organ 2004;82: 626–30 [PMC free article] [PubMed]

RISKS AND CONFIDENCE IN THE EUROPEAN AREA AFTER BREXIT

LAZARI Silvia, *reviewer, Parliament of the Republic of Moldova*
Virginia COJOCARU, *USM*
(v.cojocaru@cie.md)

Abstract

The European Union is heading for disintegration, so that those, who share the common values for which the European Union has been created, must eventually unite to resist advancing. They are convinced that the UK before the referendum was able to agree on the best possible conditions for cooperation within the European Union, such as participation in the common market without the obligation to enter the euro area, with some exceptions from EU rules. However, it was not enough to prevent British voters from choosing to withdraw from the EU. Research has focused on investigating possibilities for economic advancement in the EU at different speeds. The results convinced that this is possible, only the strategies of each state need to be adjusted.

Keywords: *the European Union, consequences, prospects, economic cooperation, consultations, political and economic integration speed*

JEL Classification: *D81, F02*

Introduction. The European Commission has drawn up the White Paper, which is to be adopted on the eve of the 60th anniversary of the EU

founding. The strategy, presented on March 1, 2017, may be among EU achievements in the seven decades of peace and an enlarged Union, in which 500 million citizens live in one of the most prosperous economies, according to EU leaders. At the same time, the EU must look ahead, setting out how it will outline a vision of its future with 27 Member States. The White Paper presents the main challenges and opportunities of Europe over the next decade. There are **five scenarios** of how Europe could evolve **by 2025**, depending on how it chooses to respond.

The purpose of the investigation is to consider the problems in the EU space after Brexit and to estimate the prospects for the development of the European space in the future perspective 2025.

Methodology of research includes such methods as historical, statistical, extrapolation, comparative, induction, deduction, etc.

Research and analysis. Despite the fact that the EU population accounts for about 7% of the Earth's population, trade links and commerce with other countries and regions around the world, which account for about 20% of world trade (exports and imports). Along with the US and China, the EU is the third major global player in world trade. Investigations show that exports of EU products last year reached 14.9% of the worldwide volume. This share has been outstripped throughout the EU by China (15.5%), US exports (12.2%) being above China's share. Contrary to exports, US imports reached the most significant share of the global total (16%), leaving the EU (14.9%) and China (13%). Economic outcomes seem more beneficial than social issues and migration. The answer can be found in the results of public opinion research on migration crisis. A migration crisis is taking place in Europe, while Britain is talking about Brexit, being mutually influenced. Exit sides from the EU were relying on the worsening of the situation with refugees (its symbols becoming terrible paintings with thousands of refugees gathered at Cale to enter the UK) to trigger panic in the face of uncontrolled immigration from other EU states. The problem is aggravated by the delay in decisions on refugees, with the tendency to avoid their negative influence on the British referendum, multiplying panic views. Germany's policy and Chancellor A. Merkel's decisions (Kasner, 1954) by opening wide gates to refugees became a great gesture without being well thought out because they completely ignored refugees' plans [3]. Refugee flows have aggravated everyday life in many EU countries - the local population; authorities and bodies to maintain public peace; the refugees themselves. The situation has paved the way for a rapid increase in anti-Euro-

pean xenophobic parties (such as the UK Independence Party, leading the EU exit campaign), while national governments and European institutions seemed totally incapable of solving this crisis [4].

The anti-European front. Now suspicion of risk has become a reality, which can lead to the practically irreversible disintegration of the EU. Whether the UK eventually benefits from leaving the EU or not, the country's economy and the population will be subjected to harsh trials. Immediately after the vote, the EU national currency has fallen; global financial markets are awaiting change. The consequences for the real economy can be comparable to a financial crisis.

This process will undoubtedly increase uncertainty and political risk, as we are not just talking about UK benefits but the survival of the European project itself. Brexit opens doors for other anti-European forces within the EU. Immediately after the British referendum, France's withdrawal from the EU (Frexit) was requested and the Dutch declared their exit in the Netherlands (Nexit). Under threat, they have proven to be survival in the UK. Scotland and Northern Ireland want to stay in the EU [1].

Events in the EU. Another blow to it could become the EU's response. European leaders try to scare other EU countries not to try to follow the British example, by limiting access to the EU market, which would alleviate the painful exit process. The EU is half of UK trade, so the impact on exporters can be death, even increasing the competitiveness of the national currency. In the coming years, it is to be expected that financial institutions will begin to transfer their operations and staff to the euro area financial centers, as a result of which City of London (London and the housing market) will suffer [7].

The consequences can be even worse for Europe. Divergence between EU countries has reached a dangerous level, not only because of the refugees, but also because of extreme tensions in the relations between creditor countries and debtor countries within the euro area [9]. Meanwhile, the weakened French and German leadership are now fully focused on internal issues. In addition, in Italy, the stock market diminished by 10% immediately after the news in London, demonstrating the risk of a full-fledged banking crisis [5]. Such a crisis could trigger changes in the policy of the EU-27 member countries.

Restructuring is needed. All this reduces the chances of a reform in the euro area, which should include the creation of a true banking union, limited fiscal union and much stronger democratic control mechanisms. Time, however, is not on the side of Europe: external pressure from countries like Turkey and other countries, using all these tensions in their own interests [6].

All countries in Europe, including the UK, will suffer from the loss of a common market and common values created for the protection of the European Union. However, the European Union is indeed subjected to centrifugal and “fragmented” tensions [10], no longer satisfying the needs and aspirations of its citizens (Figure 1). It moves to a disorderly disintegration, as a result of which the situation in Europe could become worse than it might be if the EU did not exist.

Nevertheless, it is not appropriate to give up. Everyone recognizes that the EU is a deficient structure. After Brexit, all countries that believe in EU values and principles must unite to save the European Union through in-depth restructuring. We are convinced that the situation will improve in the future.

Figure 1. Map of the rebel regions (centrifugal and “fragmented” tensions) in the European space.

Source: authors' investigations

The EU economy is steadily increasing, pretty good for industrialized countries. None of the EU 27 countries faces recession. At the end of the third quarter of 2016 total GDP increased in the EU countries, compared to the same period of 2015 by 1.8%, while in the euro area - by 1.6%. This is better than in the United States, where at the same period it was only 1.5%. The first three months after British decisions by Eurostat show that Britain's decision to leave the European Union is not adversely affected by the EU economy [8].

The proposals made on March 1, 2017 in the EU by launching the White Paper presents five scenarios, each outlining how the EU could look to 2025, depending on the choices Europe will make. The strategy includes a range of future EU opportunities. They are perspective and good to be implemented.

1) Scenario 1: Following the set route - for the members of the EU-27, the path to development will follow the agenda set by reforms, according to the title "A new beginning for Europe", as declared in Bratislava (2014 and 2016). The scenario up to 2025 means:

- Exceeding existing legal and technical barriers to crossing borders.
- Removing time losses related to checks and stops at landmarks.

2) Scenario 2: The basis for development is the single market. These 27 EU Member States have to overcome their policies on access to the EU market by 2025, as tensions are high:

- There is a need to overcome border problems related to regular controls. This is currently hampering free movement of labor, transferring pension rights to another country, medical insurance, medical services, etc.
- Excessive reluctance to use cars, lack of norms and technical standards for EU space.

3) Scenario 3: Developing cooperation and integration is done between countries by mutual agreement. Within the EU-27, "coalitions of those who want to do more" are formed by 2025:

- 15 member countries set up a police unit and prosecutor's office to investigate border crimes. Databases must be fully interconnected for all countries.
- 12 member states have to harmonize their liability rules and technical standards.

4) Scenario 4: Small things made great things (idea like the former base of the Stephen the Great's monument) [2]. EU-27, by 2025, will focus on quick and effective results in:

- Fostering development of telecommunication, fast cross-border communication, the use of information of mutual interest.
- Creating effective anti-terrorist structures.

5) Scenario 5: Where there are many, power is growing. Together, by

2025, Member States may decide on more powers, resources and decision-making powers. The scenario can be achieved in areas where only positive results can be obtained in common (energy, ecology etc.), setting clear EU rules for cars and drivers.

The White Paper must mark a start whereby the EU-27 will work on building the EU in the future. To this end, the European Commission and the European Parliament tend to promote broadly the EU's long-term strategies aimed at developing social dimension of Europe; deepening the economic and monetary union; capitalizing on the opportunities of globalization; the future of Europe's defense; the future of EU finances.

Conclusion. Separatism, regionalism and autonomy - these words in the European Union are becoming more and more relevant and frequent. Particularly to blame is the economic crisis, the partial consolidation of European integration (the European countries hardly understand each other), partly the interests of the local elites, who make their way to "a place under the sun" in the 21st century. Nevertheless, millions of national minorities live in Europe, and they also have a say. Under these circumstances, the White Paper is a fierce pillar that we want to cling to, sharpening the EU's values in the face of 2025.

Bibliographical references

1. Brexit și viitorul Europei: principalele riscuri. <http://www.rbc.ru/opinions/economics/27/06/2016/5770def49a7947c153b09329> (consultat la 02.03.2017).
2. Cui îi încurca statuia lui Ștefan cel Mare și Sfânt. <http://www.ziarulnational.md/cui-ii-incurca-statuia-lui-stefan-cel-mare-si-sfant/> (consultat la 02.03.2017).
3. Gribincea A. European economy and migration problems. Dezvoltarea sistemelor Economice moderne: Provocări și alternative a le secolului XXI». Materialele conferinței internaționale, 26-27 noiembrie 2015, Chișinău: Universitatea Slavonă, 2016. – 259 p. pp. 36-41.
4. Gribincea A. Golovataia L., Brovca Gh. Economie mondială, migrația și securitatea economică. Monografie. Chișinău: IRIM, 2014, 306 p.
5. Gribincea A., Bircă Iu., S. Lazari. Convergența migrației la exigențele Uniunii Europene. *Revista Economie și sociologie*, 2014, nr. 1, p. 84-91.
6. Gribincea A., Cojocaru V. Impactul migrației asupra situației economice. *Revista Economie și sociologie*, 2016, nr.1, pp. 87-95.
7. Gribincea A., Cojocaru V. Migrația – o problemă majoră pentru membrii Uniunii Europene și țările învecinate. *Revista „Economică”* nr.4 (98) 2016, pp.33-44.
8. Gribincea A., Lazari S. Imigrația în Uniunea Europeană: probleme și soluții. *Revista Administrarea Publică*, 2016, nr. 1, pp. 97-106.
9. Gribincea A., Lazari S. Migrația economică și efectele sale. În: *Revista Studii Economice*. An. 9, 2015, nr. 2, p. 44-52.
10. NATO și UE, tendințe centrifuge și de „fragmentare”. <http://www.contributors.ro/global-europa/nato-si-ue/> (consultat la 02.03.2017).

THE PROBLEMS OF E-COMMERCE MARKET EFFICIENCY GROWTH

Elena BĂDĂRĂU, *PHD in Economic Sciences, IRIM*
(el.badarau@gmail.com)

Angela CEBAN, *PHD in Economic Sciences, assistant professor, IRIM*
(angela.ceban.68@mail.ru)

Abstract

This article is an attempt to formalize the assessment of the effectiveness of the e-commerce market's institutional mechanism in the form of a problem-optimization statement. The task of optimization involves maximizing the effectiveness of the e-commerce market's institutional mechanism in the institutional sectors of the economy.

Keywords: *efficiency, e-commerce, functions, institutional mechanism*

JEL Classification: *F18*

Introduction. The problem of efficiency growth of e-commerce market appears as a result of the main functions of its institutional mechanism which aim at obtaining stability, clarity, anticipation and reliability in the functioning relations, commercial transactions and parties.

The research methodology. The efficiency of the institutional mechanism represents a multilateral, multilevel notion. It depends directly on the

performance of the institutional functions and, thus, includes two main components:

1. ***The completeness and balance of functions performance*** that refers to the institutions and the formation of the institutional environment of the market. By completeness and balance it is meant the tendency to minimize, at some subjective level, all the resources used by the mechanism and to centralize the results.

2. ***The efficiency of the institutions that act within the mechanism*** whose main aim consists of minimizing the transactional expenditures of the market subjects.

As the intensity and outcome of transactions are largely determined by the level of transaction costs, minimizing these costs and resources to prevent opportunism in the relationships between market participants, acting as institutional agents, determines the effectiveness of the institutions and the institutional mechanism as a whole.

Finally, as the institutional mechanism of the market is a structural component of the market mechanism, its effectiveness also depends on the effectiveness of market relations. To localize the estimate of the institutional mechanism, the effectiveness of the electronic commerce market mechanism is to be divided into:

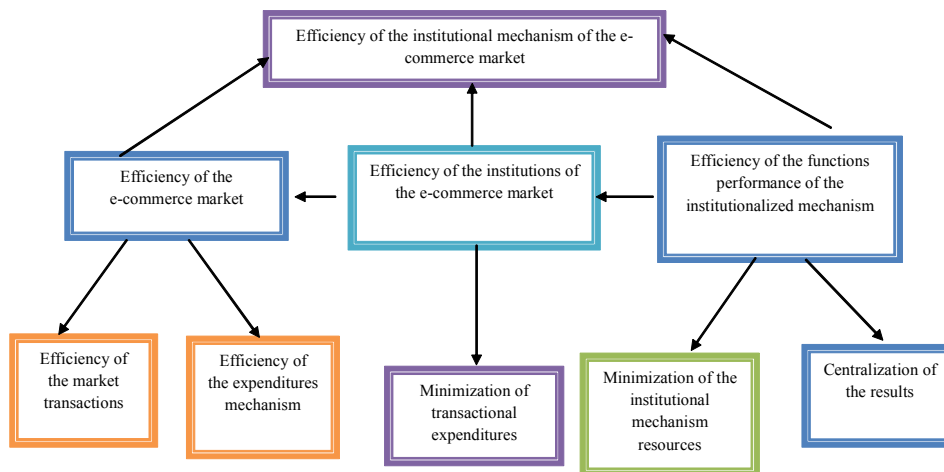
➤ *the efficiency of the market transactions* (their dynamics, density, intensity, continuity etc.)

➤ *the efficiency of the expenditures mechanism* (the balance of expenditures, their dispersion, the structure and the ratio between demand and supply etc.)

In general, the directions for estimating the effectiveness of the institutional mechanism of the e-commerce market can be represented in the following form (Figure 1).

According to S. Istomin's opinion [1], the institutional mechanism appears as a means to obtain the goods of different subjects in the transformable economy in the result of interaction between institutional sectors. In our case, these sectors are divided by the subjects of the state enterprises, corporations and non-commercial organizations. The main aim of the interactions is the exchange of goods and obtaining the greatest satisfaction from their use.

Thus, S. Istomin [1], as a criterion for the effectiveness of the institutional mechanism, recognizes the level of welfare of the subjects of the transformable economy, identifying them by the following indicators:

Figure 1. *The directions for estimating the institutional mechanism efficiency of the e-commerce market*

- *the growth rate of the primary income balance of the institutional sectors;*
- *the income from the allocation of financial and non-financial assets by the institutional sectors;*
- *the share of the institutional sectors in the formation of the gross national income;*
- *the institutional segments demography coefficients of the institutional mechanism;*
- *the social transfers rate of growth.*

In our opinion, this approach does not allow the differentiation between the institutional mechanism efficiency and the economic mechanism efficiency, it only estimates the mutual influence on the result of the goods acquisition by the institutional sectors.

For the purpose of an adequate research, we think it is necessary to complete this methodology with a formalized estimation and to adopt the institutional mechanism approach of the e-commerce.

The functioning of the institutional mechanism of the electronic commerce market takes place under certain technological, organizational and institutional conditions [2], therefore its effectiveness is determined by the dynamics of the exchange of given conditions and the factors related to them.

Therefore, it is necessary to develop the model of the institutional mechanism of the electronic commerce market and, based on this model, to address the issue of optimizing the efficiency of the institutional mechanism.

Based on the suggested model there are the *subjective and structural-logical approaches*.

The modeling of the interactions between the e-commerce market subjects within the limits of the institutional mechanism takes place based on the regulation and adjustment of formal and non-formal norms of the institution.

The level of transaction costs depends directly on the structure of institutional mechanisms, why formal and non-formal rules adjust the interaction between agents. Moreover, its own operating costs of the given institutional structure must be substantially lower than its expenditures.

Bringing the institutional mechanism into motion is carried out by the subjects themselves to achieve economic transactions and minimize transaction costs. The tendency of the subjects to optimize the trade and communication process in the institutional environment leads to the initiation of the evolution of new non-formal norms' formation. The latter, through the functioning of the institutional mechanism and in the condition of sufficient effectiveness, over a certain period of time, internalize, modernizing the formal norms and the bodies connected with them.

Therefore, within the institutional mechanism, the subjects of the e-commerce market themselves become regulators. Evidently, the state has the greatest potential in the adjustment through state bodies, that this adjustment is irregular.

The stabilization of the commercial transactions [3] in the conditions of the e-commerce market is obtained, mainly, due to the non-formal instruments of the institutional mechanism. In our opinion, the systematization of these instruments within the model will allow the regulators to increase the efficiency of the institutional changes – to minimize the transactions and market subjects expenditures and, finally, to maximize the effect, increasing the revenue in the institutional sectors.

This model reflects the main particularities of the e-commerce market institutional mechanism and allows the elaboration of a general characteristic of functioning, as well as the application of the systemic approach at its estimation.

Thus, the following optimization problem occurs: to determine the system parameters that would lead to the maximal efficiency of the institutional mechanism in the state, organizations, population sectors in certain restrictions regarding different development indicators of the institutional mechanism.

Formalized, the problem will look this way:

$$F_G(x) \rightarrow \max ; F_E(x) \rightarrow \max ; F_C(x) \rightarrow \max$$

$$\begin{cases} T(X) \leq \overline{T} \\ SI(X) \leq \overline{SI} \\ IT(X) \leq \overline{IT} \\ IR(X) \leq \overline{IR} \\ OP(X) \leq \overline{OP} \\ X \geq 0, \end{cases}$$

where $F_G(X)$ - efficiency of the institutional mechanism in the state sector (management bodies); $F_E(X)$ - in the organizations sector (companies); $F_C(X)$ - in the population sector; $T(X)$ - transactions expenditures, including those for security; $SI(X)$ - the irregularity of subjects' information of the sector; $IT(X)$ - ICT level of development; $IR(X)$ - the balance of the institutional environment of the sector; $OP(X)$ - the level of the opportunism in the sector; $(\overline{T}, \dots, \overline{OP})$ - the vector of restrictions that includes the minimum (maximum) acceptable values or the optimal values for the respective functions; $X = (x_1, x_2, \dots, x_m)$ - the vector of the system parameters, $m \geq 6$.

As a result, we obtain a multi-criteria optimization problem. It can be solved in two ways.

1. The performance of convolution of criteria, where the resulting function we aim at can be obtained as a result of:

- addition of initial functions: $F = F_G(X) + F_E(X) + F_C(X)$;
- multiplication: $F = F_G(X) \cdot F_E(X) \cdot F_C(X)$;
- choice of the minimum function: $F = \min\{F_G(X), F_E(X), F_C(X)\}$ etc.

2. The application of multi-criteria optimization methods (Pareto optimality and others).

Conclusion: The solution of this optimization problem allows the estimation of the e-commerce market institutional mechanism efficiency both overall and individually in the institutional economic sectors. Therefore, the maximization of the efficiency may be obtained based on some key-factors, represented in the restrictions system by different indicators of the development level of this market's institutional mechanism. The elaboration of the logical-structural scheme is made based on the criterion of insti-

tutions differentiation, according to the exogeneity (endogeneity) of the formation and their usage. The functional dependencies of the restrictions vectors further require practical development, for example based on the adaptation of the Cobb-Douglas production function.

Bibliographical references

1. Истомин С.В. Теоретические предпосылки анализа эффективности институционального механизма, сборник научных трудов, Москва 2005 ст. 66-68, 210 ст.
2. Mahadevan B. Business models for internet-based e-commerce: an anatomy. California Management Review, 2000, V. 42., Nr. 4, p. 55-69.
3. Стрелец И.А. Сетевая экономика. Издательство Эксмо, Москва, 2006, стр. 172.

NATIONAL AND EUROPEAN INTERNATIONAL LAW

LEGAL NATURE AND IMPLEMENTATION OF MEDIATION IN SOLVING CIVIL LITIGATIONS AND THOSE WITH EXTRANEITY ELEMENTS AT THE INTERNATIONAL LEVEL

Eugenia COJOCARU, university professor,
doctor habilitate in Law, IRIM

Corneliu TUNI, PhD student, USPEE

Abstract

In this article, the authors address the essence and specificity of the legal nature of mediation as well as the process of its implementation in the settlement of civil disputes and those with extraneity elements, which have been little researched until now, as there are new regulations and new concepts. The authors offer an ample feature of the specialized literature on the legal nature of mediation and its application to the settlement of civil disputes and extraneity issues from Russia, Romania and the Republic of Moldova, based on which they reach a series of conclusions. The article mentions that at international level several attempts have been made to create a unified legal regime of mediation and its implementation in the settlement of civil disputes and those with extraneity elements. Thus, an important moment in the development of this idea is its recognition as a universal value, as a private international law institute.

Keywords: *mediation, mediator, applying mediation in civil litigation, alternative dispute resolution system, mediation in commercial litigation*

Introduction. The relevance of the investigated topic is derived from its name referring to the research of the legal nature and the mechanisms of mediation implementation in the settlement of civil disputes and those with extraneity elements, which will contribute to the more efficient functioning of the alternative dispute resolution system, which is indispensable to the process to build a modern judicial system with the potential to improve access to justice, help reduce the burden on courts, speed up the process of solving cases, increase public confidence in the act of justice.

Being established and made function in a number of European countries (including Austria, Italy, Switzerland, Belgium, France, Finland, Slovakia, the Netherlands, Portugal, Norway, Ireland, Hungary, etc.) and the United States of America, Canada, etc., civil mediation is continuously cited as one of the most favorable ways of settling conflicts amicably, directly and constructively. In this context, it is worth mentioning that the pro-mediation approach of the Moldovan community is more than salutary, this being also a new step in the modernization of our justice system, including one of connecting, adjusting the normative framework to the European one, and to the spirit of modern European justice.

Applied methods: content analysis, historical method, comparative study allowed us to capitalize on the experience of the developed countries, which have framed mechanisms for the implementation of mediation in the settlement of civil litigation.

Mediation is a variety that attempts to eliminate gaps in a classical civilian lawsuit, reducing formalism and returning to a situation of legal equality before the conflict; it is an opportunity to easily apply the deficient situation, but deepening into its essence by analyzing causes by bidding and counter-offering until a mutually convenient solution is found.

At the same time, civil mediation is one of the alternative ways of settling disputes amicably, i.e. outside of a lawsuit. Mediation is based on the art of language to create or restore (re-create) links between the conflicting persons. Mediation involves the intervention of a neutral, impartial and independent third party mediator who is the intermediary of these relationships. We can say that mediation “instructs the relational and communication qualities”, however, there are conceptions and applications of extremely different mediation, ranging from simple pedagogical interventions

to the transmission of knowledge to application in all areas where there are difficulties and relational blockages [9, p.42].

In an attempt to synthesize a complex and multidimensional definition of civil mediation, we will start from the same Recommendation of the EC Committee of Ministers, which notes that “mediation is a process in which the mediator helps parties to resolve disputable questions and come to an agreement to be their own”. The Recommendation furthermore adds that “civil matter” means any matter having rights and obligations of a civil character, including those arising from commercial law, consumer rights, labor law, excluding administrative ones [10, p. 125-129].

The mediation regulations in civil and commercial litigation are in line with the provisions of the UNCITRAL Model Concerning International Trade Conciliation (2002) and Directive 2008/52 /CE of May 28, 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. This chapter ensures full transposition of the basic principles on mediation, the validity and effects of the mediation agreement and the reconciliation transaction for both national mediation and settlement of transnational litigation in civil and commercial matters [6]. At the same time, the law no.137 provides for primary provisions regarding prejudiced / pre-arbitrary mediation that ensures the priority and legal force of the mediation convection (the mediation clause) signed by the parties (to strengthen the implementation of the provisions regarding the settlement on amicable civil and commercial litigation, and proposed amendments to the Civil Proceedings Code and the Civil Code).

The theory and practice of regulating civil and commercial mediation in other states reveals that the mediation process is based on a number of key elements that need to be regulated by law: the mediation clause (agreement) of the parties initiating the process, the parties’ contract with the mediator, the mediation process, the reconciliation (settlement) of the parties and the execution of the latter. The effectiveness of the mediation process depends on how the law is respected and enforced by the will of the parties to try the prejudicial or pre-arbitrary settlement of the dispute. To this end, the laws of several states transposed the provisions of art. 13 of UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation. Such rules also include the laws of Lithuania, Russia [12].

Mediation in civil litigation and Article 25 of the Mediation Law no.137 specifies:

Civil litigation may be subject to mediation in respect of rights and obligations that are or may be subject to review by the court or arbitration

and which the parties may freely dispose of through the transaction under the law.

Mediation in civil litigation may take place outside of the judicial or arbitral tribunal, as well as in the judiciary or arbitration [5].

From the content of the article's provisions, we only find a statement and that is all.

Therefore, it is necessary to find out by what specific characters the legislator has highlighted a particular way. In the field of civil law, we encounter a vast array of conflicts that can be subject to the mediation process, as the legislator does not make them clear. From the doctrinaire definitions, we discover that civil law is the branch of private law that regulates legal, patrimonial and non-patrimonial relations between law subjects in a position of equality. The very nature of civil law is to avoid the occurrence of a conflict as a result of fulfilling a civil legal relationship. The birth, modification or termination of a concrete civil legal relationship cannot take place outside an agreement, and therefore outside of a potential conflict. The civil legal act is the materialization of this will agreement and, through the grace of the law no. 137 of 2015 and the efforts of all mediators in the appearance, modification and drafting of the law, we can also include the mediation agreement under the definition and classification of the civil legal act.

In any civil law institution, we will encounter conflicts that may be subject to the mediation process, but obviously, we will also take into account the need for damage caused. The Civil Code provides solutions to these conflicts, tracing the limits of what can or cannot be done.

The charm of mediation lies precisely in the chance given to the parties to identify and obtain their own solution. Modern conflict-resolution alternative methods, and here we refer to mediation primarily, as well as to negotiation and arbitration, offer the opportunity for the individual to obtain and capitalize on his own solution. In conflict matters, the Civil Code requires, but civil law as a set of rules of legal conduct allows, through regulated alternative methods, such as mediation, obtaining solutions for any conflict.

It is in this idea that, since 2002, the Council of Europe's Committee of Ministers has adopted resolution no. 10 recommending that the Member States of the European Union "facilitate, whenever necessary, mediation in civil matters and take or strengthen, if needed, all necessary measures to gradually apply "Guiding Principles on Mediation in Civil Relationship" [11].

The essence of the mediation process in civil matters, however, retains the defining elective element, with the parties having the option to settle

the conflict through mediation. Therefore, as the law also shows, the mediator's power in negotiating the conflict comes from the parties, investing him with the necessary confidence to continue the mediation process. However, we encounter in the legislation of other states provisions proving that the mediation process is mandatory as a preliminary stage of the litigation and, moreover, we are increasingly meeting opinions between mediators and judges who converge to the imposition of mediation as a court procedure before the court in certain cases in civil law matters. By the Law for amending and supplementing some legislative acts no. 211 of 29.07.2016 [7], Monitorul Oficial nr.338-341 / 698 of 30.09.2016 this idea was removed expressly stipulating that the mediation procedure is a right and not mandatory as a preliminary stage of the litigation.

Closer to the matter of conflict mediation in civil law, we meet the refinements of the mediation process in French and Romanian civil law. Following the same trajectory, the Romanian and French legal systems have seen in the past the institutions of peace judges and committees of reconciliation. France, however, gave up these methods of solving conflicts around the 1950s, Romania somewhat later.

In the current French regulation, however, Law 95-125 / 1995 allows the judge to delegate his attributes to a third party (mediator) who will follow the settlement of the conflict under the supervision of the judge. Although wholly optional, the mediation procedure was strongly promoted by the Grenoble and Paris Courts of Appeal with immediate results in lowering the number of civil disputes in court. More and more civil conflicts have been resolved through mediation, with much less time and money [1, p.20].

E. Cojocari concludes that the Law on Mediation of the Republic of Moldova provides for a special procedure for mediation in civil and family cases. Thus, according to Article 30 of the law no. 137, the mediation of the civil litigation pending in the court or arbitration court upon the acceptance of mediation, the court suspends, at the request of both parties, the examination of the civil case in the court or arbitration court. The request for pending reimbursement is exempt from the state tax, in accordance with the law. In the case of solving civil litigation by mediation, the court will order the cessation of the trial under the conditions of art. 265 and 266 of the Republic of Moldova's Civil Proceedings Code. Upon the termination of the trial, the court will order, at the request of the interested party, the repayment of the state tax paid at the initiation of the action [4, p.7].

Such authors as M. Bordian-Postolachi and O. Gaivas tried to eluci-

date the peculiarities of mediation in civil disputes, but in fact, they referred to mediation in general [3, p.33].

Next, we will analyze the implementation of mediation in different states. In Romania, taking into account the principles that should govern mediation in civil matters in the Member States of the European Union, Directive no. 10/2002 emphasizes an aspect that should have been found in the later Law 192/2006 of the Romanian Legislation. It deals namely with the continued preoccupation of the state to promote mediation as an alternative of courts in all areas of civil law (family, commercial, land, financial, etc.), but also in the field of criminal law. Following the 2002 European level and the emergence of Law 192/2006 in Romania, the Council of Ministers of the European Union issues Directive 52/2008, setting out concrete limits to the Member States' adaptation of the mediation regulations. It is precisely these limits that we believe must be found in a new regulation, adapted to the requirements of the community.

Art. 18-20 of the Preamble, as well as Art. 6 of Council of Europe Directive 52/2008 draws the question of whether mediation in Romania cannot acquire a significant role by conferring the power to enforce the mediation agreement obtained following specific mediation procedures. The answer has not yet been provided by the legislator through amendments to the law but only suggested *de lege ferenda* by mediators. However, in the field of civil law, the execution of mediation agreements remains a desideratum, achievable by giving the lawmaker the power of enforceable title to the mediation agreement concluded in authentic form. Some mediators consider that, however, as in the current regulation, by authenticating by the notary public the mediation agreement and stipulating in the agreement that it has an enforceable title, it can be executed without delay by either party without the need for investment with the enforceable form of the document [8].

The essence of the mediation process in civil matters, however, retains the defining elective element, with the parties having the option to settle the conflict through mediation. Therefore, as the law also shows, the mediator's power in negotiating the conflict comes from the parties, investing him with the necessary confidence to continue the mediation process. However, we encounter in the legislation of other states provisions proving that the mediation process is mandatory as the prior stage of the trial. Moreover, we are increasingly meeting opinions between mediators and Romanian judges who converge to imposing mediation as a precursor to the court in certain civil law cases that we disagree with.

Taking, for example, the pilot project for mediation held in Canada in

1999-2000 in Ontario and Toronto by Brock University, we have the conclusions of a process of studying 3000 conflicts in which the parties accepted the mediation process as a prior procedure and the solution obtained as mandatory. At the end of the study, observers concluded an appreciable decrease in the conflicts that were completed in court, most of them being settled through mediation. In addition, the parties to the conflict declared costs much lower than those incurred by the courts and a much shorter settlement period.

Following the actions of the Canadian University, we find it in the new regulation of the Canadian Civil Proceedings Code (2008), which in subdivision 24.1.1 establishes the concept of Mandatory Mediation, stating that mediation aims at lowering the costs and duration of the trial and organizing Mediation committees at the level of each territorial administrative sub-unit. And as a personal observation in Canadian civil code, mediation is defined as a method of solving conflicts outside the courts, without being given other alternative, optional, obligatory, etc. attributes.

In German civil law, compulsory mediation has been regulated since 2000 in certain civil conflicts such as border crossing, media defamation, or any other conflict involving amounts up to EUR 750. Compulsory mediation can only be made by specialized lawyers such as lawyers or notaries, and applies only in certain Länder (Bavaria), but with the same principles of neutrality, impartiality and confidentiality as in Roman law. It is noteworthy, however, that the German and Canadian legislators, through two different legal systems, have opted for the mediation process in civil matters, and especially for the promotion of state mediation, by organizing seminars and information sessions with free access to justice, namely for the purpose of declining court cases. This is precisely what is lacking in the Romanian legal landscape, whether due to lack of interest or lack of legislation: promoting mediation in civil matters, not so much from the professional organizations that have begun to appear, especially from the judicial apparatus.

Closer to the matter of conflict mediation in Romanian civil law, we meet regulations of the mediation process in French civil law. Following the same trajectory, the Romanian and French legal systems have previously known the institutions of peace judges and reconciliation commissions. France, however, gave up these methods of conflict resolution around the 1950s, Romania somewhat later.

However, in the current French regulation, Law 95-125 / 1995 allows the judge to delegate his attributes to a third party (mediator) who will follow the settlement of the conflict under the supervision of the judge. Al-

though wholly optional, the mediation procedure was strongly promoted by the Grenoble and Paris Courts of Appeal with immediate results in lowering the number of civil disputes in court. More and more civil conflicts have thus been resolved through mediation, with much less time and money [8].

We therefore find in various regulations, both on the American continent and in Europe, legal regimes that have implemented or are in the process of implementing the mediation procedure as a method of resolving conflicts in civil matters.

The functions of the mediator cease from the moment when it is found - either by a party to the dispute or by a mediator - that the means of dispute settlement suggested by him are not accepted.

Mediation is an autonomous peaceful settlement procedure that is characterized by:

- its subject-matter: examination of the substance of the dispute;
- the precise purpose: the discovery of a necessary transaction formula;
- the appropriate means to achieve this goal: the third party with its prerogatives (to lead negotiations between the parties, to determine the basis of settlement).

Mediation can take place at any stage of the dispute: both before and after the outbreak of hostilities. The more intense intervention of the mediator between the two parties involved, his participation in solving the substance of the problem in the dispute, which he influences and directs directly, however, made this method less acceptable. It has proven its effectiveness, as a rule, only in disputes that have not reached very developed phases, or in which other states, notably large powers, have been involved, in practice proving that the great powers often used mediation to impose on the states in dispute solutions that are favorable to them and not to the latter.

Faced with inconveniences and risks, in the contemporary era, there is a tendency for the states in dispute to resort to the services of qualified personalities rather than to the authority of a third country when mediating. This trend has also been manifested when UN mediation has been used, and the Security Council entrusting such a mission to highly qualified people working in contact with stakeholders not to directly engage in the prestige of the organization, rather than the representatives of some Member States [2, p. 41].

Conclusion

Mediation is an alternative variety of civil litigation, which, trying to eliminate the gaps of a classical civil litigation, reducing formalism and returning to the situation of legal equality before the conflict, is an opportunity to easily

settle the situation, but entering deeply into the essence of analyzing the causes, bidding and counter-offering until the mutually convenient solution is found.

In any civil law institution, we will encounter conflicts that may be subject to the mediation process, but obviously, we will also take into account the need for damage caused. The Civil Code provides solutions to these conflicts, tracing the limits of what can or cannot be done. The charm of mediation lies precisely in the chance given to the parties to identify and obtain their own solution. Modern conflict-resolution alternative methods, and here we refer to mediation primarily, as well as to negotiation and arbitration, offer the opportunity for the individual to obtain and capitalize on his own solution. In conflict matters, the Civil Code requires, but civil law as a set of rules of legal conduct allows, through regulated alternative methods, such as mediation, obtaining solutions for any conflict.

Bibliographical references

1. Armașu Mihai Ionu. Medierea conflictelor în dreptul civil. Considerații legislative. Iași.
2. Bontea O. Bunele oficii și medierea - mijloace pașnice de rezolvare a diferendelor internaționale. Revista Națională de Drept, 2005, nr.12.
3. Bordian-Postolachi M., Gaivas O. Medierea civilă între dimensiunea legală și cea conceptuală (prin prisma principiilor medierii civile). Legea și viața, 2007, nr.9.
4. Cojocari E. Medierea – modalitate alternativă de soluționare a conflictelor, Revista Națională de drept, 2011, nr.10-11.
5. Legea cu privire la mediere nr. 137 din 03.07. 2015 cu intrarea în vigoare la 21.08.2015 în: Monitorul Oficial Nr. 224-233, art. Nr.: 445, Data intrării în vigoare: 21.08.2015.
6. Legea model UNCITRAL privind concilierea comercială internațională (2002) și Directiva 2008/52/CE din 28 mai 2008, privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială. http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/arbitration/ml-conc/03-90955_Ebook.pdf
7. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 211, din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial nr.338-341/698 din 30.09.2016
8. Medierea conflictelor în dreptul civil – considerații legislative - cameramediatorilor@gmail.com, vizualizat la 21.11.2017.
9. Morineau J. *L'esprit de la médiation*. - Trajets: Eros, 2001.
10. Recommandation Re (2002) 10 du Comité des Ministres sur la Médiation civile. // Semaine Judicaire, Nr. 5, vol. II, 2005.
11. Rezoluția nr. 10 din 2002 a Comitetul de miniștri ai Consiliului Europei cu privire la medierea civilă.
12. Российский закон об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации) от 27 июля 2010 г., N 193-ФЗ.

RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN ARBITRATION JUDGMENTS

Ion BURUIANĂ, *PhD in Law, IRIM*
(ionburuianac@yahoo.com)

Abstract

This study relates to the recognition and enforcement of foreign arbitration judgments in accordance with the national regime and the regime established by the New York Convention. Arbitration is a common and preferred method for settling international commercial litigation, so it is very important for the winning party to have effective judicial means to enforce the arbitral decision if the losing party does not voluntarily execute the obligations arising from the arbitral judgments. However, at the implementation stage some problems arise from the application of both national and international rules.

This article analyzes legal requirements and procedures for the recognition and enforcement of foreign arbitral judgments in the Republic of Moldova and assesses whether national laws and practices correspond to international freedoms, in particular those contained in the New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitration Judgments.

Keywords: *foreign arbitration judgment, forced execution, recognition of foreign arbitration judgment*

Introduction. Any arbitral judgment shall be pronounced to be enforced. Execution of an arbitration decision requires recognition in the coun-

try where it is to be executed. The effectiveness of foreign arbitral decisions constitutes the guarantor of the existence and development of international commercial arbitration, or the production of legal effects of the arbitral decision is subject to the legal recognition of these effects and their admission, which is an exclusive prerogative of the State.

Recognizing a foreign arbitral judgment means accepting its effects on the territory of another State than the one in which it was pronounced. Recognition is a distinct act of execution because the latter presupposes the fulfillment of the rights acquired by foreign sentences in a country other than the country in which it was pronounced. The issue of the recognition and enforcement of sentences is only a matter for the parties to the State where enforcement is sought, which is a mere operation governed by the rules of national law in the country in which it is enforced. The New York Convention has established a uniform international system of rules that imposes exhaustive requirements on forced execution of foreign arbitration sentences. Thus, it is found that a foreign arbitration sentence can more easily achieve its effectiveness than a court decision.

Applied methods: historical, logical (deductive, inductive, generalization, specification), comparative, systemic, quantitative. These have enabled the author to deal with the multi-subject and logically relevant subject matter.

Research results. Recognition and execution of foreign arbitral decisions involves, in advance, the qualification of the notion of “foreign” sentence. The criteria invoked to establish the sentence as a foreign one are those of the law of the proceedings and of the place where the sentence was pronounced. Due to the fact that the criterion of the law of the trial and the sentence is unconvincing, both the doctrine and the practice used the criterion of the place of the country in which the sentence was pronounced, even though this denomination contains a definite degree of uncertainty being retained by the Romanian legislator as the main criterion with which other criteria can be considered. A foreign arbitral decision means a sentence given on the territory of a foreign State, or which for any other reason is not considered a national sentence. Thus, a double criterion has been established, namely: a positive one, in the sense that the sentence is to be pronounced in the territory of a state other than that in which enforcement and forced executions is sought, and another - negative one, in the sense that the sentence is not considered national in the State in which recognition is sought. The New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitration Judgment of 1958 also uses the same criterion.

The determination of the sentence's "nationality" is also of particular importance because, in relation to this qualification, the rules of law governing the recognition and execution of the sentence are established. That is to say, the cases in which a foreign sentence can be enforced under the common law procedure when determining the rules of law provided by multilateral international conventions to which both the country which gives the nationality of the sentence and the enforced country of enforcement have been admitted. In this regard, bilateral conventions must also be taken into account.

Recognition of a foreign arbitration sentence implies recognition of its effects, with the exception of enforceability. With the recognition of the foreign arbitration judgment, the power of the trial is also recognized, which is, in fact, the most important effect of the sentence. This happens if, of course, the State in which the sentence is invoked does not subordinate that effect to the prior acquirement of the executor. Likewise, through the effect of recognizing the sentence, all the facts they find are opposable to any person.

Foreign arbitration judgments are recognized in the Republic of Moldova to benefit from a trial subject to the cumulative fulfillment of the following conditions:

1. A foreign arbitration sentence must be final, in accordance with the law of the state where it was pronounced.

2. The arbitral tribunal, which delivered the judgment, is competent under its national law. Verifying the jurisdiction of the arbitral tribunal means, first of all, checking the validity of the arbitration convention and its nullity entails the refusal to execute the foreign arbitral judgment. Secondly, the examination of jurisdiction requires verification of the legality of the foreign court's establishment.

For the recognition of a foreign arbitration decision, it is necessary to have reciprocity regarding the effects of foreign arbitral judgments between the Republic of Moldova and the State on whose territory the sentence was pronounced. The law does not cease a certain reciprocity, whether legal or diplomatic, which is a sufficient reciprocity, the existence of which presupposes a presumption to the contrary [6, p. 235]. This means that only if the arbitral sentences have the force of *res judicata* and the enforceable force in the state from where the foreign sentence comes, it can be invoked, in turn, with efficiency in the Republic of Moldova.

4. If the sentence was pronounced in the absence of the party who lost the case, it must be stated that this party had the opportunity to defend itself. This calls into question the regularity of referring the interested party

to the deadline set for substantive debates. However, it should be noted that the exception to the non-definitive nature of the foreign arbitral sentence motivated by the promise of quoting the person who has not participated in the trial can be invoked only by that person, thus constituting a relative procedural exception. It is also noted that the party who lost the process had the opportunity to formulate its defense [5, p.1057]. These conditions must be fulfilled cumulatively as a result, if any of these conditions are not met, the foreign arbitration decision loses its effectiveness in the Republic of Moldova. It cannot be recognized and enforced in the Republic of Moldova, nor can it have the probative force, on the facts it finds.

Recognition procedure. To admit the application for recognition of the effects of foreign arbitration judgments, the following documents, which must accompany the application, are necessary:

- a) A copy of the foreign arbitral judgment;
- b) Proof of its definitive nature;
- c) A Copy of the proof of handing in of the summons and of the notice to the party, which was missing in the foreign arbitral tribunal, or any other official document stating that the writ and the referral were known in due time by the party against whom the sentence was given.
- d) Any other act that may prove, in addition, that the foreign arbitration decision fulfills all the conditions provided by art. 38 of the Law on International Commercial Arbitration.

All these documents must be accompanied by authorized translations and legalized.

The procedure for resolving the request for recognition of the foreign arbitral judgment is of a contentious nature. Citing interested parties is mandatory. However, it is permissible to solve the request, without citing the parties, if the foreign arbitration sentence results in the defendant agreeing to the admission of the action. The petitioner will only be able to defend through exceptions comparable to a recognition procedure.

Forced execution of foreign arbitration. The obliged party must perform all arbitration sentences delivered on a regular basis voluntarily. If it refuses the sentence, the sentence can be executed forcibly. Enforced execution of the arbitral sentence means the effective fulfillment of the rights contained in the sentence by resorting to state coercive means by creditors. To enforce a foreign arbitration sentence, it is necessary for it to be recognized in advance. Unlike recognition, which operates fully in law, forced execution must be approved by a patentable procedure, referred to in doc-

trine and jurisprudence, as executive. This is evidenced by the fact that forced execution involves acts of gravity on the debtor's patrimony, which cannot be carried out without prior checking.

The acknowledgment of the forced execution of the foreign arbitral decision is conditional upon the fulfillment of the international regularity requirements. An application for a declaration of enforceability will be rejected by the executive court if it is established that the foreign arbitration decision is the result of a fraud or violation of Romanian public international private law, or the case has been settled between the same parties through an even non-final decision of the Romanian courts, or is being tried before them, at the time of the referral of the foreign courts [4].

Moreover, in the case of applications for the enforcement of foreign arbitration judgments, there are two additional conditions of international regularity specific to the executive procedure. Thus, the foreign arbitral judgment to which the request of the interested party refers must be enforceable, according to the law of the arbitral tribunal which pronounced it, and the right to demand forced execution not to be prescribed under Moldovan law.

The application for a declaration of enforced execution of a foreign sentence must fulfill the conditions provided by the legislation of the Republic of Moldova. The procedure for the forced execution of the foreign arbitral judgment is of a contentious character, thus implicitly involving the interested parties' citing, to provide the debtor with the possibility of using means of defense before starting the forced execution. The debtor may only invoke the exceptions, which are compatible with the executor's procedure [3]. It should be noted that it is forbidden, in the course of an executive procedure, to administer further evidence of the disputed situation. In addition, no control can be made as to the interpretation given by the foreign arbitrator, the facts of the trial or their legal value. The defendant debtor can prove that the prosecution was directed against him, the real debtor being another person.

New York Convention of June 10, 1958. According to Article 5 of this Convention, recognition and enforcement of the sentence shall not be refused, at the request of the party against whom it is invoked, unless it proves before the competent authority, the country where recognition and enforcement are required. Thus, foreign arbitral decisions are presumed to fulfill the conditions of international regularity provided for by the Convention. The party claiming that these conditions are not met may overturn this presumption of jurisdiction. This rule is a solution in favor of negotiations and is intended to facilitate the recognition and enforcement of foreign arbitral sentences [1].

The court hearing the application for recognition or permission of the forced execution of the right to examine in its own office the arbitration of the dispute and the observance of the local public order. The plaintiff has only the obligation provided by Article 4, namely, at the request, to produce the following:

- the original of the authenticated sentence, or a copy of that original, meeting the conditions required for its authentication.

- the original of the Convention, or a copy meeting the conditions required for its authenticity. If these documents are drafted in an original language of the forum, the party requesting the recognition and execution of the sentence will have to produce a translation in that language, which will be certified by an official translator or a diplomatic or consular agent. A diplomatic or consular agent shall provide the authenticity of the original of the sentence or copy. These conditions must be interpreted in a broad sense. Thus, if some documents are missing from the outset, the application will not be rejected, but the plaintiff will have to complete the dossier during the recognition or enforcement procedure [2]. According to Article 5 of the New York Convention, the recognition of the sentence may be refused, if one of the following circumstances proves to the competent authorities of the country where the foreign arbitration award is invoked:

- a) That the parties to the Arbitration Convention were, under applicable law, lacking in capacity, or that the Convention was not valid under the law chosen by the parties or in the absence of a choice of the country's law where the sentence was given. Therefore, they are in the presence, if the parties were incapable, by virtue of applicable law, which often sends to personal law. As to the determination of the validity of the arbitration agreement, the law of autonomy is applied, and in the absence of the law of the place where the sentence was pronounced.

- b) that the party against whom the sentence is invoked has not been properly informed of the designation of the arbitrators or of the arbitration procedure or because it was impossible for another reason to use its defense means;

- c) that the sentence relates to a dispute not mentioned in the compromise or does not fall under the provisions of the compromise clause, or that they contain resolutions that go beyond the compromise or the compromise clause. However, if the provisions of the judgment, which relate to arbitration subject matters, may be disjointed from those relating to issues that are not subject to arbitration, the former may be recognized and enforced;

- d) the establishment of the arbitral tribunal or arbitral procedure was not

in accordance with the convention of the parties or, in the absence of such an agreement, with the law of the country where the arbitration took place.

The New York Convention appears to have been concerned not to control the constitution of the arbitral tribunal and the arbitration procedure except in the case of ad hoc arbitration when the parties addressed a permanent arbitration institution as the only solution allowed by the *lex fori*, under the New York Convention, and the regularity control will be in accordance with the rules of the Standing Arbitration Institution.

A fortiori, this solution is required if the state of origin (where the sentence is pronounced) and the requested State (where recognition and enforcement are invoked) are both signatories of the New York Convention and the Geneva Convention, since it is followed by the subject matter. The priority date of the parties' agreement determines that mandatory provisions of the law of the country where the arbitration took place are not taken into consideration.

e) The sentence has not yet become binding on the parties; has been annulled or suspended by a competent authority of the country where or under the law of which the sentence was given. The term "compulsory sentence" in the Geneva Convention of 1927 was specified in the sense that there is no way of opposing the arbitration sentence attack in the country in which it was pronounced.

There is no indication in the New York Convention in this regard, so this term must be interpreted as meaning that the sentence becomes mandatory from the time of its pronouncement. If there is a request for annulment or suspension before the competent authority, the executive court may postpone the settlement of the application for execution of the sentence until it has resolved the request for adjournment or suspension or to proceed with the execution of the sentence by forcing the party requesting it to bring the necessary guarantees. This measure is designed to avoid dilatory actions against the execution of the final arbitration sentence.

f) In accordance with the law of the country in which recognition or enforcement is sought, the dispute shall not be settled by arbitration.

g) Recognition or enforcement of the sentence would be contrary to the public order of the country in which enforcement is sought. With regard to the signing or ratification of the New York Convention, any State acceding to the Convention may rely on the following:

- declare that it will apply it only on a reciprocal basis;
- that it will apply only to qualified commercial disputes, according to the law of the forum.

According to Article 7 of the Convention, its provisions do not affect the validity of multilateral or bilateral agreements entered into by the Contracting States on the recognition and enforcement of arbitration sentences and do not deprive any party concerned of the right which it may have of invoking an arbitration judgment, in the manner and to the extent permitted by the law or treaties of the country in which the sentence is invoked [7].

Thus, the issue of the consequences, situations, due to which this Convention, like all international conventions prevailing over the national law, must exclude its application. Moreover, many countries are already bound by other bilateral and multilateral conventions and these refer to the recognition and enforcement of arbitration judgments that cannot be waived. This Convention therefore provides for a solution that does not reach the value of the multilateral and bilateral agreements concluded by the adhering states, being a kind of “open” convention, which aims at several states’ accession to it. As such, there is the possibility for the person seeking the recognition or execution of a foreign arbitral sentence to opt between the New York Convention and common law. If there is no international regularity condition, the foreign arbitral judgment cannot be effective. However, it should be noted that if the arbitral decision has ruled on issues not covered by the arbitration agreement, the refusal to recognize and execute is limited to these (*non petita*) (Article 5 paragraph 1 letter c).

The Geneva Convention of April 21, 1961 on International Commercial Arbitration addresses some issues of international regularity. According to Article 9 of this Convention, the annulment of a foreign arbitration sentence will be taken only if the annulment has been pronounced in another state, in which, or according to whose law, it has given notice and this is only for one of the following reasons:

- the invalidity of the arbitration agreement;
- violation of defense rights;
- exceeding the arbitration agreement;
- the non-validity of the arbitral tribunal, or where the arbitration procedure was not in accordance with the parties’ convention or in the absence of a convention, did not comply with the provisions of Article 4 of this Convention.

Bibliographical references

1. Căpățână Octavian, Circulația transnațională a sentințelor arbitrale, în RDC nr. 2/1998.
2. Căpățână Octavian, Aplicarea în instanța de exequatur a unor convenții internaționale referitoare la arbitraj, în R.R.D. nr. 9/1986. p.73.
3. Ciobanu V.M., Din nou despre natura juridică a hotărârii arbitrale, Revista Dreptul nr. 1/2002 p. 39.
4. Fouchard Philippe, Emmanuel Gaillard, Berthold Goldman, International Commercial Arbitration, Edit. Kluwer Law International, Haga, 1999, Olanda p. 937.
5. Gary B. Born, International Commercial Arbitration, volumul I și 2, Editura Wolters Kluwer, 2009, Olanda p. 1057.
6. Roș Viorel, Arbitrajul Comercial Internațional, Editura Regia Autonomă, Monitorul Oficial, București, 2000. p. 235.
7. UNCITRAL Model law on international commercial arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006, disponibil pe www.uncitral.org

THE FUTURE OF THE EUROPEAN UNION, IN THE LIGHT OF CURRENT EVENTS

Constantin LAZARI, *PhD in Law, associate professor, IRIM*
(constantin.357@gmail.com//constantin_1@mail.ru)

Abstract

The Republic of Moldova is the state that is part of the Eastern Partnership with the European Union. Since August 2014 the Association Agreement acts between the Republic of Moldova and the European Union. Thus, events occurring in the European Union also need to be known to the citizens of the Republic of Moldova. On March 1, 2017 in Brussels, President Juncker in his speech on the state of the European Union in 2016, as the President of the European Commission, presented an IMPORTANT document entitled The White Paper on the Future of Europe, which is now widely debated by scholars, politicians, civil society, etc. On March 29, 2017, the United Kingdom sent a formal notification to the European Council of its intention to withdraw from the EU. Negotiations on the conditions by which Brexit will materialize are not expected to be easy for either party. Already on September 22, 2017, Prime Minister Theresa May proposed to EU leaders a “two-year” implementation period after Brexit. At present, more and more politicians, scientists are of the opinion that the European Union goes to FERM for federalization, because there is no other alternative. At the end of the year, in December 2017, the European Council will come up with the first draft of the EU Evolution scenario.

Keywords: *The European Union, White Paper on the future of Europe, Brexit,*

---

federalization of the European Union, European Commission, European Council, the Republic of Moldova, Association Agreement.

*Europe will not be built at once or as a result
of a unique plan, but by concrete achievements
that create first of all de facto solidarity.*
(Robert Schuman, May 9, 1950)

Introduction. On August 30, 2014, the Association Agreement was published in the Official Journal of the European Union, L 260/4 between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, on the one side, and the Republic of Moldova on the other, and hence, the important events taking place in the European Union, are directly aimed at us as well - the citizens of the Republic of Moldova.

The sacrifice of previous generations should never be forgotten. Human dignity, freedom and democracy have been hard-won and can never be abandoned. Sixty years ago, being inspired by the dream of creating a free and united Europe, of having a common future and of living in peace, the founding members of the EU have embarked upon the unique and ambitious journey of European integration. They agreed to resolve their conflicts at the negotiating table rather than on the battlefields, replaced the use of the armed forces with the power of law, and offered other countries the opportunity to join them, reuniting Europe, they became stronger.

The European Union (EU) is now the place where European citizens can enjoy a unique diversity of culture, ideas and traditions in a Union measuring four million square kilometers. It is where they have built up ties with other European citizens who can travel, study and work across national borders without changing their currency. It is the place where the rule of law has replaced the rule of the fist. This is where not only equality is spoken, but it continues to be promoted.

Applied methods: Logical method. Law is an eloquently deductive science. Both in its theoretical constructions - obtained from almost close things - and in legal practice, the need for argumentation is a sine qua non requirement. Deductive knowledge also departs from the premise that nothing can be deductively deduced from previous principles;

- Comparative method. Logics defines comparison as an operation that seeks to identify identical or divergent elements in two phenomena. The comparison of the legal systems of the different states, the traits of the

branches, their institutions and their norms proved to be extremely fruitful in the methodological process of studying the legal phenomenon, applied also to the preparation of this article regarding the evolution of the events within the European Union, from the perspective of different opinions exposed to these phenomena;

- **Historical method.** It closely links with the history of social development. For jurists it is extremely important to disclose the meaning of past events, the regularities that preside over their succession, regularities that exert their influence over the law, causing changes in the content of the regulations and the specificities of the legal institutions;

- **Sociological method.** It represents a direction of research with real benefits for the knowledge of legal reality. The existence of law is intimately linked to social life. It can be said that this connection crystallizes in more direct relations than those of morality. Thus, all legal phenomena are social phenomena (obviously, not all social phenomena are legal).

- **Quantitative method.** The necessity of introducing this method in legal scientific research and in the practice of law arose from the need to give new valences to this research, in close connection to the practical units. The undeniable merit of this method is to effectively contribute to improving legal regulations, increasing their social efficiency, and improving the practical work of carrying out law.

Research results. On March 1, 2017 in Brussels, the European Commission's President Juncker in his speech on the State of the Union Statement of 2016, presented an important document entitled The White Paper on the Future of Europe, which is the Commission's contribution to the Rome summit of March 25, 2017.

He mentioned that at this moment when we are preparing to mark the 60th anniversary of the EU, we can count among our achievements seven decades of peace and an enlarged Union, in which 500 million citizens live in freedom in one of the most prosperous economies. At the same time, the EU must look ahead, setting out how it will outline a vision of its future with 27 Member States. The White Paper presents the main challenges and opportunities of Europe over the next decade.

Thus, five scenarios of how Europe could evolve by 2025, depending on how it chooses to respond, were presented. The European Commission's President Jean-Claude Juncker said: "60 years ago, the founding fathers of Europe chose to unite this continent through law enforcement rather than weapons. We can be proud of what we have done since then. Even the

darkest day of 2017 is much brighter than any of our days on the battlefield. [2] Now, when we mark the 60th anniversary of the Treaties of Rome, the time has come for a united Europe with 27 members to shape a vision of their own future. It is time to demonstrate leadership and unity. It is time to prove that we can find solutions together. The Commission's White Paper presents various ways that this united Europe, with 27 members, could choose to follow. It is the beginning of a process, not the end, and I hope it will now begin a sincere and broad debate. Subsequently, the form will follow the function. The future of Europe is in our hands".

The White Paper looks at how Europe will change over the next ten years, from the impact of new technologies on society and jobs, the globalization-induced doubts, security concerns and the rise of populism. The White Paper presents the choice that the EU is facing today: either let us leave these tendencies, or open up and take advantage of the new opportunities that they bring with them. Europe's population and economic weight are shrinking, while other parts of the globe are rising. Until 2060, none of the Member States alone will represent 1% of the world's population - which is a good reason to stay together for better results. As a positive global force, Europe's prosperity will continue to depend on its openness and close ties with its partners.

The White Paper presents five scenarios, each of them outlining the way the Union could show in the horizon of 2025, depending on the choices Europe will make. Scenarios cover a range of possibilities are illustrative as well. They are neither mutually exclusive nor exhaustive.

This document itself is the obvious sign of the lack of a shared vision at EU level. Although the premise from which each scenario leaves is that "these 27 Member States go further as a Union" [3], they have given rise to a wide-ranging and fierce debate at European level. In short, the five scenarios describe possible evolutionary courses of the Union as follows:

The first one - the continuity scenario - describes the situation in which the EU Member States would choose to go further in the current form and manner, implementing and developing the current reform agenda, according to the Bratislava Declaration. The scenario of maintaining the status quo implies the same speed in making decisions, which depends on the ability of Member States to overcome their differences. In line with the Bratislava agenda, which this scenario is based on, the EU will focus on increasing employment, development and investment by focusing on strengthening the single market. In the security and defense plan, the first of these scenarios implies that Member States will cooperate in the fight

against terrorism, depending on the availability of national intelligence authorities, and defense cooperation will focus in particular on research, industry and the purchase of military equipment in common.

Thus, by 2025, this could mean that Europeans can drive automated and connected cars, but they can face problems when crossing borders because of the existence of legal and technical obstacles. Generally, Europeans are traveling across borders without having to stop for checks. Following the strengthening of security controls, passengers have to arrive at the airport and train station long enough before departure.

The second scenario - nothing but the single market - starts from the premise that 27 Member States cannot agree to deepen their integration into many policy areas and choose to focus only on the common market. Migration, security and defense are, in this vision, areas where there is no common, shared vision, bilateral co-operation. This also implies a drastic reduction in the EU's share of international affairs, as it will not be able to be present in many international fora amid the inability to reach a common position at European level.

Thus, by 2025, this could mean that crossing borders when traveling for business or tourism purposes is hampered by regular checks. It is harder to find a job abroad and the transfer of pension rights to another country is not guaranteed. People who get sick while being abroad are faced with the prospect of high medical bills. Europeans are reluctant to use connected cars because of the absence of EU-wide technical standards and norms.

In the third scenario - Those who want more to do more - describes an EU in which 27 members continue as before, but where, if some states want to deepen cooperation in one or more areas, they can form one or more "coalitions of will" in this respect. The other Member States retain their status and are free to join these "coalitions" over time. One of the main areas where this would be possible is defense, where the scenario includes the situation where Member States can cooperate more in this plan, capitalizing on the already existing legal framework. Possible results can be the creation of a strong industrial and research base, joint purchases, more integrated capabilities, and increased preparedness to launch missions across borders. It also mentions strengthening police and intelligence co-operation, particularly in the fight against organized crime and terrorism.

Thus, by 2025, this could mean that a number of 15 states set up a police unit and prosecutor's office to deal with cross-border criminal activities. Security information can be immediately communicated, as na-

tional databases are fully interconnected. Connected cars are widely used in 12 Member States that have agreed to harmonize their liability rules and technical standards.

The fourth scenario - Smaller but more effective - illustrates an EU where attention and resources are concentrated on a limited number of areas, but which is capable of acting faster and more decisively in these priority plans. The logic behind this scenario is to strike a balance between promises, expectations, and outcomes. Therefore, in such an evolution, the EU would focus on areas such as innovation, trade, migration, border management and defense, and would leave behind areas where it is considered to have little impact, such as regional development, public health, social policy and job growth.

Thus, by 2025, this could mean that the European Telecoms Authority has the competence to release frequencies for cross-border communication services such as those used by connected cars. It also protects the rights of mobile and internet users wherever they are in the EU. A new European Counter-Terrorism Agency contributes to deterring and preventing serious attacks, systematically tracking and identifying suspects.

The fifth scenario - More and more together - is that 27 EU Member States will have realized that neither the EU nor the states individually have the capacity to cope with the current challenges and, therefore, will decide to delegate more power, resources and decision to Brussels. Cooperation is therefore deepened in all areas. The Eurozone is strengthened and decisions are adopted and implemented more quickly. In such a way, the EU will act united in the international arena, security and defense will become one of the main precursors, as it would also imply the creation of the European Union of Defense.

Thus, by 2025, this could mean that Europeans wishing to file a complaint about a proposed wind turbine project that is funded by the EU in their local area cannot contact the responsible authority as they are told to contact competent European authorities. Connected cars can be run smoothly across Europe, thanks to the existence of clear EU rules. Drivers can rely on an EU law enforcement agency.

The White Paper is the European Commission's contribution to the Rome Summit, where the EU discussed the achievements of the last 60 years, but also its 27-member future. The White Paper marks the beginning of a process by which the EU-27 will jointly decide on the future of the Union. To encourage this dialogue, the European Commission, together with the European Parliament and the Member States concerned, host a series of "debates dedicated to the future of Europe" in Europe's cities and regions.

The Treaty of Rome is considered to be the cornerstone of the European Economic Community and the EU. The President of the European Council asked “these 27” to show leadership in the face of European crises, from migration to terrorism, a dying economy and the shock of Britain’s withdrawal from the EU. “You prove today that you are the leaders of Europe, that you can take care of the great inheritance we received from the heroes of European integration 60 years ago. Europe will be united as a political unit or will not exist at all”, said Tusk on Capitol Square [3].

The Rome Declaration proclaims that the community bloc “represents our common future” and establishes a common vision for the EU. “We got together for the better. Europe is our common future”, says the Rome Declaration, signed by the 27 European leaders, as well as by the Heads of Institutions in Brussels.

The European leaders signed the historic document in the Hall of the Orasi e Curiazi la Palazzo dei Conservatori on Capitol Square, where the founding fathers laid down the cornerstone of the European Economic Community six decades ago, which later evolved into the European Union. “Today we renew our vows and reaffirm our commitment to an undivided and indivisible union”, said the president of the European Commission.

Leaders have also argued that just continuing the road to integration can reinvigorate popular support for the community bloc after the withdrawal of Britain, which is the second largest economy in the European Union. And Tusk warned of the wrong impression that the union is about imposing small regulation on EU countries. “Why should we lose confidence today in the goal of unity? Is it just because it has already become our reality? Or because we are bored and sad about it?”, The President of the European Council asked. Moreover, Angela Merkel said that European leaders want to respond to people’s concerns about economy, welfare, migration and defense with a “protective” union that provides a guarantee for the well-being of the EU population. [3]

The European Commission’s President Jean-Claude Juncker insisted that the community bloc could overcome recent obstacles, promoting the same message of unity at the Rome summit. “While they are daunting, the challenges we face today are not at all comparable to those of our founding fathers. We are on the shoulders of the giants”, said Juncker, recalling Europe’s rebuilding of the ashes left behind by the Second World War. The European leader also expressed confidence that the community bloc will survive to celebrate the 100th anniversary of the Treaty of Rome’s signing.

The European Parliament's President Antonio Tajani urged "a concrete Europe, a Europe of facts" on the occasion of the sixth anniversary of the Treaty of Rome's signing, which is the cornerstone of the European Economic Community and the EU. "Today we celebrate a victory of freedom. The desire for freedom has made us rebirth from the war. A freedom for which we paid a heavy price, and we enjoyed it, and thanks to those who, beyond the ocean, came to sacrifice for us," began Tajani's speech at the Hall of the Orazi e Curiazi la Palazzo dei Conservatori on Capitol Square, where founding fathers have put the cornerstone of the European Economic Community six decades ago. Antonio Tajani explained that freedom won after World War II is at the heart of the economic space outlined by the treaties celebrated in Rome. The EP president explained that European leaders have often struck obstacles, but "disillusionment and discouragement have never defeated the will to advance." "Trust, solidarity and empathy have helped us overcome the difficulties, distrust and misunderstanding. We have managed to remove obstacles, barriers, borders and national bureaucracies. Together, we fought for a more open and prosperous world with more rights. We have contributed to the exit of the dictatorship night of so many countries on our continent". Antonio Tajani urged European leaders in the historic room to "never lie down lairs", as the community bloc is a precious conquest appreciated by those who have been deprived of their liberty in Europe. "Our Union was an attempt to recreate a new European renaissance. A vast space of meetings and exchanges, centered on the dignity and freedom of the person", noted Tajani. He urged European leaders to continue the construction site to "undo" the full potential left in the current form of the European Union. "Let's never forget how much non-Europe can cost us, and not only economically. We have not left our powers for our Europe, but we want to work better. There have been many errors. The Union is still incomplete, often distant from concrete, divided, ineffective and too bureaucratic problems", said Antonio Tajani. "It's not enough to re-paint the facade. Deep changes are needed. We need tools to respond to the worries of those who do not find work, to the anguish of young people who cannot make plans for the future, to the fears of those who feel threatened by terrorism or clandestine immigration, but also those who ask us to affirm, inside and outside our borders, the values we recognize. A more concrete Europe, a Europe of facts", said Tajani. He said: "Here, in this room, I must give a fresh start to the great project of joint defense. It is the best way to pay tribute to our founding fathers. To protect our citizens, greater mutual trust is imperative. Our intelligence services, courts and police services need to exchange information and collaborate". "We are the world's

foremost defender of rights and we are the only continent where there is no death penalty. We are much more than a market and a currency. Our borders and identity are related to these ideals of freedom, prosperity and peace, but we must reflect on the mistakes we have made and change this image of an abstract and inefficient Europe”, said the President of the European Parliament [4].

The declaration of the summit also includes a commitment by the signatories to the Rome Agenda, a set of four major objectives: a) a safe and secure Europe; b) a prosperous and sustainable Europe; c) a social Europe; d) a stronger Europe on the world stage [5].

Shortly after the anniversary summit on March 29, 2017, the United Kingdom sent an official notice of its intention to leave the EU to the European Council. Prime Minister Theresa May officially launched the withdrawal procedure by invoking Article 50 of the Treaty of Lisbon. The act marks the beginning of the two-year period negotiating the agreement by which the UK will leave the EU. It has to be finalized and ratified by March 29, 2019. A statement by the European Council expressing both regret as regards the UK decision and the Union’s commitment to «act unitary and preserve its interests» followed the UK letter of notification. It is also noted that the EU’s top priority is to reduce the uncertainty caused by the UK act in terms of citizens, businesses and Member States [6].

These are echoed in the statement by European Council President Tusk of March 31, 2017, but another priority is considered to be to avoid tensioning relations between Northern Ireland and Ireland [7].

It follows that a common negotiating strategy for the UK exit process from the EU will be adopted at the level of the European Council in April 2017. Also on the same date, the international press referred to a draft EU guideline on Britain’s UK exit, namely that after UK’s exit, no EU-UK agreement would apply to the territory of Gibraltar without a prior agreement between Spain and the UK [8].

Gibraltar is a British territory since 1713 and is located on a narrow peninsula on the southern coast of Spain. Gibraltar governs itself in all its aspects, except for the defense (provided by the UK), and its inhabitants have British citizenship, but it depends on Spain for supply. Gibraltar also enjoys a thriving economy specializing in financial services and online games.

Over time, Gibraltar has been one of the tensions in London-Madrid relations [9]. Gibraltar became part of the EU, implicitly after the accession of Britain to this organization (1973). At the referendum of June 23, 2016, British citizens in Gibraltar voted 96% to remain in the EU [1].

Relevant, in the current context, is that after the announcement of the outcome of the June 23, 2016 referendum, there were views that Britain's withdrawal from the EU was the best chance Spain had for restoring sovereignty over Gibraltar.

Another UK tension in the process of withdrawing from the EU and which has begun to escalate with the time when Article 50 of the Treaty of Lisbon has been formally activated is the effort made at the level the regional parliament of Scotland to hold a referendum on its independence in relation to the United Kingdom of Great Britain.

Similar initiatives have taken place before as well. For example, a referendum on the same issue was organized in 2014, when Scots voted 55% against UK rupture. However, demands for Scottish independence have increased following the referendum of June 23, 2016, when Scots voted 62% to remain in the EU. Moreover, a sociological research [10], the results of which were published in March, indicates that Scottish support for independence has reached the highest point in history (46%), but similar developments have been observed in the case of Euroscepticism (67%).

Just one day before the official outbreak of Britain's EU exit, Nicola Sturgeon, the prime minister of Scotland, received a mandate from the regional parliament to ask London to hold a new referendum on independence. Scottish leaders want this referendum to take place in the second half of 2018 or in the first part of 2019, before the UK officially leaves the institutional framework of the European Union. On the other hand, the UK Prime Minister has given assurances to all entities that make up the United Kingdom that negotiations on UK withdrawal conditions in the EU will take place taking into account their interests and that it is not a good time to hold such a referendum. Overall, developments in the European Union during the period under review indicate that there are clear efforts to mitigate and adapt it to changes in the regional security environment.

First of all, it highlights the re-launch of the concept of "speeding Europe", while maintaining the commitment to preserving the Union. This state of affairs can be seen as a response from Brussels to the increasing fragmentation trends specific to relations between EU Member States in the recent period.

Secondly, the weight given to the development of the security and defense dimension is notable. In this respect, we note the efforts to implement the concept of "speeding Europe", by promoting the permanent structured cooperation procedure, and also the constant commitment to developing the hard European defense dimension.

Thirdly, the formal launch of the UK withdrawal process within the EU's institutional framework announces the onset of new challenges for European stability. Negotiations of the conditions by which Brexit will materialize are not expected to be easy for either party. Also, with regard to the UK, it is becoming increasingly clear that the maintenance of UK integrity and unity is a challenge for the London government, at least during the two years in which it has to negotiate the withdrawal agreement from the EU.

On September 1, 2017, three years have passed since the Association Agreement with the European Union was implemented in the Republic of Moldova.

On June 27, 2014, Moldovan Prime Minister Iurie Leanca, together with Brussels leaders, signed the Association Agreement with the European Union. A similar document was then signed by Georgia, and Ukraine only signed the economic part of the Association Agreement. On the very next day, the Government of Chisinau approved the draft law for ratification of the Association Agreement, and on July 2, the document was ratified by the Parliament in Chisinau.

Through the Association Agreement, the Republic of Moldova undertook several commitments to reform the institutions, as well as to fight against corruption, in terms of changes in legislation and adaptation to the *acquis communautaire*. However, regretfully, these reforms have been delayed due to several political and economic crises, caused by the theft of at least one billion dollars in the Moldovan banking system and other problems.

The 5th Eastern Partnership summit will take place in Brussels (Europe Building) on November 24, 2017. The Heads of State or Government of the EU Member States and the six Eastern European Partner Countries will address the issue of future co-operation.

They will also take stock of the progress made since the last summit held in Riga in 2015 and focus on the concrete benefits that citizens of the six Eastern Partnership countries enjoyed.

The Summit will discuss ways to further strengthen cooperation in the four priority areas agreed in Riga:

- a stronger economy: economic development and improved market opportunities;
- a stronger governance: strengthening institutions and good governance;
- a stronger connectivity: strengthening interconnections, especially in transport and energy;
- a stronger society: increasing mobility and people-to-people contacts.

The EU and the Eastern Partnership countries identified 20 clear objectives for 2020 in these four priority areas [11].

Despite the challenges facing the European Union, it remains very attractive for the Eastern Partnership countries (EP). The Republic of Moldova, Georgia and Ukraine have made some success in implementing European values, but no matter how many reforms they are adopting, the Eastern Partnership does not promise the three countries European integration.

Confirmation of this hypothesis came even from the European leaders who declared at the Riga Summit in 2015 that “the EP is not a tool for EU enlargement but an EU approach”. The Republic of Moldova strongly expressed its willingness to join the European Union, especially between 2013-2015, when the Moldovan governors succeeded in signing the Association Agreement with the EU and achieved the liberalization of the visa regime. The friendly relationship between Moldova and the EU was, however, overshadowed by the corruption scandals in which Moldovan officials were involved. Thus, our country lost the status of a “success story” of the Eastern Partnership.

Even if they do not enjoy the same trust from the Europeans, both the Republic of Moldova, Ukraine and Georgia, do not give up the dream of becoming members of the European Union. The only question that concerns the leaders of the three countries is the EU’s attitude and response to such an idea. The response of the Europeans on the integration of the EP states will depend very much on the moment when the application for accession will be submitted as it will depend on the level of implementation of the Association Agreement and the EU internal situation [12].

The surest way for the Republic of Moldova to gain the full and final confidence of Europeans is by implementing the reforms.

Chisinau, Kiev and Tbilisi should follow the experience of senior European diplomats and see how they communicate with the member countries. In addition, the three Eastern Partnership countries should coordinate their actions so that the EU receives a clear signal from them. Equally important is that the Republic of Moldova will create a concrete action plan for the next 3-5 years and act as an EU member state.

At the same time, the EP countries have to find an “attorney” at international level, i.e. an EU member state to defend their interests, as did Greece for Cyprus, Germany for Poland, France for Romania. In the current picture, the Moldovan attorney could be Romania, and Poland could turn into Ukraine’s supporter.

Important EU advice is very clear about relations with Russia. It is IMPORTANT that European officials understand that not giving the Rus-

sian Federation the unofficial right to rule on EU enlargement to the East and giving a CLEAR European perspective for the three states of the EP would mean for them “light from the end tunnel”, and the EU would not lose anything economically, on the contrary would gain a safe direction of expansion in its neighborhood.

Inter se, on September 27, 2017, the European Union warned the Republic of Moldova to abide by the Free Trade Agreement with the EU Bloc, as Moldovan President Igor Dodon wants to join the Russian-led Customs Union, Reuters reports. “We expect the Republic of Moldova to fully respect its obligations”, an EU spokesman said, adding that the European Union is encouraging its partners to have a wide range of business alliances. Half of Moldovan trade is conducted through the European Union, and the Free Trade Agreement offers Chisinau access to the largest trading block in the world. On the other hand, Moldovans have to allow access for goods from the EU. At the same time, Moldova has received observer status within the Eurasian Customs Union, which includes Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia and Kyrgyzstan.

At the end of the mandate, Pirkka Tapiola, EU ambassador to the Republic of Moldova, said: “The EU has always rejected the idea of expanding spheres of influence, and EU geo-policy is transformation. This is what we want to be understood in Chisinau, and this will be the basis of our collaboration for a long time and in which our assistance will be conditioned by the real implementation of the reforms. There is also a tendency to avoid direct budget support from the EU, and the focus will be on infrastructure projects that are directly implemented for the citizens of our country, who are our partners. So, it is not about supporting one government or another, it is about the country’s support”, he said in his interview with the radio station “DW” [13].

And the new European Union Ambassador to Chisinau - Peter Michalko, mentioned that relations between the European Union and the Republic of Moldova have reached a rather advanced level and the Association Agreement between the two parties can no longer be denounced. The statement was made on September 29, 2017 by Him, pointed out that the Chisinau authorities still have a lot to do in promoting reforms, functioning of the democratic system, justice reform, and respect for multipartyism. Government priorities should be implementing the Association Agreement in accordance with the timetable, redressing the state of affairs in the field of justice and improving the business environment. The Association Agreement

draws the Republic of Moldova closer to the European Union, but this opportunity must be used. There are quite a lot of challenges in the area of democratic development and in the important sectors [14].

Turning to the current situation in the European Union, we emphasize that in an interview with the daily Bild, Jean-Claude Juncker said that the bloc would understand what a mistake they make if they leave it. “The remaining member states will again fall in love with each other and will renew their oaths to the European Union”, says the head of the European Executive. In the same metaphorical note, he also spoke about the rights that Britain will now have: “Being a half member and choosing just what you like is not possible. In Europe, eat what you have on the table or do not sit at the table”, says the President of the European Commission [15].

And in a speech in Florence on September 22, 2017, Prime Minister Theresa May proposed to EU leaders a “two-year” implementation period after Brexit. May has sent the EU that “we want to be your strongest partner and friend”. She also promised that the UK will honor all its financial obligations by 2020, without making any figures. EU Chief Negotiator for Brexit, Michel Barnier, said that May’s speech was “constructive”, but expects concrete details. “Today, for the first time, the UK government has asked to continue to benefit from access to the single market under the current conditions and to continue to benefit from existing security cooperation”, the chief negotiator said. “If the European Union wants this, this new demand could be taken into account by the EU”, Barnier added. The EU official reiterated that the EU firstly wants divorce negotiations to progress significantly before starting talks on the future partnership [16].

So, when Jean-Claude Juncker says Britain “will soon regret” its exit from the European Union, adding that Brexit is a “sad, tragic” moment for the EU, but the European states will “move on”, the former leader of Britain’s Independence Party (UKIP), British MEP Nigel Farage, says the European Union “did not learn anything” from Brexit and “auto-polls” if it believes the populist wave of protests against the European political order has ended [17]. At the same time, in central London, the Parliament’s market, tens of thousands of people protest against the government’s plans to leave the European Union by 2019, they carry billboards and banners with the Exit from Brexit, some demonstrators wear the EU flag, and the organizers who want to unite, rethink and reject the UK out of the Union say, ‘People’s march for Europe’ [18].

French President Emmanuel Macron received German Chancellor Angela Merkel’s support for his post-Brexit reform plans at the Tallinn

summit on 29-30.09.2017. It is worth mentioning that many European leaders have remained cautious about the ambitious plans to deepen the European integration proposed by Macron, fearing that the ceding to Brussels of more national attributes will amplify Eurosceptic feelings among the population, Reuters reports on Friday. Meanwhile, European Council President Donald Tusk has promised concrete proposals at the summit next month, he spoke about a variety of EU reform initiatives, added a cautionary note, advocating a “step by step” approach. He insisted that the EU must remain united with the divergent views on these initiatives and not turn European summits into a “Eurovision contest” [19].

Conclusion

- As a result of the EU's anniversary summit in Rome, an evolution of the pan-European organization with more ‘rhythms’ and ‘intensities’ is emerging more clearly, as it appears in the Declaration of the Member States, a diplomatic way to suggest “more speeds”. Of course, we will have more indicators on this, after the European Council will come up with the first draft of the EU's evolution scenario at the end of December 2017;

- all Western European states' positions converge to scenario no. 3 presented by Jean-Claude Juncker, President of the European Commission: “Those who want more do more”. That is, deep cooperation in areas such as: the Economic and Monetary Union (Eurozone), security and defense, police cooperation and intelligence services, the establishment of a European Public Prosecutor's Office, the social dimension of Europe, finance and taxation in the EU, etc. It is very likely that the countries that will adhere from the beginning to different areas of extended cooperation can impose conditions on those who want to join later;

- most of the experts in Brussels (of the Commission and of the European Council) support the same thing: the integration of the EU countries at an increased rate will have the euro area as the main support. 19-state area that already has common institutional structures: Eurogroup, Eurozone Summit, Economic and Monetary Union structures etc.;

- the adoption of the EURO means for any EU country the entry into the “hard core” of the organization. Affiliation to the Economic and Monetary Union (Euro area) favors a real, faster convergence of the economy and, therefore, a fairer recovery of the disparities between the non-euro area countries of the developed countries of Europe;

- a more-speed Europe is also a warning, some experts say, addressed, in the first place, to the Visegrad Group countries that opposed and blocked

in recent years several pan- European integration and solidarity projects and have often expressed, through the voice of its leaders, Eurosceptic, Euro-phobic positions;

- regarding Brexit, it is undoubtedly a major challenge for the EU-27, but to which the vast majority of Member States have chosen to respond by accelerating European integration, by increasing cooperation in a multitude of areas, in the interest of Europeans, seen more as EU citizens, with all that this involves and not just as “consumers”, as did the former European Commission led by José Manuel Durão Barroso. As has been said on several occasions, Europe must be a social one that should have, at the center of its action, the European citizen;

- therefore, the European Union goes to FERM for federalization, because there is no alternative;

- it is necessary to mention that even after Brexit, EU states will continue to have good relations with the United Kingdom - because it links many common positions and interests. Thus, most countries, including the UK, are in NATO, the organization on which security and defense are still based;

- as regards the negative effects of Brexit, several experts say: “We are losing a net contributing Member State to the Union budget, the cohesion policy, perhaps the agricultural one, will be calibrated in a way that disfavors us in the medium and long term. We lose an ally with regard to EU policy towards the Eastern Neighborhood;

- some believe that the two-speed Europe has a nice packed name, but that does not mean it does not exist. It is a fact that some Member States do not have an interest in facilitating the burning of developmental stages, the gaps that break the Eastern countries into the platoon of Western states. In their view, only solidarity is essential, including when it comes to taking over immigrants, or when we are talking about cohesion policy;

- at the same time, the states that have joined the last waves of EU enlargement feel mentally moving from a state mentality candidate to full-fledged membership, with delay (a decade after accession). They believe that these states should move better in the coming months and years through a tandem in national interest;

- experts conclude that the states in the EU’s Eastern space must act with elegance, but also with purposefulness, strategically, not tactically: cultivating friendships, but also knowing periodically to say “yes” only in return for a concrete benefit. What would also mean an investment in ideas and in the image, in making smart management of national credibility. It is

important to get close together and come up with ideas at the table of discussions with European partners. Thus, only the country that will come up with European solutions will feed its ambition and influence in Brussels;

- some believe that the Rome summit would have been the first time when EU leaders could send a clear signal to the five future options recently proposed by the head of the European Commission. But unfortunately, the Rome Declaration does not reject the idea of Europe with more speeds, which can hide many dangers for countries that have joined the latest waves of EU integration. They believe that a Europe that admits “different intensity and rhythms” of joint action is not a united and solidarity Europe. And solidarity is the only principle that can make the EU states stronger to be able to withstand all the present difficulties;

- so far, the aim of the Union was precisely the harmonization of all national “speeds”, the trend towards a more uniform development that would create the same chances for all. Now, accepting different speeds, as an end in itself, will bring fragmentation;

- as regards the Rome summit, some experts say that a set of principles and values have emerged which will represent the future pillars of the functioning of the European Union, including solidarity, prosperity, sustainability, a social Europe and a strong global and not lastly, a unity. It is appreciated that European leaders have given up on the European hypothesis with concentric circles or more speeds, which would certainly have led to the disintegration of the European project. And the solutions identified and assumed by European leaders in Rome were the result of consensus and understanding that only a strong Europe is a life insurance for all Member States;

- so now, more than ever, every EU country must demonstrate that it has the capacity to coordinate and manage the issues of the whole Europe, to have coherent visions and solutions to the future of the European Union.

Therefore, we finish this article with the following FINAL conclusion: One thing is certain - if there were 29 leaders around the Tallinn table, then there would be at least 30 different ideas on how the EU can advance in the coming years, and so we are carefully following how the European Union will reform in the coming years.

Bibliographical references

1. Mehreen Khan, „Brexit deal will not automatically apply to Gibraltar – EU guidelines”, în *Financial Times*, 31 March 2017, accesat la 31 martie 2017.
2. http://www.europa.eu.int/scadplus/glossary/index_en.htm.

3. The White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025, European Commission, 1 March 2017, p. 15, disponibilă online la URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-385_en.htm.
4. <http://stirileprotv.ro/stiri/international/presedintele-iohannis-la-roma-unde-are-loc-summit-ul-ce-va-decide-viitorul-europei-avertismentul-papei-pentru-liderii-ue.html>.
5. The Rome Declaration. Declaration of the leaders of 27 member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission, 25 March 2017, URL: http://www.consilium.europa.eu/pressreleases-pdf/2017/3/47244656633_en.pdf.
6. Statement by the European Council (Art. 50) on the UK notification, 29 March 2017, http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2017/3/47244656886_en.pdf.
7. Remarks by President Donald Tusk on the next steps following the UK notification, 31 March 2017, URL: http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2017/3/47244657059_en.pdf.
8. Mehreen Khan, „Brexit deal will not automatically apply to Gibraltar – EU guidelines”, în Financial Times, 31 March 2017, accesat la 31 martie 2017.
9. Cf. Encyclopedia Britannica, online edition, accesat la 31 martie 2017.
10. Jon Henley, „Rocked by Brexit vote, Gibraltar lays plans for new kind of EU relationship”, în The Guardian, online edition, 22 October 2016, URL: <https://www.theguardian.com/politics/2016/oct/22/gibraltar-brexit-vote-neweu-relationship>.
11. Susan Reid, Anna Marcinkiewicz, Scottish Social Attitudes. The State of nationalism in Scotland, ScotCen, March 2017, URL: <http://scotcen.org.uk/media/1361407/ssa16-2fr8m-1ndyref-2-1ndyr8f-tw0-two.pdf>.
12. Pentru informații suplimentare, consultați: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2017_300_f1_joint_staff_working_paper_en_v5_p1_940530.pdf JOINT STAFF WORKING DOCUMENT Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results.
13. <http://www.dw.com/ro/pirkka-tapiola-ue-sprijin%C4%83-cet%C4%83%C8%9B%C4%83rri-nu-guverne/a-39275744>.
14. <http://www.rador.ro/2017/09/28/relatiile-dintre-uniunea-europeana-si-republica-moldova-au-ajuns-la-un-nivel-avansat/>.
15. <http://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/j-c-juncker-nicio-alta-tara-nu-va-mai-parasi-ue-690816>.
16. <http://www.euractiv.ro/extern/brexit-theresa-may-discurs-florenta-tranzitie-ue-8862>;
17. https://www.publika.md/juncker-despre-brexit-marea-britanie-va-regreta-incurand-iesirea-din-uniunea-europeana_2980433.html.
18. <http://evz.ro/englezii-zeci-oameni-strada-brexit.html>.
19. <https://www.timpul.md/articol/merkel-i-macron-doresc-sa-conduca-reforma-ue-post-brexit-dar-summitul-de-la-tallinn-a-evideniat-divergenele-dintre-lideri-120697.html>.

PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN UNION CRIMINAL LAW

Violeta MELNIC, *PhD in Law, associate professor*
(violeta.melnic10@yahoo.com)

Abstract

The purpose of this study involves a complex approach at the doctrinal, normative and jurisprudential level to create the science of criminal law of the European Union. Ensuring the smooth functioning of the internal market and respect for human rights does not leave the EU's (EU) criminal law rules free from the influence of EU Member States.

The evolution of criminal policy within the institutional, normative and jurisprudential framework of the EU has led to the two concepts of criminal law regulation of the European area: European criminal law, which is a criminal law developed at the European level and Criminal European law, which is an applicable unitary criminal law based on the principle of European territoriality.

Keywords: *European Union, European criminal law, national criminal systems*

Introduction. In the criminal field, the competences of the European Union (EU) fall upon the Member States in accordance with the principle of national sovereignty, ensuring the smooth functioning of the internal market and ensuring respect for human rights does not make it possible to leave the criminal laws of the Member States unattended. However, there are several arguments for building up an EU criminal law, namely that of-

fenders can take advantage of the differences between the legal systems, especially when offenders plan crimes in a state, commit them in another country and then flee to another state. Another argument in favor of harmonization is the consensus of Member States to defend their financial interests, fight fraud and corruption in the EU, with the same diligence with which they defend their own interests [2, p.3].

1. Evolution of the Criminal Law of the European Union

Europe is, first of all, a geographical area, involving “a criminal intervention at European level and justifying the inclusion in criminal matters at the heart of the process of approximating legal systems.”

This European Criminal Law presents a certain unity and is first placed under the sign of diversity.

In the case of approximation of criminal laws at European level, we can speak of a bipolarity of Europe, as it is possible to distinguish schematically two Europes: that of the Council of Europe and that of the European Union.

The first Europe is the one of human rights, a term which, moreover, rests with the human rights, which is quite a bit of a criminal law and involves a closer integration of the Council of Europe.

Therefore, due to the concept of cooperation, there is a double European Judicial Space: that of the Council of Europe (Great Europe) and that of the European Union on a smaller scale (Small Europe).

Within Europe, there is also cooperation between some neighboring countries. Thus, after 1960, there is a Nordic Criminal Law Committee, a permanent body comprising a representative from five countries (Denmark, Iceland, Norway, Finland and Sweden), which has the mission to prepare cooperation in criminal matters.

The EU Criminal Law is relatively young, evolving and assaulted in the late 1990s with the adoption of the Tampere Program. This Program has determined the elements that EU Criminal Law should draw, both in the cooperative plan and in the plan for the development of criminal provisions. EU criminal law remains for the time being confined to the competences conferred by the Treaty on the Functioning of the EU.

In criminal matters, the question arises whether the EU will go ahead with the objectives of its programs on the creation of the area of justice, freedom and security.

Nowadays, EU Member States resist certain types of criminal law that would be community based or grounded on the third pillar. The application of the arrest warrant and the resulting gains are not masked by the weak-

nesses of the third pillar, which are increasingly visible both at the level of development and application.

The criminal laws of the EU Member States remain intact as long as no common legal solution to a common problem is identified.

Researching unanimity often contributes to bottlenecks, less effective solutions, and often contributes to a considerable decrease in ambition.

Another important shortcoming is the flawed transposition of framework decisions that do not have the same consequences as the Community directive.

The question of the future EU criminal law relates to the legal basis and the institutional framework of its evolution.

EU criminal law focuses on intergovernmental cooperation (third pillar) and advances due to the jurisprudence of the EU Court of Justice, which states in its major decisions (Pupino, Framework Decision) that EU law is not a Community competence but is in the interests of European integration and can have a direct effect on national criminal law.

The emergence of the EU's Criminal Law, limited to an ideal of harmonization, corresponds to an imperative necessity, stemming from the internationalization of crime and the achievement of the EU's objectives. More specifically, this crime is increasingly harmful, agencies of various nationalities are operating in different countries, and there is an increasing talk of crime organized mainly by drug trafficking, terrorism, which minors suffer from as well. Crime becoming international, regional, European would agree that criminal law should become European. It is at the regional scale that the fight against crime is effective.

In criminal matters, EU legislation contains certain provisions in both primary and derived sources (direct and indirect).

The Treaty of the European Union contains a full title, 6, which deals with cooperation in criminal matters.

At first glance, we can differentiate two systems of European Criminal Law. In reality, it is silenced Police and Judicial Cooperation, which is the monopoly of the Council of Europe and is also taken into account by the European Union.

These provisions were complemented by the provisions of the Maastricht Treaty, entitled "Provisions on police and judicial cooperation in criminal matters" (Articles 29 and 42 of the Treaty of Amsterdam).

We can think that human rights are the possibilities that allow everybody to defend his freedom and his dignity, due to the existence of institutional guarantees.

The European Community Treaty in Title 6 provides for Justice and Home Affairs. Article 29 (1) (Article 29 of the EU Treaty) provides: “To achieve the Union’s objectives, in particular the free movement of persons and without prejudice to the competence of the European Community, Member States shall consider the following areas as matters of common interest: ... 5) Fighting against international fraud ... 7) Judicial cooperation in criminal matters ... 9) Police cooperation to prevent and fight terrorism, illicit drug trafficking and other serious forms of international crime”.

According to the new art. 29 of the TEU, “the Union’s objective is to provide citizens with a high level of protection in the area of freedom, security and justice ... This objective is achieved by preventing organized crime or other, and combating this phenomenon, in particular terrorism, trafficking in human beings and child crimes, drug trafficking, arms trafficking, corruption and fraud “to closer cooperation, especially between the police and the justice authorities, thanks to the approximation of criminal law rules. The matter of organized crime *latu sensu* is a matter of common interest.

In European law, it is not a strict branch of criminal law, as states are the masters of determining penalties (nature and quantum) and procedures. We could conclude that there is no Community Criminal Law, but only a component of European Criminal Law. However, national criminal rights are influenced by Community rules (and are in harmony with each other).

Firstly, if criminal law falls within the competence of the States, the Court of Justice of the European Union (CJEU) ensures that the penalties chosen do not constitute indirect obstacles to achieving the objectives of the Treaties, which express their negative effect. Thus, it has been decided that any sanction disproportionate to the nature of the offense constitutes a measure having an effect equivalent to a prohibited quantitative restriction. The CJEU recalls that “the sanctions system will not compromise the freedoms provided by the treaty”, because “if a sanction is disproportionate to the gravity of the crime ... it will become an obstacle to the freedom guaranteed by Community law”.

Through this proportionality control, the CJEU overcuts the excesses of a state and allows for the harmonization of internal rights.

Secondly, the CJEU also understands that violations of Community law should be sanctioned under conditions analogous to those concerning violations of similar national rules of national law, because in two cases the sanction must be effective, dissuasive and proportionate.

Thirdly, the incriminations of domestic law are based on a Community

text, which expresses its positive effect. Specifically, Community directives, when incorporated into national law and involving criminal sanctions, may serve as the basis for criminal convictions in the event of violation of the provisions. The influence of Community law is more important than in the case of the contradiction between the directive and the internal text, that is the directive (or regulation) that applies.

Fourthly, in procedural matters, the CJEU recalls the principles that apply in domestic law. The primacy of Community law over national law, even posterior, is generally enshrined. However, problems have sometimes arisen before the Court concerning the applicability of national law by the Community institutions [4, p. 24-25].

Two ways are identified in the criminal field: either aggravating art. 3 of the Treaty of Rome (Article 3 TCE Amsterdam) which lists the fields of action of the Community and which does not concern criminal law for the time being, however, appearing as insensitive, or by acting on the principle of subsidiarity resulting from Art. (3) of the EC Treaty (5-2 EC), which decides if this could be borrowed to allow the European Community to legislate in areas beyond its exclusive competence, "The Community does not intervene, in accordance with the principle of subsidiarity, only to the extent that the objectives of the action cannot be sufficiently achieved by the Member States and can therefore, by reason of the scale or effects of the action, be better achieved at Community level", and this route appears to be less serious.

European Criminal Law is placed under a triple sign:

Pluralism is the first, given the presence of national laws and Community law, the complexity in the end because they need to be combined with different logic and apply the idea that "the speaker of the European law must be aware that he must at least be able to regulate from the top".

Depending on the imperative reason of sovereignty, states cannot build law that is common to them and they agree to abide to it.

Therefore, European Criminal Law has a conventional character, which we have to give to some clarification and certain limits.

The specification implies the distinction between treaty-contracts and treaties-laws.

The former presuppose the making of a legal operation between states (trade treaties or alliances) but does not create a new law. The second creates rules of law and has a normative content. It is obvious that European treaties and conventions are governed by laws. The distinction is not purely theoretical, because the demands of reciprocity do not apply in the same

way. European Criminal Law is a conventional law within the meaning of the Treaties that avoids the rule of reciprocity because it “is not imposed on the counterpart of the rights consented by other signatory states, but according to the commitments made to the beneficiaries”. This exclusion of the principle of reciprocity is confirmed, because it concerns human rights, by the Vienna Convention of May 23, 1969: Art. 60 provides that the non-disclosure by a Contracting State of “provisions for the protection of the person” does not authorize other Parties to release themselves from the obligations arising from the treaty.

According to Professor George Antoniu, three methods of positively influencing the EU’s rule of law on national laws can be outlined.

The national method, which presupposes that the EU does not criminalize facts, does not impose or execute criminal sanctions itself, is left to the discretion of the Member States.

Each EU Member State has the obligation to fulfill the EU’s objectives, using for this purpose national legislation, resulting from the EU Treaties, EU regulations and directives.

The second method is characterized by the stronger involvement of the EU law provisions in the national one. This is expressed by the fact that the Regulation or the Directive describes the offense and establishes the criminal sanction, but it is applied and executed at national level.

The third way to influence the criminal law of EU Member States is to impose sanctions, even by the EU institutions, directly without resorting to national legislation (e.g. competition) [1, p.48-56].

2. The principles of the European Union’s criminal law

The European Union’s criminal law is intended to defend the EU’s legal order by facilitating the cooperation of states in the fight against criminality affecting the interests of the European Union and its citizens.

The criminal law of the European Union is different from the criminal law of the Member States which is specific to each State.

However, the influence of European law on the criminal rights of the Member States can be upheld by virtue of the general principles of Community law.

Non-criminal principles (but which have invested in even internal criminal fields) and which led, in the name of Community freedoms and policies, on behalf of principles, in particular proportionality and non-discrimination, and the neutralization of domestic incriminations and sanctions [5].

Indirectly, this right to punish states, has been achieved by combining the principles for most discoveries for the CJEU (the immediate principle, the principle of priority, the principle of direct effect, the interpretation under Community law, the principle of loyalty).

The Special Principles of Criminal Law are as follows:

The principle of materiality, stating that no one can be punished if his criminal will does not occur through material, perceptible external behavior.

The principle of the offense expressed by the Latin maximum ***nullum in iniuria sine***, this principle provides that since criminal law has been created to protect the relevant social interests, such behavior should be punished only if it has resulted in a risk for the legal good protected.

The guilty principle (culpability principle)

Subsidiarity principle

The principle of the honorable punishment (punishment worthiness principle) according to which a penalty corresponding to the gravity of the offense, the subject of the offense and the circumstances of the case is applied [9, p. 117-155].

The principle of immediate applicability, according to which the original and derived Community law is immediately applicable in the domestic legal order.

The principle of the primacy of Community law, according to which the rules of Community law take precedence over the rules of national law.

The principle of direct effect under which the provisions of the Treaty and other Community acts may be invoked by the courts before national jurisdictions and are likely to directly create rights and obligations with regard to natural and legal persons.

The principle of the legality of sentences is inspired by the constitutional traditions of the Member States, when it is necessary to determine the scope of criminal responsibility resulting from a law specifically adopted for the implementation of a directive, the criminal law must not be applied in an extensive manner in the disadvantage of the person prosecuted. It is for the national court to ensure compliance with that principle when it interprets, in the light of the wording and purpose of the directive, the national law adopted to implement it.

The following principles can be invoked in criminal matters:

The principle of proportionality - The ECJ noted that “in principle, criminal law and criminal procedure rules are matters for which the competence still lies with the Member States”.

The principle of retroactive application of the lighter penalty, which the national judge must observe when applying the national law adopted to enforce EU law.

The principle of private protection implying respect for the right to privacy, which does not appear to be an absolute prerogative but contains some restrictions, subject to the condition that it actually meets the objectives of general interest pursued by the Community and does not constitute an immeasurable interference with the aim pursued and intolerant, which would undermine the very existence of the right thus guaranteed.

The principle “non bis in idem” according to which “no punishment can be prosecuted in a Member State for the same acts for which he has been finally tried in another Member State”.

The principle of observance of defense rights is guaranteed by art. 36 al. 1 of the ECAA Treaty.

The principle of presumption of innocence is guaranteed by art. 6 paragraph 2 Treaty establishing the EU, Art. 47 of the Charter of Fundamental Rights, art. 6 of the ECHR.

The principle of the right to a fair trial Art. 6 paragraph 1 of the ECHR, which seeks full equality of arms, which calls for the litigious procedure, taken as a whole, to give the accused an adequate and sufficient opportunity to challenge the suspicions that lie upon him.

Principle “nulla poena sine culpa” [8, p.31-41].

The principle is that of the primacy of Community law on internal law, in fact European law is directly applicable in the legal order of the Member States. The ECJ in the Costa judgment of July 15, 1964 for the first time lays down the principle of priority: “The EC Treaty has established its own legal system, integrated into the legal system of the Member States since the entry into force of the Treaty and imposed on their jurisdictions. This integration of the law in each Member State with provisions stemming from the Community source and in general the terms and provisions of the treaty have a colorless impossibility for states to rely on a legal order accepted by them ... a subsequent unilateral measure which does not know to be opposed to it. Community law must apply immediately and directly because without it, it will be a dead letter if a state can neutralize it by a later law. This law is superior to internal law, as regulations are binding and are directly applicable in any Member State. “

The judgment in Costa adds to the primacy of Community law an argument of the unity of this law: “the enforcement of Community law will

not vary from one state to another in favor of subsequent internal laws without jeopardizing the attainment of the objectives of the Treaty.” [4, p.11-12]. This priority of Community law on national law has two effects: the infringement of the national rule to the contrary and the obligation of the national judge to prefer the Community rule to any provision contrary to national law, even afterwards. Internal jurisdictions also enshrine this principle. Hence, an approximation of national criminal laws results.

However, the obligation of the national judge to refer to the content of the directive when interpreting the relevant rules of national law is limited to the general principles of law which form part of Community law and, in particular, to the principles of legal certainty and non-retroactivity. Moreover, as the ECJ has pointed out, a directive cannot by itself and independently of an internal law adopted by a Member State for its application cause or aggravate the criminal responsibility of a person in breach of its provisions. Per a contrario, such a Community act could only be invoked in favor of the person, as is the case in circumstances that do not constitute an offense or mitigate criminal responsibility. Thus, a derived Community act has no direct effect if, by its application and independently of a national transposition rule, a criminal person can be determined or aggravated.

3. The institutional and regulatory framework of the EU in criminal matters

The criminal law of the European Union includes institutional cleavage, a right derived from the first pillar. Community law could become a very important component of the EU's third-pillar Criminal Law, depending on the evolution of the institutional framework pillar and the case law of the EU Court of Justice.

The evolution of the case law of the EU Court of Justice causes an evolving criminal provision in Community law as regards the harmonization of sanctions and also the issuance of general principles which influence in whole or in part the criminal law resulting from the third pillar.

The EU institutions coordinating Eurojust and the European Judicial Network, which could become a major actor in the European criminal area, are not as a primary source of criminal law but as interpreters and executors.

Neither the 1957 Treaty of Rome nor the 1986 Single Act give the Community authorities any criminal competence and the 1992 Maastricht Treaty does not bring about any change to this point. We should recognize that the reverse solution would have made a very harsh blow to the principle of sovereignty. How to actually admit that criminal sanctions can be instituted by a non-elected body by popular suffrage (Council) and that these sanctions be

enforced by a non-judicial body (the Commission). It is true that art. 29 and 42 of the TUE Amsterdam envisages a possible communitarization (the adoption of a rule with the majority) of criminal justice in the field of terrorism, drug trafficking and organized crime, a very broad concept.

By initially establishing the European Communities and subsequently the EU, the Member States agreed to entrust a part of their sovereignty to supra-state bodies by renouncing or transferring a series of specific national attributes that cannot be regained anyway but only under exceptional conditions. Similarly, these attributes cannot be returned to the authorities of the Member States. EU treaties and regulations are a set of rules that impose obligations on and create rights for Member States and for individuals and legal entities in the community directly, i.e. without interference or intervention. That is why it has often been said that the European treaties have established a specific legal order, which was confirmed by the Luxembourg CJEU [13, p. 28].

By signing the Treaty on the European Union in Maastricht on February 7, 1992, the second and third pillar of the EU, foreign policy and security of the communities, justice and home affairs were founded.

Subsequently, the Treaty of Nice of February 26, 2001 amended art. 31 of the Treaty of Amsterdam on judicial cooperation in criminal matters (point 1) stipulating that this matter will include:

The Treaty of Lisbon grants criminal jurisdiction to the Community institutions. With the entry into force of the Treaty of Lisbon, the Charter acquires a coercive value and finds a place in primary Community law. Consequently, respect for the rights guaranteed by the Charter may be invoked before the Court of Justice, the Court of First Instance and the national courts of the Member States.

EU accession to the European Convention on Human Rights provides a double level of protection for the individual, so if citizens of the European Union are not satisfied with the CJEU's solutions to fundamental rights, they will address the ECHR.

Facilitate and accelerate cooperation between the relevant ministries and the judicial authorities of the Member States (including through EUROJUST) on the procedures for implementing decisions.

Ensuring the compatibility of the applicable rules between Member States to the extent necessary for such cooperation, preventing conflicts of jurisdiction between Member States, adopting minimum rules on the constituent elements of criminal offenses and sanctions applicable to organized crime, terrorism and illicit drug trafficking.

According to art. 31 point 2 in the new wording, the Council will encourage cooperation between the Prosecutor's Office, police, justice through Eurojust and:

- allows Eurojust to contribute to better coordination between the national authorities of the Member States responsible for legal proceedings;
- provides support to Eurojust for the investigation of serious cross-border crime in the event of organized crime, taking into account, in particular, the work done by Europol;

- facilitates close cooperation between Eurojust and the European Judicial Network, in particular to facilitate the execution of commissions and the implementation of extradition requests.

The Treaty of Lisbon extends the competence of the Community institutions in criminal matters with an influence on national criminal laws by suggesting protecting the values of the European Union through national criminal laws.

Harmonization of Member States' criminal laws stems from UN work, Council of Europe documents, which have also been reflected in the EU. Under the Treaty of Lisbon, the EU institutions have acquired new skills in criminal matters, which will make crime prevention and fight more effective. Thus, certain minimum rules on the definition of offenses against juveniles and the sanctions applicable to them should be introduced by European laws or framework laws.

As rightly stated in the literature, "The approximation and harmonization of the criminal laws of the Member States are intended not only to create the framework of a common anti-infringement policy but also to prevent some Member States, by the particularities of their criminal laws, to become places of refuge for criminal elements" [1, p.18].

There is no contradiction in the fact that the State has retained its powers in criminal matters and that it cannot exercise it unless it complies with Community law. [6 Case 203/80, November 11, 1980, Casaation, Case 186/87, February 2, 1989, Cowan, Case C-274/96, November 24, 1998, Bickel] Such assertion presupposes that criminal matter by nature reserves its sovereignty.

Thus, in the eyes of some authors, a European criminal law can be constituted by a set of criminal rules used to fight crime and especially transnational crime. In this context, the question arises as to whether the criminal law corresponds to a necessity, invoking several obstacles:

The first impediment would be that the implementation of justice is an indispensable attribute of state sovereignty and can only be achieved at national level;

The second is related to the national specificity of criminal proceedings in particular.

In this context, it is important to note that there are two systems of continental law and common law in Europe. Although the legal differences between the two systems may fade, legal, sociological, cultural differences are also opposed to this [12, p. 28].

Another obstacle would be that the Criminal Codes in the Member States of the European Union contain different rules due to the national peculiarities of criminal law [3, p. 25].

The European Union institutions should not intervene in Member States' internal work unless the EU's objectives can be achieved by these countries in a satisfactory manner and even better at Community level due to the dimensions or effects of the suggested actions by the principle of subsidiarity).

EU Member States have their own rules of criminal law and criminal legislative unification at European level cannot be achieved, although this is necessary from the objective requirements of the fight against crime. As a rule, the EU does not enjoy the prerogative of drafting criminal law acts, that is to say, criminalizing facts which affect the legal order of the EU must be found in the criminal codes of the EU Member States. Despite these, there are some criminal regulations of the EU institutions, which form the basis of European criminal law.

Thus, the EU Treaty has established action lines and forms of cooperation between states in combating transnational organized crime, by developing regulations, directives, decisions that have an influence on the harmonization of national laws and on the development among states for the effective fight against serious offenses negative for the whole community: drug trafficking, human trafficking, corruption, terrorism, arms trafficking.

If there is a contradiction between EU directives and domestic law, the directive will apply, which will thus influence national criminal law, in the process of harmonization. [11, p. 48-49].

Where the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States in criminal matters proves to be indispensable to ensure the effective application of a policy in a field which has been the subject of harmonization measures, minimum rules may be laid down concerning the definition of offenses and sanctions in the field of juvenile rights.

Finally, the European Parliament and the Council may establish measures to encourage and support the action of Member States in the field of

crime prevention, excluding any harmonization of the laws and regulations of the Member States [12, p.28].

1. Since the Member State has accepted the jurisdiction of the ECJ to rule on the validity and interpretation of the acts referred to in Art. 35 TEU, it is competent to answer the question raised by a judge in charge of preliminary inquiries. By acting in criminal proceedings, that judge actually acts in the exercise of a judicial function, so that he is considered to be a jurisdiction within the meaning of that article.

2. By virtue of Article 46 b) of the TEU the regime provided for in art. 234 EC has the vocation to apply art. 35 TEU, subject to the conditions laid down in the latter provision. Starting from art. 234 EC, Art. 35 the EUT subordinates the referral to the Court of Justice on the condition that the national court considers that a decision in that regard is necessary to issue a judgment, as the case law of the Court of Justice on the acceptance of prejudicial matters relied on, 234 EC is, in principle, transposed to requests for damages brought before the Court under Art. 35 of the TEU.

3. It is difficult for the EU to carry out its mission effectively if the principle of loyal cooperation, involving in particular those Member States that take all their general or individual measures to ensure the fulfillment of their obligations under EU law, is not equally imposed within the framework of police cooperation and judicial matters in criminal matters, as set out in Title VI of the EU Treaty, which is also a whole based on cooperation between Member States and institutions.

4. The constraint nature of the Framework Decision under Title VI of the TEU, which enshrines police and judicial cooperation in criminal matters, is formulated in terms identical to those in Art. 249 al. EC as regards directives. The national authorities are required to interpret in accordance with national law. Thus, by applying domestic law, the national court calls upon it to interpret it, is bound to make as much as possible the text and the purpose of the Framework Decision to achieve the result sought by it, and thus to comply with Art. 34, para 2 lit. b) TUE. The obligation of the national judge to refer to the content of the Framework Decision while interpreting the relevant rules in his national law also finds his limits to the general principles of law and, in particular, to legal certainty and non-retroactivity. These principles specifically oppose what the obligation may contribute to determining or aggravating, on the basis of the Framework Decision and independently of a law enacted to implement it, the criminal liability of those acting in an offense under these provisions. At the same

time, the principle of consistent interpretation cannot serve as a basis for an interpretation *contra legem* of national law. That principle requires, moreover, that the national court should take into consideration the whole of national law to assess to what extent it may be applied in such a way that it does not reach a result contrary to the one covered by the Framework Decision. The CJCE responded as follows:

According to art. 34 (2) (b) EU and the EU's loyalty to the EU, any framework decision obliges the national jurisdictions called upon to interpret national law to take precedence or following the Framework Decision into account, to make them as far as possible the light of the text and the purpose of the Framework Decision to achieve the result sought by them.

It is appropriate to interpret Articles 2 (2), (3) and 8 (4) of Council Decision 2001/220 / JHA of March 15, 2001 that it may, depending on the particular circumstances of the case, an obligation for national jurisdictions to follow an early management procedure tailored to the interests of the child, provided that this procedure complies with the fundamental principles of the legal order in question, encompassing the fundamental rights of the EU [7].

Conclusion

The creation and consolidation of EU criminal law is influenced by the national law of the Member States in both material law (drug trafficking, cybercrime, trafficking in human beings, organized crime, child pornography), criminal procedural law (minimum criteria for the right to interpretation and translation, the right to information and the availability of a defender in criminal proceedings) and judicial cooperation in criminal matters (European arrest warrant, recognition and enforcement of foreign criminal judgments).

EU Criminal Law influences national criminal rights by harmonizing it on the basis of the Treaties of the European Union and the Functioning of the European Union by means of secondary legislation. These acts facilitate transnational cooperation by reducing procedures, reducing time for the recognition and enforcement of criminal sentences.

In this context, it is necessary to delimit a distinct branch of EU criminal law that regulates the principles of EU criminal law, its implementation methods, the normative, institutional and judicial framework both at EU and Member State level.

Bibliographical references

1. Antoniu George, *Drept penal european*. Note de curs. -Târgu-Jiu: Ed. Academica, 2005.
2. *Apropierea legislațiilor penale ale statelor din Uniunea Europeană*, Buletin de informare legislativă nr. 1/2009, București, 2009.
3. Basarab Matei, *Partea generală a Codului penal român într-o perspectivă europeană*, RDP, nr. 1/2004.
4. Cărăușan Mihaela, *Unele aspecte privind preeminența dreptului comunitar asupra dreptului național al statelor membre*, Revista de Drept Public Nr. 4/2003, Anul IX (29), Serie Nouă Octombrie-Decembrie, Ed. Publicație a Institutului de Științe Administrative al României «Paul Negulescu».
5. Collection de l'UMR de droit comparé de Paris (Université de Paris 1 / CNRS - UMR 8103) volume 28, le Droit Pénal de l'Union Européenne au du Traité de Lisbonne, p.17, <http://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/1421/files/2013/07/Vol-28-bis.pdf>, accesat la 25.09.2016.
6. CJCE în hotărârea *Costa* din 15 iulie 1964.
7. Hotărârea C-105/03 procedura penală contra Maria Pupino.
8. Ivan Gheorghe V, *Principiile de drept comunitar ca izvoare de drept penal*, RDP nr. 1/2009, București, 2009.
9. Neagu Norel, (Ed.) Tracogna Clara, Avrigeanu Tudor ș.a. *Foundations of European Criminal Law*, Editura C.H. Beck, București, 2014.
10. CJCE în hotărârea *Costa* din 15 iulie 1964.
11. Paraschiv Gavril, *Considerații asupra Dreptului Penal al Uniunii Europene*, București, 1/2009.
12. Păvăleanu Vasile, *Cooperarea judiciară în materie penală în cadrul Uniunii Europene*, în Revista de Drept Penal, Nr. 3 iulie-septembrie, București, 2009.
13. Predescu Ovidiu, *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul penal român*, București: Ed. Lumina Lex, 2006.

THE PARTIES IN THE CIVIL LAWSUIT. THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S EXPERIENCE

Andrei BALAN, *master in Law, IRIM*
(balan.andrei2013@gmail.com)

Abstract

A natural or legal person, having a claim against another, who cannot settle the dispute amiably, must address a court. These individuals or legal entities, who have a dispute related to one of their rights and for the settlement of which it is necessary to address the Court, are called parties. This kind of dispute involves at least two parties with conflicting interests and namely one that formulates claims (plaintiff) and another against whom the claims are formulated (defendant). The parties have a special role among the civil lawsuit participants.

Keywords: *plaintiff, defendant, parties, civil lawsuit, law, complicity, succession*

Introduction. The civil process is usually initiated in connection with the occurrence of a dispute between the subjects of the substantive legal relation, if there is no longer the possibility of settling the conflict amicably. From the moment the civil proceeding is filed, the issues of the litigated material report become subjects of the civil procedural legal relationship and fall under the civil process law. From the moment of the occurrence of the civil procedural legal relation, the subjects of the litigation material are called “the plaintiff” and “the defendant” or “the parties in the civil trial” [3, p. 52].

The Code of Civil Procedure often uses the terms “party”, “plaintiff” and “defendant”. According to Article 59 of the Code of Civil Procedure No.225 from May 30, 2003 [8], the notion of “party” includes the notions of “plaintiff” and “defendant”.

However, it is to be remembered that, depending on the procedural means they choose for defense, the parties bear different names (at the court of first instance - the plaintiff and the defendant; at the court of appeal - the appellate and the respondent; at the court of recourse - the appellant and intimate; at the review court - reviewer and respondent).

A specific peculiarity, highlighting the parties, consists in the exist-

ence of a conflict of law between the plaintiff and the defendant. The essential sign that characterizes the parties is that they are presumed subjects of the disputed material legal relationship and, consequently, the presumed holders of rights, liberties or interests [3, p. 45-46].

Parties to the civil process are those who fulfill the general conditions for the exercise of civil action and between whom the legal relationship inferred to the judiciary, and not their legal or conventional representatives, is linked [5, p. 34].

Method and applied material. This research is based on such methods as systemic method analysis of phenomena; generalization, analysis and synthesis, etc. Using these methods comes to ensure the determination of the essence of the phenomenon analyzed. The theoretical support of the article is the works of such scholars as Pisarenco O., Leș I., Belei E., Cojuhari A., etc.

The results of the investigation. In any civil case examined by the court, in the order of the contentious procedure, there are only two parties: the plaintiff and the defendant.

The plaintiff is the alleged subject of the material litigation, the right or the legitimate interest of whom is alleged to be infringed or challenged and hence his defense or admission to the court is sought.

The plaintiff participates as an active party in the process, because at his request the lawsuit was filed to defend his legitimate rights or interests.

It should be considered that the notion of plaintiff and the person at the request of whom the civil proceedings are initiated do not always coincide. The person who, according to the law, can start the civil process is not always the plaintiff. Thus, the prosecutor, legal representatives and persons estimated in Article 73 of the Code of Civil Proceedings may initiate civil proceedings in defense of other persons' interests.

The defendant is the supposed subject of the material litigation report against whom the civil proceeding is initiated in a court of law as being presumed to have violated or challenged the plaintiff's right.

The defendant participates as a passive party in the process, as the lawsuit against him is initiated to defend the plaintiff's legitimate rights or interests, which are expected to have been violated or challenged by the defendant.

Parties in the lawsuit are characterized, compared to other subjects participating in civil procedural report, by the following features:

- 1) the parties are presumed to be subjects of the material litigation,
- 2) the parties have legal interest, both material and procedural,
- 3) the parties carry out the proceedings from their own name,

4) the parties are to bear the costs.

To become a party to the process, a legal subject must meet cumulatively more conditions.

The conditions to be part of the process are as follows:

a) *The procedural quality* - represents the identity between the person of the plaintiff and the person who is the holder of the subjective right deduced from the court (active procedural quality), namely the identity between the person of the plaintiff and the constrained one in the material report (passivity).

The parties must legitimate their right to stand in the court. The obligation of the procedural quality legitimation goes with the plaintiff, who must justify both his active and passive procedural quality of the one called at the court.

However, the court is required to verify the existence of procedural and passive quality, even from the courtroom, because the procedural legal relationship is based only on an existing material law.

The quality required to be able to take legal action must correspond to that of the right holder at issue, because the purpose of the action is to protect the subjective right.

Procedural quality may be transferred during the course of the civil proceedings in cases where the succession in procedural rights is possible.

b) *Procedural capacity* - is the procedural application of civil capacity.

As in the material law, procedural capacity manifests itself in the form of procedural capacity for use and procedural capacity of exercise.

The procedural capacity of use is the general ability of individuals to get rights and to assume obligations on a procedural level (Article 57 of the Code of Civil Proceedings).

The procedural capacity of exercise is the general ability of individuals to exercise in full and in person the rights and procedural obligations (Article 58 of the Code of Civil Proceedings).

Private individuals acquire the full exercise capacity at the age of 18. For those who do not have the capacity to exercise, the institution of representation and assistance is provided. Representation occurs in the case of minors under 14 years old and persons declared to be incapable (Article 58 paragraph (6) of the Code of Civil Proceedings). Assistance occurs in the case of minors aged between 14 and 18, as well as to the adults limited in exercise capacity (art.58 paragraph (4) from the same Code).

The procedural capacity of use and exercise of legal persons is ac-

quired from the moment of registration and lost from the moment of cancellation from the state register.

c) Interest - is the practical, immediate use of a party in justifying the initiation of the civil process [3, p. 52-53].

According to Article 59 of the Code of Civil Proceedings, parties to the civil process may be any natural or legal person, the Republic of Moldova, and the administrative-territorial units represented in the established manner, and in the cases provided by law - even associations which are not legal entities, but which have their own governing bodies.

The parties have equal procedural rights and obligations.

To restore their rights and interests protected by law, the parties are invested with certain procedural rights and obligations that must be exercised during the settlement of the civil litigation.

Since according to the principle of availability, the parties and the other participants in the process have all the procedural means to defend their alleged rights, the procedural-civil law establishes certain rights that are common to all the participants in the process, while also individualizing the rights that belong only to the parties. Thus, the procedural rights of the parties can be divided into two categories:

- general rights, which by their essence are common to all the participants in the process and which are provided in art. 56 of the Code of Civil Proceedings;

- special rights, which can only be achieved by the parties and are provided for in Article 60 of the Code of Civil Proceedings.

In literature, procedural rights of the parties are classified into:

- procedural rights specific to the plaintiff, namely the right to modify and complete the request for legal action and the right to give up the action;

- procedural rights specific to the defendant, namely: the right to acknowledge the action; to formulate his defense through a reference; to appeal their own claims through a counter-claim;

- procedural rights common to both parties, such as the right to terminate the dispute through a reconciliation transaction [6, p. 68-70].

The parties' obligations in the process are also general and special. The general obligations are to have good faith in their rights, to respect the order at the court hearing, to honor the court. The special obligations depend on the procedural stage. Thus, for example, at the stage of initiating the trial, the plaintiff is required to submit a number of copies of the petition for the same amount as the number of defendants plus a copy for the court. Each of the

parties to the process, in accordance with Article 118 of the Code of Civil Proceedings, must prove the circumstances which he claims as the basis of his claims or objections, unless the law provides otherwise.

Procedural co-participation. As mentioned, the civil process specifies the existence of two parts: the plaintiff's side and the defendant's side usually represented by one person on each side. However, there are situations where more than one person is involved on the part of the plaintiff or of the defendant. It is apparent from Articles 62-63 of the Code of Civil Proceedings that an action may be brought jointly by several plaintiffs or against several defendants. In such cases, trial co-participation takes place.

Procedural co-participation is the concurrent participation of the plaintiff and / or the defendant of several subjects, the interests and claims of whom are not mutually exclusive.

The institution of procedural co-participation does not change the number of parties. Even if an action can be brought jointly by several plaintiffs or several defendants, there are only two parties with contradictory interests in the process. The co-entrants, depending on whose part they participate in the process, are called co-plaintiffs or co-defendants.

The purpose of procedural co-participation is not to allow the rights of others to be affected by the settlement of the case and to optimize the proper examination and settlement of certain civil cases. Procedural co-participation contributes to the concentration of the whole probatory material in the same process, which excludes the issue of contradictory decisions in similar cases by object and topic [3, p.54]. At the same time, the purpose of procedural co-participation is solving a litigation against several subjects of law [2, p.46].

The specialized literature classifies procedural co-participation according to different criteria [4, p.76-77; 7, p.125-126].

According to the *procedural-legal* criteria, we distinguish:

- a) active co-participation - when more than one person participates in favour of the plaintiff,
- b) passive co-participation - when more than one person participates in favour of the defendant,
- c) mixed co-participation - when more than one person participates in favour of the plaintiff and defendant.

According to the *material-legal* criterion we distinguish:

- a) compulsory co-participation (Article 62 of the Code of Civil Proceedings) - which takes place irrespective of the order of the parties and the court, which is prescribed by law and determined by the nature of the litigation material.

Examination and settlement in the absence of a co-plaintiff or co-defendant or separate examination of cases in such instances is impossible. If the mandatory co-participants in the trial are not drawn, the decision will be dismissed by the hierarchically superior court in case of contestation.

Compulsory procedural participation is determined by the conditions set out in art. 62 paragraph (1) of the Code of Civil Proceedings:

- the subject of the dispute is the joint rights and obligations of several plaintiffs or defendants,
- the rights and obligations of co-plaintiffs or co-defendants are based on the same legal or factual basis.

Mandatory participation occurs in cases where litigation resulting from joint property relationships, inheritance relationships (for example, succession division), defense of honor, dignity and professional reputation (actions against the author and publication), annulment measures to ensure the action (annulment of the seizure imposed on the house, belonging to the common property right of several persons).

b) optional co-participation (art.63 of the Code of Civil Proceedings) - which may take place at the court's disposal.

Optional co-participation takes place in cases where participation in the trial of one or more co-participants can take place, i.e. claims may be examined separately, but the persons concerned request joint consideration of the submitted claims [1, p.55].

The conditions for admissibility of optional co-participation are provided by art. 63 paragraph (1) of the Civil Proceedings Code:

- the claims are linked by the legal material relationship between co-participants, by the submitted claims or the joint evidence;
- it is possible to examine them by the same court and in the same procedure.

After the moment of occurrence or depending on the moment of intervention, we know:

a) initial procedural co-participation, when civil action is advanced simultaneously by several plaintiffs or is directed against several defendants;

b) subsequent procedural co-participation, when after initiation of the trial, several plaintiffs may intervene during the examination at first instance or several defendants may be attracted [5, p.66].

It is necessary to note that, at the stage of preparation of the case for judicial debates, the judge solves the problem of the plaintiffs and defendants' intercession in the trial (art.185 paragraph (1) letter a) of the Code of Civil Proceedings).

Each participant appears independently in the process in relation to the other party. The reversal of action by one of the co-plaintiffs does not have any effect on others, as recognition of the action by a co-defendant does not affect others.

According to Article 361 of the Code of Civil Proceedings, co-participants who took part in the process from the appellant's side may join the appeal if their claims coincide with those of the appellant. In this case, the written request for joining is not charged.

Succession in procedural rights. Succession of procedural rights is expressly regulated in Article 70 of the Code of Civil Proceedings.

Some authors point out that, although this article refers to the parties, the procedural succession can also occur with regard to the main interveners [3, p.57; 6, p.79].

Succession in procedural rights is the passage of procedural rights and obligations from predecessors into material rights to others who have not previously participated in the process [3, p.57].

In Article 70 of the Code of Civil Proceedings there are listed cases that condition the procedural succession: the death of the natural person, the reorganization of the legal person, the assignment of the debt, the transfer of the debt and other cases of subrogation within the material report.

The procedural succession takes place only if the material law allows the passage of the rights and obligations of predecessors to others. As a rule, they are patrimonial disputes. Thus, in the disputes relating to the recognition of paternity, procedural succession of the defendant is inadmissible.

In case of the procedural succession to the successor all the rights and obligations of the predecessor will be passed; partial procedural succession is not allowed. Moreover, the acts committed before the successor's entry into the lawsuit are binding on him insofar as they were binding on the subrogated person (art. 70 (2) of the Code of Civil Proceedings). For example, if the predecessor as the plaintiff has partially disposed of the action, the successor will not be able to claim the full satisfaction of the claims.

Procedural succession is admitted at any stage of the trial.

The procedural succession may be universal, then the successor in material rights, assumes the entire amount of rights and obligations of the predecessor, for example, in case of death or reorganization. The procedural succession is singular or partial, when the predecessor transmits in accordance with the law some of his rights or obligations, for example in the case of the assignment of debt or taking over the debt.

The procedural succession of a plaintiff may be made only with the consent of the material rights successor who, by virtue of the principle of availability, may refuse to assume the procedural rights and obligations of his predecessor. In this case, the court will order the cessation of the proceedings due to the reversal of the action.

The procedural succession of the defendant is made without the defendant's successor's agreement.

Conclusion

Among the participants in the civil trial, the parties have a special place. In the civil trial the parties are called the plaintiff and the defendant. The procedural rights and obligations of the parties are determined by law. By volume and content, they differ from the procedural rights and obligations of other participants in the litigation. Particular attention is paid to acts of the parties provided in Article 60 of the Code of Civil Proceedings. Procedural co-participation is a situation, related to the composition of the parties in the lawsuit. Procedural co-participation involves the participation of several plaintiffs and / or defendants in the same process, the rights and obligations of whom are not mutually exclusive. For its part, the institution of succession in procedural rights is governed by Article 70 of the Code of Civil Proceedings. It should be noted that the succession in procedural rights is the succession in the substantive law, so that the grounds of the succession in procedural rights are analogous to the grounds of succession in substantive law.

Bibliographical references

1. Belei E., Cojuhari Al., Crețu V., Darie L., Lavric L., Munteanu Al., Volcovschi V. *Situații de drept la procedura civilă*. - Chișinău: USM, 2005. - 296 p./ <file:///C:/Users/AB/Downloads/Problemar-200534404.pdf>
2. Dorfman I. *Drept procesual civil (note de curs)*. - Chișinău, 2010. - 109 p.
3. *Drept procesual civil. Partea generală*. /Centrul juridic "Dalini". - Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. - 112 p.
4. Leș I. *Tratat de drept procesual civil*. - București: ALL BECK, 2001. - 968 p.
5. Oprina Evelina. *Drept procesual civil*. - București: Editura Rosseti, 2006. - 67 p./ http://file.ucdc.ro/cursuri/D_4_N44_Drept_procesual_civil_I_Oprina_Evelina.pdf
6. Pisarenco O. *Drept procesual civil*. - Chișinău: Tehnica-Info, 2012. - 404 p.
7. Radu D., Durac G. *Drept procesual civil*. - Iași: Junimea, 2001. - 451 p.
8. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.111-115, art. 451.

COOPERARE TRANSFRONTALIERĂ

COOPERAREA INTERUNIVERSITARĂ ÎN DOMENIILE CERCETĂRII ȘI MOBILITĂȚII ACADEMICE

Activitatea de cercetare și inovare a IRIM este direcționată spre stabilirea unor raporturi de cooperare durabilă cu instituții, organizații și personalități din învățământul superior și de cercetare din țară și străinătate. Direcțiile de bază de colaborare științifică sînt următoarele: realizarea, în comun, a proiectelor (programelor) științifice; participarea cercetătorilor la realizarea lucrărilor științifice; organizarea, în comun, a conferințelor, școlilor de vară și a altor reuniuni științifice; vizite de informare și documentare a cadrelor didactico-științifice; pregătirea cadrelor științifice prin intermediul învățământului postuniversitar (doctorat); editarea, în comun, a lucrărilor științifice; schimb reciproc de publicații științifice și de informații; sprijinirea reciprocă a publicațiilor (revistelor) științifice de specialitate; dezbateri pe teme profesionale în vederea realizării schimbului de experiență etc.

Pe parcursul mai multor ani, cadrele didactice din IRIM au beneficiat de susținerea financiară a Comisiei Europene, prin decizia căreia au fost selectate 7 proiecte Programul Erasmus + : Activitățile Jean Monnet, Activități de predare: Module.

În anul 2017 a fost semnat contractul: Cerere de propuneri ref. EAC / A03 / 2016, Proiectul nr. 586976-PPE-1-2017-1-MD-EPPJMO-MODULE.

Titlul proiectului: Migrația ca factor determinant al influenței asupra securității UE (MIGIEUS).

Proiectul MIGIEUS este planificat ca un program didactic coerent pentru trei ani în domeniul studiilor UE, realizat de Valentin Beniuc, rector IRIM, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar și Ludmila Golovataia, full-time membru al personalului academic, doctor în științe economice, conferențiar universitar.

Domeniul de aplicare al proiectului acoperă situația din UE și din statele sale membre cu privire la problemele legate de migrația contemporană, ca provocare de securitate și politicile de securitate și apărare ale UE. Perspectiva noului proiect pentru profesorul Valentin Beniuc va fi o oportunitate de a continua cercetarea începută în cadrul proiectului anterior Jean Monnet (2014-2017), iar pentru conferențiarul Ludmila Golovataia - această oportunitate reprezintă prima experiență, o abordare complet nouă față de promovarea studiilor UE în Moldova.

Subiectele modului MIGIEUS constituie o parte importantă a studiilor UE, iar abordările interdisciplinare și multidisciplinare sunt esențiale pentru obținerea unei imagini ample și complexe în realitatea regională și globală. Europeanizarea curiculei universitare se va efectua prin includerea cursurilor noi: „Migrația ca provocare de securitate în Uniunea Europeană”, și „Politica externă, de securitate și apărare a UE”, împreună cu un curriculum inovator, corespunzător activităților de cercetare actualizate, efectuate simultan în cadrul proiectului la IRIM, pentru a ajunge la cel puțin 120 de studenți moldoveni și străini pe parcursul a 360 de ore în decurs de 3 ani (2017-2020).

Obiectivele modului:

- Să echipeze studenții moldoveni cu cunoștințe și competențe în politica externă, de securitate și apărare a UE și în domeniul migrației, ca provocare de securitate în Uniunea Europeană pentru a-și promova perspectivele de carieră.
- Introducerea subiectelor modului ca o problemă complexă și multidimensională de cercetare, care poate fi prezentată în cea mai mare măsură doar prin abordările științifice interdisciplinare și multidimensionale.
- Promovarea dimensiunii și valorilor europene în educația moldovenească la nivel instituțional și național.
- De a încuraja dialogul dintre lumea academică din Moldova și politicieni / grupurile profesionale / societatea civilă pe teme de securitate și migrație europene.
- Să împărtășească și să sporească vizibilitatea rezultatelor acțiunii prin

utilizarea noilor tehnologii de informare și comunicare (TIC) pentru îmbunătățirea procesului de învățare, oferind resurse educaționale și științifice deschise beneficiarilor direcți și indirecti prin intermediul site-ului instituțional.

- Să promoveze excelența în predarea, cercetarea și reflecția în studiile UE.

Activități:

- Asigurarea predării a două cursuri în cadrul modulului privind Studiile Europene: (1) Migrația ca o provocare de securitate în UE și (2) Politica externă, de securitate și de apărare a UE.

- Pregătirea a 120 de studenți din ciclul II Master (specializări Comerț Internațional și Studii Diplomatice) în timpul proiectului.

- Organizarea a 6 dezbateri cu mese rotunde dedicate diferitelor aspecte ale migrației, politicii externe, securității și apărării, relevante pentru Republica Moldova cu aproximativ 90 de studenți de la IRIM, alte universități și colegii.

- Să publice anual cel puțin 2 articole / lucrări despre cursurile modulului.

- Să publice 2 manuale pe cursurile modulului pentru a fi distribuite bibliotecilor și instituțiilor publice.

- Să participe la evenimente de diseminare, comunicare și informare la nivel național și european.

Impactul prevăzut: o mai mare sensibilizare academică și publică cu privire la integrarea, instituțiile, valorile și practicile de gestionare a UE; cetățeni activi, competenți în înțelegerea cadrului de cooperare dintre RM și UE în implementarea Acordului de asociere RM-UE.

La moment, IRIM a semnat Acorduri Bilaterale Interuniversitare cu Universitatea Panteion din Atena, Grecia; cu Universitatea din Oradea. În anul 2017, studenții IRIM au beneficiat de 6 burse, pentru 3 luni, la Universitatea Panteion, câte 2 reprezentanți de la fiecare ciclu universitar. De la aceiași universitate, în cadrul Programului de mobilitate Key Action 1, a ținut cursuri la IRIM profesorul, doctor în sociologie – Antonios Paparizos. În baza Acordului Bilateral semnat cu Universitatea din Oradea, în primăvara anului 2017, la IRIM a ținut cursuri doctorul, profesorul universitar Ioan Horga, decanul Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Științe ale Comunicării. Pentru anul 2018, au fost selectați de către coordonatorii proiectelor Jean Monnet încă doi studenți de la noi, pentru a studia timp de trei luni la Atena.

Un element important al cooperării transfrontaliere îl constituie elaborarea în comun și realizarea programelor școlilor de vară. În anul 2017, 15 studenți de la IRIM au participat la 4 module a școlilor internaționale de vară.

1. *Pregătiți pentru piața muncii*, Școala de Vară Internațională Jean Monnet, organizată de Departamentul de Științe Politice și Științe ale Comunicării, Universitatea din Oradea;

2. *Trilaterală ROMÂNIA - UCRAINA - MOLDOVA: Diplomatie și bună guvernare*, școala internațională de vară „GeoPolitica”, Ediția a XV-a, organizată de către Asociația de Geopolitică „Ion Conea”, în parteneriat cu Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Universitatea Națională „Yurii Fedkovych” din Cernăuți, Centrul Regional de Cercetare și Analiză a Riscurilor Transfrontaliere - Suceava și Revista GeoPolitica, în calitate de gazdă ne-a primit cu amabilitate Universitatea din Suceava.

3. *Trilaterală ROMÂNIA - UCRAINA - MOLDOVA: Geopolitică și strategii de securitate* școala internațională de vară „GeoPolitica”, Ediția a XV-a, organizată de către Asociația de Geopolitică „Ion Conea”, în parteneriat cu Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Universitatea Națională „Yurii Fedkovych” din Cernăuți, Centrul Regional de Cercetare și Analiză a Riscurilor Transfrontaliere, Suceava și Revista GeoPolitica, în calitate de gazdă ne-a primit cu amabilitate Universitatea Națională „Yurii Fedkovych” din Cernăuți;

4. *Securitatea resurselor - timpul marilor schimbări*, școala internațională de vară „GeoPolitica”, Ediția a XVI-a, organizată de către Asociația de Geopolitică „Ion Conea”, în parteneriat cu Universitatea din Ploiești, în calitate de gazdă ne-a primit cu amabilitate Universitatea din Ploiești.

La două module: *Trilaterală ROMÂNIA - UCRAINA - MOLDOVA: diplomatie, strategii de securitate, competitivitate, parteneriate*; *Trilaterală ROMÂNIA - UCRAINA - MOLDOVA: Geopolitică și strategii de securitate*, a participat în calitate de conferențiar doctorul habilitat în filosofie Ludmila Roșca.

Rezultatele activității studenților și a profesorului universitar Ludmila Roșca la cele două module a Trilateralei ROMÂNIA-UCRAINA-MOLDOVA au fost publicate în volumele:

Trilaterală ROMÂNIA-UCRAINA-MOLDOVA: diplomatie, strategii de securitate, competitivitate, parteneriate. Coordonatori: Vasile Simileanu, Liubovi Melnychuc, Ludmila Roșca. București: Editura Top Form, 2017, <http://www.geopoliticamagazine.com/>

Trilaterală ROMÂNIA-UCRAINA-MOLDOVA: diplomatie și bună guvernare. Coordonatori: Vasile Simileanu, Ștefan Purice, Ludmila Roșca, Liubovi Melnychuc. București: Editura Top Form, 2017, <http://www.geopoliticamagazine.com/>

Ludmila ROȘCA,
Prorector pentru activitate științifică

NOUTĂȚI EDITORIALE

INTEGRAREA EUROPEANĂ - OBIECTIV STRATEGIC AL POLITICII INTERNE ȘI EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA

RECENZIE

**la cursul universitar: “Filosofia integrării europene”,
elaborat de Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie,
profesor universitar la Catedra Științe Politice a Institutului de Relații
Internaționale din Moldova**

Filosofia Integrării Europene deservește obiectivul strategic al politicii externe a Republicii Moldova, pregătește schimbarea mentalității nu doar la nivel individual, dar și la nivelul societății din Republica Moldova. Este un curs universitar cu impact asupra practicii sociale, asupra conștiinței individuale, determină omul să-și asume responsabilitatea pentru consecințele propriilor acțiuni.

Cursul universitar: Filosofia Integrării Europene, este constituit din 11 teme, corelate logic în baza obiectivului vizat - familiarizarea studenților cu istoria Uniunii Europene, cu construcția europeană, cu diversitatea modelelor de integrare, de unificare a Europei. Abordarea instituțională a Uniunii Europene permite profesorului să realizeze la curs un studiu comparat al opțiunilor de integrare regională a Republicii Moldova. Convinși că vectorul european de integrare este alegerea optimală pentru viitorul societății din Republica Moldova, absolvenții IRIM vor contribui la realizarea obiectivelor

politicii interne și externe ale Republicii Moldova.

În realizarea obiectivului propus autorul aplică diverse metode și instrumente de cercetare, cum ar fi: interdisciplinaritatea, complementarismul. Metodele: analiza de conținut, analiza de capacitate, analiza factorială, metoda istorică, analitică, studiul comparat, aplicate în analiza fenomenelor complexe cum ar fi: asistența tehnică, cooperarea, asocierea, integrarea - etape ale integrării europene, ne permit să înțelegem situația actuală a Republicii Moldova în domeniul relațiilor politice internaționale, a politicii interne și externe a statului Republica Moldova. Europeanizarea și europenitatea - fenomene complexe, care cer o atitudine serioasă, constantă față de integrarea europeană din partea comunității, grupurilor sociale și fiecărui cetățean, conștient de poziția sa în societatea contemporană, sunt extrem de importante pentru pregătirea integrării politice a Republicii Moldova în structurile Uniunii Europene. Aceste fenomene constituie axa cercetării autorului cursului universitar. Din experiența pedagogică personală pot afirma că atunci când profesorul combină predarea cu cercetarea, prelegerile sunt bogate în conținut și cu un impact practic mai mare asupra modului de gândire, decizie a persoanei. În analiza și aprecierea acestei lucrări, observăm o abordare științifico-practică a fenomenelor și proceselor supuse analizei: europeanizare, europenitate, cetățenie europeană, securitate regională etc.

În prima temă autorul explică statutul social al *Filosofia Integrării Europene* ca disciplină și domeniu de cercetare, menționând că *Filosofia Integrării Europene* este parte componentă a filosofiei politice. La rândul ei, *Filosofia politică* este amplasată la intersecția dintre teoria politică și filosofie, și studiază aspectele conceptuale ale politicului. Filosofia politică este un spirit viu și dinamic, frământat de întrebări fundamentale legate de stat, guvern, politici, libertate, justiție, proprietate, drepturi, lege și impunerea unui cod legal de către autoritate: ce sunt, de ce sunt, dacă sunt, dacă este nevoie de ele, ce legitimează un guvern, ce drepturi și libertăți ar trebui protejate și de ce, ce formă trebuie să ia și de ce, ce este legea, ce îndatoriri au cetățenii și ce obligații au față de un guvern legitim, când pot fi acestea răsturnate. Filosofia politică nu oferă răspunsuri la întrebările de moment, descrie un model al unei societăți structurate perfect, fără conflicte interioare. Autorul descifrează funcțiile Filosofiei Integrării Europene : cognitivă, conceptuală, de orientare, axiologică, praxiologică, a previziunii.

Un fenomen important pentru înțelegerea integrării europene este cooperarea, în descrierea căreia autorul pornește de la valorificarea potențialului constructiv al fostelor alianțe militare, constituite în timpul

războiului. Dezbaterile proiectelor de unificare a Europei erau axate pe 2 modele: apropierea statelor europene, fără a se pune în discuție suveranitatea acestora; sau acceptarea unei autorități suprastatale, care prin actul puterii sale și-ar impune voința chiar și în cazurile absenței unui consens. Analiza instituțiilor europene, mecanismul interacțiunii acestora, autorul o inițiază cu definirea rolului instituțiilor, al instituțiilor politice în societatea democratică, în poliarhie. Abordarea sistemică și structural-funcțională a instituțiilor europene, îi permite autorului să descrie și să estimeze activitatea instituțiilor politice din Republica Moldova, care, la moment, se confruntă cu mari dificultăți în ceea ce privește conlucrarea și eficiența. Abordarea instituțională a integrării europene este o temă de cercetare foarte importantă și actuală, cu impact major asupra practicii sociale. Studiul comparat, realizat în baza constituțiilor mai multor state europene, cum ar fi Cehia, Polonia, Ungaria, i-a oferit posibilitate autorului să evidențieze factorii și condițiile unei tranziții eficiente la democrație și economia de piață.

De la descifrarea rolului instituțiilor europene în procesul de integrare și unificare europeană, autorul trece la analiza procesului decizional și guvernancei Uniunii Europene, fiind puse în evidență fenomenele: *proces politic, proces decizional, guvernare și guvernanță*. Pornind de la definiția: *procesul politic se reduce la activitatea oamenilor în diferite grupuri cu referire la lupta pentru putere și aplicarea în scopul atingerii intereselor individuale și de grup*, autorul conchide că procesul decizional este parte componentă a procesului politic. Pentru a înțelege activismul diferitor actori politici ce formează un proces politic complex, savanții aplică următoarele caracteristici: *potențialul și statutul, genul activității, modul interacțiunii*. Potențialul actorilor politici depinde de componența lor, sunt individuali ori de grup: candidați independenți sau blocuri electorale. O caracteristică importantă o reprezintă nivelul lor de organizare, de mobilizare, al conștiinței, adică al apartenenței la grupul politic.

În studiile consacrate guvernancei în UE deosebim mai multe fenomene: *guvernanța multistratificată (multi-tiered); multinivel (multi-lever); guvernanța în rețea; consortio și condominio*. Autorul descrie fiecare model, făcând deosebire între guvernare și guvernanță. Sintetizând diferite interpretări ale raportului guvernare-guvernare, autorul constată că acestea se corelează ca: instituția și organizația; în alte interpretări guvernanța este prezentată ca metodă sau mecanism, menit să faciliteze acordul prin negocierea mai multor tipuri de acord cu referire la designul și asigurarea implementării obiectului acordului respectiv, în timp ce guvernarea este

realizată doar de actori publici, care acționează prin intermediul autorității cu care au fost investiți.

Argumentarea viabilității modelului european de integrare regională i-a permis autoarei să justifice extinderea Uniunii Europene; să caracterizeze etapele extinderii; să definească obiectivele fiecărei etape; să formuleze problemele și dificultățile cu care s-au confruntat instituțiile europene în procesul aderării la Uniune a altor state. Autorul menționează: *Aderarea și apoi integrarea în structurile europene prin negocieri este o trăsătură caracteristică organizațiilor ce-și propun implementarea valorilor democratice, întemeierea activității pe principiile democratice. Totodată fiecare etapă a extinderii europene, menționează autorul, are propriul său specific, iar aplicarea experienței acumulate în cadrul primelor etape este dificilă, deoarece instituțiile europene negociază condițiile de aderare cu fiecare stat în parte, care la rândul său are propriul nivel de dezvoltare economică, de democratizare a vieții sociale.*

În subcapitolul: *Etapele integrării europene a statelor din Europa Centrală și de Est*, autorul subliniază: *Unificarea europeană se realizează prin două procese complementare: cooperare și integrare. Cooperarea constă în disponibilitatea statelor naționale de a munci împreună în scopul atingerii unor obiective comune, păstrându-și suveranitatea. În consecință eforturile de unificare bazate pe conceptul de cooperare nu vizează ca finalitate crearea unui superstat, a unui stat global, a unei entități politice post-națiune, ci se limitează la realizarea unor uniuni de state suverane, în care se conservă intacte structurile naționale fără a se crea un nivel supranațional integrat.* Este vorba despre formula de lucru a organizațiilor internaționale clasice: Consiliul Europei, NATO, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), OECE. O astfel de cooperare poate duce la o confederație. La nivelul UE, cooperarea se întâlnește în pilierii II și III (parțial), unde conform voinței statelor membre, transferul către Uniune al funcțiilor acestora în sectoarele politicii externe și de securitate comună, respectiv ale politicii interne și de justiție s-au realizat o perioadă îndelungată doar prin mijloacele cooperării, caracteristică relațiilor interguvernamentale. Situația respectivă nu exclude faptul că la un anumit moment, în condiții concrete sau la un nivel superior de integrare, să fie acceptat un organ supranațional de decizie și control.

Conceptul de integrare atribuie relațiilor dintre state o dimensiune verticală. Concepția tradițională în conformitate cu care suveranitatea este

inviolabilă și indivizibilă își pierde din consistență în fața argumentului că imperfecțiunile conviețuirii umane și politice, insuficiențele sistemului stat-națiune și abuzurile de putere ale unor state asupra altor state - atât de numeroase în istoria Europei, ar putea fi depășite doar dacă suveranitățile naționale ar fuziona într-o suveranitate comună și dacă aceasta s-ar grupa la un nivel superior, formînd o comunitate supranațională.

O importanță majoră o are analiza situației Republicii Moldova care a semnat cu Uniunea Europeană Acordul de Asociere. Descrierea acordurilor de asociere pe care UE le-a semnat cu diferite state terțe, ne oferă posibilitatea să înțelegem situația caracteristică Republicii Moldova, să adoptăm o atitudine corespunzătoare față de obiectivul integrării europene. Tema dată cuprinde analiza beneficiilor și costurilor integrării, autorul lasă spațiu pentru concluziile fiecărui ascultător al cursului sau cititor al lucrării.

Tema: *Uniunea Europeană - actor al relațiilor internaționale*, are o semnificație aparte pentru studenții de la Programele: *Politologie și Relații Internaționale*, deoarece în subiectele teoretice elucidează relația dintre politica internă și externă a statului contemporan, iar sub aspect practic, autorul supune analizei situațiile critice din ultimele decenii, cum ar fi: Criza din Golf, august 1990, situația din Iugoslavia, iunie 1991, la soluționarea cărora se cerea din partea UE o poziție comună. În probleme de cooperare politică, subliniază autorul cursului universitar, UE se confruntă cu mari dificultăți.

Analiza amenințărilor la securitatea europeană, de asemenea reprezintă un capitol actual, de o semnificație majoră. Autorul definește UE ca actor internațional al gestiunii problemelor de securitate, menționînd în același timp factorii ce destabilizează activitatea instituțiilor europene. Unul dintre acestea este migrația. Gestiunea migrației masive și soluționarea problemelor refugiaților este tema prioritară în agenda acțiunilor UE din ultimii ani. Pentru Republica Moldova cercetarea migrației are o semnificație practică, cu atât mai mult că autorul evaluează experiența acumulată de cercetătorii autohtoni și o propune în calitate de model pentru instituțiile politice naționale și cele comunitare. Un factor destabilizator la frontiera UE îl reprezintă conflictul de pe Nistru. În acest capitol autorul analizează posibilitatea implicării UE în soluționarea conflictului de pe Nistru.

Ultimele capitole ale lucrării abordează: politicile sociale europene, sistemul educațional european și misiunea universității în societatea bazată pe cunoaștere și național și universal în cultura europeană. Sunt teme prioritare pe agenda savanților și cadrelor didactice din UE și Republica

Moldova, deoarece prin instruire și educație formăm o atitudine față de realitatea social-politică la tânăra generație, dar și producem schimbarea atitudinii la alte generații. La fiecare subiect abordat, autorul invită cititorul/ascultătorul să participe la un act de socializare, europenizare, să se implice în procesul decizional, în activități de grup. Adresările culminează la finele lucrării: *În loc de încheiere*.

Am lecturat cu interes lucrarea, fiindcă am consultat anterior lucrarea lui Andrei Marga: *Filosofia unificării europene* și aveam imaginea a ceea ce ar trebui să reprezintă un astfel de curs universitar. Dar așteptările mele au fost depășite de logica, stilul și limbajul expunerii teoriilor integrării europene, în care categoriile fundamentale sunt: integrarea europeană, europenizarea, identitatea europeană. O valoare practică indiscutabilă o are analiza situației politice din Republica Moldova, a parcursului european al țării noastre. Acest curs ar trebui predat în toate universitățile din Moldova, odată ce prin decizii guvernamentale conducătorii statului au desemnat integrarea europeană în calitate de obiectiv strategic al politicii interne și externe a Republicii Moldova.

Serghei Sprincean,

*doctor în științe politice, conferențiar universitar,
cercetător științific coordonator, secretar științific,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM,
sprinceans@yahoo.com*

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA UMANĂ ARE VIITOR

RECENZIE

la lucrarea: „Bioetică: curs universitar de bază”,
elaborat de Teodor N. Țirdea, doctor habilitat în filosofie,
profesor universitar, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
„Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova

*Cartea pentru autor reprezintă o deschidere
a orizontului eternității, iar pentru cititor o sursă suplimentară
de înțelegere a condiției existențiale, de afirmare în ambianța socială,
de autocunoaștere și autosuficiență.*

După cum menționează și autorul lucrării *Bioetică: curs de bază*, cursul universitar netradițional cuprinde 16 teme, conținutul cărora reflectă diferite aspecte și probleme ale supraviețuirii lumii contemporane, aprecierea condițiilor supraviețuirii. În elaborarea cursului universitar, în structurarea subiectelor la fiecare temă, autorul a urmărit posibilitatea influențării procesului de socializare al studenților, masteranzilor, doctoranzilor și tinerilor profesori de la Universitatea de Medicină și Farmacie «Nicolae Testemițanu». Formarea în cadrul studiilor universitare a integrității morale a personalității specialiștilor din domeniul medicinei este un scop ma-

jor, abordat multiplu de profesorii Catedrei de Filosofie și Bioetică, consolidată, fortificată și gestionată mai multe decenii de profesorul universitar Teodor N. Țîrdea, care a fost și rămîne centrul intelectual, pilonul de bază al Școlii de Bioetică din Republica Moldova. Autorul cu experiența lui bogată de cercetare și predare a cursurilor axate pe tematica supraviețuirii, moralității și integrității morale a specialiștilor din medicină, a cercetătorilor din diferite domenii, a reușit să elaboreze un model de curs universitar de bază la disciplina Bioetica. Urmărind cuprinsul lucrării nu găsești un gol informațional, un aspect al diverselor fenomene ne analizat, ne definit, ne interpretat. Ceea ce la unii profesori sau cercetători se primește cu greu - să cuprinzi în spațiul analitic complexitatea fenomenelor, autorului i-a reușit.

Un alt aspect general al lucrării este limbajul expunerii și logica discursului. Limbajul științific și în același timp accesibil. Tezele sunt construite în așa fel ca cititorul să urmărească sensul expunerii, nu sunt frînturi, care, de regulă, produc dificultăți în înțelegerea și asimilarea informației, conceptului, teoriei. Logica discursului și metodica predării deservește obiectivele cursului și a fiecărei prelegeri. Să parcurgem împreună cuprinsul lucrării: Prima temă redimensionează fundamentele teoretice ale Bioeticii, prin interpretarea și actualizarea teoriilor moralei. I. *Etica și morală: originea, geneza, esența și conținutul* ne informează despre conținutul corelatului etică și morală. O atenție considerabilă profesorul Teodor N. Țîrdea acordă eticii, subliniind: *Etica și morală studiază omul și relațiile umane, care paralel pot fi (și sunt) și obiectul de studiu al multor științe naturale și umaniste. Etica însă examinează doar acele relații umane care manifestă un caracter moral, adică prin prisma bunului și răului.* (p.7) O semnificație aparte o are subcapitolul 1.5 Categoriile de bază ale eticii, în care cititorul găsește definițiile categoriilor: bine, rău, virtute, viciu, valorilor etice – onoarea, cinstea, conștiința, datoria, demnitatea, fericirea.

A doua temă: *Bioetica ca orientare științifică interdisciplinară și ca institut social*, ne familiarizează cu statutul social al bioeticii, disciplină teoretică cu multiple influențe asupra practicii sociale, evidențiind tranziția științei contemporane de la fundamentul vechi – antropocentrismul, la noile principii fundamentale: biocentrismul și noocentrismul. Pornind de la constatarea pericolului ce vine din partea antropocentrismului ca nucleu al concepției despre lume, descris în diverse lucrări ale savanților din ultimele șase decenii, profesorul teodor N. Țîrdea argumentează necesitatea fundamentării cercetării științifice și predării cursurilor universitate în baza paradigmelor noi. Este evident rolul deosebit al omului în univers, ca ele-

ment al sistemului ecologic global. Omul este unica ființă capabilă să estimeze toate bogățiile Planetei noastre, să gestioneze în mod rațional resursele biosferei, este autorul progesului tehnico-științific, care a conturat noosfera, parte a biosferei în care poate fi întâlnită influența progresului tehnico-științific. Dar anume aceste roluri sporesc responsabilitatea omului pentru condiția existențială a tuturor elementelor Biosferei și a părților ei componente. Aceasta este preocuparea de bază a bioeticii, disciplină și orientare științifică, deservită de autorul cursului universitar de bază pe parcursul ultimelor decenii.

De la aprecierile generale ale bioeticii, expuse în tema a doua, profesorul trece la analiza concepției de bază, a fondatorului Bioeticii Van Rensselaer Potter, autorul lucrării: *Bioetica: o punte spre viitor*, în care bioetica este definită nu doar ca o ramură a științei, dar și ca o nouă înțelepciune, capabilă să unească cunoștințele biologice și valorile general-umane. Autorului cursului universitar menționează că *V.R.Potter definește bioetica ca pe o ramură interdisciplinară a științei, situată la intersecția dintre filosofie, biologie, medicină, etică, ecologie, drept etc., cu o nouă metodologie – biocentristă, proprie numai, dar și ca pe o nouă filosofie practică, ca pe un mod de viață, ca pe o ideologie, ca pe o știință a supraviețuirii, ba chiar ca pe o politică aparte a statului.* (p.66)

Tema a patra: *Probleme ale biomedicinei contemporane și interpretarea lor bioetico-filosofică*, atrage atenția cititorului la interpretarea îngustă a bioeticii, care o echivalează cu etica profesională medicală, cu deontologia medicală. Analiza o inițiază cu definirea tabloului științific al lumii, cu caracteristica diferitor tablouri științifice care s-au schimbat în procesul evoluției științei și filosofiei universale. Categoriile supuse analizei, ce atrag atenția cititorului din cauza că desemnează fenomene cu care se confruntă în viața cotidiană: viața, moartea și eurasia în epoca tehnologiilor biomedicale și informațional-tehnologice performante, au o semnificație majoră pentru înțelegerea diferitor procese și probleme cu care se confruntă zilnic medicii, lucrătorii medicali și pacienții.

Tema a cincea: *Modelul paternalist și antipatenalist în medicină și bioetică* este consacrată relației dintre medic și pacient. În partea introductivă a prelegerii profesorul amintește că paternalismul apare în relațiile politice și treptat pătrunde în diverse forme de activitate umană, respectiv în practica medicală. Astfel, la pag.103 citim: *Valoarea morală a autonomiei pacientului s-a dovedit a fi atât de importantă și vastă, că binefacerea medicului contrar voinței și dorinței bolnavului a considerat a fi binevenită, chiar admisibilă.*

Această situație a produs două modele de interacțiune a medicului și pacientului: paternalist și antipaternalist, două forme de colaborare: monologul și dialogul. Sub diverse aspecte descrie aceste fenomene profesorul, lăsând loc și pentru poziția cititorului, ascultătorului. Într-adevăr în condițiile lumii contemporane, când există multiple surse de informație, când pacientul simptomatic își poate defini în linii generale maladia, medicului tradiționalist îi vine foarte greu să lucreze cu pacienții, să întrețină dialogul cu ei. Cu referire la astfel de situații eu spun ca pedagog: nu trebuie să uităm că noi (pedagogii) fără studenți nu reprezentăm nici o valoare; doar în comunicarea cu studenții noi devenim mari, ascultați, talentați, respectați etc.

Tema a șasea: *Probleme fundamentale ale bioeticii clinice*, abordează mai multe subiecte sensibile pentru populație, la care nu doar medicii trebuie să atragă atenția. Viața este un fenomen complex, pe care cu regret nu toți oamenii o abordează serios. Ne amintim de condițiile ce asigură viața și activitatea organismului nostru, a sistemelor vitale doar atunci când ne confruntăm cu disfuncția unuia dintre ele. Din antichitate se cunoaște însă că prevenirea disfuncțiilor este cea mai importantă activitate a medicilor, pacienților, instituțiilor medicale, a întregii comunități. Aici a-și vrea să amintesc de primele lucrări scrise, din Mesopotamia, mileniului doi î.e.n., în care se vorbește despre importanța respectării igienei și despre pedepsele practicate în caz de încălcare a regulilor acesteia. La domnul profesor în lucrare găsim analiza și interpretarea procedurilor de însemnare artificială (pag.114) și problema confidențialității (pag.117); fecundarea (fertilizarea) in vitro (pag.119); practici maternității de substituție (mama surrogat); clonarea (pag.125); senectutea (moartea) (pag.127); avortul; transplantul etc.

Tema a șaptea: *Bioetica și problema existenței umane*, marchează revenirea profesorului la subiecte mai generale, la analiza actualității și semnificației bioeticii în contextul caracteristicilor lumii contemporane: societate informațională, tehnogenă, globalizare etc. Sunt interesante toate aspectele desemnate în subcapitole, dar, în opinia mea, subcapitolul șase: Bioetica și granițele progresului tehnico-științific și tehnologic, în care autorul lucrării vorbește despre constituirea unei etici universale, obiectul de cercetare al căreia este atitudinea omului față de mediu, biosferă, față de viața însăși (pag.162). *Omenirea*, subliniază autorul, *cuprinsă de o agonie a disperării, caută răspunsuri la întrebarea îmbătrânirii, ajungând adesea la soluții perverse care depășesc hotarul moralei și eticii*. În opinia mea, cercetarea vieții umane, a condițiilor existențiale este importantă în măsura conservării și reproducerii forțelor vitale a fiecărei persoane, dar mult mai

semnificativă este problema menținerii stării active a persoanei, care depinde de atitudinea, înțelegerea, aprecierea sinelui de către fiecare dintre noi. A căuta viață fără de moarte și tinerețe fără bătrânețe înseamnă a hoinări în spațiul biosferei și noosferei, fără a cunoaște și deosebi posibilul de imposibil, realul de ireal. Sunt convinsă că cu cât omul își va trăi viața conștient cu intensitate, cu atât aportul lui în dezvoltarea culturii și civilizației naționale și universale va fi mai mare. Agonia disperării omenirii, despre care scrie profesorul Teodor N. Țirdea, este condiționată de multiple cauze produse de concepția antropocentristă despre lume și de modul de viață, edificat în baza ei.

Tema a opta este consacrată analizei principiilor metodologice ale eticii tradiționale, ale bioeticii. Este vorba despre antropocentrism, biocentrism, noocentrism. Analizând factorii obiectivi care au stimulat tranziția de la etica tradițională la etica normativă și apoi la bioetică, autorul conchide că noocentrismul reprezintă un imperativ al epocii tehnologiilor inovaționale planetare și noosferice. Autorul subliniază: *În opinia noastră, bioetica nu tranzitează și nici nu se transformă în etică noosferică; din contra prima devine unul din componentele esențiale, de bază ale celei din urmă, fundamentată pe rațiune, care în condițiile mediului noosferic, în comun acord cu etica biologică, protejează mult mai efectiv și prodigios viața, lumea vie, biosfera în genere* (pag. 186).

Tema a zecea - Bioetica globală: esență și conținut, ne informează despre problemele cu care se confruntă specialiștii în domeniu în condițiile pluralismului metodologic care produce diversitatea interpretărilor, aprecierilor unor fenomene, inclusiv al bioeticii. Autorul menționează că diversificarea bioeticii deseori este produsă artificial. În disertațiile elaborate la Catedra de Filosofie și Bioetică am citit concluzii competitive în ceea ce privește denumirea unor domenii de cercetare: bioetică socială, bioetica securității umane sau securitologie, axiologie bioetică etc. Deservind într-o oarecare măsură acest domeniu de cercetare, îmi permit să susțin concluzia domnului profesor cu referire la diversificarea ramurilor bioeticii în mod artificial. Nu sunt de acord însă cu teza, conform căreia omenirea, pestriță sub aspect cultural, confesional, ar putea adopta o etică globală, o etică planetară. Regiunile culturale ale lumii sunt o realitate. Religiile mondiale, de asemenea, impun norme, reguli de comportament. Am putea vorbi despre unele norme, reguli generale pe care, din necesitatea supraviețuirii, conservării reproducerii resurselor biosferei, securității umane, omenirea și organizațiile ei ar putea să le adopte, să le promoveze, să le impună tuturor. În acest sens în ultimele decenii se vorbește despre

cosmopolitism și influențele lui. Desigur lumea s-a schimbat, dar modificările nu s-au produs nici la nivel politic, structural, nici la nivelul conștiinței sociale și individuale. Aici cred că filosofii au mult de lucru.

Tema unsprezece: *Expertiza umanitară și cea bioetică în strategia asigurării securității umane: analiză socioteoretică și metodologică*, se referă la mecanismul influențării practicii sociale a comitetelor de bioetică, completate de specialiști în domeniu. Autorul pornește de la definiția expertizei bioeticii, menționând că este vorba despre *activitatea axată pe verificarea etico-umanitară a analizei și pe evaluarea conținutului, a obiectivelor diverselor domenii de activitate umană, a rezultatelor așteptate și a impactului acestora asupra omului* (pag.210).

Tema doisprezece: *Cercetarea științifică și studiul clinic din perspectiva bioetică: analiză istorico-teoretică și practică*, se referă la metodele de cercetare cumulate de formula *studiul clinic* care se modifică în procesul tranziției de la empirism la modelul experimental, susținut de noile realizări ale științei și tehnologiei. Pe lângă analiza teoretico-metodologică a studiului clinic, autorul operează cu multiple exemple din practica medicală, de fiecare dată accentuând aspectul bioetic al studiului.

Tema treisprezece: *Sănătatea omului din perspectiva eticii invairomentale, abordării umanistice și implementării tehnologiilor biomedicale inovatoare: analiză bioetico-teoretică*, este axată pe sănătatea omului, care în fine depinde de mulți factori naturali, dar și artificiali. Omul, în opinia mea, are condiții clare de existență, pe care treptat în copilărie le conștientizează, în maturitate le cunoaște și în fiecare treaptă a vieții trebuie să le respecte. Realitatea însă este alta, mai ales la capitolul respectării. În lumea contemporană când savanții au studiat și propus diferite mijloace de înlocuire a produselor naturale, este supus influențelor însăși genomul omului. Este foarte interesantă tema, orientată în viitor, oferă situații asupra cărora trebuie să mediteze zilnic omul: ce am mâncat, ce am băut, cât am mâncat, cât am băut, cum hrana influențează activitatea sistemelor vitale. Acestea și alte subiecte mult mai complicate ce țin de corectarea sau completarea genomului omului prin instrumentele genoterapiei și a altor tehnologii biomedicale, constituie obiectul analizei acestei teme.

Tema patrusprezece: *Bioetica politică în contextul paradigmei securității umane*, abordează un aspect foarte important pentru societate, deoarece politicul decide și elaborează politicile în domeniul ocrotirii sănătății și securității umane. Politicul, factorul de decizie, poate stimula, dar și poate impune restricții atunci când este cazul experimentării tehnolo-

giilor biomedicale pe pacienți. *Bioetica politică*, subliniază autorul, *este concepția teoretică referitoare la asigurarea și promovarea dezvoltării și securității umane prin respectarea și promovarea drepturilor omului* (pag.270). Autorul analizează și interpretează principiile și prioritățile bioeticii politice, argumentând necesitatea bioetizării vieții politice la nivel național și internațional.

Tema cinsprezece: *Bioetica în sistemul contemporan al cunoștințelor științifice: studiu teoretico-metodologic*, valorifică funcția de integrare a bioeticii ca domeniu interdisciplinar de cercetare a fenomenelor și proceselor biologice, sociale, tehnogene. Autorul subliniază: Este absolut clar că bioetica aparține varietății de științe *hibride* de tip transfrontalier: ea vădit leagă între ele diverse zone de cunoaștere a lumii, ce se găsesc dispersate una de alta pe *harta științei* (pag.294).

Tema șaisprezece: *Etica medicală drept compartiment al bioeticii*, ne prezintă un cod deontologic al lucrătorului medical. Pornind de la analiza conceptului de etică profesională, autorul menționează că aceasta *este menită să stimuleze conștientizarea, conceperea de către reprezentanții anumitor profesii ale locului, rolului și destinației sale sociale, ale obligațiunilor și datoriei sale, să învețe a aprecia critic faptele și acțiunile sale, comparându-le cu cerințele morale profesionale* (pag.306-307). Teodor N.Țirdea finisează tema și lucrarea cu caracteristica eticii medicale, evidențiind categoriile: autoritatea profesională a medicului, încrederea pacientului, greșelile medicale și taina profesională (confidențialitatea).

Am parcurs cele șaisprezece teme ale cursului universitar de bază Bioetica și trebuie să constat cu satisfacție că a fost o lectură utilă, că am găsit răspunsuri la mai multe întrebări. Cunosând stilul de viață al autorului pot afirma că ne poate servi în calitate de model de om – ființă rațională, de savant, de pedagog, de cetățean. Comunicarea cu astfel de persoane, chiar și prin intermediul cărților lor, este benefică pentru fiecare. Domnule profesor să trăiți și să aveți suficientă energie pentru a scrie alte lucrări.

Ludmila ROȘCA,
doctor habilitat în filosofie,
profesor universitar, IRIM
roscaludmila@mail.ru

*Materialele publicate în revista „Relații Internaționale Plus”
nu reflectă neapărat punctul de vedere al redacției.
Responsabilitatea asupra conținutului articolelor
revine în exclusivitate autorilor.
Drepturile de autor asupra articolelor publicate aparțin autorilor.*

*Tirajul - 100 de exemplare
Periodicitatea – bianuală (trianuală)
Versiunea online: <http://irim.md/cercetare/revista-ri-plus/>*

*ADRESA REDACȚIEI:
str. Pușkin 54, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD 2005,
telefon/fax: 022-21-09-78; e-mail: roșcaludmila@mail.ru*

TIPOGRAFIA „PRINT-CARO”

*Materials published in the journal “International Relations Plus”
do not necessarily reflect the editorial point of view.
The responsibility for the content of the articles rests exclusively
with the authors.
Copyrights on published articles belong to the authors.*

*Circulation - 100 copies
Periodicity - biannual (triennial)
Online version: <http://irim.md/cercetare/revista-ri-plus/>*

*EDITORIAL ADDRESS:
54 Pushkin Street, Chisinau, the Republic of Moldova, MD 2005,
telephone / fax: 022-21-09-78; e-mail: roșcaludmila@mail.ru*

PUBLISHING HOUSE “PRINT-CARO”